

Sydvästra VÄRMLAND
fram till år 1641

Skillingmarks, Järnskogs,
Köla, Eda, Ny och Älgå socken
med betoning på de boende i bygderna

Lars Bägerfeldt

Sydvästra VÄRMLAND fram till år 1641

Skillingmarks, Järnskogs,
Köla, Eda, Ny och Älgå socken

samt mindre delar av

Gillbergs och Nordmarks härad och övriga delar av Jösse härad

(Arvika, Gunnarskogs, Brunskogs, Högeruds, Stavnäs, Gillberga, Glava, Silleruds, Karlanda, Östervallskogs Töcksmarks socknar)

med betoning på de boende i bygderna

Lars Bägerfeldt

Sydvästra Värmland fram till år 1641. Skillingmarks, Järnskogs, Köla, Eda, Ny och Älgå socken samt mindre delar av Gillbergs härad och övriga delar av Jösse härad (Arvika, Gunnarskogs, Brunskogs, Högeruds, Stavnäs, Gillberga, Glava, Silleruds, Karlanda, Östervallskogs och Töcksmarks socknar), med betoning på de boende i bygderna.

av Lars Bägerfeldt

*Tillägnad min moder Siv
som är döpt i Eda kyrka*

Omslagsbild bakom rubriken:

Tidig kyrkobok från Mangskogs socken, som tidigare var en del av Brunskogs socken.

Falköping 2011.

© Ej kopieringsskyddat för den som vill använda något för verksamhet som inte har kommersiellt intresse. Övriga bör kontakta författaren.

Uppdaterad 2021 angående vikten på lispund och volymen på tunna.

Innehåll

FÖRORD	6
EN ORIENTERING	7
MÅL	7
KÄLLOR OCH URVAL	10
Landskapshandlingar	12
Övriga skattelängder etc	13
Geometriska jordeboken	13
Domböcker	14
Kyrkoböcker	16
Riksregistratur	17
Militära listor	18
PALEOGRAFI	19
FRÅN FORNA TIDER	24
NATURENS MÖJLIGHETER OCH AVGRÄNSNINGAR	24
Bebyggelsens struktur	28
Boende och livsmiljö	28
FORNMINNEN	30
Fornlämningar – För alla eller för några få	30
Fornfynd	37
Minnen och sägner	38
KYRKOBYGGANDET	40
Prost och kaplan	45
MEDELTIDSDOKUMENT	46
Frälsehemman	47
ORTNAMNENS VARIATION OCH ÅLDER	48
PERSONNAMN	56
TITLAR: LÄNSMAN OCH FJÄRDINGSMAN ETC.	60
BOMÄRKEN	63
BEFOLKNINGSMÄNGD	68
Nybyggare och fäbodrar	73
ÖDELÄGGELSEN UNDER SJUÅRSKRIGET	75
Den geometriska kartans ödetorp på 1600-talet	80
BOSKAP OCH UTSÄDE	84
Kvarnar	90
SKATTER OCH INKOMSTER	91
Inkomster	91
Skatter	93
Järnbruk och skogsbruk	94
HUSHÅLLENS FÖRMÖGENHET ÅR 1599	95
BROTT OCH BÖTER	101
KRIGSFOLK	106
FOLKLAND OCH INDELNINGAR	108
FOLKLAND	108
HÄRADER	109
Jösse, Gillberga och Nordmarks härad	109
SYSSLOR	112
SOCKNAR	112
GÄLL	114
SKATTEHEMMAN OCH LANDBOR	115
Skattenatur år 1542-1565 respektive 1614	115

TIDIGA BERÄTTELSE	119
Kung Olof Trätälja (600-talets slut)	119
Tore Jarl (700-talets slut).....	120
Kung Harald Hårfager (800-talets senare del)	120
Egil Skallagrimsson (900-talets mitt).....	122
Kung Olof Skötkonung (c:a 1015).....	124
Kung Olof den Helige (Haraldsson / Digre; år 1029)	124
Jarl Håkon (1062-1064)	125
Biskop Adam av Bremen (1000-talets mitt).....	126
Kung Magnus Barfot (1099-1101).....	126
Sverre Sigurdsson (1176-1177).....	127
Kung Håkon Håkonssons saga (1224-1230).....	128
UPPRORET I JÖSSE HÄRAD ANNO 1437.....	132
 A P P E N D I X I	 133
TIDSPERIOD.....	133
BERÖRDA GÅRDAR	133
 A P P E N D I X II	 134
HÄRADER OCH GÄLL SAMT DERAS SOCKNAR.....	134
TILLÄGG TILL SKATTENATUR ÅR 1542-1565 RESP 1614	136
Adligt jordägande	137
MEDELTIDSBREV – SAMMANDRAG.....	138
RIKSREGISTRATUR – GUSTAV VASAS REGERINGSTID.....	145
LANDSKAPSHANDLINGARNA – UTDRAG	149
ÖDEGÅRDAR	150
SKATTER – sammandrag av totalbelopp och antal.....	174
SKATTER – enstaka avgifter	178
SKATTER – personnamn etc.....	179
RYTTARE & KNEKTAR 1565-1629.....	182
LÄNSMAN, FJÄRDINGSMAN OCH NÄMND	198
KYRKANS SEXMÄN	208
KVITTENSER och KUNGLIGA BREV etc	212
SAKÖRE i Västra sysslet 1540-1621	213
SAMMANSTÄLLNING AV SKATTER 1540-1542	281
<i>Botvid skrivares räkenskaper för Värmland år 1540</i>	281
<i>Amund Joenssons räkenskaper för Värmland år 1541</i>	286
<i>Joen Jeppssons räkenskaper för Värmland år 1542</i>	293
MILITÄRA LÄNGDER	300
Roterings- och utskrivningslängder etc	300
Rullor år 1631.....	306
Rullor år 1641.....	307
KYRKORÄKENSKAPER.....	309
ARVIKA socken – kyrkoräkenskaper och inventarier <i>etc</i>	309
BODA socken – kyrkoräkenskaper och inventarier <i>etc</i>	317
BRUNSKOGS socken – kyrkoräkenskaper och inventarier <i>etc</i>	320
JÄRNSKOGS socken – inventarier och rågång	323
NY socken – kyrkoräkenskaper och inventarier <i>etc</i>	326
GEOMETRISKA KARTAN 1640-1646 – REGISTER.....	329

FÖRORD

Under lång tid har jag både släktforskat och bedrivit arkeologisk forskning. När dessa intressen möttes skrev jag boken "När våra förfäders bygder växte fram" (nr 26). Här samlade jag mycket av kunnandet och de antaganden som finns om de forna bygdernas utveckling fram till medeltidens slut och in i Vasatiden. Där tar sedan skattelängder, domböcker och kyrkoböcker långsamt över och kan berätta om de enskilda personerna och gårdarna. Avsikten var att skapa en allmän plattform för en förståelse av våra förfäders liv och levnadsmiljö. För att få en bra introduktion har även forntiden och medeltiden presenterats på ett kortfattat sätt, från de första bönderna och framåt samt i den omfattning som den är unik för området.

Denna bok är en fortsättning på denna allmänna del och ett försök att beskriva en enskild bygd, med fokus på den tid när de skrivna källorna växer fram, men som ofta är för svåra att hantera för de flesta som håller på med släktforskning. Ofta behövs det mer genomgripande genomgångar, vilket detta gör ett anspråk på att vara, eftersom den är en del av ett större arbete som även omfattar en sammanställning där så gott som samtliga personnamn på skattebetalarna fram till år 1641 medtagits på ungefär hundra gårdar i sydvästra Värmland. Detta förklarar också varför jag har valt att samla alla extra tillägg, i form av avskrifter från främst Landskapshandlingarna åren 1540-1630, i ett omfattande appendix placerad sist i denna bok. Måhända hade det varit bättre att bryta ut denna del och göra om det till en egen bok, men så blev det inte. Trots detta helhetsperspektiv är jag fullt medveten om att varje del i undersökningen som tangerar ett slags ytterområde, alltså där jag inte har gjort en fullständig sammanställning och analys, har medfört att osäkerheten genast har ökat påtagligt. Detta gäller exempelvis alla sammanställda uppgifter om några enskilda gårdar i en viss socken och inte hela socknen, där ett visst ortnamn har haft påtagliga likheter med andra ortnamn i socknen.

Som ett komplement till denna undersökning av sydvästra Värmland har jag även renskrivit de äldre delarna av Nordmarks härads domböcker, samt skrivit en allmän bok om handskrifter, med betoning på denna tid.

Förhoppningsvis kommer detta material till nytta för personer som berörs av de namngivna personerna och gårdarna, eller de som vill fortsätta studierna av sydvästra Värmland under 1500-talet och 1600-talet, eftersom det fortfarande finns mycket som det går att forska om som gäller tiden före kyrkoböckernas tid.

2011-12-13

Lasse Bägerfeldt

EN ORIENTERING

Denna skrift berör i första hand de 100-tal gårdar i sydvästra Värmland där mina egna förfäder var bosatta, vilket jag delar med så gott som alla boende i bygden idag och därtill många utflyttade släktgrenar. Eftersom gårdarna omfattar en större del av de sex socknarna SKILLINGMARK och JÄRNSKOG i Nordmarks härad samt EDA, KÖLA, NY och ÄLGÅ i Jösse härad, har denna genomgång ofta berört samtliga delar av dessa socknar. Till detta kommer några spridda gårdar i övriga delar av Jösse, Nordmarks och Gillbergs härad. Fokus har hela tiden legat på personerna som bodde i dessa bygder och till det hör även deras levnadsmiljö och andra sociala omständigheter och ekonomiska faktorer.

MÅL

Kronologiskt och geografiskt schema över befolkningen

Ändamålet med denna sammanställning är primärt att upprätta ett omfattande schema i Excel-format där samtliga kända personer för den angivna tidsperioden läggs in i kronologisk ordning och fördelade på respektive gård och hemman. På så vis kan man följa en viss gård under den aktuella tidsperioden och se vilka personer som har företrätt den i skattemässiga sammanhang.

Denna Excel-fil är en fristående fil och det huvudsakliga arbetet, medan denna skrift mer kan uppfattas som ett komplement till denna lista, även om de kompletterar varandra.

Här har namnen i regel skrivits på modernt sätt och med nutida stavformer, men en del namn förekommer knappt längre, såsom Öven, och i detta fall har den mer ålderdomliga stavningen Öfven använts. För namnet Olof har ibland källskriften Ola använts men står det Oloff eller Oluff etc har det återgivits med den nutida stavningen Olof.

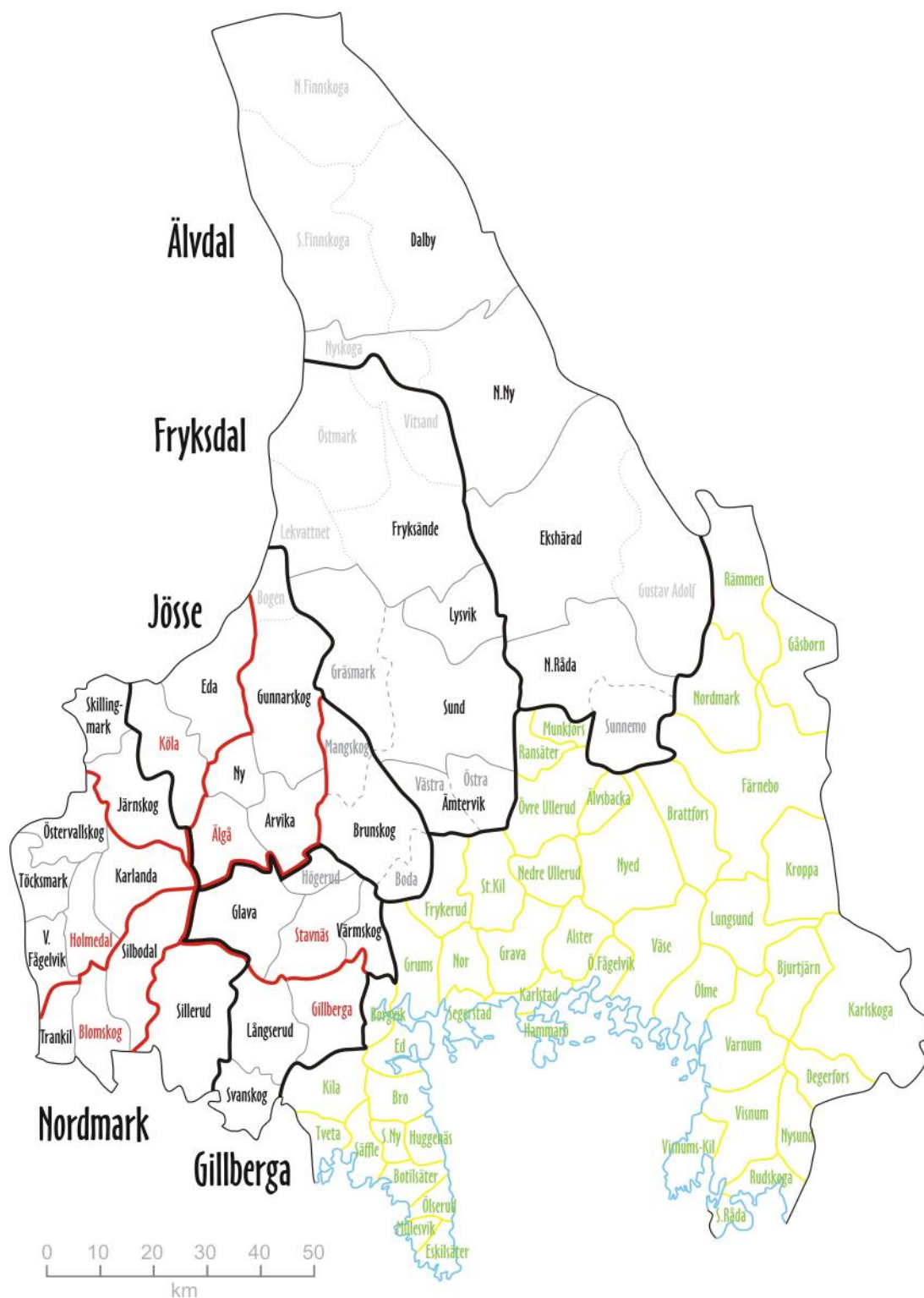
En del namn och även kommentar ihop med namnen kan emellanåt vara svåra att återge på ett korrekt sätt, eftersom det kan finnas alternativ. Ett sådant exempel är namnet Segol som är en sammandragning av Sigvald, vilket under den aktuella tiden har medfört att det finns många mellanformer och ännu fler sätt att stava det på.

Slutsatser om släktskap utifrån domböckerna och vissa utvalda personer

Detta schema är användbart för att snabbt få en överblick av de personnamn som förekommer på de gårdar som berörs av min egen släktforskning. I samband med att dessa personer nu följs upp ytterligare i avsikt att söka efter mer information via domböckerna, framkommer ibland sådana uppgifter om deras släktskap att det förutsätter en inblick i andra gårdar skatteskrivna personer. På så vis kan domböckerna och detta kronologiska schema komplettera varandra.

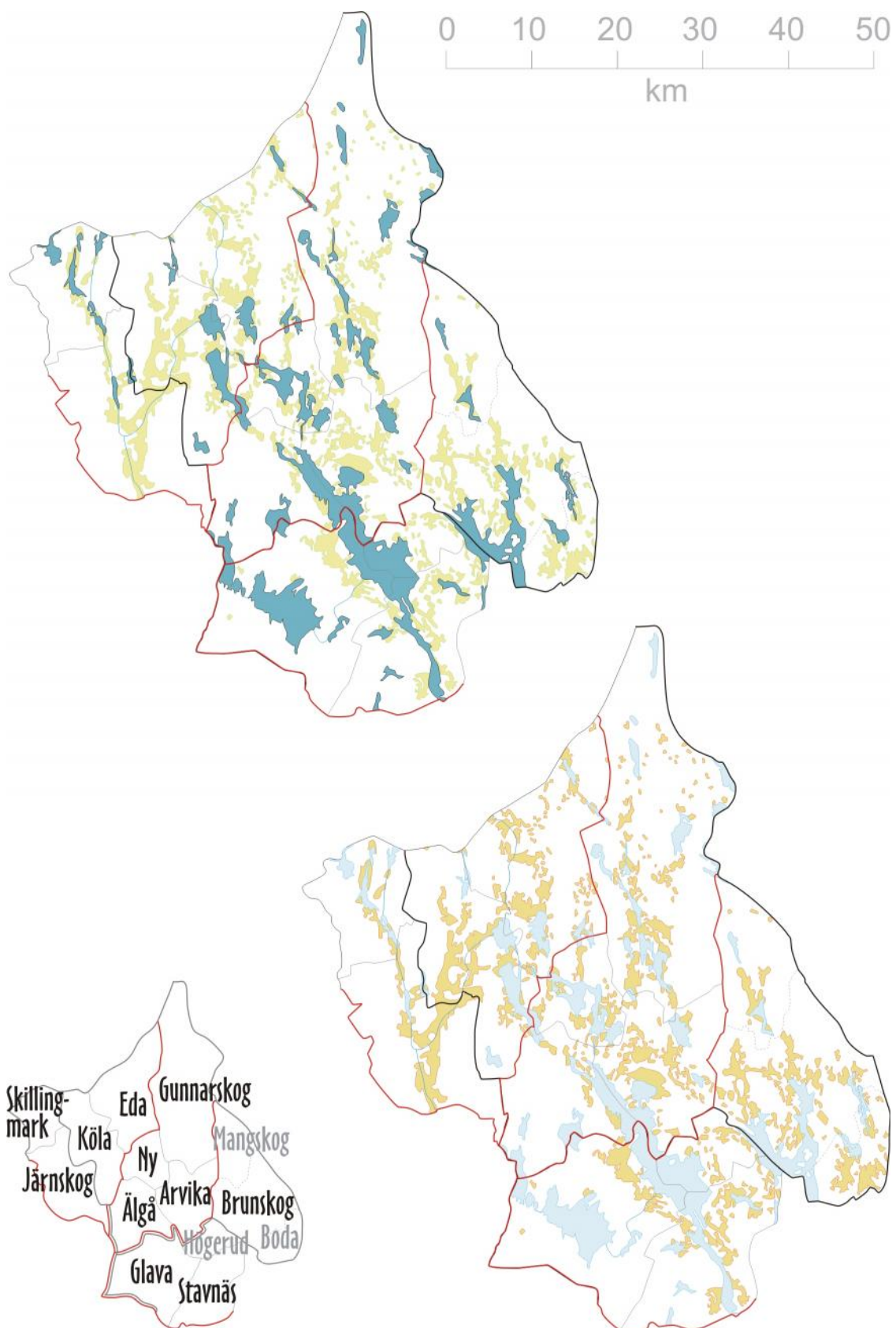
Det är detta som ligger bakom behovet av schemat, eftersom det är ett strikt arbetsmaterial som bland annat kan användas ihop med domböckerna.

Värmland med Västra Sysset markerat i den västra delen, samt dess härader och gäll i slutet av 1500-talet samt socknar i slutet av 1600-talet. Det primära området för denna undersökning är Eda, Köla, Ny och Älgå socken i Jösse härad samt Skillingmarks och Järnskogs socken i Nordmarks härad.

Det primära området: Skillingmarks, Järnskogs, Köla, Eda, Ny och Älgå socken, samt det sekundära: Gunnarskogs, Arvika, Brunskogs, Stavnäs och Glava socken. Vattensystem samt odlingsmark i modern tid. Samma karta men med olika färgsättningar.

KÄLLOR och URVAL

Sammanställningen har försökt få fram de generella dragen i bygdens historia, från äldsta tid fram till år 1641 och av det skälet koncentrerat sig på följande teman och källor:

- Fasta fornlämningar (men inte lösa fornfynd)
- Krönikor etc med historiskt innehåll
- Medeltidsbrev eller Diplomatariebrev
- Skattelängder och domböcker

Fasta fornlämningar

Här redovisas antalet fasta fornlämningar per socken av de grundläggande typerna som berör forntiden, vilket genomgående är olika typer av gravar. Härigenom kan man få en generell uppfattning om befolkningens utbredning vid olika tider, men sällan något som berör befolkningens storlek eftersom gravarna inte är representativa för den totala befolkningen, utan endast berörde en mindre del av befolkningen.

Krönikor etc

Krönikor, isländska sagor och andra skrivna källor från forntid och medeltid, vilka mer än flyktigt berättar något om Värmland och då främst för den sydvästra delen av landskapet, kan ibland ge en annan bild av den tidiga historien än vad fynd och föremål kan ge.

Medeltidsbrev etc

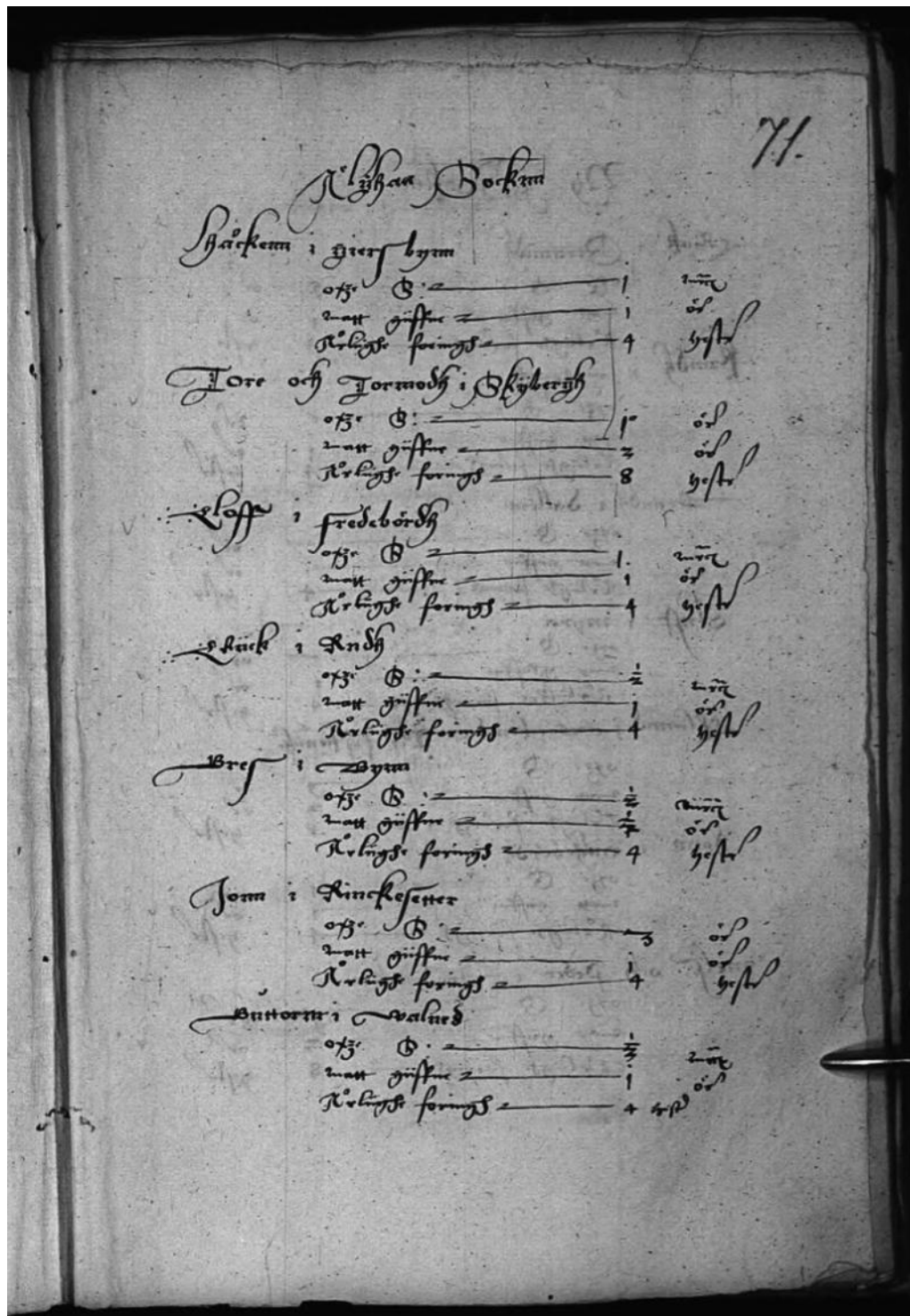
De pergamentsbrev och pappersbrev som på något sätt berör den sydvästra delen av Värmland är, som vanligt ofta från medeltidens senare del och mestadels från 1400-talet. De flesta rör köp eller byte av jordar och gårdar, men ägarna i dessa brev är så gott som uteslutande någon som tillhörde adeln eller kyrkan, varför de inte kan berätta särskilt mycket om de boende i bygden.

Skattelängder och domböcker

Den sistnämnda punkten med Skattelängder och domböcker är i detta sammanhang den i särklass mest omfattande, vad gäller innehåll och tidsåtgång vid sammanställningen. Det är också här som många frågor kan besvaras rörande bygdens befolkning. Denna punkt kan uppdelas ytterligare, varav somliga inte ingår (än så länge) i denna skrift.

- Landskapshandlingar (1540-1630) (se nedan)
- Boskaps- m.fl. längder 1623-1641 [ingår delvis denna sammanställning]
- Älvsborgs lösen 1613-1619 [ingår inte i denna sammanställning]
- Domböcker [utgår primärt från Magnells avskrift, endast Jösse och Gillbergs häraders ting]

Några av de berörda åren som redovisas i Excel-filen är hämtade från Ingvar Dahls renskrifter, vilka finns tillgängliga på Internet. Det gäller år 1503, som inte ingår i Landskapshandlingarna, samt åren 1610 och 1622 som i båda fallen har korrigerats på någon enstaka punkt efter kontroll med originaltexten, och därtill år 1641.

Textprov från Landskapshandlingar år 1542, början på Älgå socknen.
(Efter de avfotograferade mikrofilmerna som är tillgängliga på Internet.)

Landskapshandlingar

I första hand utgår denna sammanställning av informationen i Landskapshandlingarna, där alla de handskrifter och handlingar som berör skatterna till Kronan har förts samman för ett år i taget. För Värmlands del börjar dessa år 1540 och sträcker sig fram till 1641, ifall man även räknar in de utbrutna Boskaps- m.fl. längderna och Länsräkenskaperna som börjar 1631, men alla år har inte bevarats och finns inte kvar. Relativt stora delar saknas. Därtill är informationsmängden i det kvarvarande innehållet ganska varierat, varav somliga år kan vara omfattande och andra år mycket fragmentariska. Läsbarheten och förståelsen är däremot relativt hög och det är förhållandevis sällan som texten är oklar och svårbegriplig.

De delar av Landskapshandlingarna som berörs i detta sammanhang gäller:

- **JORDEBOK** (Årlig ränta) med uppgifter om hemmanets storlek, eller snarare förmåga att betala skatt. Därtill framkommer hemmanets **skattenatur** som återger vilken ägargrupp som ägde hemmanet i fråga, ofta indelade i skattehemman (ett ofrälse ägande, många gånger ägd av den som bodde där), kyrkohemman (inkl. prästers, klosters och domkyrkors etc ägande), frälsehemman och kronohemman. I några få längder återges **skattebetalarens förnamn**.
- **TIONDELÄNGD**, med uppgift om gårdarnas spannmålsavkastning för året, eller rättare sagt för föregående år, samt ofta med uppgift om **skattebetalarens förnamn**. Här framgår om ett hemman var uppdelat på två eller fler brukare eller gårdar. En sådan uppdelning var inte alltid permanent, utan kunde även vara en tillfällig delning mellan exempelvis två bröder.
- **MANTALSLÄNGD** etc, med uppgift om **de boende** på hemmanet som var minst 15 år. Urvalet registrerade personer varierar och baseras på de villkor som gäller för den aktuella skatten, alternativt omfattar alla ägare av en kvarn. Från år 1642 fick denna skatt en mer permanent utformning.
- **AVKORTNING** (i Verifikationer eller Räkenskaper, ofta hörande till Årlig ränta etc), eller skatteminskning gäller **viktiga personer** som länsman, fjärdingsmän och präster, men också **gårdar som brunnit ner** och **ödehemman** och som kunde få skattelindring. Här kan också listor över **militära personer** förekomma eftersom de också hade skattelindning.
- **MILITÄRA RULLOR**, som räknar upp alla **militära personer**, såsom befäl, ryttare, knektar och gemena soldater etc, vilka hade skattefrihet för sin insats vilket berörde enskilda gårdar (se punkten ovan). I enstaka fall uppräknas döda soldater och soldatänkor etc. Även i vanliga skattelängder kan det i vissa enstaka fall finnas upplysning ifall en viss person var knekt eller ryttare, men det är mycket ovanligt.
- **SAKÖRE**, med summarisk uppräkning av **dömda personer och deras brott**, eftersom detta var en inkomst till Kronan som emellanåt registrerades i Räkenskaperna bland övriga inkomster.
- **ÖVRIGT**, med uppgifter om förtroendemän såsom **kyrkans sexmän** och ibland deras **bomärke**, vilka var den nämnd på sex personer som kunde intyga att skattebetalning etc skett på rätt sätt.

I Landskapshandlingarna för Västergötland ingår en del förteckningar över kyrkans egendomar i Skara stift och här berörs några gårdar i sydvästra Värmland.

Uppgifter som inte har berörts i denna undersökning, men som finns i Landskapshandlingarna är:

- De faktiska uppgifterna om **skatternas storlek** (årlig ränta, tionde, kvarns katt, hjonelagsskatt, mantalsskatt etc) har inte noterats mer än undantagsvis.
- **Prostarnas** och kaplanernas namn samt deras skattefriheter etc har inte noterats.
- I de få fall som det fanns en **sätessgård** med en bosatt adlig familj, har dessa inte noterats. De äldsta tycks vara från 1600-tal och bara i socknarna närmast Arvika.
- **Ryttare och soldater** och andra personer som ingår i de militära listorna rörande avkortningen i räkenskapen. För den som är intresserad finns en sammanställning över berörda sidor i Landskapshandlingarna.

Övriga skattelängder etc

Boskaps- m.fl. längder

I dessa längder förekommer uppgifter om de enskilda gårdarnas boskapsinnehav samt storleken på utsädet. På så vis får man en god uppfattning om gårdarnas ekonomiska förutsättningar under åren 1621-1641. I dessa volymer förekommer också en del vanliga mantalslängder, med beskattning av befolkningen mellan 15-65 år.

Hjälp skatten 1599 samt Älvsborgs lösen 1613-1619

Den första beskattningen som kallas Älvsborgs lösen 1571, saknas för Värmlands del och har varit förkommen sedan länge, vilket är tragiskt eftersom den redovisade de enskilda gårdarnas innehav av boskap och ädelmetaller. I viss mån var krigsfolk befriade från denna skatt. En snarlik skatt var Hjälp skatten 1599 och 1601 där gårdarna betalade en femtiondel av sin förmögenhet, beräknad på boskap och ädelmetaller samt den beräknade spannmålsskörd, varför den också emellanåt kallas Femtiondelsskatten. En snarlik skatt utgick 1601, men denna gång endast beräknad på boskap och spannmålsskörd.

Den andra beskattningen under namnet Älvsborgs lösen, vilken löpte på sex år eller terminer var mer utformad som en ordinär beskattning som utgick från mantalet i bygdena. De kan ge värdefull information om vilka det var som beskattades på de enskilda gårdarna, eftersom Landskapshandlingarna har en omfattande lucka vid denna tid och saknar personnamn åren 1616-1620.

Geometriska jordeboken

De kartor som upprättades av Kronan i mitten av 1600-talet i syfte att öka kontrollen ifall alla betalade rätt skatt, eller om det gick att öka skattetrycket, kan ge mycket information om de enskilda gårdarna och bygden rent allmänt. Den intresserade kan finna dem på Internet och de är utlagda på Riksarkivets hemsida.

- R2 Gillbergs härad (1645-1646)
- R3 Jösse härad (1640-1641)
- R4 Nordmarks härad (1642-1644)

Ett register över de berörda gårdarna, återfinns i Appendix i denna skrift.

Domböcker

Domböckerna förekommer för spridda år i början av 1600-talet och blir mer sammanhängande från 1621. Innan dess finns register över sakören, där i princip bara den dömda, brottets art och bötesbeloppet nämns. För sydvästra Värmlands del återfinns dessa saköresregister i åtskilliga fall i de kvarvarande volymerna under 1500-talet och in ett stycke på 1600-talet. I vissa fall finns både register över sakören i fogdens räkenskaper samt domboksprotokoll. De domar som berör Västra sysslet, och därmed undersökningsområdet, vilka ingår i landskapshandlingarna återges i Appendix.

De äldsta domböckerna är kortfattade och påminner mycket om saköresregistren, men med tiden blir de allt fylligare och beskrivande. Likaså noteras från 1620-talet vilka person i häradet som var nämndemän, men detta saknas ofta i de äldsta protokollen.

Förutom anklagelser och eventuella domar finns även rättsliga förtydliganden såsom rannsakingar och granskningar eller enbart beskrivningar av gränser mellan olika egendomar eller arvsuppgörelser. Likaså är ofta jordaköp återgivna på ett summariskt sätt, eftersom man enligt lag var skyldig att uppbjuda en gård, vanligen 3 gånger på lika många ting, så att eventuella släktingar skulle få chansen ifall de ville utnyttja sin förköpsrätt på arvejord. Om det däremot inte var ärvd jord som skulle säljas, skedde det omgående utan att man uppbjöd den först vid tinget.

Renskrift av domböckerna för Jösse och Gillbergs härad

Jösse häradsrätt och Gillbergs häradsrätt har renskrivits för åren 1602-1699 av Kjell Magnell, vars avskriftssamlingar även har scannats och finns tillgängliga på Internet hos ArkivDigital. Ett preliminärt register finns även vilken utfördes i samband med avskriften, men det har vissa begränsningar, brister och felaktigheter. Denna avskrift har använts vid bearbetningen av de berörda gårdarna i de socknar som föreliggande arbete handlar om.

Domböckerna för Nordmarks härad

Nordmarks härad finns också tillgänglig på Internet, från 1602, vad gäller avfotografering av originalhandlingarna. Dessa har undertecknad försökt sig på att skriva rent i syfte att använda berörda mål och fall vid bearbetningen av de berörda gårdarna i de socknar som föreliggande arbete handlar om. Silleruds socken hade eget ting fram till 1621.

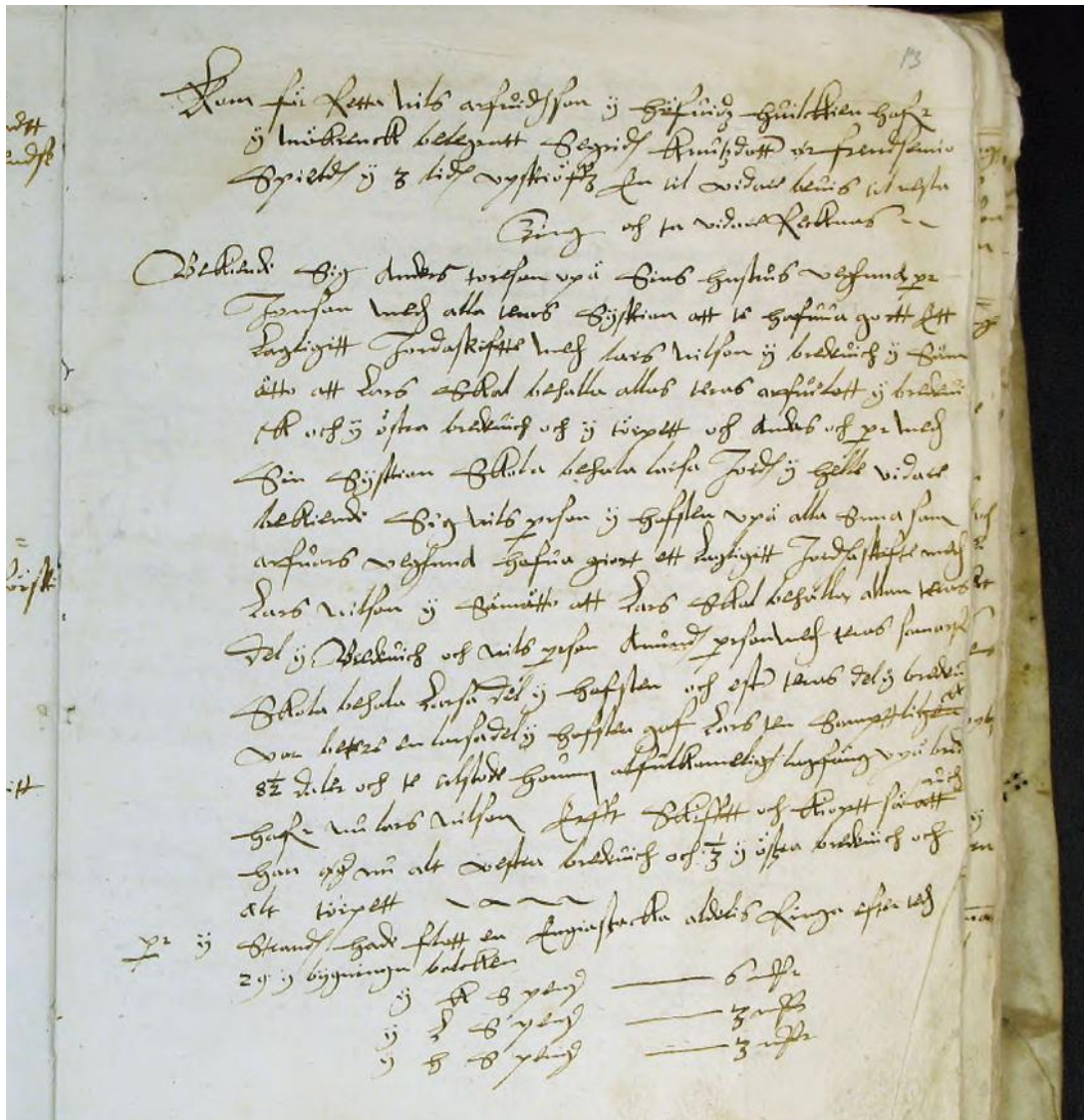
Nordmarks härad domböcker finns renskrivna i två versioner på Årjängs bibliotek för vissa delar av 1600-talet, men med måttlig kvalitet på exaktheten.

Karta från den geometriska jordeboken över Mellbyn och Hammar i Eda socken.

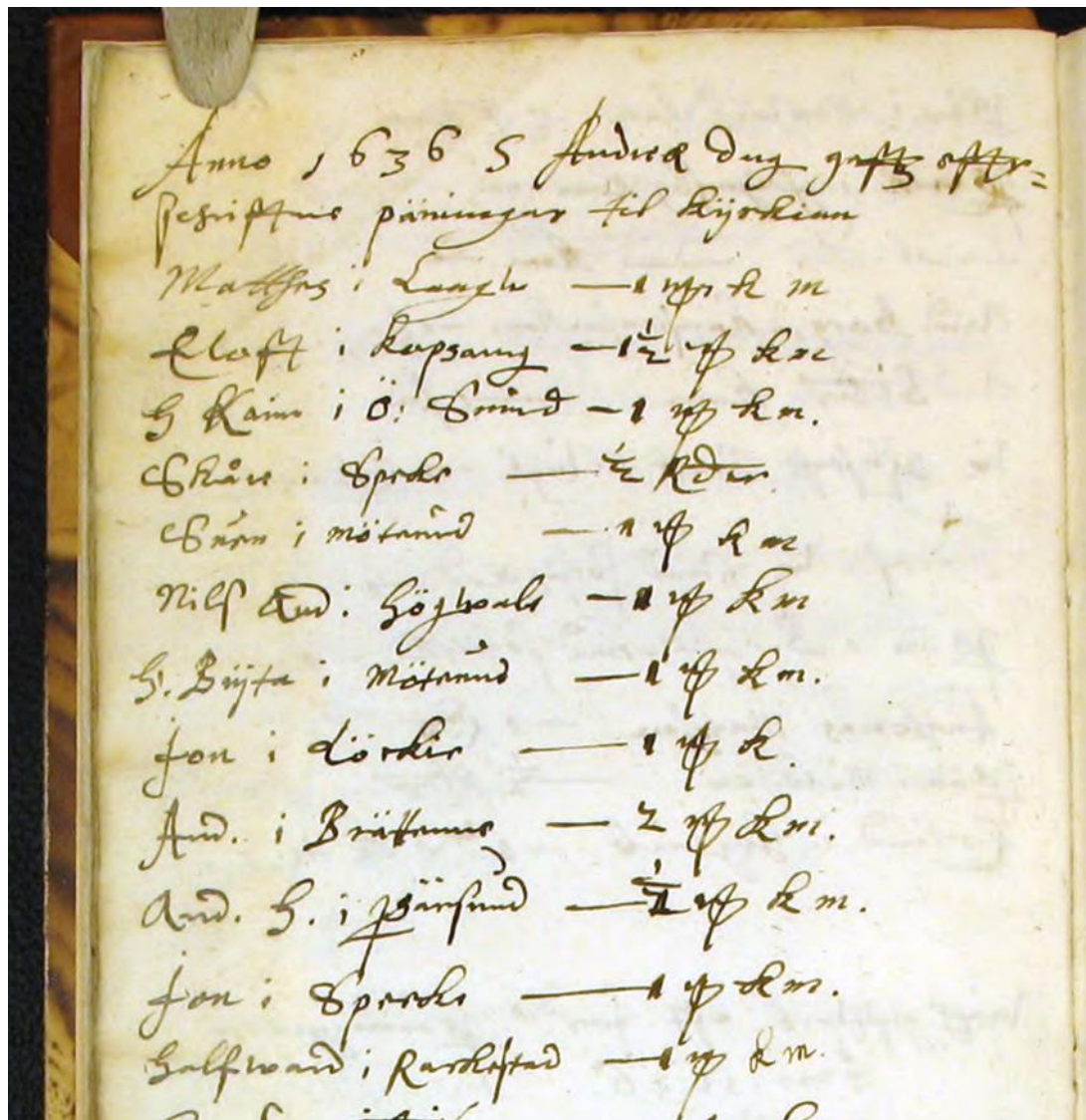
Textprov från Jösse härads dombok år 1603.
(Efter de avfotograferade originalhandlingarna som är tillgängliga på Internet.)

Kyrkoböcker

Normalt brukar inte kyrkoböckerna gå längre tillbaka i tiden än 1600-talets slut, men i enstaka fall förekommer äldre nedteckningar. För det primära undersökningsområdet finns inget sådant men för det sekundära gäller det följande (se vidare i appendix):

- ARVIKA – kyrkoräkenskaper, strödda uppgifter från 1630 och framåt
- BODA – (ingick från början i Brunskogs sn) kyrkoräkenskaper från 1621
- BRUNSKOG – kyrkoräkenskaper, strödda uppgifter från 1621 och framåt
- GLAVA – kyrkoräkenskaper, strödda uppgifter från 1644 och framåt
- JÄRNSKOG – kyrkoräkenskaper etc från 1641
- NY – kyrkoräkenskaper, strödda uppgifter från 1630 och framåt

Utöver detta finns det i de allra flesta socknar förteckning från en senare del av 1600-talet över avlidna personer som var födda under den primära undersökningsperioden, ibland dessutom med utförlig information om vederbörandes föräldrar och deras boendeort samt något om den bortgångnes levnadsöde.

Textprov från Arvika kyrkobok LI:1, kyrkoräkenskaper 1630-1703. (Se mer i Appendix.)

Riksregistratur

Ytterligare en källa för information är Kronans utgående brev som i hög grad finns bevarade från Gustav Vasas tid och framåt. I appendix återges de texter från Gustav Vasas regeringstid, vilka berör det valda undersökningsområdet i Värmland. Inte i något fall berörs vanliga bönder, utan endast präster, adel och fogdar. För tiden efter Gustav Vasas regering finns det inte längre något utmärkt register, varför dessa inte är genomsökta.

Militära listor

Landskapshandlingarna

De militära längderna och rullorna inleds redan år 1565 och återfinns då i Landskapshandlingarna. Det är från början strödda noteringar och enkla listor för att markera det krigsfolk i form av knektar och ryttare (fotsoldater och kavallerister) och deras befäl, vilka hade skattelättnader. Att upprätta en egen värmländsk styrka som var ställd direkt under Kronan, låg både i tidens anda enligt de militära förändringar som skedde under Vasatiden samt blev påkallat av det pågående Sjuårskriget som drabbade Värmland hårt. Syftet med dessa listor var från början att fogden ville förklara ett bortfall av skatter, inte att redovisa den militära styrkan. Trots det förekommer de inte samtliga år. Runt 1580-talet blev listorna mer systematiserade, så att de även kunde användas för att få en överblick av krigsfolkets omfattning. Från 1612 ökade detta ytterligare och listorna fick formen av ordinära rullor över krigsfolket, samtidigt som de blev mer kompletta och årligt kontinuerliga. I appendix redovisas dessa fram till 1608, men därefter (från 1612) återges endast hänvisningar till de sidor i Landskapshandlingarna där de förekommer (åren 1612-1629).

Generalmönsterrullor och Roteringslängder etc

Särskilda militära rullor, som inte längre var en del av landskapshandlingarna upprättades från år 1620 och de berör Värmland senast från 1623. *Dessa rullor är inte genomgångna i detta arbete.*

Därtill kommer Roterings- och Utskrivningslängderna från 1622 och framåt. Utskrivningslängderna omfattar alla nya soldater som skrevs ut. Från varje socken var det ungefär 3-5 nya knektar som skrevs ut varje år och det skedde vanligen i början av året, runt februari-april, men det kunde dessutom ske på hösten omkring september. Utöver dessa bönder och deras söner, kunde det tillkomma någon enstaka lösdrivare som tvångskommanderades till armén, men dessa var mycket få till antalet. Likaså var antalet förrymda soldater få. Desto fler var istället de soldater som hade skickats hem igen, antingen för att de var allvarligt skadade eller sjuka.

Roteringslängderna skulle med tiden återge allt manfolk mellan 15-59 år och som skulle vara nedtecknade av den lokale prästen, varför de även kallades ”prästers längder”. Längderna i sig är däremot i regel skrivna av samma person för hela Värmland, vilket medfört att en del ortnamn och personnamn är felskrivna. I förteckningen från 1627 finns den äldsta listan över rotarna, det vill säga de grupper om 10 bönder som gemensamt bekostade en knekt (se Appendix). Redan år 1628 är roteringslängderna över bönderna betydligt mer omfattande och heltäckande vad gäller bygdens gårdar, hushåll och befolkning.

Från år 1630 finns också mantalslängder med bland de militära listorna, vilka har med enstaka uppgifter om ålder etc rörande de boende i bygden som ansvarade för soldaternas försörjning. Dessa är skrivna av den lokale prästen och har ibland med kyrkans sexmän och deras bomärken.

Senast från år 1639 noteras också postbönderna, det vill säga de bönder som ansvarade för postgången. Redan i ett tidigt skede fanns bestämmelser som angav hur posten skulle skickas vidare en viss sträcka i taget och där ytterligare en del personer var ansvariga för transport av posten över de stora insjöarna. En annan grupp bönder som noteras från denna tid är de som höll gästgiverier, där resenärer kunde skaffa sig kost och logi. Vid denna tid var det postbönderna som höll dessa gästgiverier.

PALEOGRAFI

När man läser de gamla handskrivna originalhandlingarna händer det att man slås av den välskrift som präglar nedtecknandet av skatteuppgifter. Oavsett vem som har skrivit och hur duktig den personen har varit med penna och bläck, har var tid sin form och sina sätt att skriva på. Genom att studera hur de har format var och en av bokstäverna blir också läsningen betydligt enklare, eftersom svårlästa texter oftare kan avkodas om man försöker följa skribentens handrörelse för att se vilken bokstav som var tänkt.

Skrivarnas särdrag under 1500-tal och 1600-tal

Numera skiljer vi endast på stora och små (versaler och gemener) bokstäver, ifall vi bortser från kapitäl som är versaler men med samma höjd som gemener. Under 1500-talet och 1600-talet var det inte så enkelt. Här kan vi utan vidare indela texten i minst 3 olika nivåer, där den yttersta och förnämsta bara används i rubriker och liknande sammanhang. Dessutom är gränsen mellan versaler och gemener många gånger svävande, i synnerhet i de fall som formen på bokstaven är identisk och det bara är storleken som avgör om det ska klassas som en versal eller gemen bokstav.

En säregen form av stenografi eller snabbskrift fanns kvar ända in på 1700-talet. Detta arv från medeltiden kan beröra olika former av mer eller mindre standardiserade kortformer eller särskilda streck som sammanfattade en eller flera bokstäver. De som alla känner till och som vi har till vardags är Å, Ä och Ö, vars ring och prickar från början var sådana små extrastreck som symboliserade ett A eller E och att det fullt utskrivet skulle bli AA, AE och OE.

Andra särskilda bokstäver som förekom då eller vanliga sammansättningar var dubbel-S (ß) som bevarades in i modern tid i Tyskland. En variant på detta under 1500-talet är dubbel-F som kan förekomma i början av ett ord, möjligen för att markera stor bokstav.

Andra exempel är dubbla N och M, som inte alltid skrevs ut. Istället skrev man bara en sådan bokstav och satte ett streck över för att markera att man tagit bort det andra N:et eller M:et, ungefär som ett Ñ. I en del fall har detta streck använts för att ta bort ett fristående N, så det gäller att se upp var detta streck är placerat. Ordet "hemō" ska alltså skrivas "hemon" och inte hemmo" (nutida hemman) när det skrivs rent.

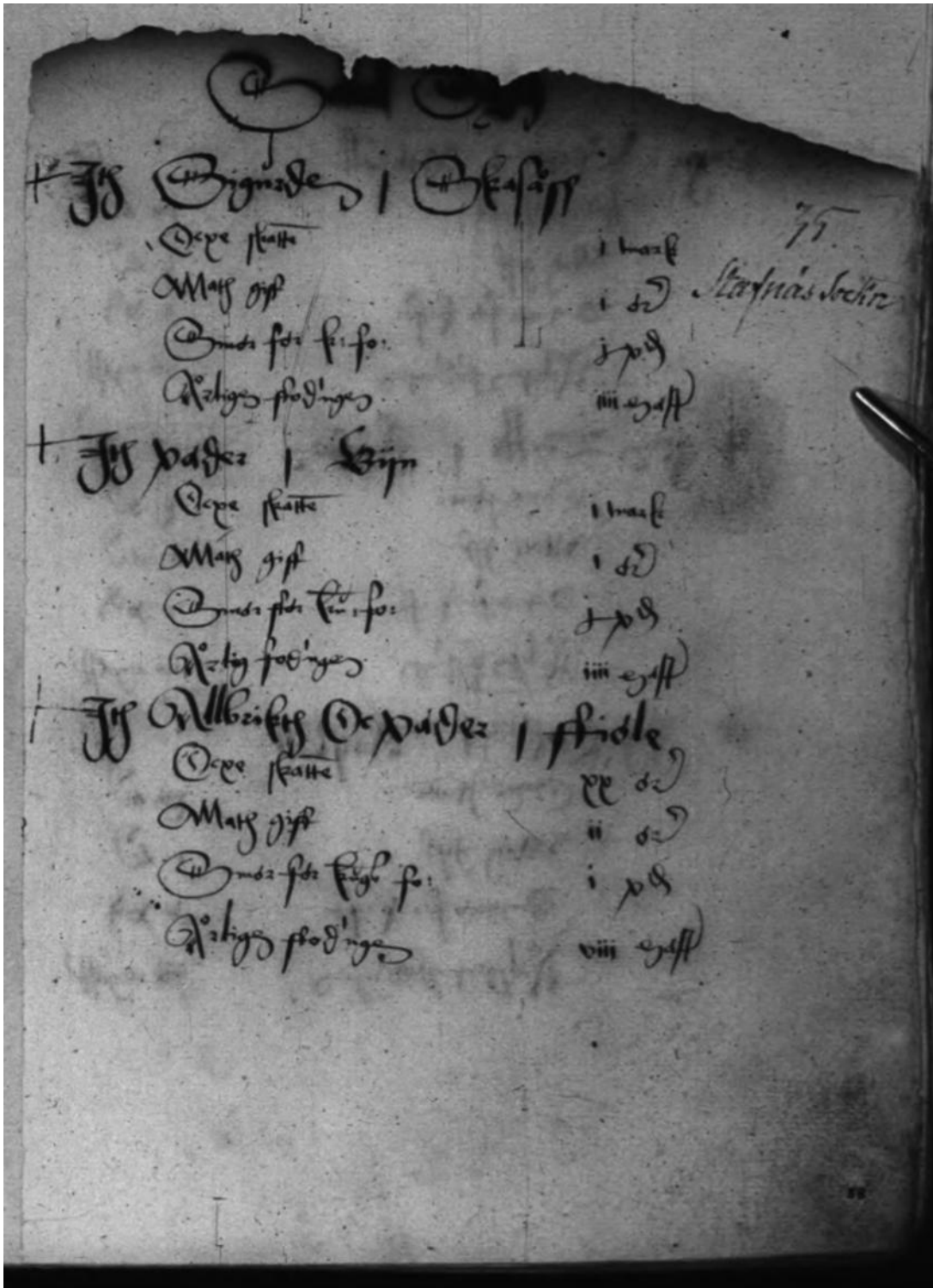
Fler sådana förkortningar finner vi i personnamnet Per men också i titeln prester (präster), där andra och tredje bokstaven ersatts med ett kort streck. I det första faller på nederdelen av P:ets stapel och i det andra fallet ovanför P:et, så att återgivandet blir *Per* och *prester* eftersom det endast står P och pster.

En annan relativt vanlig förkortning berör vissa ord som ofta återkommer och där man hoppar över de allra flesta av de sista bokstäverna och bara har med en enda av dem för att ge läsaren en indikation på vilket ord som åsyftas, men denna avslutande bokstav har i regel förminskats kraftigt och skrivits strax ovanför raden så att den kan åtskiljas från resten av ordet. Exempelvis haff står för haff(ue)r, eller fullt utskrivet haffuer (nutida "har"). Andra sådana ord som är vanliga är ben^{dh} eller ben(empn)dh (nutida "benämnd"). Ibland har inte skribenten bemödat sig nämnvärt utan bara gjort ett streck eller kringla som ska tolkas som en eller flera bokstäver, som aldrig skrevs ut. Här är det upp till läsaren och sammanhanget att komma på vilken eller vilka bokstäver som saknas. Ett exempel där detta förekommer är uppgifterna om torpställen som brukades under en viss gård, där ordet under bara skrivs "vnd" med en kringla efter så att renskriften blir "vnder".

Av praktiska skäl förkortades många enheter som betecknade valörer, vikter och mått etc. Ännu under 1600-talet användes det latinska siffersystemet vid sidan av det arabiska

som vi normalt använder i dag. En egenhet är att man även kan beteckna halva enheter genom att sätta ett kort streck på en av bokstäverna. Ett streck på siffran I (=1) blir då en halv (0,5), medan ett streck på V (5) eller X (10) blir 4,5 respektive 9,5.

Landskapshandlingar för år 1540, Stavnäs socken.

A	Ⓐ ᶐ	aaa
B	ʒB ʒb ʒB	ᶇᶇ
C	ᶘ	cc
D	ᶑ	ᶔᶔᶔᶔ
E	ᶚ ᶛ	eee
F (ff)	ᶜᶜ ᶜᶜᶜᶜᶜᶜ	
G	ᶜᶜ	ᶔᶔ
H	ᶜᶜᶜᶜᶜᶜ	ᶔᶔᶔ
I		iii
J	ᶜᶜ	j
K	ᶜᶜ	ᶜᶜᶜ
L	ᶜᶜ	l
M	ᶜᶜ ᶜᶜ ᶜᶜ	m h
N	ᶜᶜ	n
O	ᶜᶜ ᶜᶜ ᶜᶜ ᶜᶜ ᶜᶜ	oo

Bokstäverna A-P i Landskapshandlingar för Värmland år 1540, Värmland, gemener och versaler. Gemena N och U var ofta identiska. Versalt I förekommer i princip aldrig utan ersattes av J.

P		
Q		
R		
S		
T		
U		
V		
W		
X		
Y		
Z		
Å		
Ä		
Ö		

Bokstäverna Q-Ö samt vissa sammanbundna bokstäver i Landskapshandlingar för Värmland år 1540, Värmland, gemener och versaler. Gemena N och U var ofta identiska. Versalt U och X, Z förekommer i princip aldrig. Versalt W har inte återfunnits i denna skrift, men är i övrigt ganska vanligt.

sk	ſk
ss	ſſ ſſ
sz	ſz
th	th
1	1 1 1
2	2 2 2
3	3 3
4	4 4
5	5 5
6	6 6
7	7 7
8	8
9	9
0	0

Siffrorna 1 till 9 och 0 i Landskapshandlingar för Värmland år 1540, Värmland.

Landskapshandlingarna för år 1540 skiljer sig ganska avsevärt jämfört med de efterkommande åren, men sedan dröjer det ända fram till slutet av 1620-talet innan nästa stora förändring etableras och den normen blir en standard för resten av seklet.

FRÅN FORNA TIDER

Från inlandsisens avsmältning och under de kommande årtusendena levde människor av naturen på ett sätt som sällan eller aldrig har lämnat några spår efter sig. De första egentliga spåren kommer samtidigt som befolkningen i stora delar av södra Skandinavien gick över till bondenäringen runt 4000 f.Kr., vilket skedde på grund av en omfattande och systematisk invandring av folk från norra Tyskland och Polen, vilka främst levde på boskapskötsel. Utbredningen av flintyxor och andra föremål visar att södra Värmland berördes av deras verksamhet och ingick i ett omfattande kontaktnät som berörde stora delar av södra Skandinavien. Så skulle det förbli under både bronsåldern, järnåldern och medeltid. För vanligt folk kom det inga större förändringar förrän under 1600-talet eller rent av ännu senare.

NATURENS MÖJLIGHETER OCH AVGRÄNSNINGAR

Värmland kännetecknas av sitt brokiga landskap och skiftningar mellan bördiga dalgångar och karga skogsområden samt ett myller av sjöar och vattendrag. Härigenom har vissa områden knutits närmare varandra genom de naturliga förutsättningarna. Grovt sett kan Värmland indelas i några få och relativt fristående områden.

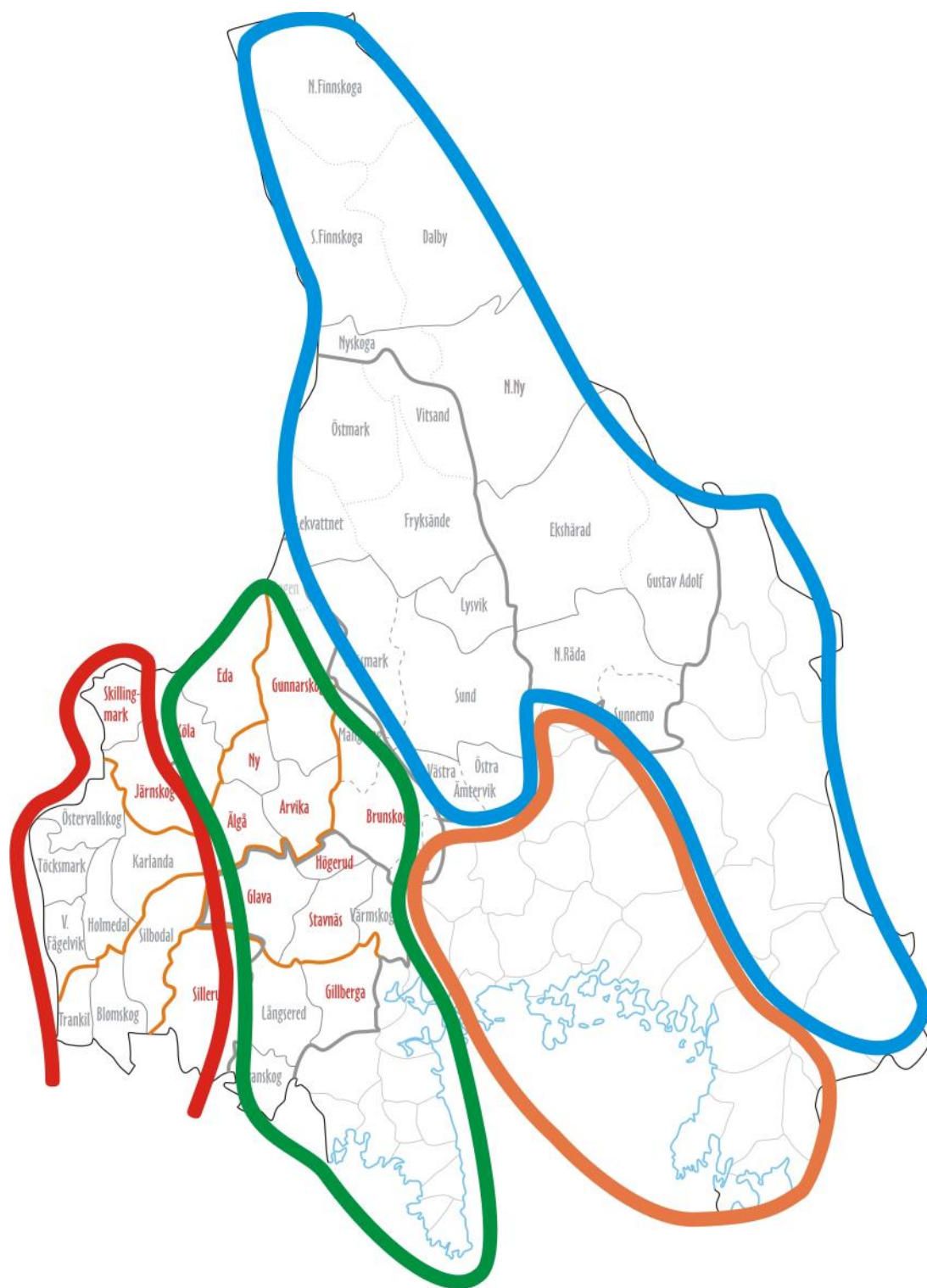
Nordmarks härad strax norr om Dalsland är en naturlig fortsättning på norra Dalslands vattensystem, vilket bundit samman bygderna under äldsta kända tid och framåt under medeltiden.

Jösse, Gillberga och Näs härader som följer därnäst är nästa vattensystem som sträcker sig från Värmlandsnäs och Vänern hela vägen upp till Norge. Här gick en av de viktiga lederna mellan Sverige och Norge. Strax före norska gränsen kunde man även svänga av västerut och istället följa dalgången i den nordligaste delen av Nordmarks härad och på så vis ta sig genom Järnskogs och Skillingmarks socknar. Att båda dessa socknar tillhörde Köla gäll och kyrkligt inte var förenade med någon socken i Nordmarks härad visar att denna färdväg sannolikt var mycket betydelsefull.

Vidare norrut eller snarare åt nordost låg omfattande skogsområden, där senare en del fannar slog sig ner. Det är först när man börjar närma sig Vänern som de bördiga bygderna fortsätter österut längs Vänern på ett sammanhängande sätt.

Norr om Vänern ligger ett bördigt område som sträcker sig ett par mil norrut och som är uppdelat på ett flertal härader. Gränsen mot Närke i öster består av skog, men gränsen mot Västergötland i den sydöstra delen av Värmland är sammanhängande med dess bygder och avskilt genom Gullspångsälvens rika vattenflöde.

Den nordligaste delen av Värmland kännetecknas av små och sönderbrutna bygder med stora omgivande skogar och karga områden. De hålls dock ihop av tre åtskilda vattensystem och har givit upphov till de tre häraderna **Fryksdalen, Älvdalen och Färnebo**. Närmast den norska gränsen i väster ligger det mesta av bebyggelsen samlad längs Fryken (Neder Fryken, Mellan-Fryken och Övre Fryken) och dess tillflöden som kommer norrifrån. Nästa grupp av bebyggelse ligger längre österut och följer Klarälven uppströms och som sedan fortsätter in i Norge. Färnebo var den östligaste gruppen och den gränsar till Dalarnas järnframställningsorter och var sannolikt mer viktig för järnets skull än möjligheten att ägna sig enbart åt jordbruk.

Värmland och en indelning i fyra zoner som återger de bygder som tycks ha haft gemensamma drag i utvecklingen under forntiden och på något sätt kan ha hört ihop i någon form av allians. Den nordligaste zonen var inte sammanhängande på samma sätt som de övriga, utan snarast det som återstår av Värmland, vars bygder och bosättningar många gånger tycks ha saknat en större förening eller sammankoppling.

Vanliga vyer i stora delar av Värmland är berg och förhöjningar som erbjuder milsvid utsikt över bördiga slätter och insjöar. Skiftningarna är stora, liksom nivåvariationerna. I skogarna dominerar barrträden och det är mest björk som förekommer bland lövträden. Det är ofta svårt att föreställa sig detta landskap i en forntida klädnad innan granen plötsligt kom för att stanna och ersatte det mesta av ädellövträdens områden, men konkurrerade också ut tall och björk som dock delvis finns kvar.

Skogsklädda höjder intill slättland och sjöar en klar höstdag.

Sjöar och öar en tidig höstmorgon.

Pilgrimsleden till Trondheim

Pilgrimsleden gick huvudsakligen längs Klarälvsdalen upp mot Nidaros och Olof den heliges grav i Trondheim i Norge, i synnerhet för de som kom via Närke eller landvägen från Västergötland, men en mindre väg gick via Kålland och över Väneren till Värmlandsnäs och fortsatte upp längs Glafsforden. Olof den helige var en av de i särklass viktigaste helgonen i Skandinavien och det medförde en ständig ström av pilgrimer, även om deras verkliga antal är svårt att uppskatta.

Bebyggelsens struktur

Ett gemensamt drag för både Nordmarks och Jösse härad är att det uteslutande består av ensamliggande gårdar, ofta med självägande bönder (skattehemman) vars hemman vanligen har delats senare av så många brukare och släktingar att de bildat små byar. En första fas av sådana delningar märks redan under 1500-talet eller tidigare i de fall som man infört tilläggsbegreppen Västra och Östra, Norra och Södra, Övre och Nedre etc. Från slutet av 1500-talet kommer även Stora och Lilla.

En variant på detta finner vi runt Eda kyrka där en större slättbygd består av ett flertal hemman som gränsar till varandra. Deras namn alldeles norr om Bysjön, såsom Mellbyn, Västbyn, Nolbyn i mitten och längre utåt kanterna Haga, Hammar, Hög och Ås, kan vittna om en enda stor by eller enskild bebyggelse för länge sedan och långt före medeltidens början. Det som saknas är "Östbyn" men här ligger istället Sjögerväl och Lerot.

Boende och livsmiljö

Dåtidens levnadsförhållanden skilde sig markant från senare tiders livsmiljö. Maten som utgick från boskapen medförde att man fann sin primära föda i kött- och mjölkprodukter. Genom att salta, torka och kanske allra mest jäsa köttet, blev det konserverat för lång tid och gjordes ätbart utan att man behövde använda värme. Av mjölken fick man bland annat smör och ost. Denna boskapsbaserade föda var rådande under hela forntiden och medeltiden för att långsamt bli uppblandad med spannmål från Vasatiden och senare, men det mesta av skörden användes under lång tid för att betala skatter och arrenden. På så vis blev det knappt någon spannmål kvar till de boende i bygderna.

Boendemiljön var relativt enkel under 1600-talet, med små och trånga hus för de allra flesta, eftersom det var kostsamt att hålla dem varma under vintern. De större husen på gården var till för magasinering av föda eller förråd där man hade allt från kläder, råvaror och redskap. Under 1500-talet eller möjligen seklet dessförinnan tycks gårdar ha genomgått en stor förändring till det bättre. Innan dess hade man inte någon murad spis i ena hörnet av boningshuset, eller några fönster och knappast heller några trägolv eller enskilda sängar för familjens medlemmar. Istället hade man en härd mitt på golvet som långt ifrån alltid var tänd. Husen var enbart ett skydd mot vind och regn, men inte mot kyla. För att överleva en lång vinter var hela familjen tvungen att sova tätt tillsammans och ända in på 1500-talet förekom det att man delade boendet med en del av boskapen för att öka värmen något. Boningshusen kan därför ha varit de minsta husen på gården, medan de andra var större och delvis byggda på stolpar för att skydda mot djur som gärna ville ta

del av det som gick att äta, men som också medfört att dessa hus aldrig går att spåra vid arkeologiska utgrävningar.

De som bodde här var ofta små familjer. I genomsnitt fick en familj 7 barn, varav bara tre av dem uppnådde giftasvuxen ålder som på den tiden var runt 15 år. Efter att ha gift sig tidigt fanns det bara utrymme för ett av barnen att ta över gården när föräldrarna inte orkade längre eller dog i förtid. De andra fick försöka gifta sig till någon annan gård eller söka lyckan på andra orter, såsom Bergslagen med den omfattande järnhanteringen. Bara 20% av de som föddes uppnådde 40 års ålder, varför de boende i bygden rent generellt var unga personer. Ett fåtal personer blev riktigt gamla, så de skilde sig kraftigt från mängden.

Trots de enkla levnadsvillkoren och svårigheten att kunna påverka sina egna liv, finner vi vardagen på ett säreget sätt genom domböcker och sakören. Här framskymtar lust och föräktenskapliga förhållanden som medförde hårda böter, men också slagsmål och tvister som i värsta fall kunde sluta med omfattande misshandel eller rent av mord.

Den sociala skiktningen märker man inte av så mycket eftersom de allra flesta gårdarna i denna del av Värmland ägdes av ofrälse och förmodligen i regel av de som bodde på gårdarna. Antalet adliga personer som bodde här var få och berörde bara vissa bygder och socknar. Trots denna relativa jämställdhet finns påtagliga skillnader. Somliga bönder kunde äga ett flertal gårdar, varav de arrenderade ut alla utom den gård som de själva valt att bo på. Motsatsen var de nybyggare eller de som fick finna sig i att bo på små torpställen, vars avkastning bara var en bråkdel mot de stora gårdarna. Med tiden kom alla dessa gårdar att bli mer effektiva samtidigt som odlingen ökade. Det medförde att torpen kom att erbjuda en bättre levnadsstandard, samtidigt som de stora gårdarna delades flera gånger om och blev små byar. Det är inte ovanligt att de normalstora gårdarna på 1500-talet hade delats och omfattade fyra gårdar drygt hundra år senare vid slutet av 1600-talet, vilka fortfarande ansågs ha en relativt god levnadsstandard. Samtidigt ska vi ta med i beräkningen att skatterna och pålagorna till Kronan hade ökat under samma period.

Förutom boskapen på gården var det en del som drygade ut sin ekonomi genom järnframställning, men det var svårt att få fram några större mängder utom i gränstrakterna mot Dalarna och Närke. Andra idkade handel med diverse varor och förde en del till Norge och annat till någon av de närliggande städerna. Det laxfiske som var betydelsefullt vid forsarna i Värmland försökte adel och kyrkan få kontroll över redan under tidig medeltid och det är oklart hur det var under järnåldern. Den saltades och fraktades vidare för egen konsumtion eller till försäljning. Vanliga bönder hade ingen rätt att nyttja detta. I varje fall inte från medeltidens början och framåt.

FORNMINNEN

De fornminnen som tillhör Värmland kan indelas i dels lösa fornfynd som påträffats i markerna och som ofta dolts i marken, dels fasta fornlämningar som i vid bemärkelse kan sägas vara byggnadsrester av skilda slag. Ytterligare en grupp fornminnen är de sägner av okänd ålder som emellanåt kan förekomma, exempelvis om kyrkor och vid offerkällor.

Det är stor skillnad på vilka fornminnen som normalt förekommer för olika tidsperioder. Från jägarstenåldern finns det i vanliga fall ingenting bevarat, eftersom de levde på ett relativt enkelt sätt som inte medförde att deras spår går att återfinna. Bondestenåldern (c:a 4000-2400 f.Kr.) däremot skiljer sig markant från detta. De flesta av de forntida föremålen som påträffas på olika platser i landskapet tillhör just denna period, eftersom de är tillverkade av flinta eller andra tåliga bergarter, där långt mer än hälften av föremålen kommer från de avlutande seklerna och in ett stycke i bronsålder. Även en del stenkammargravar av typen hållkistor förekommer under denna senare period.

Med bronsåldern förändras detta vad gäller de lösfunna föremålen, eftersom brons inte klarar tidens tand lika lätt samtidigt som de flesta deponerade föremålen inte tycks ha hamnat i enkla markgravar utan i stora rösen. Således är det rösen som berättar om äldre bronsåldern (främst period II-III, c:a 1500-1050 f.Kr.). Därefter följer en lång period där både lösa föremål och gravar är sällsynta. Först när vi kommer fram till yngre järnåldern (c:a 550-1050 e.Kr.) ökar antalet synliga gravar i landskapet igen. Till tidsperioden däremellan kan visserligen en del av rösen och stensättningarna höra, men det är mycket osäkert. Den stora ökningen av högar och gravfält under järnålderns slut är normal för stora delar av Sverige, vilket gör att det i varje fall inte enbart kan bero på sagornas berättelse att det skedde en stor ökning i bebyggelse i Värmland vid denna tid.

Från och med medeltidens början minskar åter igen spåren efter de boende, eftersom den hedniska gravtraditionen upphörde och ersattes av kyrkogårdar.

Fornlämningar – För alla eller för några få

Det råder en stor osäkerhet hur vanliga dessa föremål och gravar var hos den totala befolkningen. Beräkningar i Västergötland har visat att de perioder när det finns flest gravar under bronsåldern och järnåldern, ändå bara motsvarar högst var 7:e vuxen, kanske ännu färre, varav förmodligen 3/4 var män och 1/4 var kvinnor. Det skulle innebära att var 10:e familj på något sätt finns representerad, *som högst*. I gränstrakter som Värmland kan vi i likhet med delar av Norrland utgå från att det inte var fler utan snarast färre.

Detsamma gäller för föremålen under bondestenåldern och bronsåldern, vilka säkerligen betingade ett högt värde och endast var till för en mindre andel av befolkningen, men här är det mycket svårare att utföra beräkningar.

Från slutet av bondestenåldern och början av bronsåldern härstammar många av de stenkammargravar, som i regel är mer eller mindre friliggande hållkistor, upp till några meter i längd, eller små stenkistor omslutna av rösen. Rösen, med eller utan sådana små stenkistor, dateras till en senare del av äldre bronsålder (runt 1500-1100 f.Kr.) medan hållkistorna kan vara flera några hundra år äldre. Båda dessa typer förekommer runt om i Nordmarks, Gillberga och Jösse härader. Norr ut i Värmland saknas stenkammargravarna, men det finns relativt många rösen, som dock även kan tillhöra järnåldern.

Stensättningarna, som till form och storlek i hög grad påminner om rösen samt precis som rösen ofta är ensamliggande i landskapet, men de är betydligt flackare och lägre. Ofta dateras de till järnåldern men en del av de större kan vara från bronsåldern, på sam-

ma sätt som en del mindre rösen kan vara från järnåldern. Detta är den allra vanligaste fornlämningen vad gäller gravar i västra Värmland och de förekommer vid sidan av rösen ända upp till de norra delarna av landskapet.

Högar är en fornlämning som relativt säkert kan dateras till yngre järnålder (runt 550-1050 e.Kr.). En mindre del av dem är så pass stora att de kallas storhögar eller kungshögar, men det är okänt vilka som begravts i dem och ifall det finns något verkligt skäl bakom det moderna begreppet. Från samma tid brukar även gravfälten vara, vilka ofta utgörs av mindre högar som placerats nära varandra. Dessa finns inte i den nordligaste delen av Värmland. Vad som dock försvårar en sådan datering är dels att många av dem bara består av några få gravar, dels att en del består av rösen och även långrösen, som närmast är att föra till bronsåldern. Dessutom ligger en del av dem i sådana avsides lägen i landskapet som är mer typiskt för bronsåldern än för järnåldern. Generellt sett är det påfallande att variationen hos fornlämningarna är tämligen liten. Här finns varken domarringar, resta stenar, skeppssättning eller treuddar från järnåldern.

Även om det finns vissa osäkerheter i dateringarna av de fasta fornlämningarna i form av gravar, visar utbredningen av dessa tillsammans med lösa föremål att bygderna runt om i sydvästra Värmland var i bruk så gott som överallt från tidig bondestenålder och framåt. Däremot var jordbruket många gånger extremt extensivt, vilket innebar att en gård eller familj kunde nyttja betydligt större arealer än vad som var rimligt under senare tider. Trots detta antyder föremål och fynd att den sociala skiktningen och förekomsten av en hierarki i samhället var av samma typ som övriga delar av södra Sverige.

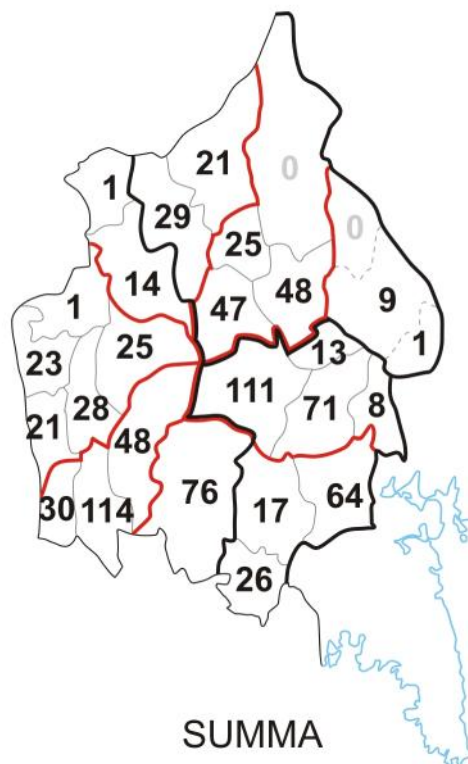
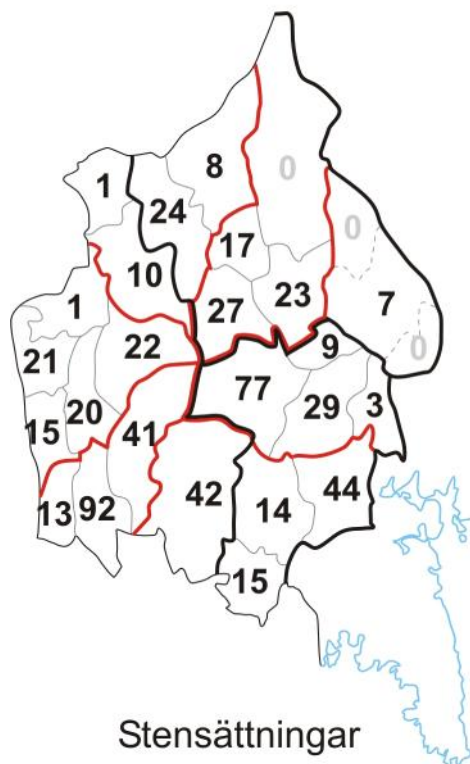
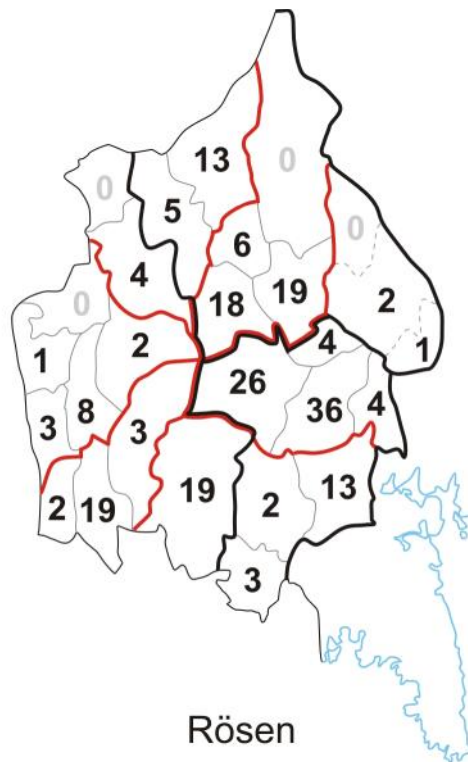
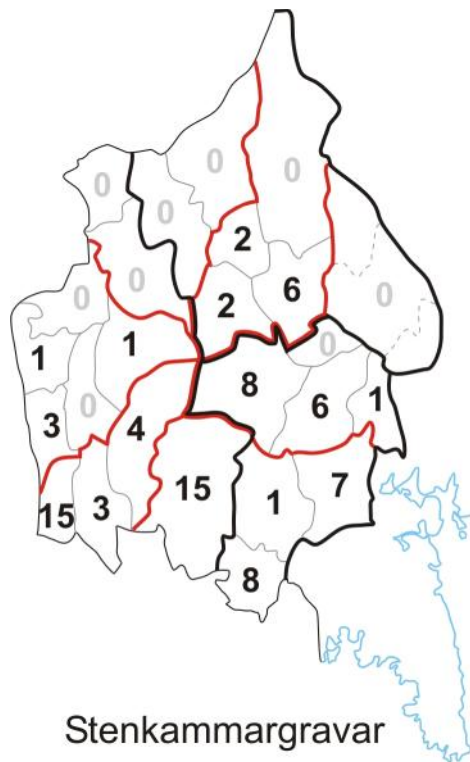
Sammanfattningsvis uppfattas tiden från 800-talet till 1200-talet som mycket expansivt, med framväxande järnframställning i de norra och östra delarna av Värmland, men också med en utökning och förtätning av bygderna.

Det är emellanåt mycket svårt att avgränsa det allmänna begreppet stenkammargravar ytterligare och precisera en typbenämning. En del är typiska hållkistor, medan andra är små stenkistor i stora bronsåldersrösen. Detta framgår av bilderna nedan.

Fornborgar och husgrunder

Det är sällan som man finner forntida byggnadsrester. Några undantag gäller fornborgar och husgrunder, vilka ofta är sällsynta, men fornborgarna brukar i varje fall ha smärre rester kvar av befästningen, som mestadels var byggd av trä som numera har försvunnit men dess stenfundament är ibland kvar. Sannolikt är de från den mellersta delen av järnåldern runt 400-talet och 500-talet men de kan också vara upp till några århundraden yngre. För närvarande är 2 fornborgar kända i Nordmarks härad, båda i Blomskogs socken, samt 3 st i Gillbergs härad varav 1 i Långseruds sn och 2 i Stavnäs sn.

En tidig gård som blivit arkeologiskt undersökt är Skramle i Gunnarskogs socken, vars äldsta spår berör tiden runt 600-talet när det fanns ett långhus på platsen. I slutet av 1200-talet verkar det ha funnits tre hushåll på platsen och här påträffades även ett fragment av en betydligt äldre runsten med skrift tillhörande den äldre runraden, men i början av 1300-talet verkar det bara ha varit två hushåll kvar innan den övergavs helt och hållet vid tiden för digerdöden. Omkring hundra år senare togs platsen åter i bruk men lämnades på nytt i början av 1500-talet. Totalt påträffades omkring 15 husgrunder, där både bostadshus, förråd, smedja och lador ingick. Föremålen som mestadels är från seklet före digerdödens ödeläggelse är tämligen rikt och består bland annat av diverse föremål av järn, men ingen keramik. Däremot fanns fragment av täljstensgrytor.

Fasta fornlämningar av olika typer: STENKAMMARGRAVAR (sannolikt mestadels hällkistor c:a 2400-1500 f.Kr. eller stenkistor i rösen c:a 1500-1050 f.Kr.), RÖSEN (c:a 1500-1050 f.Kr.), STENSÄTTNINGAR (bronsålder eller järnålder c:a 1500 f.Kr. – 1000 e.Kr.) samt en summering av dessa typer. Exklusive de gravar som ingår i ett gravfält. (efter Fornminnesregistret, Riksantikvarieämbetet.)

Värmländsk hällkista (stenkammargrav) med omgivande stenpackning, vars långa kammare har en skiljevägg. I hällkistor finns ofta spår efter ett flertal gravsättningar, ibland flera tiotal. Sannolikt från senneolitisk tid (c:a 2400-1800 f.Kr.).

Värmländsk stenkammargrav i ett stort röse. Svårt at avgöra om denna typ bör kallas hällkista eftersom röset dominerar. Normalt gravlades bara en enda person per röse. Sannolikt från äldre bronsålder (c:a 1500-1050 f.Kr.).

Värmländskt röse med mindre stenkammare i centrum, vilket blottats genom skadegörelse. Kan inte kallas hällkista eftersom stenkammaren är för liten och röset dominerar. Tillhör äldre bronsålder (c:a 1500-1050 f.Kr.).

Mindre stenkammare i centrum av ett röse, vilket blottats genom skadegörelse. Kan inte kallas hällkista eftersom stenkammaren är för liten och röset dominerar. Tillhör äldre bronsålder (c:a 1500-1050 f.Kr.).

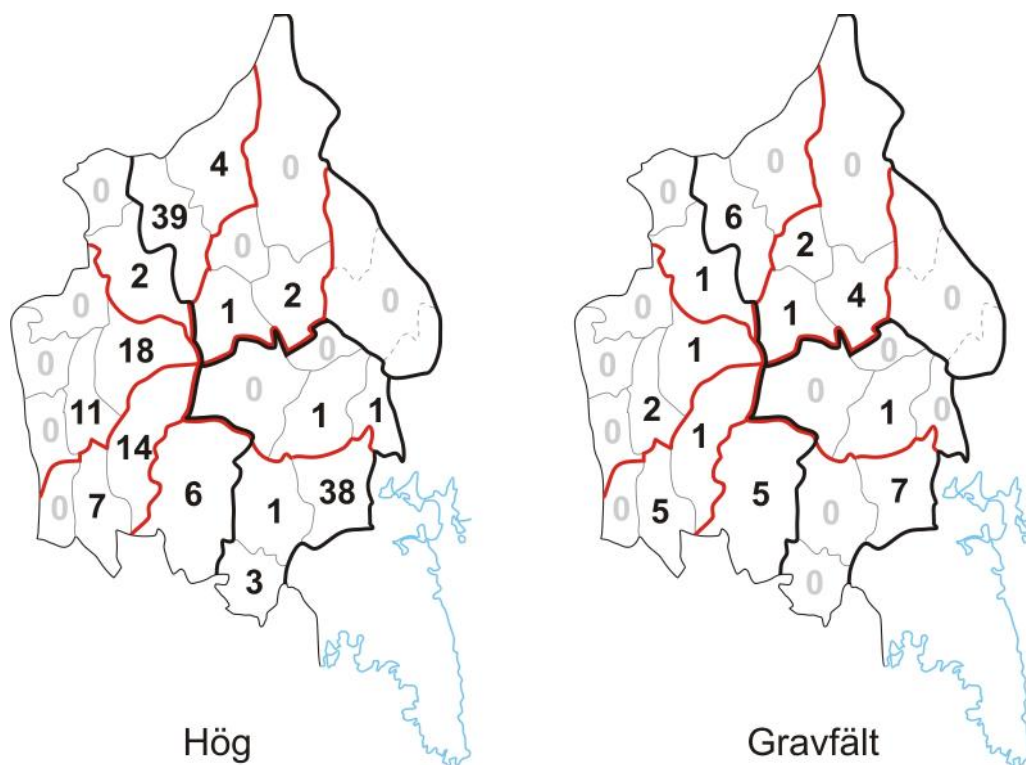
Gillberga – ett centrum i västra Värmland

Det finns flera skäl varför Gillberga bör uppfattas som ett centrum i västra Värmland. Dels ligger två av de fyra storhögarna här (sannolikt från yngre järnåldern) medan den tredje ligger något söderut i Säffle och den fjärde i Nor strax väster om Karlstad, dels byggdes den enda stenkyrkan här under medeltiden. Dessutom har orten namngivit häradet.

1. "Olof Trätäljas hög", Säffle - 43x33 m och 4-5 m hög
2. Nysäter i Gillberga sn - 40 m Ø och 4 m hög
3. Vålberg i Nors sn - 36 m Ø och 6 m hög
4. Högsäter, Gillberga sn - 28 m Ø och 5 m hög

Denna samhällsmässiga position kan Gillberga ha haft under lång tid. En av de stenkamargravar som registrerats här skiljer sig markant från hällkistor och har bara tydliga likheter med bohuslänska dösar, vilka är betydligt äldre och från bondestenålderns början runt 3500 f.Kr. Det skulle i så fall vara Värmlands enda megalitgrav.

Intill kungshögen i Högsäter i Gillberga socken har man påträffat resterna efter ett långhus som brann ner omkring 300 e.Kr.

Fasta fornlämningar: HÖGAR (yngre järnålder c:a 550-1000 e.Kr.) och GRAVFÄLT, som ofta är från samma tid men som i några fall skulle kunna vara från bronsåldern eller äldre järnåldern. (efter Fornminnesregistret, Riksantikvarieämbetet.)

Kungshögen i Nysäter i Gillberga socken, med en diameter på 40 meter och en höjd på 4 meter. Tillhör yngre järnåldern (c:a 550-1050 e.Kr.) Intill kungshögen fanns tidigare ett gravfält med högar som enligt gravgåvorna tillhörde tiden runt 800-tal och 900-tal.

Kungshögen i Högsäter i Gillberga socken, med en diameter på 28 meter och en höjd på 5 meter. Tillhör yngre järnåldern (c:a 550-1050 e.Kr.)

Ett gravfält med högar i Gillberga socken, vars storlek ofta är några få meter i diameter. Tillhör yngre järnåldern (c:a 550-1050 e.Kr.)

Fångstgropar

En relativt tidlös typ av fornlämningar är fångstgroparna som använts från äldsta tid strax efter istiden och ända fram till 1800-talet. Åldern för de hundratals fångstgropar som förekommer i Värmland har säkerligen olika åldrar, men där är i regel omöjligt att avgöra om man inte gör en utgrävning och kan datera dem. Förutom de redan kända fångstgroparna (229 i Jösse härad, 196 i Nordmarks härad och 71 i Gillbergs härad) kan det finnas många kvar ute i markerna som är helt igenväxta.

Fornfynd

Vad som stärker att den forna bebyggelsen var relativt rik under bondestenåldern och bronsåldern är de föremål som påträffats, men detta gäller endast den sydvästra delen av Värmland (Nordmarks, Jösse, Gillberga och Näs härad) och till viss del längre österut och runt bygderna strax norr om Vänern, men här är de betydligt färre. Den allmänna utbredningen gäller inte alla bygderna i norr, i Fryksdalen, Älvdalen och Färnebo härad, även om enstaka ströfynd kan förekomma. I sydvästra Värmland finns föremålen både i de inre delarna av Nordmarks härad och ända upp till Eda socken.

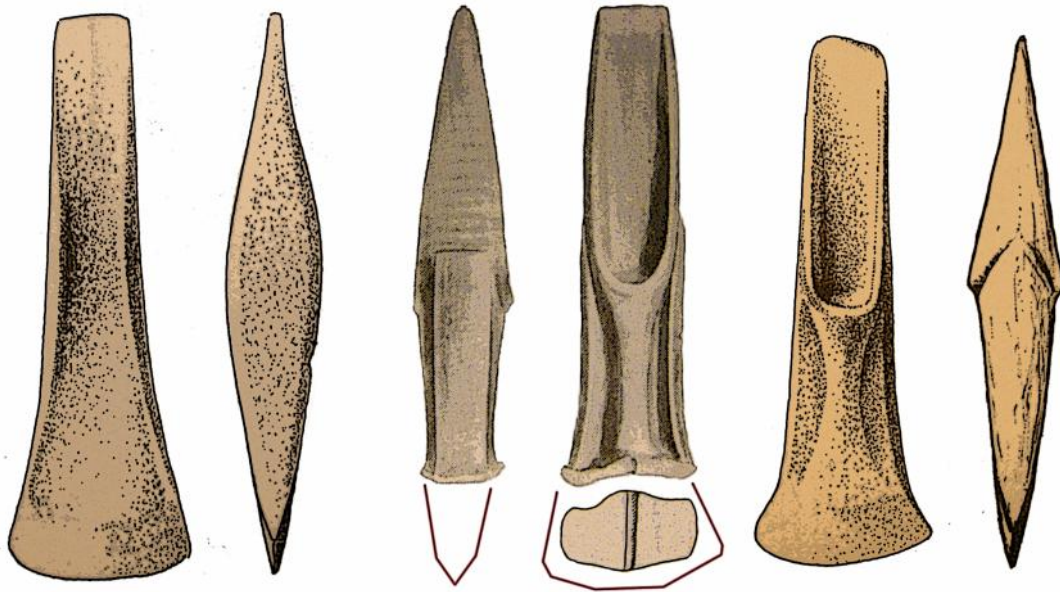
Föremålen från bondestenåldern är inte många, men utbredningen berör så gott som enbart detta område och visar en tydlig gräns nordost om Jösse och Gillbergs härad gentemot trakterna norrut. Detta intryck förstärks både av fornfynden från bronsåldern och av de samtida fornlämningarna som tillhör denna epok.

Under järnåldern sker en kraftig uppgång även i den sydöstra delen där ett flertal relativt stora gravfält etablerades. I detta område ligger också kyrkorna tätare än i landskapets västra del och det bör avspegla befolkningens storlek, som relativt sett bör ha växt mer i öster än i väster under bronsålderns slut och hela järnåldern.

Bronsyxa av Fårdrup-typ (20,3 cm lång), sannolikt tillhörande den äldsta delen av bronsålder (c:a 1800-1500 f.Kr.). Återfunnen vid Stjälpafallet i Ny socken, intill Jösseforsen. (efter Andras Oldeberg, 1974. Die ältere Metallzeit in Schweden I)

Skaftlappsyxor av brons, sannolikt tillhörande mellersta bronsålder period II-IV (c:a 1500-900 f.Kr.). Återfunna i (från vänster till höger) Östervallskogs socken i Nordmarks härad (13.6 cm lång), Holmedals socken i Nordmarks härad och Östra Ämtervik i Fryksdals härad (som jämförelse till föregående exemplar som är skadat) . (efter Andras Oldeberg, 1974. Die ältere Metallzeit in Schweden I)

Minnen och sägner

Det finns också strödda notiser om folkminnen och sägner i Riksantikvarieämbetets Fornminnesregister. Hit hör sådant som Källor som fått namn efter helgon eller där man offerade, berättelser om tidiga kyrkplatser, mord och överfall, svåra olyckor och rent av något slagfält, besök av kungliga personer som tagit vägen förbi och måhända vilat och rastat på sin långa färd.

En blandning mellan minne och fornlämning finner vi i de offerkast, där den förbipasserande förväntades slänga en sten eller en gren på en viss plats för att kunna ta sig förbi utan att bli angripen av den vålnad som antogs husera på platsen. Många gånger förknippades den dödes ande med något mord, men få eller ingen visste längre vem det var, bara att man skulle slänga en sten eller en kvist.

	Jösse	Nordmark	Gillberga
Källa med tradition	7	8	12
Offerkast	7	19	5
Kyrka / kapell	1	8	5

Minnen och sägner, noterade i Fornminnesregistret. Sammanräkning per härad av några vanliga typer.

Sägner om brudpar som förolyckas

Bland de mer tidlösa sägnerna som lever kvar i bygderna runt sydvästra Värmland återfinns en berättelse som även förekommer runt om i bland annat Västergötland. Det handlar om ett brudpar som av något skäl dör och det är platsen där detta hände som folk i bygden minns. Säkerligen har sådana händelser skett i verkligheten, men när man jämför dem finner man vissa likheter samtidigt som det emellanåt framgår att det inte alls var en olycka, utan att folkminnena av allt att döma syftar på ett verkligt eller snarare ett rituellt och symboliskt offer av ett brudpar under hednisk tid. Denna sed ingick sannolikt i ett regelbundet återkommande firande och offrande till de gudar som stod för fred och fruktbarhet, kanske varje år, vart 8:e år eller vart 19:e år när viktiga skeenden inträffade i tidräkningen. Säkerligen ingick många moment i denna tradition, varav vi numera bara får del av brudparet som offrades och möjligen platsen för denna ritual. Säkerligen fortsatte detta ända fram till medeltidens början, men hur gammalt detta är går bara att gissa.

De två orter som berörs av denna sägen i sydvästra Värmland ligger båda i Nordmarks härad och de är:

Blomskog socken (RAÄ 196) PLATS MED TRADITION: Ett brudpar skall en gång ha störtat sig ut över branten och omkommit. Därav namnet Brure(Brud)berget.

Karlanda socken (RAÄ 81) PLATS MED TRADITION: Enligt lokal tradition kallas den tvära svängen av ån för Brudmanshålan. Namnet kommer av att ett brudpar omkom här på hemväg från kyrkan.

KYRKOBYGGANDET

Runt om i de folkrika bygderna i Värmland byggdes nästan alltid träkyrkor under en tidig del av medeltiden, vilka ofta var små och enkla. Trots att befolkningen ökade kraftigt, inte minst på 1500- och 1600-talet skulle det dröja fram till 1600-talets slut och ännu mer vanligt till 1700-talet innan de allesammans ersattes av stenkyrkor. Av det skälet finns det sällan några spår av de medeltida kyrkorna, med undantag av dopfuntar, madonnabilder och enstaka krucifix. I de fall som den nya kyrkan inte uppfördes på samma ställe som dess föregångare, är platsen för de gamla kyrkorna numera fredade.

Det mest utmärkande är att det bara är Gillberga som har en medeltida stenkyrka i det gamla västra sysslet som omfattade en stor del av västra Värmland. Dessutom fraktades all kalksten till Gillberga kyrka från Kinnekulle och över Vänern. Alla andra bygder i västra Värmland hade träkyrkor ända fram till 1600-talet, varefter många av dem successivt ersattes av stenkyrkor.

Det finns en föreställning att kyrkorna började byggas år 1024 eller strax därefter, i samband med att den norske kungen beslöt att införa kristendomen i landet. I Eda socken finns dock en tradition, med osäker källa, att den första kyrkan byggdes 1054. Oavsett om detta är sant eller inte bör vi räkna med att de första träkyrkorna byggdes vid denna tid i samtliga bygder i denna del av Värmland.

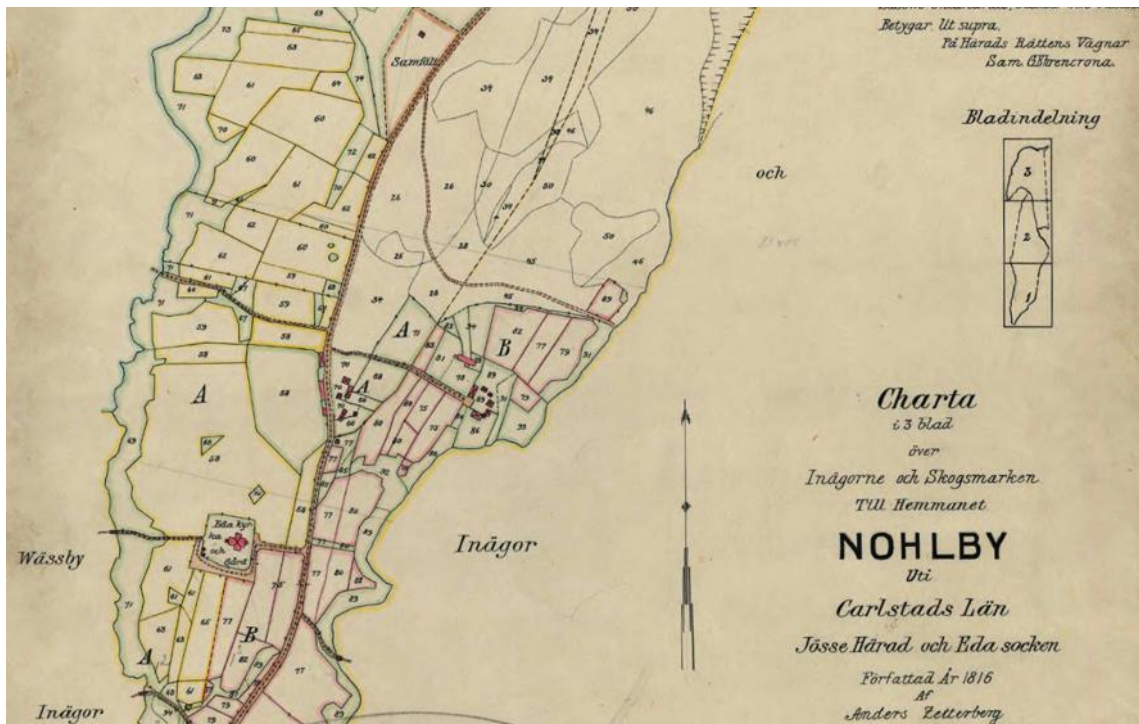
Kyrkor i sydvästra Värmland

Kyrkobyggande i början av medeltiden indikerar relativt starkt både var det fanns folk och bygder samt antyder något om befolkningens storlek. En kyrka kunde varken motsvara en extremt stor eller en extremt liten befolkning, men var gränserna för detta låg vet vi ytterst lite om. Några socknar omfattade bara runt 10 hemman i mitten av 1500-talet, medan andra kunde omfatta det dubbla eller ibland ännu fler, vilka sannolikt i de flesta fallen är minst lika gamla som kyrkan.

Förutom kyrkorna kunde det förekomma enkla kapell som antingen var till för de boende långt ute i markerna och långt från den sockenkyrka till vilken de hörde, eller avsett för pilgrimer och andra som färdades långvida och kom förbi dessa bygder. Ibland finns det sägner bevarade som vill peka ut platser för en kyrka eller ett kapell, som ofta härstammar från medeltiden, men det är i regel omöjligt att avgöra sanningshalten i dessa berättelser.

Kyrkplatser och sockennamn i sydvästra Värmland

Ett säreget drag som skiljer denna del av Värmland från exempelvis Västergötland är att sockennamnen sällan var ett gårdsnamn på vars marker kyrkan byggdes. Inte ens i Eda socken där kyrkan ligger mitt i den mest tätbebyggda delen har kyrkan samma namn som någon av gårdarna. De flesta kyrkorna verkar ha byggts centralt i bygderna men ändå inte alldeles intill någon gård. Därför var valet av kyrkplats säkerligen i många fall en lösning som skulle tillgodose många viljor och ligga så till i landskapet att många kunde komma dit på ett enkelt sätt både på sommaren och vintern.

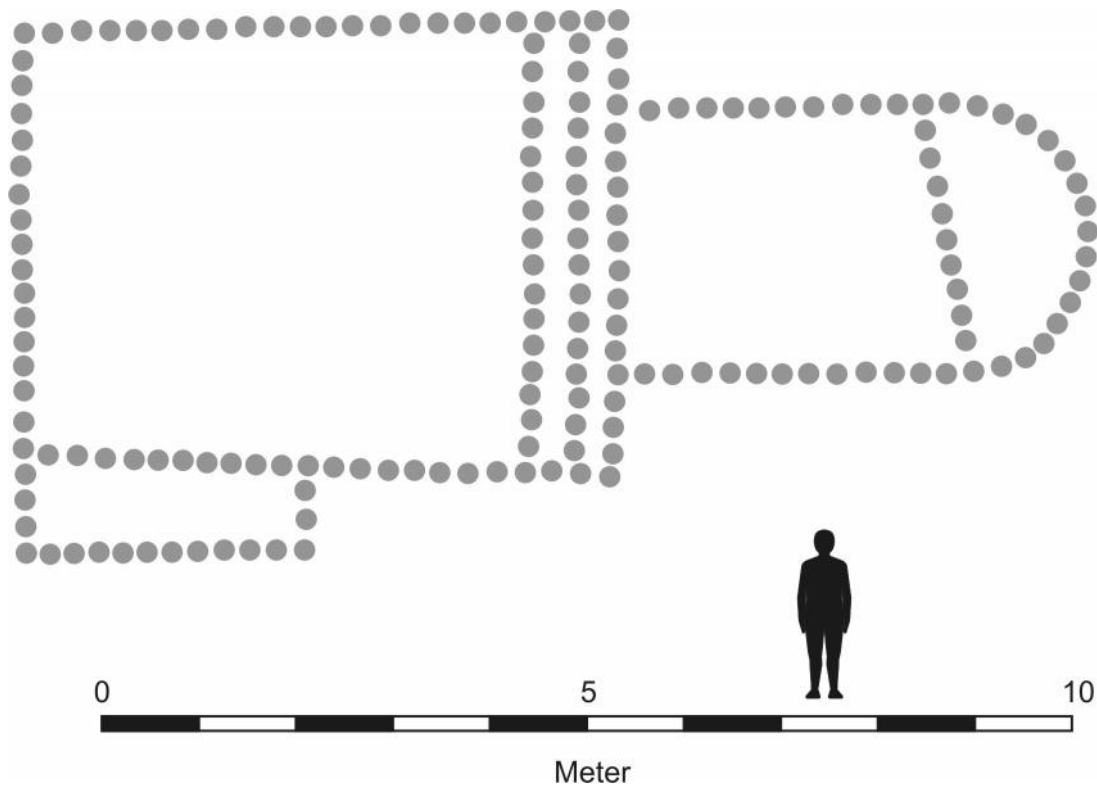

EDA kyrka låg tidigare c:a 600 meter söder om den nuvarande kyrkan. På kartan från 1816 är den markerad med rött i den nedre vänstra delen, medan den nuvarande kyrkan ligger i den översta delen och på andra sidan av vägen.

JÄRNSKOGS gamla kyrkplats låg strax söder om Kölaälven och där både vägen och vattendraget svänger av norrut mot Skillingmark.

SKILLINGMARKS gamla kyrka, vars grund är utgrävd. Principskiss för den stengrund som bar upp träkyrkan. (Efter Riksantikvarieämbetets fornminnesregister)

SKILLINGMARKS gamla kyrka låg på Klevenes ägor, på en mindre halvö mellan Askesjön i söder och Hångstadviken i norr.

Några exempel på tidiga lämningar i kyrkorna:

- **Köla** – med en dopfunt av täljsten från 1200-talet och en lillklocka från sen medeltid. Kyrkan ligger inte i anslutning till någon gammal bebyggelse.
- **Eda** – har en dopfunt från 1200-talet och medeltida altartavla. Den gamla träkyrkan låg ungefär 600 meter söder om den nuvarande kyrkan.
- **Järnskog** – har en lillklocka från 1557. Den första träkyrka låg vid Kölaälven, men flyttades i slutet av 1600-talet ungefär en kilometer åt nordost till Beted.
- **Skillingmark** – har en dopfunt av täljsten från 1200-talet. Före 1690 låg den lilla träkyrkan på Klevenes (Klevans) udde runt 4 kilometer norrut.
- **Arvika** – Den första kyrkan byggdes enligt folktraditionen i Dotteviken, men flyttades sedan till andra sidan sundet. I Kyrkviken fanns under medeltiden en liten träkyrka som var helgad åt S:t Mikael och dess romanska dopfunt finns numera på Statens Historiska Museum, innan denna del av Arvika fick en stenkyrka på 1650-talet, även kallad Arvika västra Mikaelikyrka. Långt senare byggdes ännu en kyrka.
- **Ny** – med medeltida helgonskåp och madonnabild. Den nya stenkyrkan ligger 100 meter öster om platsen för den gamla träkyrkan.
- **Älgå** – med dopfunt från början av 1200-talet av täljsten, vars cuppa är firsidig, samt en madonnabild från 1300-talet och ett triumfkrucifix av ek från omkring år 1300 med Kristus-figur, men det ursprungliga korset har ersatts med ett från senare tid. Enligt folktradition byggdes den första träkyrkan på en kulle som kallades ”Rabo”, omkring 200 meter söder eller sydväst om den nuvarande kyrkan, där även en liljesten från tiden runt 1200-talets början har påträffats. Kartor från 1641 och framåt visar dock att kyrkan under senare tider låg precis norr om Älgån. Senare byggdes en stenkyrka på samma plats som den forna träkyrkan.
- **Gunnarskog** – Tidigare fanns här en träkyrka.
- **Brunskog** – Tidigare fanns här en träkyrka.
- **Stavnäs** – med flera lämningar av den medeltida träkyrkan, såsom den järnbeslagna trädörren till sakristian, ett triumfkrucifix från 1200-talets senare del och dopfunten från tidigt 1200-tal av sandsten. Träkyrkan ersattes senare av en stenkyrka.
- **Glava** – med dopfunt och madonnabild från medeltidens början. Den nuvarande stenkyrkan är byggd 7 kilometer norr om den första träkyrkan.
- **Silbodal** – med medeltida dopfunt. Den gamla träkyrkan låg 200 meter sydost om den nuvarande stenkyrkan.
- **Trankil** – med medeltida dopfunt av täljsten och en madonnabild från 1200-talet. Den bevarade träkyrkan kan ha delar som härstammar från medeltiden, men den är påbyggd ett flertal gånger.
- **Töcksmark** – med dopfunt av täljsten från 1100-talets mitt vars cuppa är fyrkantig, samt ett rökelsekar från 1200-talet. Den gamla träkyrkan ersattes med en ny träkyrka på samma plats i början av 1800-talet.
- **Västra Fågelvik** – Stenkyrkan byggdes troligen på samma plats som den gamla träkyrkan.
- **Blomskog** – med dopfunt från 1200-talet av täljsten, samt en rikt snidad portalomfattning (numera på Statens Historiska Museum). Den medeltida träkyrkan byggdes om på 1600-talet, men brann ner 1923.

- **Holmedal** – Den gamla träkyrkan låg c:a 200 meter väster om den nuvarande stenkyrkan.
- **Karlanda** – med dopfunt från 1200-talet av täljsten. Den gamla träkyrkan låg vid hemmanet Stommen runt 1 kilometer norr om den nuvarande stenkyrkan.
- **Sillerud** – med dopfunt från 1200-talet. Den medeltida träkyrkan har ersatts av stenkyrka.
- **Östervallskog** – med dopfunt från 1200-talet av sandsten, men den skadades svårt i kyrkbranden 1983. Den medeltida träkyrkan låg vid hemmanet Stommen, runt 5 kilometer söder om den nuvarande stenkyrkan.
- **Gillberga** – En av de få tidigmedeltida stenkyrkorna i denna del av Värmland, vilken dessutom hade kor och absid, men som dock blivit ombyggd i senare skeden. Sannolikt från 1100-talet eller möjligen 1200-talets början, vars byggnadsmaterial kommer från Kinnekulle. Bland föremålen märks främst en kyrkklocka från 1100-talets slut och som fortfarande är i bruk, men också delar av två medeltida dopfunter av täljsten.
- **Långserud** – med dopfunt av täljsten från 1200-talets senare del, eftersom den saknar uttömningshål. Den nuvarande träkyrkan som byggts om ett flertal gånger, har möjligen delar som härstammar från tidig medeltid. Inom Långseruds socken fanns det under medeltiden ytterligare en sockenkyrka och ett kapell, nämligen **Åstenskogs** (Åskog) kyrka och **Lönnskogs** kapell, vilka sannolikt övergavs i samband med reformationen. I båda dessa fall har arkeologiska undersökningar påvisat att det fanns en träkyrka med långhus och ett smalare kor i öster. Den sistnämnda införlivades i Långserud omkring år 1500 och den förstnämnda vid okänd tid före 1644.
- **Svanskog** – med dopfunt från 1200-talets början av täljsten. Den medeltida träkyrkan ersattes av en annan träkyrka på 1730-talet. Därtill fanns det inom socknen ett kapell på kyrkudden i Emneskogssjön, vilken kallades **Ämbeskogs** eller **Hedarne kapell**, men det övergavs sannolikt i början av 1500-talet.

Dopfunter från EDA och KÖLA, runt tidigt 1200-talet. (Foto: Historiska museet)

Dopfunter från SKILLINGMARK och ARVIKA, runt tidigt 1200-talet. (Foto: Historiska museet)

ÄLGÅ gamla kyrka hade både dopfont, madonnabild och krucifix från tiden runt 1200-talet och 1300-talet. (Foto: Historiska museet)

Prost och kaplan

Under medeltiden tycks samtliga socknar ha haft en egen präst, med tanke på att det alltid finns en prästgård (ofta kallad Stommen) i närheten av den medeltida kyrkplatsen. Först efter reformationen i början av 1500-talet får vi en insikt i de kyrkliga förhållandena i västra Värmland. Då hade varje gäll en tjänstgörande prost (även kallad pastor) samt en kyrklig medhjälpare i form av en kaplan (sacellanus på latin), men aldrig mer. Dessa båda ingår i begreppet präster i denna bok.

NY gamla kyrka hade en madonnabild och andra snidade figurer, från tiden runt 1200-talet och 1300-talet. (Foto: Historiska museet)

MEDELTIDSDOKUMENT

Bortsett från de krönikor etc som berör Värmland, finns diverse kortare medeltida skrifter som ofta var köpebrev eller andra viktiga dokument av mer juridisk karaktär. Dessa är vanligen skrivna på pergament och under medeltidens början var de alltid författade på latin medan det svenska språket tog över efter digerdöden. Samtidigt blev det allt vanligare att man började skriva på papper, som inte alls hade samma tålighet som pergament.

Det är relativt få brev av detta slag som är kända och som finns kvar rörande västra Värmland. En av de största orsakerna är att många gårdar ägdes av bönderna själva och inte av adel eller kyrkan vars ägare kunde bo långt bort och som hade en annan vana att sätta uppgörelser på pränt. I bygderna förlitade man sig både före och efter medeltiden på minnesgoda personer som fick vittna i de fall som det var oklarheter i ägandet och dess gränser eller rörande släktled och arv.

Frälsehemman

Genom medeltidsbrev framkommer en del av de gårdar som var i adelns eller kyrkans ägo. Ibland finns även uppgifter om priset för gårdarna eller andra villkor vid köp eller byte. I de flesta fall är gårdar och socknar stavade på ett sådant sätt att de utan rimligt tvivel kan identifieras, men för den som inte är förtrogen och van med de aktuella ortnamnen i ett område och hur de vanligen stavades i äldre tider kan det vara svårt emellanåt. De gårdar som finns omnämnda i de medeltida breven rörande köp eller byte inom Jösse, Gillberga och Nordmarks härad är följande:

År	Hemman
1340, 1400	Västra Sund, "båda Östra Sund" (=båda gårdarna i Östra Sund) samt egendomar i ARVIKA, ÄLGÅ och NY socknar
1355, 1359, 1440	Åmot med kvarn i EDA socken
1355	Hammar i EDA socken
1360	Berg i ÄLGÅ socken
1360	Sörby i EDA socken
1362	Kyrkebyn i ARVIKA socken
1362	Höves i ARVIKA socken
1394	ett fiske kallat "Judz Edhe" i ARVIKA socken (jfr nedan)
1394	"Iusteda fors" (troligen Jössforsen i ARVIKA/ÄLGÅ socken)
1429, 1444	Hällsbäck, Mårtensrud, Aspsäter, Kärre och Röriksby i GILLBERGA socken
1435	Grinsbol i ÄLGÅ socken
1435	Höves i ARVIKA socken
1454	Klanderud (?) i GUNNARSKOGS socken
1469	Hövisse gård i ÄLGÅ socken
1469	laxfiske i Jösse fors (jfr nedan vilka avser samma egendom)
1471	fiskevatten i ÄLGÅ socken
1488	"Biærnhede" i GILLBERGA socken
1494, 1498	Strand med Mellgården i ÄLGÅ socken
1494	Solberg i ARVIKA socken
1495	Högvalta i ARVIKA socken
1518	Torn i STAVNÄS sn
1518	Fagerbol i KARLANDA sn

Övriga gårdar som nämns under medeltiden

1405	Vittenstens ägor i EDA sn rannsakades
1502	Erik Jönsson satt i Morast i EDA sn och skrev till Svante Sture

Frälsets hemman under 1500-tal och 1600-tal

Medans kyrkans egendom övergick till Kronans ägo under Gustav Vasas regeringstid, kom de fåtaliga gårdar som var frälsehemman i Jösse härad med omnejd att samlas hos några få ägare. Dessa framträder både i Jordeboken och i Roteringslängderna. Dessa gårdar som ägdes av adeln ska inte förväxlas med de gårdar som kunde vara förlänade till någon adlig person, som under en viss tid hade gårdens skatter som sin egen inkomst.

ORTNAMNENS VARIATION OCH ÅLDER

De ortnamn som förekommer i västra Värmland är så gott som alltid relativt unga, vilket innebär att de äldsta tillhör yngre järnålder (c:a 550-1050) och sträcker sig in i tidig medeltid. Hit hör de gårdar som har ändelsen

–berga, –bol, –boda, –byn, –landa, –rud (ryd), –stad, –säter och –vål

och en större del av de som är en form av naturbeskrivningar etc. såsom

Dalen, Backa, Boda, Berg, Ed, Fjäll, Hall (Häll), Hammar, Holm, Hög, Kil, Lid (Lia), –lo (-le), Lycka, Myre, Nor, Näv, Klev, Lund, Näs, –skog, Sten, Strand, Sund, Tälle, Tömte (Tomt, Toft), –ved, Vik, Åmot, Ås och Öna (Öja),

vilka i viss mån användes som efterled och i enstaka fall som förled. I något enstaka fall förekommer de aldrig enskilt utan alltid som efterled. De ortnamn som slutar på –takene och liknande former har möjligen en yngre datering och det är osäkert om de är äldre än medeltidens början. Möjligen tillhör de allesammans de expansiva skedena i slutet av 1200-talet och början av 1300-talet samt senare hälften av 1500-talet. Likaså kan ändelsen –gården uppfattas som relativt sen och knappast vara äldre än medeltidens mitt eller dess senare del.

Detta kan vara en aning förvånande eftersom vi vet att det förekom folk och bebyggelse runt om i dessa bygder ända från bondestenålderns början och genom hela bronsåldern och äldre järnåldern. Det kan tolkas som att bygden i hög grad ändrade karaktär under yngre järnålder, en händelse vars föränderliga skeende även är typisk för stora delar av landskapen runt Mälaren. Förekomsten av högar och gravfält i delar av Värmland, liksom de tidiga sagornas uppgifter att det förekom många nybyggare vid den tiden, stärker uppfattningen att Värmland kom att utvecklas på samma sätt som stora delar av Mälardalen. Härigenom upphörde gamla gränser samtidigt som de äldre ortnamnen ersattes av yngre.

Personnamn och gudanamn i ortnamnen

De personnamn som ingår som förled i ortnamnen är mestadels hedniska till sin karaktär och inte inkomna i samband med kristnandet. Likaså kan dessa personnamn uppfattas som betydligt äldre än de personnamn av hednisk karaktär som är kända i skattelängderna från 1500-talets början och framåt. Å andra sidan är det relativt stor skillnad i vilka namn av hednisk karaktär som förekommer i den värmländska befolkningen under 1500- och 1600-talet. Bland dessa hedniska personnamn finns ett flertal som för tankarna till historiska händelser, ofta med kungliga inslag i berättelserna vilket innebär att man på så sätt bevarade minnet av ålderdomliga tilldragelser.

Det är anmärkningsvärt få gudanamn i de värmländska ortnamnen eller något som berör detta. I Älgå socken ligger Fröbol som en relativt ensam representant och ner mot Gillbergs härad finns Odenstad nära Gillberga kyrka.

Ortnamnsändelsernas betydelse

Många hemmans ortnamnsändelser har egentligen ingen särskild betydelse, utan det tycks istället vara mer slumpmässigt vad man har valt. Exempelvis tycks **-landa** syfta på det öppna landet närmast runt om bebyggelsen, medan **-berga** syftar på att bebyggelsen är placerad på en fast och torr plats, som dock inte behöver ha uppvisat något berg på platsen, i varje fall inget större berg.

Begreppet **-by** betyder samling, men syftar inte på antalet gårdar, utan antalet hus, vilket gör att en by under järnålderns början och tiden närmast därefter vanligen var en enskild gård. Ordet **-boda** syftar också på husen. Ordet **-bol** betyder boning, ofta av enklare slag, varför det under medeltidens slut var relativt vanligt på hemman som hade landbor (arrendatorer) och ägdes av adel eller kyrkan. Även orden **-rud** är snarlikt, eftersom det antingen syftar på ett rede där man bor, eller på de stockar (rod) som man kunde bygga med. Att det skulle komma från orden rōdja eller rōjning, är däremot osannolikt i de allra flesta fallen. Likaså kan ordet **-vål** betyda ett enkelt vindskydd, där förleden i Eda socken kan vara mansnamnet Sieger, Söger eller Siöger. Efterleden kan också syfta på en rishög eller en hög med bråte, varför det också kan användas för att beteckna en vårdkase, men det tycks inte vara aktuellt i detta fall.

En annan grupp är **-stad**, som bara betyder plats eller ställe, och **-säter**, som betyder plats där man har sitt säte. Det sistnämnda är dock vanligt för fäbodor, vilket visar att det fanns traditioner som gav namnet särskilda betydelser, vilka numera ofta är borta. Där emot finns exempel på ortnamnet Säter som sannolikt aldrig har varit någon fäbod. Så fäbodor anammar gärna denna ändelse, men ändelsen har inte betydelsen fäbod.

Till den yngre gruppen som till tiden runt 1500-tal och som bara i enstaka fall skulle kunna vara äldre är ändelsen **-gård**, **-hagen** (även fristående **Haga**), **-takene**. Den första av dem antyder att egendomen var en del av en by med flera brukare, eftersom bydelar som försörjde en egen familj ofta kallades **-gård**. Begreppet **-hagen** kan uppfattas som nedvärderande i jämförelse med större och normalstora hemman och kunde användas på torpställen och mindre hemman. Begreppet **-takene** innebär ett tagande av mark som görs odlingsbart. Möjligen har ändelsen **-teg** samma innebörd men tycks i så fall vara betydligt äldre.

Motsatsen finner vi i **-gäng**, såsom Rängäng (samt alla alternativa stavformer) som kan tolkas som vägen för de gående (gäng, efter verbet gingo, gå) längs remmen, eller kanten eller en viss utmärkande förhöjning i landskapet. Årjäng betyder således platsen där man går över ån. Till denna grupp skulle man eventuellt kunna räkna **Morast**, som antingen kan tolkas som ett ursprungligt **Mo-Rast**, en rastplats eller tidig form av gästgiveri ute på mon, eller som ett **Mor-Rast**, där förleden istället anger att den låg ödsligt, vilket ger ungefär samma innebörd men på ett annat sätt.

En egen grupp är **Stom** eller **Stommen** som avser prästgården. De går rimligen tillbaka till tiden runt 1100-talet.

Ifall det finns ortnamn som är äldre än 500-talet, skulle Koppom kunna tillhöra denna grupp och komma från ett äldre **Kopp-hem** och i så fall tillhöra tiden runt 200-talet.

Ortnamn i förändring

Ett mindre antal ortnamn har förändrats ganska mycket sedan 1500-talet, men de flesta förändringar har nog uppstått redan under medeltiden. Exempelvis hette Mellbyn i ett tidigare skede Medelbyn, vilket bara är en enklare sammandragning.

Bygdenamn

Undantaget gårdsnamnen, som utgör de allra flesta av ortnamnen som har ett medeltida ursprung eller är ännu äldre, finns ett mindre antal bygdenamn, såsom namn på härader och socknar.

Av häraderna är det främst Jösse och Nordmarken som skiljer sig åt, liksom Fryksdalen och Älvdalen. De två sistnämnda avser dalgångarna i norra Värmland där Fryken respektive den övre delen av Klarälven är de centrala delarna.

Nordmarken däremot betyder den norra delen av Markerna, som kan uppfattas som ett eget landskap vid tiden runt slutet av järnåldern och början av medeltiden, innan landskapet Västergötland uppstod som en sammanslagning av ett flertal mindre landskap. Det egentliga Västergötland bestod sannolikt av flera landskap, medan södra Dalsland bara hette Dal. Den norra delen av Dalsland skiljer sig kraftigt från den södra och utgjorde de skogstäta gränsbygderna, vilket är passande med tanke på att begreppet mark betyder gränstrakter eller trakterna längst bort. Av det skälet var det naturligt att Nordmarks härad tillhörde Dalsland ända till år 1551.

Jösse är ett namn som förknippats med Jössefors, både för att namnet under medeltiden har denna förankring och för att namnet i folkmun tycks ha förknippats med det vattenstråk som primärt sträcker sig från Håvildsrud i norra delen av Eda socken, via Gunnarskog och Ny för att nå ner till Älgåfjorden och Glafs fjorden, vars vatten sedan berör Arvika och söker sig vidare via Stavnäs ner till Gillberga och Kila innan det når Väneren. Betydelsen har antagits vara just detta vattens forsar, med hänvisning till det fornnordiska ordet *Jut-* som betyder vatten, vilket innebär att det kan vara betydligt äldre än ortnamnen för gårdar. I äldre tider stavades namnet *Jusedz-herad*, *Jusze herad* etc.

Sockennamn

Bland de sockennamn som inte återger det gårdsnamn där kyrkan byggdes, vilket är det i särklass vanligaste i sydvästra Värmland, finns dels sådana som är förknippade med naturbeskrivningar, dels de som inte alls har en sådan bakgrund. Till den första gruppen hör **Eda** (edet = passage) som anger var huvudstråket gick för de långväga färderna, vilket delvis överensstämmer med den geografiska utsträckningen av namnet Jösse. Intill Eda finner vi **Köla** som kan uppfattas som den förhöjning (Kölen) som man skulle ta sig över för att nå fram till den dalgång västerut som kom söderifrån Dalsland och gick via Nordmarken vidare till Norge.

Ett flertal sockennamn har ändelsen *-skog*, med en forntida betydelse som ligger nära den nuvarande. Förlederna däremot är ofta svåra att förklara. Här finns **Brunskog**, **Svanskog**, **Gunnarskog**, **Järnskog**, **Värmskog** och från senare tid även **Mangskog**, där sjönamnen Värmeln, Gunnern och Mängen kan vara betydligt äldre och på så sätt ha påverkat uppkomsten hos några av namnen. Kopplingen mellan Svanskog och Svansjöarna är däremot mer osäker, eftersom det kan ha funnits en numera bortglömd gemensam nämnare för dessa namn, som senare antagits beröra fågelnamnet svan, men något liknande finns ingen annanstans. Brunskog däremot kan tolkas som den yttre bebyggelsen (ordet *bryn* i beteckningen kant), vilket stämmer med bebyggelsens forna utbredning och innan de stora skogarna tog vid. Slutligen återstår Järnskog som i äldre tider stavades *Hierne-skog* och som tolkats på flera olika sätt, men ingen av dem med någon större övertygelse. Det som tycks vara rimligast, om än osäkert, är att förleden rent gissningsvis är det gamla namnet på Kölaälven som rinner genom tre socknar, från Skillingmark via Järnskog till Köla och vidare ut i sjön Hugn, vars namn i sin tur kan syfta på att den var stor.

Skillingmark är ett ortnamn som förändrats mer än många andra. Under 1500-talet stavades det mestadels Skeringemark etc, men bland de många förslagen på tolkning tycks det inte finnas någon som är utmärkande och mer trolig än de andra. En möjlighet är att det kommer från Sker-inge, där ändelsen betyder ättlingar eller efterkommande, och att Sker var namnet på den person som efterföljarna räknade sin härstamning från. Men det är också bara en gissning.

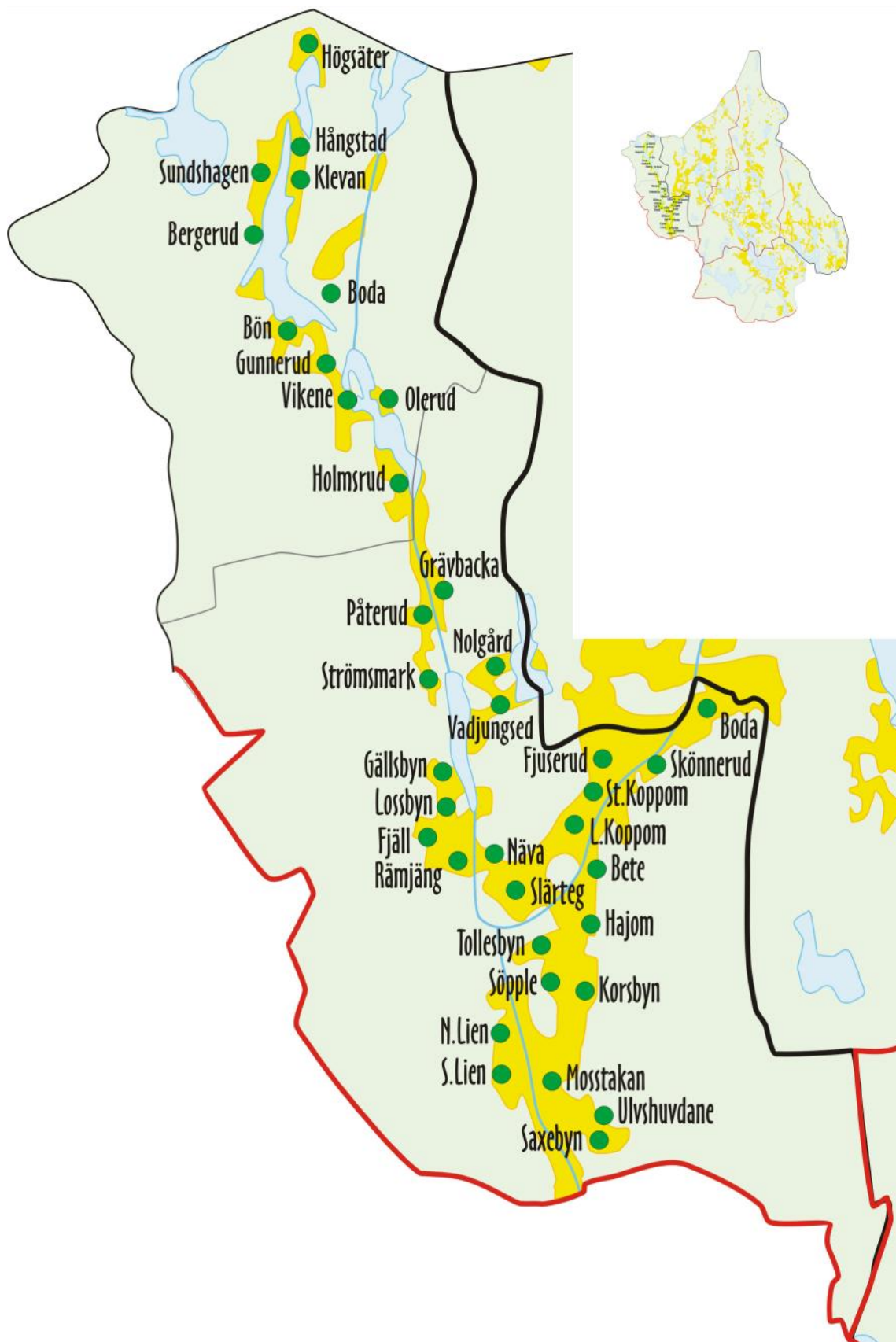
Ny avser möjligen att kyrkan var ny i förhållande till Arvika, men många gånger är syftningen oklar i ortnamn som inleds med ny-.

Älgå är namnet på det vattendrag som rinner från Älgsjön till Älgåfjorden, som är den norra förlängningen av Glafs fjorden. Intill utloppet till ån förlades kyrkan som gav socknen dess namn.

Arvika med betydelsen ån+viken, vars fornnordiska ord var *år* eller *ar*, som är vattendraget Vikarälven vilken leder ut i viken, som i sig senare fick heta Kyrkviken. Vattendraget har således samma namn som socknen, men i omvänd ordning där förled är efterled istället och vice versa. Möjligen hette denna vik just Arviken i ett tidigare skede. Långt senare förlades häradets tingsplats vid byn Högvalta intill Arvika och på så sätt blev det sedermera också en handelsplats och stad.

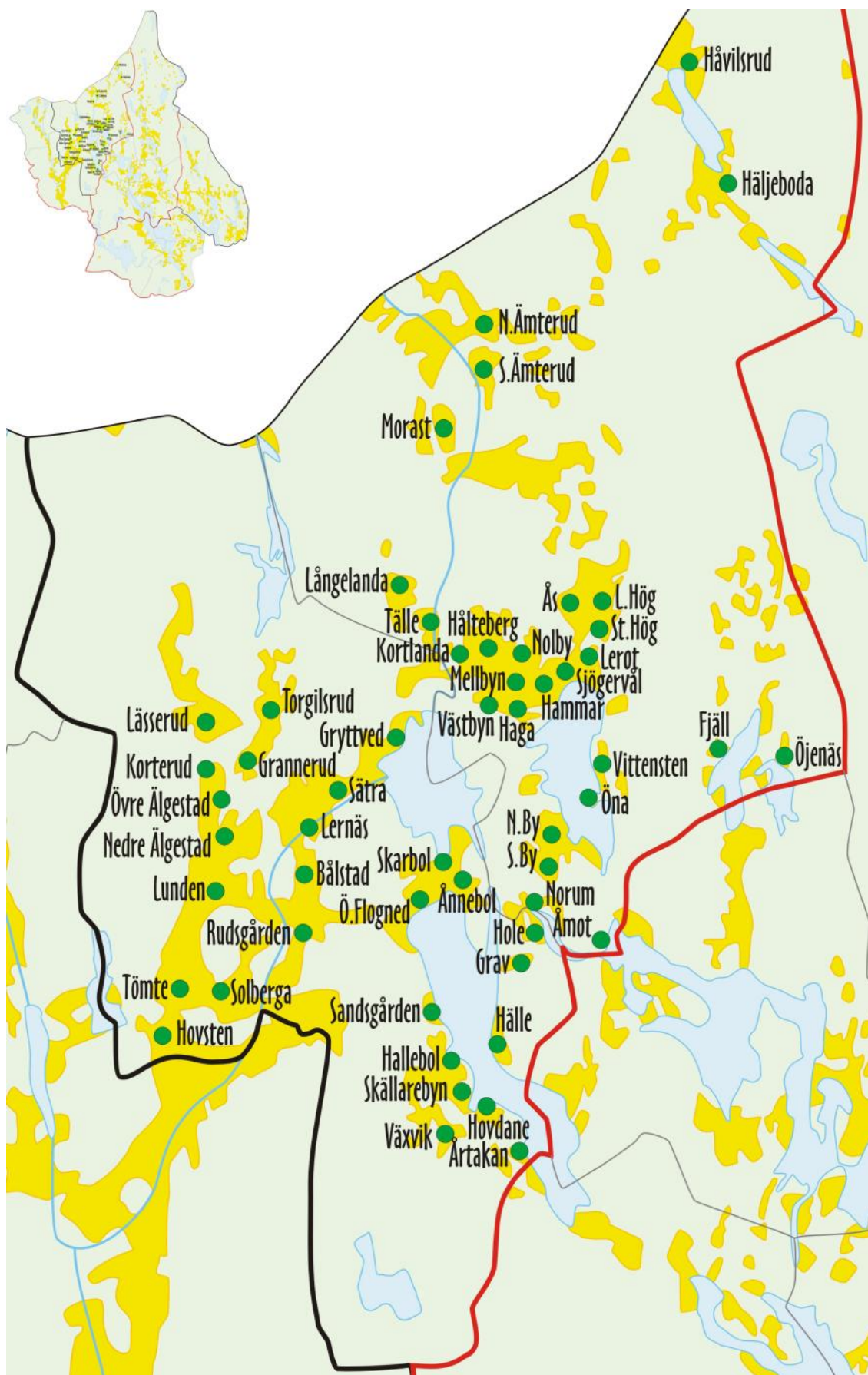
Naturnamn

Ovan diskuteras endast bebyggelsenamnen, vilka normalt bara sträcker sig ner till yngre järnålder. Möjligen är namnen på många sjöar och vattendrag mycket äldre.

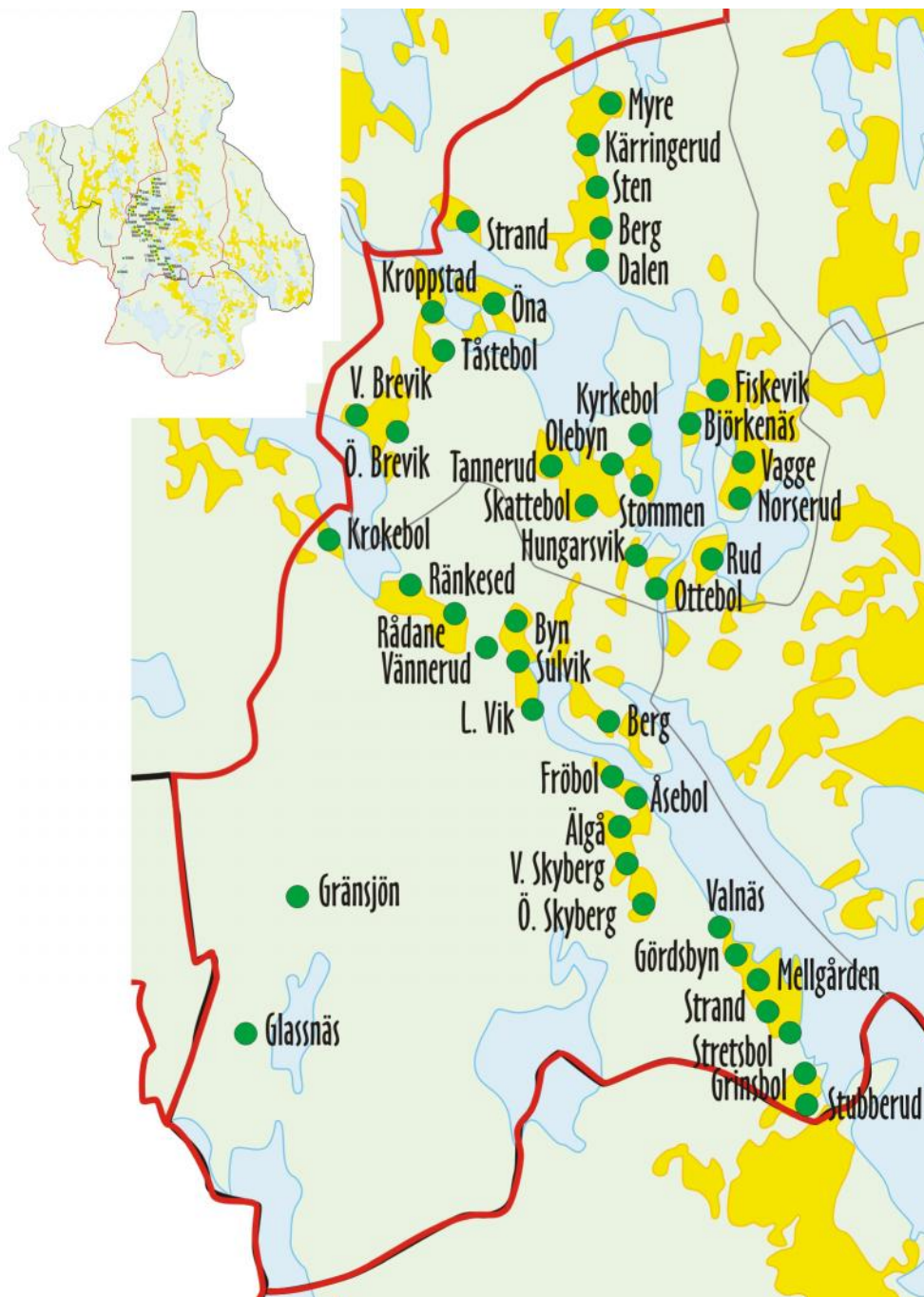

Skillingmarks och Järnskogs socken och dess hemmansnamn på 1500-talet.

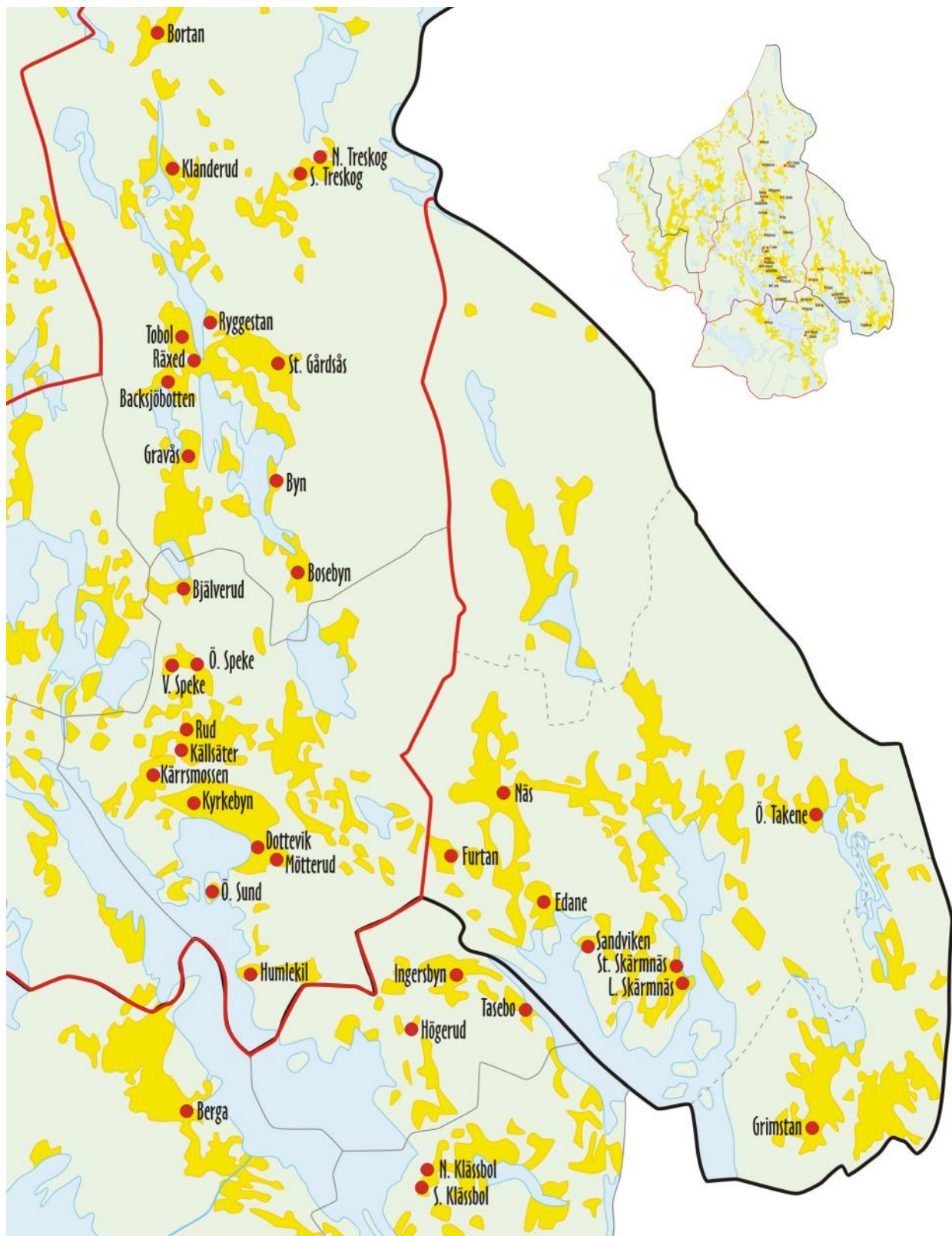

Köla och Eda socken och dess hemmansnamn på 1500-talet.

Ny och Älgå socken och dess hemmansnamn på 1500-talet.

Spridda hemman under 1500-talet i Gunnarskogs, Arvika, Brunskogs, Stavnäs, Glava och Gillberga socken, vilka berörs i detta arbete.

PERSONNAMN

De personnamn som återfinns i de skrivna källorna från 1500-talet är nästan enbart förnamn. I enstaka fall används efternamn, där man normalt anger faderns namn med tillägget –son eller –dotter. Undantag gäller präster och andra personer med högre status samt de som tjänstgjorde inom det militära och blev ryttare, knektar eller gemena soldater. I det sistnämnda fallet ökade man noggrannheten och angav relativt ofta även ett efternamn, eftersom man inte kunde förknippa namnet med en gård på samma sätt som i skattelängderna. I det sistnämnda fallet var det primärt gården som beskattades, inte personerna förrän vi kommer fram till den tid i början av 1600-talet när mantalsbeskattningen blev allmän. Så länge som skatterna utgick från gården och dess avkastning (Årlig ränta eller Jordeboken samt tiondet) kunde det förekomma att skatteskrivaren bara uppgav gårdens namn och inte vem som betalade. Ifall det var en kvinna som representerade gården, står det relativt ofta bara ”änkan” och inte hennes namn.

Stavningen kan variera mycket på en del namn, men sällan mer än att det går att tyda samt avgöra vilket namn personen har haft. Några få namn befinner sig dock i ett brytningsskede vid denna period av 1500-talets slut. Namnet Segol, som härstammar från Sigvard, och sedan har blivit Segual och Seguol för att till slut stanna vid ett Segol, kan återges med många säregna stavningar. Ett annat exempel är Birger som långsamt förändrades till Börger etc innan det stannade vid Börje. Likaså kan Bryngel och Brynte stavas på ganska många olika sätt med det ursprungliga Brynolf eller Bryniulf förekommer bara i ett enda fall, och då av en person som tycks vilja utmärka sig.

Namngivna personer före år 1503

Endast två personer som var boende i bygden och som inte var präster, fogdar eller andra ämbetsmän i Värmland och som nämns före år 1503 är:

- År 1225 – Odd Eriksson i Mellby i Eda socken
- År 1379 – Gullbrand i Vadjunged i Järnskogs socken

Manliga personnamn år 1503-1630

I stort sett återfinner vi ungefär samma personnamn i Värmland som i andra delar av landet vid den tiden. Några namn är mer frekventa här än på en del andra håll i landet, medan en del vanliga namn i andra landskap kan vara mycket sällsynta. De namn som är av hednisk karaktär berör namn såsom:

Algot, Amund, Arne, Asger, Birger (Börje), Björn, Bonde, Brynte (Bryngel), Elof, Engelbrekt, Erland, Eskil, Gudmund, Gunnar, Gustav, Guttorm, Halvard, Halsten, Håkan, Ingemar, Ivar, Jörgen (Örjan), Kettil (Kellar), Knut, Lek, Olof (Ola), Rear, Rikard (Rekgard), Severin, (Söfring), Sigvard (Sigvol, Segol), Sten, Sune, Sven, Tor (Tol, Tord), Torulf (Tolluff), Torbjörn, Tormod, Torsten, Töris och Öfven

De kristna namnen och de som förmodligen inkommit med kristendomen är mer sparsamma till variationen och berör mestadels:

Anders, Bengt, Christoffer, Claus, David, Greger (Grels), Jacob, Johannes (Jon, Jöns, Hans), Lars, Mats, Michel, Måns, Nils, Per, Påvel, Rasmus, Salomon, Simon och Tomas

Bland prästerna finns fler kristna namn företrädda, men då är de säkerligen födda på annan ort. Det är av visst intresse att just Engelbrekt är så pass vanligt, vilket visar att minnet av den historiskt välkände Engelbrekt från 1400-talets början levde kvar i bygden långt mer än hundra år senare. Andra avgörande faktorer var det stora intresset för Sankt Olof, Sankt Erik och Sankt Nicolaus under en stor del av medeltiden och ännu under 1500-talet, vilket i hög grad tycks ha påverkat namngivningen.

MANSNAMN	Antal	Procent
Algot	26	0,2
Amund / Anund	375	3,1
Anders	1332	11,0
Antonius	2	0,0
Arne	45	0,4
Arvid	3	0,0
Asger / Åsgård	59	0,5
Axel	1	0,0
Bengt	254	2,1
Birger / Börje / Börell	245	2,0
Björn	66	0,5
Bonde	27	0,2
Brynte / Bryngel	489	4,0
Brynolf	3	0,0
Christoffer	54	0,4
Claus	6	0,0
Clemet / Clement	9	0,1
David	20	0,2
Elof	245	2,0
Enar	7	0,1
Engelbrekt	203	1,7
Erik	769	6,4
Erland	127	1,0
Eskil	48	0,4
Frans	5	0,0
Greger / Grels	85	0,7
Gudmund	36	0,3
Gullbrand	42	0,3
Gunnar	200	1,7
Gustav / Gösta	46	0,4
Guttorm	38	0,3
Hallsten	17	0,1
Halvard	185	1,5
Hans	121	1,0
Helge	3	0,0
Hemming / Henning	18	0,1
Henrik / Hindrik	10	0,1
Håkan	182	1,5
Ingemar	21	0,2
Ingjel	5	0,0
Isak	12	0,1
Ivar	32	0,3
Jacob	36	0,3
Joar / Jord	46	0,4
Jon / Jöns / Jens	793	6,5

Jöran / Göran	23	0,2
Karl	13	0,1
Kettil / Kellar	54	0,4
Knut	357	2,9
Lars	121	1,0
Lek	27	0,2
Markus	6	0,0
Mats / Mattis	133	1,1
Michel	30	0,2
Måns	182	1,5
Nils	981	8,1
Odd	1	0,0
Olof / Ola	1356	11,2
Per / Peder	848	7,0
Påvel / Pavel / Paul	6	0,0
Raffual	18	0,1
Rasmus	70	0,6
Rear	10	0,1
Rikolf	9	0,1
Rikard	30	0,2
Salomon	65	0,5
Samuel	4	0,0
Segol / Siful / Sigvord	191	1,6
Sigfrid	6	0,0
Simon	25	0,2
Skåre	13	0,1
Staffan	21	0,2
Sten	105	0,9
Sune	25	0,2
Sven	160	1,3
Svenung	1	0,0
Söftring / Severin	10	0,1
Tomas	19	0,2
Tolf / Tolloff (Torulf)	35	0,3
Tol	134	1,1
Tor / Tore	99	0,8
Tord	6	0,0
Torbjörn	90	0,7
Torkel	1	0,0
Tormod	9	0,1
Torsten	242	2,0
Töris	48	0,4
Öfven	68	0,6
Örian	95	0,8
Östmund / Ömund	4	0,0
Övind	8	0,1
MÄN, med personnamn	12107	
änkling (utan känt namn)	1	
MÄN, totalt	12108	

Antal förekomster av mansnamn i skattelängderna 1503-1641 samt före 1503, där en och samma person räknas flera gånger ifall denne finns upptagen under flera år. (efter Excel-filen). Namn med minst 2% av förekomsterna är markerade med fetstil. (exkl. särskilda listor på krigsfolk och kyrkans sexmän, samt roteringslängder 1627-1641)

Totalt antal mansnamn: 12107, samt med fristående ”änkling” utan namn: 12108
 Därtill 1890 manliga personer i de militära längderna 1635-1641 som listas i den fristående Excel-filen, vilka inte ingår ovan.

Kvinnliga personnamn år 1503-1630

Kvinnonamnen är mycket sparsamt återgivna, men motsvarar det normala för denna del av Sverige. I domböckerna däremot, där betydligt fler kvinnor namnges, förekommer en del ovanliga namn.

KVINNONAMN	Antal	Procent
Anna	46	6,8
Astrid	9	1,3
Barbro	27	4,0
Bengta	6	0,9
Böret / Bereta / Brita	19	2,8
Cecilia	5	0,7
Dordi	28	4,1
Elin	72	10,6
Gertrud	24	3,5
Gulluf	5	0,7
Gunnel / Gunilla	38	5,6
Gyrin	13	1,9
Ingeborg	52	7,7
Ingela	0	0,0
Ingrid / Ingrin	23	3,4
Karin	97	14,3
Kerstin	48	7,1
Kistel	3	0,4
Malin	13	1,9
Margareta	5	0,7
Marit	79	11,7
Ragnhild / Rangela	8	1,2
Sara	2	0,3
Sigrid / Sigrin / Sirin	38	5,6
Valborg	3	0,4
Ågård / Åsgel / Åtgel	10	1,5
Åsa	5	0,7
KVINNOR, med personnamn	678	
änka (utan känt namn)	441	
hustru	12	
huskvinna	4	
piga	10	
KVINNOR, totalt	1145	

Antal förekomster av kvinnonamn i skattelängderna år 1503-1641, där en och samma person räknas flera gånger ifall denna finns upptagen under flera år. (efter Excel-filen)

Totalt antal kvinnonamn: 678

Dito, men med ”änka, hustru, huskvinna och piga” utan namn: 1145

TOTALSUMMA: 15 143 personer

TITLAR: LÄNSMAN OCH FJÄRDINGSMAN etc.

Titlar hos ämbetsmän, adel och präster

Av de ämbetsmän som ingår i denna undersökning berörs bara de som härstammade från bygden. De personer har utgått som har haft en mer tillfällig vistelse eller bosättning i bygden eller som inte räknade bygden som sin hembygd. Till den sistnämnda gruppen kungens fogdar och övriga ämbetsmän, men också adliga familjer vars sätesgårdar är dåligt kända under medeltid och 1500-talet. Under 1600-talet klarnar successivt deras släktskap, jordinnehav och var de bodde någonstans.

Präster däremot kunde mycket väl härstamma från den bygd där de senare tjänstgjorde, men det finns också många belägg på motsatsen. De återfinns relativt regelbundet i Landskaphandlingarna i avkortningslängden eftersom de hade skattelättnader. Dessutom bevittnar de en hel del av de skattelängder som upprättades, i synnerhet tiondelängden. Deras namn och sigill kan även finnas på diverse kvittenser som ingår i de årliga räkenskaperna. På så vis kan man ganska enkelt upprätta en lista över tjänstgörande präster i de enskilda socknarna, men ingenting om övriga familjeförhållanden eller deras släktskap.

Herr och sexmän

De personer som har titeln herr är i undersökningsområdet uteslutande utbildade kyrkliga personer såsom präst och kaplan, men inte klockare.

De förtroendevalda personer som vaktade kyrkan och såg till att tiondet blev inbetalt på ett korrekt sätt till kyrkan (och senare till Kronan), var sex till antalet varav de även kallades sexmännen. En del av dessa har noterats i detta arbete, men för boskapslängderna och andra samtida handlingar är inte denna notering komplett.

Länsmän och fjärdingsmän

Varje härad hade normalt en länsmän som bistod lagmannen och tingsnämnden med diverse arbete. Till sin hjälp kunde de ha en fjärdingsman, men så sent som år 1616 fanns fortfarande bara en enda fjärdingsman i hela Västra sysslet. Några år senare, senast år 1622, ökade antalet mycket kraftigt och man räknade till 42 fjärdingsmän i hela sysslet.

Både länsmän och fjärdingsmän tjänade Kronan och fick skattelättnad för sitt besvär. Ofta var de rika bönder i bygden, vilka både härstammade från den plats där de var verksamma och som hade känt folket under hela sitt liv. De kända länsmännen redovisas nedan.

Länsmännen i Jösse härad 1542-1629

Under Gustav Vasas regeringstid tycks Västra Sysslet endast ha haft 3 länsmän, med placering i Jösse, Gillberga och Fryksdals härad. Det sistnämnda häradet har ingen länsmän angiven förrän 1551, vilket kan innebära att det var färre tidigare och att någon av länsmännen i Östra Sysslet hade Fryksdalens och Älvdalens härad. Likaså fördes Nordmarks härad från Dalsland till Värmland år 1551, vilket även medförde att ytterligare en länsmän kom att tillhöra Västra Sysslet efter 1551.

BRYNTE SALOMONSSON i Strand och NILS i Västra Brevik

Brynte Salomonsson i Strand i Brunskogs socken var länsman i Jösse härad under en lång tid och den första kända i detta ämbete. Han återfinns redan 1542, men fick en medhjälpare 1568 när även **Nils** i (Västra) Brevik i Ny socken finns medtagen på listan över länsmän. Att ett härad hade två länsmän är ett stort undantag. Det kan tolkas som att Brynte Salomonsson började bli gammal och behövde någon som kunde utträtta ärenden åt honom, varför den nyinsatta Nils i Brevik kan uppfattas som en vice länsman, vilket förstärks av att han år 1575 kallas fjärdingsman trots att han är uppräknad tillsammans med övriga länsmän. I alla övriga listor kallas han länsman.

Brynte Salomonsson nämns sista gången som länsman år 1577, efter att ha varit länsman i minst 36 år. Vid ett enda tillfälle (år 1565) sägs det att han hade gården Lunden i Köla socken i förläning, vilket antingen ska tolkas som att han ägde gården och att den var befriad från skatt eller att skatten från gården tillföll honom som ett slags arvode, vilket dock är mindre troligt. Att han verkligen ägde gården eller eventuellt gjorde anspråk på den i någon form av arvstvist etc antyds av att hans efterträdare Nils i Brevik sägs ha ägt gården under den senare hälften av dennes tid som länsman, rörande åren 1578-1588, men att denne Nils redan i början av sin tid som länsman 1569-1572 sägs ha bott i Lunden. Allra tidigast, år 1568, uppges han dock ha bott i Brevik, där han (eller en namne) finns skatteskriven från 1540. De skatteskrivna personerna i Lunden har inga personnamn som överensstämmer med länsmännen, varför det är troligt att gården arrenderades ut på samma sätt som frälsegårdar. Att samma gård på detta sätt ägdes av två länsmän kan antyda att de var släkt med varandra på något sätt, förslagsvis som far och son, eller som svärfader och måg.

Nils i Brevik var länsman 1568-1588 (eller 1589, vars år saknas i landskapshandlingarna) och hann fullfölja 22 år i tjänsten. Således bör han ha varit minst 44 år när han tillträdde och minst 66 år när han avgick. Han nämns i domboken för 1603 och var då minst 81 år gammal.

Lars Nilsson, Jon Larsson och Per Nilsson i Västra Brevik

Efterföljaren var hans son **Lars Nilsson** i Västra Brevik, som var länsman 1590-1613 (möjligen från 1589 vars förteckning saknas, samt fram till 1615 när personnamnet saknas på länsmännen i Brevik och bara titeln finns angiven). År 1590-1602 uppges även han ha varit ägare till Lunden i Köla socken, men denna uppgift saknas säreget nog under åren 1605-1613. Dennes son i sin tur, **Jon Larsson** i Brevik, uppges ha varit länsman i Jösse härad år 1610 och en kvittens finns bevarad med hans egenhändiga underskrift.

Nästa skatteskriven person i Västra Brevik var **Per Nilsson** (nämnd i skattelista 1625-1628, möjligen såväl före som efter dessa år). I domboken för år 1622 kallas han länsman och förmodligen hade han avlöst sin föregångare vid okänd tid under åren 1614-1621. Han nämns som död 1641 men hans hustru Karin Larsdotter, som var dotter till företrädaren Lars Nilsson, levde ännu 1671. Deras son **Per Persson** blev sedermera länsman (nämnd i skattelängd 1632 och i domböcker år 1634)

Redan året därpå återkommer uppgifter om länsmännen i skattelängderna. Då är det istället **Arne Eriksson i Solberga** i Arvika socken som var länsman i Jösse härad och den titeln hade han från 1623 och var det ännu 1630.

En sammanställning enbart utifrån Landskapshandlingarna (1542-1629):

Brynte Salomonsson i Strand i Brunskogs sn 1542-1551 en av tre i Västra sysslet
Brynte Salomonsson i Strand i Brunskogs sn 1567 en av fem i Västra sysslet
Brynte Salomonsson i Strand i Brunskogs sn 1568-1577
Lunden i Köla sn var förlänt denna länsman (1565)

Nils i Brevik i Ny sn 1568
Nils i Lunden i Köla sn 1569-1572
Nils i Brevik i Ny sn 1573-1574
Nils i Brevik i Ny sn 1575 fjärdingsman
Nils i Brevik i Ny sn 1575-1577
Nils i Brevik i Ny sn & Lunden i Köla sn 1578-1588
Lars i Brevik i Ny sn & Lunden i Köla sn 1590-1602
Lars i Brevik i Ny sn 1605-1608
Lars i Brevik i Ny sn 1611-1613
”länsman” i Brevik i Ny sn 1614-1615
Jon Larsson i Brevik i Ny sn 1610

Arne Eriksson i Solberga i Arvika sn 1623-1629

Sammanställning från olika källor* (1542-1634):

Brynte Salomonsson Strand i Brunskogs sn 1542-1577
Nils Västra Brevik i Ny sn 1568-1588
Lars Nilsson Västra Brevik i Ny sn 1590-1619
Jon Larsson Västra Brevik i Ny sn 1610
”länsman” Västra Brevik i Ny sn 1615
Per Persson Västra Brevik i Ny sn 1622
Arne Eriksson Solberga i Arvika sn 1623-1630
Per Persson Västra Brevik i Ny sn 1632-1634

* Landskapshandlingar, skattelängder och domböcker.

BOMÄRKEN

Sällan påträffar man bomärken i Landskapshandlingarna, vilket gör att det är omöjligt att rekonstruera hur de har ärvts och förändrats mellan olika generationer eller andra personer som berörde varandra. En del personer har inget bomärke utan sätter ut sina initialer istället.

1611

Köla gäll

Måns i Hammar

Lasse i Bredevik

Anders i huitesten

Peder i flungna

Skillingmark

Giöstad i hangestad

Bencht i holmsrud

Jon j Wengset (Vadjungsed)

Järnskog

Erich i Korsbyn

Tore i Slärtegh

Oluf i Näfue

1629

Köla gäll

Jon i Skällarebyn

Knut i Hälle

Nils Arnesson

Segol i Torgesrud

Jon i Tömte

Olof Nilsson

1630

Köla gäll

Jon i Skällarebyn

Knut i Hälle

Anders Håkansson
i Hammar

Segol i Torgesrud

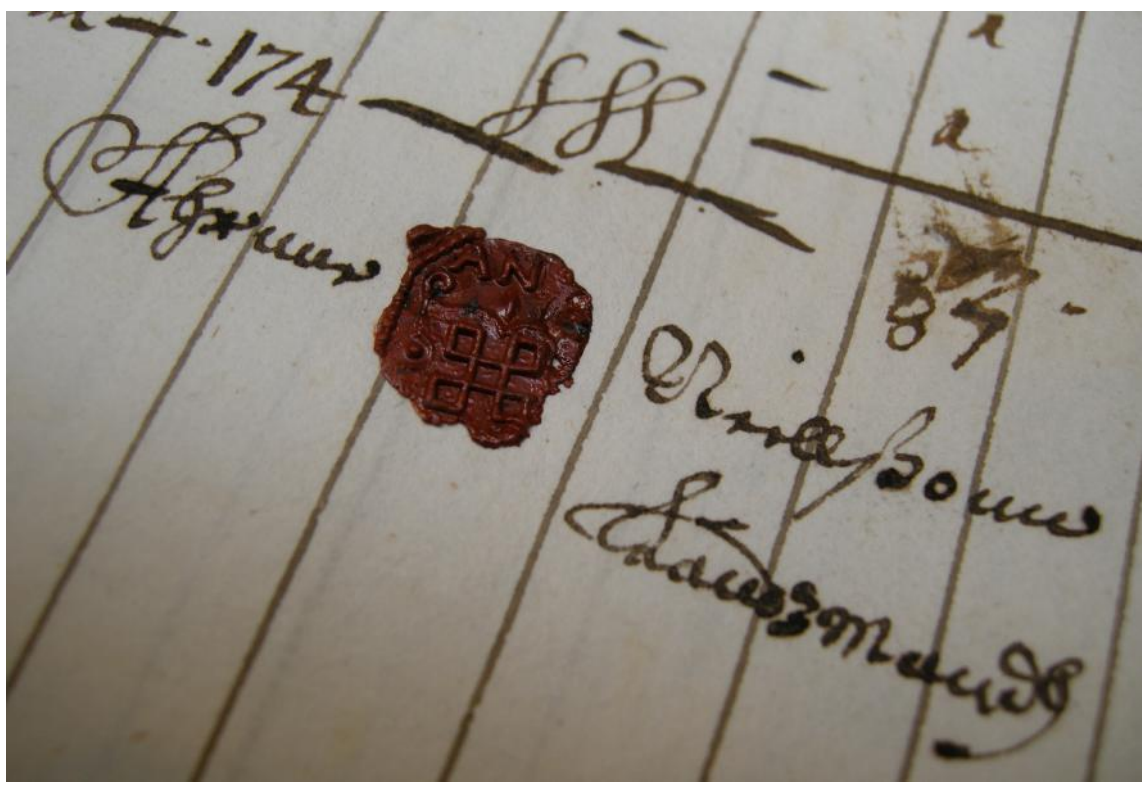
Olof i Väsby

Håkan i Hammar

Bomärken för de sexmän eller nämndemän som bevittnade skattelängder med sitt märke. Namn och gård är bokstavstroget återgivet ovan.

Bomärken från Köla gäll år 1626, men utan namn, sorterade efter socken (Köla, Eda, Järsnogs och Skillingmarks socknar). Skillingmarks socken är bara representerad av 4 bomärken.

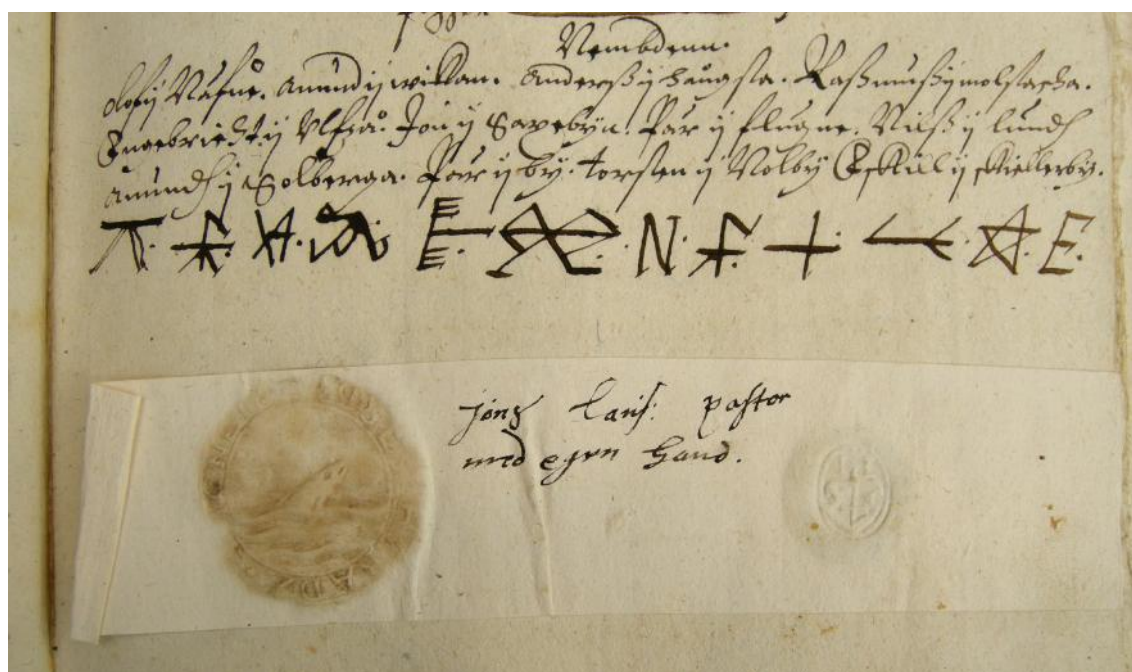

De framträdande bönder som var länsmän hade ibland sigill, ofta med bomärke och initialer, såsom Arne Nilsson i Nordmarks härad ("Ahrne Niellßonn Länszmandh", år 1640)

En del bomärken som förekommer i skattelängderna är identiska eller i varje fall snarlika de bomärken som kan förekomma tillsammans med ett personnamn, men ibland går det ändå inte att avgöra vem som stått bakom ett visst bomärke. På bilden ovan förekommer femhörningen två gånger, men om någon av dessa är Måns i Hammar i Eda socken, som har detta bomärke år 1611 eller om det är någon nära släkting är oklart. För de bomärken som inte är en figur utan initialer, är sannolikheten närmast 100% att personen som satte detta till sitt signum hade just dessa initialer på sitt namn, men ibland är gränsen gentemot bomärken flytande.

Samtliga förekommande bomärken, som är allra vanligast i början av 1600-talet, har inte noterats här eftersom de relativt sällan har en tydlig koppling till ett visst namn eller gård. I framför allt tiondelängder och boskapslängder under 1600-talet finns fler exempel på bomärken, för den som är intresserad.

Jösse häradsigill, efter längden för Älvsborgs lösen 4:e terminen år 1617. Sannolikt äldsta kända exemplaret och möjligen första gången som det användes.

Nämnden (kyrkans sexmän i Köla gäll) bestod av Olof i Näfue. Anund i wikan. Anders i hångsta. Rasmus i molstacha. Engebricht i Vlfzå. Jon i Saxebyn. Pär i Flugne. Nilss i lundh Anundh i Solberga. Pär i by. torsten i Nolby Eskill i skiellerby.

(Nembdenn Olof i Näva, Järnskog – Anund i Vikene, Skillingmark – Anders i Hångstad, Skillingmark - Rasmus i Mosstakan, Järnskog – Engelbrekt i Ulvshuvdane, Järnskog – Jon i Saxebyn, Järnskog – Per i Västra Flogned, Köla – Nils i Lunden, Köla – Anund i Solberga, Köla – Per i Södra By, Eda – Torsten i Nolby Stommen, Eda – Eskil i Skällarebyn, Köla)

I början av 1600-talet kom häradenas sigill. År 1617 används de för första gången i ett flertal häradar, däribland i Jösse och Nordmark.

Jösse härad uppvisar en fisk som vattnet, vilket kan tyckas var en bra symbol med tanke på det relativt omfattade laxfisket i Jösseforsen och på andra ställen i närheten. Detta fiske finns nämnt redan under den senare delen av medeltiden, liksom i Kronans räkenskaper under 1500-talet.

*Jösse häradssigill, i Älvsborgs lösen 6:e terminen år 1619, där texten syns tydligt:
IÖSSES . HERADZ . SIGNETE :*

Nordmarks härad hade en björn, vilket möjligen syftar på de skogar som fanns där med vilda djur. I domböckerna för början av 1600-talet omtalas både jakt på varg och björn, samt en kvinna som blev svårt slagen av en björn, så detta var säkerligen någon som man rent generellt var aktsam för.

Nordmarks häradssigill, i Älvsborgs lösen 6:e terminen år 1619, där texten syns ganska tydligt: NORDMARKZ . HERADZ . SIGNET .

BEFOLKNINGSMÄNGD

Under 1600-talet finns så pass mycket information om gårdarna att man kan göra preliminära beräkningar på befolkningens storlek, men eftersom det finns många faktorer som är högst osäkra för tidigare perioder ökar också svårigheten och felmarginalen.

De grova dragen i befolkningens storlek kan rekonstrueras relativt väl. Rent generellt kan vi räkna med att återbefolkningen av bygderna efter digerdöden gick lika långsamt i Värmland som i andra delar av landet och att det inte var förrän i mitten av 1500-talet som alla ödegårdar var besuttna igen, möjligen med enstaka undantag. Av det skälet påbörjades en expansion åter igen i bygderna runt 1550-talet i stora delar av landet, där man bröt ny mark och etablerade nya gårdar. På samma sätt hade det varit under slutet av 1200-talet och början av 1300-talet. De nya gårdarna var från början i regel små och de kallas torpställen under 1500-talet i räkenskaper och skattelängder, varefter de ofta graderades efter jämförelse med de fullstora gårdarna och kallades 1/3 eller 1/4 hemman, vilket visar deras bärighet och avkastning gentemot en normal gård. Egentligen var detta för lite för att kunna föda och försörja en hel familj, men ifall det kombinerades med järnbruk, knektjänst, handel eller något annat ökade chansen betydligt. De normala gårdarna om 1 mantal bosattes av en enda familj vardera, men här fanns det marginaler, så om vi försiktigt räknar med 5-6 personer per gård, varav två vuxna och resten barn samt enstaka äldre, kan vi i dessa fall ibland även tänka oss att ett syskon och kanske dennes familj inhystes för en tid, även om gårdarna ifråga inte alltid var anpassade för det under 1500-talets början. Drygt hundra år senare kan vi se att befolkningen tycks ha ökat runt fyra gånger, men antalet hemman är detsamma eftersom det vid denna tid runt slutet av 1600-talet ofta går fyra gårdar per hemman om 1 mantal, ibland ännu fler. Därför kan vi inte räkna antalet hemman för att få fram befolkningens storlek, utan vi måste också känna till hur många gårdar det var per hemman och ifall de olika gårdarna var besuttna av en enskild änka eller änkling eller av en hel familj.

Digerdöden i mitten av 1300-talet medförde att omkring 1/3 av befolkningen dog, och effekten kunde bli att långt fler än var tredje gård ödelades. De efterföljande pesterna som inte är lika kända kom att hålla befolkningen nere under de kommande två generationerna och de krig och oroligheter som drabbade landet vid denna tid, där Engelbrektsfejden är den mest kända, bidrog också till att återbefolkningen gick långsamt. Det hjälpte inte att avgifterna sjönk kraftigt för alla arrendegårdar eller att man införde andra åtgärder. Först i mitten av 1500-talet kan vi se att bygderna åter igen hyste ungefär samma befolkningsmängd som två hundra år tidigare.

Befolkningsberäkningar för forntiden

Ifall vi antar att alla rösen är från äldre bronsåldern, period II-III (c:a 1500-1050 f.Kr.), vilket förmodligen ligger nära sanningen, kan vi göra en preliminär befolkningsberäkning på de personer vars sociala skikt berördes av denna tradition. Övriga personer i samhället hade inte den sociala rättigheten att gravläggas på detta sätt. Beräkningen kan återges på följande sätt:

1 familj under 450 år, motsvarar 15 generationsväxlingar, som vardera medförde att 15 män och 4 kvinnor förväntas ha gravlagts i ett röse. Summa 19 personer eller 19 rösen återspeglar 1 familj.

I Västergötland kan man dessutom hävda att dessa familjer motsvarade högst var 10:e familj i samhället, både för äldre bronsålder och yngre järnålder, vilket gör att 19 rösen

egentligen bör återspegla runt 10 familjer. För gränstrakter som Värmland, liksom i Norrland, ska detta antal förmodligen ökas något. Det skulle innebära att befolkningen skulle ha haft följande storlek för de tre häraderna:

- Nordmarks härad runt 30-35 familjer (61 rösen)
- Jösse härad runt 35-40 familjer (64 rösen)
- Gillbergs härad runt 40-45 familjer (88 rösen)

I denna beräkning ingår inte ett mindre antal rösen som ingår under beteckningen gravfält, men de påverkar inte utfallet generellt sett.

Ifall vi gör samma typ av beräkning för yngre järnåldern, bör vi utgå från att andelen kvinnogravar ökar från $\frac{1}{4}$ till närmare 50%. På så vis kan en enskild familj med den sociala rättigheten att gravläggas på detta sätt förväntas anlägga 30 gravar inom en 450-års period och 34 gravar inom en 500-års period (c:a 550-1050 e.Kr.). En betydande svårighet är att det inte är alldeles klart vilka gravar som tillhör denna period. Att högarna gör det är relativt säkert, men de saknas helt i stora områden. Likaså är det högst osäkert om gravfälten tillhör denna tid eller om de ens är från järnåldern, eftersom en del utgörs av rösen som snarare är från äldre bronsåldern. Däremot kan ganska många av stensättningarna vara från yngre järnåldern, men hur stor andel som är från denna tid är det ingen som vet. Att påstå att 75% är från yngre järnåldern är bara en vild gissning. Skulle vi utgå från ett sådant antal, leder det till följande:

1 familj under 500 år, motsvarar 17 generationsväxlingar, som vardera medförde att 17 män och 17 kvinnor förväntas ha gravlagts i ett röse. Summa 34 personer eller 34 stensättningar eller högar återspeglar 1 familj.

Det skulle innebära att befolkningen skulle ha haft följande storlek för de tre häraderna:

- Nordmarks härad runt 80-85 familjer (288 stensättningar x 0,75 samt 58 högar)
- Jösse härad runt 40-45 familjer (106 stensättningar x 0,75 samt 46 högar)
- Gillbergs härad runt 55-60 familjer (191 stensättningar x 0,75 samt 44 högar)

Rimligheten i utfallet från dessa beräkningar kan bara bedömas i jämförelse med andra uppgifter, såsom förhållanden under 1500-talet.

Befolkningsmängd beräknad utifrån ortnamn

Ortnamnen har så gott som alltid namn som kan härledas till tiden från yngre järnålder eller medeltid. Även om det finns anledning att tro att många är från den äldre delen av denna period, är det omöjligt att bevisa. Av de återstående kan några enstaka vara äldre, medan de flesta snarare är yngre. Det innebär att de bygder som befolkades under flera tusen år under bondestenålder, bronsålder och äldre järnålder i princip aldrig har lämnat några ortnamn efter sig. Istället är det samma förhållande här som exempelvis i landskapen runt Mälaren, där nya namn ersatte de gamla när bygder återhämtade sig efter den justinianska pesten i mitten av 500-talet, varefter det ofta skulle dröja några sekler innan befolkningsmängden var densamma igen. Därför kan inte ortnamnen användas för att rekonstruera bygder före 500-talet.

Befolkningsmängd beräknad utifrån häradsgrenser

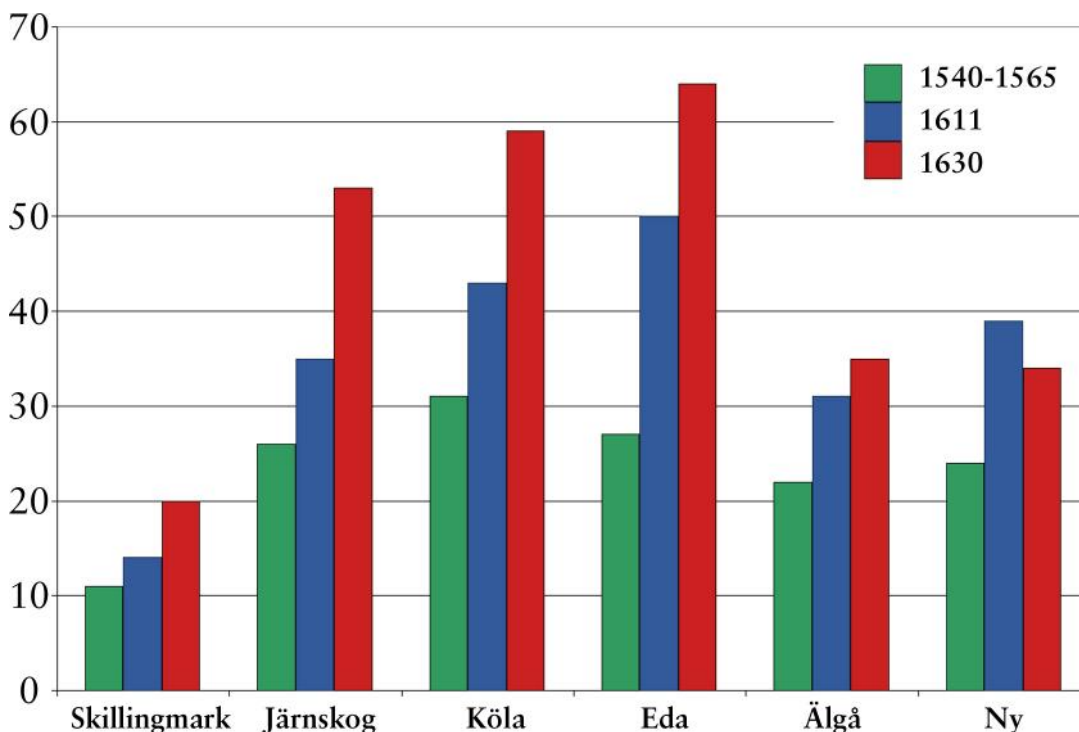
Ifall vi antar att häraderna ingick i en strikt uppdelning av bygderna i en försvarsorganisation, där antalet 120 hemman var en norm, skulle det kunna innebära att både Jösse och Gillbergs härad har styrts av detta när gränserna upprättades. Detta är en välgrundad gissning, som dock inte är bevisad.

Befolkningsberäkningar för 1500-talet och tidigt 1600-tal

Jämför vi detta med situationen runt 1540-1565, vilken i sig bör ha varit ganska identisk med befolkningens storlek i början av 1300-talet och strax före digerdöden, får vi något att jämföra detta med.

Antalet hela hemman var i det närmaste konstant från 1540-talet och långt in på 1600-talet, men under tiden inträffade två stora förändringar. Det ena var att antalet torpställen ökade periodvis mycket kraftigt, vilka kom att kallas 1/3- eller 1/4-hemman. Normalt var detta för lite för att kunna föda en hel familj, men med diverse tillskott eller att mannen tog värvning som knekt medförde att det ofta tycks ha bott en normalstor familj på dessa platser. Vid de hemman som var normalstora kom allt fler brukare och parter att registreras vid exempelvis tiondet och mantalsskrivningen, vilket visar att det inte var en enda familj som bodde här utan att detta antal successivt kom att öka ända upp till 4 familjer per hemman och i en del fall ännu mer.

Ifall man bara känner till hur många familjer det var per hemman, vilket skattelängderna i hög grad visar, kan man få en relativt god uppfattning om befolkningens storlek.

Antalet familjer per socken vid tre tillfällen från mitten av 1500-talet till 1630. Försök till sammanräkning och rekonstruktion utifrån skattelängderna.

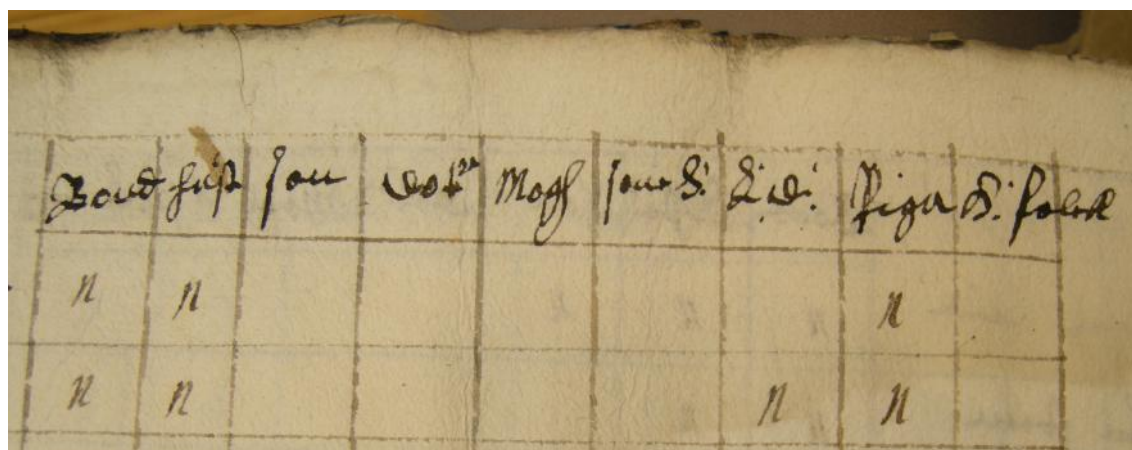
Tiden 1540-1565

Från denna tid känner vi till hur många hemman det var, men inte hur många brukare eller familjer det var per hemman. De tiondelängder som förekommer från denna tid och under 1570-tal och 1580-tal antyder att antalet familjer var nära nog detsamma som antalet hemman, men att antalet var på väg att öka till två eller rent av tre i enstaka fall. Detta märks mest, inte oväntat, i de socknar som hade den största ökningen i början av 1600-talet, såsom Eda socken.

År 1611 och 1630

Genom att jämföra tiondelängden med mantalslängden framträder en mer komplett bild av befolkningens storlek i de berörda socknarna, såväl år 1611 som 1630. Den ökning av antalet familjer som kan registreras i samtliga av de sex undersökta socknarna år 1611 jämfört med 1500-talets mitt, finns antydd redan i tiondelängderna under 1570-talet och 1580-talet, när bygden hade återhämtat sig efter ofredstiden, men fortsatte i regel sedan successivt och nådde nya nivåer 1630. Ökningen är allra lägst i Älgå och Ny socken. I synnerhet gäller det tiden efter 1611. För Ny socken tycks det till och med ha inträffat en tillfällig minskning mellan 1611 och 1630.

Mantalslängderna ger en viss information om familjernas storlek. I exempelvis Eda socken år 1631 är det 57 skattebetalare eller gårdsdelar, som i flera fall är representanter för en familj. Många betalade för två personer och i de fall som skattebetalaren är en man kan vi förvänta oss att den andra personen i de allra flesta fallen var hans hustru samt i övriga fall var ett barn som hunnit passera 15 år. Av det totala antalet i Eda socken var det 11 stycken som endast betalar för en enda vuxen person, vilket innebär att eventuella barn i hushållet genomgående var under 15 år och att eventuella åldringar var över 65 år. I samtliga fall, utom ett enda, är skattebetalaren en kvinna, som ibland kallas "änkan" eller knekthustru". Omvänt är det 12 stycken som betalar för tre vuxna personer, där alla utom två av dem är en man. De namnlösa personerna i hushållet som dessa betalar för, bör i regel vara barn som är strax över 15 år och i en del fall även en svärson eller svärdotter. Detta innebär att den totala befolkningen i genomsnitt vid denna tid låg runt 5-6 personer per hushåll eller gårdsdel.

Bonde	hustru	son	dot ^{ter}	Mog ^g	sonh ^{ustru}	Legod ^{räng}	Piga	h ^{ushålls} folk
//	//						//	
//	//					//	//	

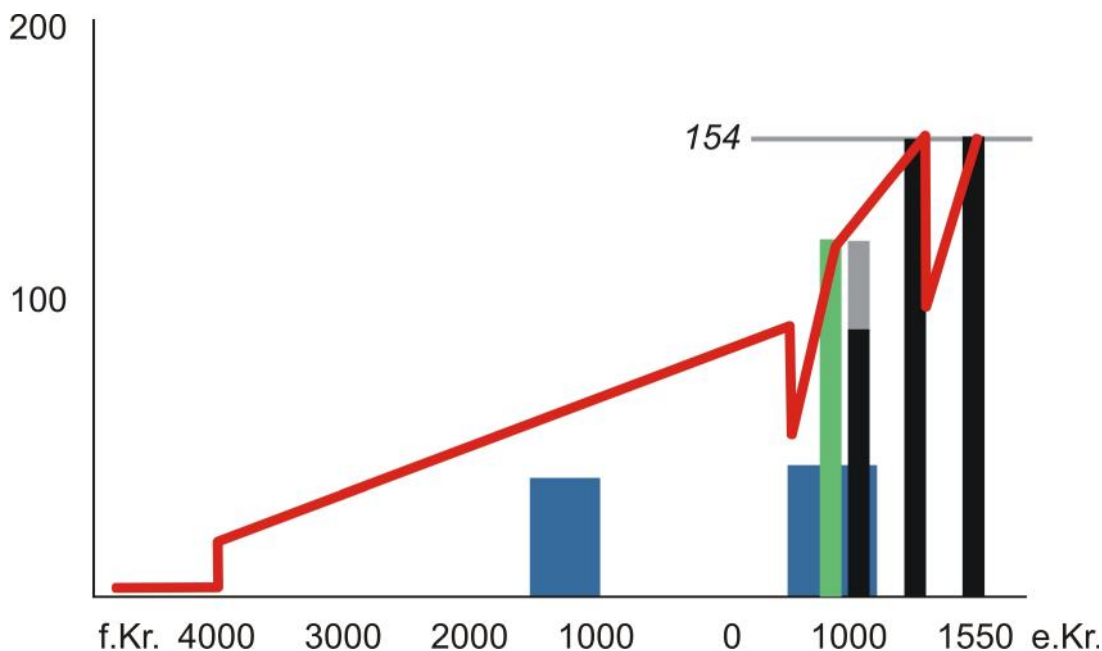
År 1640 upprättades den första uppdelningen av den ogifta befolkningen, för varje enskilt hushåll. Istället för enbart Bonde-hustru-dräng-piga, förekom de 9 kolumnerna Bonde – hustru – son – dotter – måg – sonhustru – legodräng – piga – inhysesfolk, vilket skulle bli en standard framöver.

En uppräknig av antalet familjer på 1500-talet

Totalt sett är det nästan en fördubbling under denna period på runt 70-80 år. Möjligen var inte den verkliga ökningen så stor, för det finns en del viktiga felkällor som inte kan kontrolleras. Den viktigaste är att uppgifterna blir allt mer säkra ju längre fram i tiden som vi kommer. Således är uppgifterna från 1630 relativt säkra, medan uppgifterna från 1611 innehåller något fler bedömningar rörande antalet familjer. För tiden runt 1500-talets mitt utgår antalet familjer från antalet hemman, samt den totala bristen på indikationer i tiondelängder och mantalslängder att det fanns hemman med två eller fler familjer. Det utesluter dock inte att detta förekom, vilket visas av att samtliga ryttare och knektar hade skattefrihet och förekommer i egna listor. Dessa ingår inte i sammanräkningen ovan, men å andra sidan är de relativt få till att börja med och ökar sedan i antal på samma sätt som befolkningen i övrigt. Det gör att denna felkälla inte kan betraktas som stor eller väsentlig för att se den generella utvecklingen. Dessutom betalade de tionde i den mån som de hade familjer, vilka till skillnad från ryttare och knektar i regel bodde kvar i bygden.

Befolkningsutvecklingen

Sammanställer vi dessa beräkningar får vi en generell kurva för befolkningens storlek. För forntiden har två beräkningar utförts ovan och för 1500-talets mitt finns en uppskattning utifrån skattelängderna. Den sistnämnda befolkningens storlek kan dessutom anses ha varit rådande strax före digerdöden och vid tiden runt början av 1300-talet.

Beräkning för Jösse härad av befolkningens storlek, här uttryckt som antalet hemman eller familjer, vilket genomförts genom fornlämningar (blått), skattelängder och antal kyrkor (svart med gråzon) och ett tänkt härads normalstorlek i slutet av järnåldern (grönt), samt en tänkt utvecklingskurva (röd linje) som även tar hänsyn till andra faktorer.

Jämför vi de båda beräkningarna finner vi att befolkningen inte tycks ha ökat nämnvärt mellan äldre bronsålder och yngre järnålder, för att sedan göra en kraftig ökning i början av medeltiden. En sådan utveckling förefaller inte särskilt trovärdig. Ett antagande man skulle kunna göra, för att öka förståelsen och skapa en förklaring till den mer sannolika kurvan, är att befolkningen under järnåldern i ännu högre grad, än vad som ingick i beräkningen ovan, har stått utanför de traditioner som påbjöd gravläggning i synliga gravar ovan mark. Motsvarande finner vi i Norrland, där många bygder uppvisar en gravläggning långt under 1% av den sannolika befolkningen, medan bygder som Västergötland kan nå upp till 7%. Att för Värmlands del räkna med att bara 2-3% av befolkningen tillhörde det sociala skikt och de som upprätthöll denna tradition att gravlägga sina anhöriga på detta sätt, är inte alls orimligt. Även för bronsåldern kan vi eventuellt räkna med att befolkningen var aningen större än vad beräkningen visar ovan.

Vad som eventuellt stödjer detta antagande om yngre järnåldern är att det inom härader byggdes sju kyrkor i början av medeltiden. Ifall vi utgår från att de i genomsnitt representerade 18 hemman, skulle det ge ett antal av 126 hemman. Det kan också ha varit betydligt fler, men knappast färre i någon större utsträckning. Här har vi en slags gråzon.

Av de övriga delarna i befolkningskurvan bör det noteras att det inträffade en svår pestepidemi, av samma slag som digerdöden, även i mitten av 500-talet. Befolkningsmängden gick då ner med ungefär en tredjedel och det tog ett par hundra år innan populationen hade kommit upp på den föregående nivån igen.

Före jordbrukets införande runt 4000 f.Kr. krävde människan stora ytor till sin försörjning och vi kan nog bara räkna med att det fanns några få familjer i dessa trakter vid den tiden. I och med jordbrukets införande skedde en dramatisk förändring på många olika sätt. Förutom det närmast totala skiftet i näringsekonomin kan vi räkna med en relativt omfattande inflyttning av folk från trakterna runt norra Tyskland och Polen, vilka snabbt och effektivt stod bakom denna genomgripande förändring.

Nybyggare och fäbodare

Efter digerdöden skulle det dröja runt 200 år innan befolkningen och bygderna hade återhämtat sig. Därför var det ganska förväntat när nybyggande började i mitten av 1500-talet runt om i landet, vilket underlättades betydligt av att det rådde en varm och mild period vid den tiden samtidigt som skördarna ofta var mycket goda. Detta gynnade alla som ville ta chansen att röja i skog och mark och upprätta en litet torpställe på Kronans eller Frälsets skogar. Ibland skedde det även vid något skattehemmans skog, men här kan vi förvänta oss att nybyggarna var besläktade med dem som ägde skogen.

Vid ungefär samma tid kom finnar inflyttande till Sverige och många slog sig ner i Södermanland och Värmland som lämpade sig väl för svedjebruk, något som de lärt sig i sin hembygd. Genom att använda grödor som rovor och råg, fick de god avkastning. Från 1620-talet kan vi börja läsa om utsädet på respektive gård och här framgår det att vissa gårdar, om än inte särskilt många men väl utspridda, ägnade sig åt svedjebruk. Normalt såddes endast 1 fjärding (1/8 tunna) eller ännu mindre på svedjejordarna, medan man kunde odla 5-10 tunnor hemma vid gården, så denna syssla ute i skogarna gav ganska lite. Även i domböckerna framskymtar dessa svedjor eller fall från denna tid och framåt, i samband med bråk om rättigheter eller att man hade varit inne på varandras skogar.

Enstaka personer dyker i sällsynta fall upp i handlingarna vilka hade en finsk härstamning, men i övrigt sökte de sig hellre till de större skogsområdena och därför var det en del som valde skogsområden längre åt nordväst, i Gunnarskog och Brunskogs socken men också den nordligaste delen av Eda socken samt längre upp i Frysdalen. Deras enkla bo-

sättningar och levnadsförhållanden skiljde sig knappast från det som den urgamla befolkningen i Värmland var van med, men under 1500-tal kom många nyheter till bygderna. Sågen tycks ha blivit allt mer vanlig och med dess hjälp sågade man stockar och slänor som aldrig förr. Härigenom förändrades den allmänna typen för gårdsgårdar och husen kunde värmas med ved istället för ris, vilket förändrade husen och rummens planering på ett ytterst genomgripande sätt, men också kosten och matlagningen förändrades i grund.

Det är också från mitten av 1500-talet som man räknar med att de första fåbodarna upprättades. Innan dess hade man sedan urminnes tider vallat boskapen i skogen och säkerligen övernattat med kor, får och getter långt hemifrån men inom sina egna marker under lång tid på sommaren. De som vallade boskapen hade säkerligen enkla hyddor som regn- och vindskydd, där de kunde sova om natten. Det mest kritiska var den dagliga mjölkningen och det var för att kunna ta hand om den på ett bra sätt som fåbodarna upprättades till dem som vallade boskapen, så att de slapp komma hem en gång per dygn eller mjölka boskapen ute i skogen. Ju längre avstånd som boskapen vallades från gården, desto större var behovet av särskilda fåbodar. Av det skälet var det inte så många fåbodar som kom till i sydvästra Värmland, i jämförelse med Dalarna och Norrland.

Finnar

En enda finne nämns i denna del av Värmland på 1500-talet och det är år 1542 tillsammans med en man från Hälsingland, vilket kan ses som ett undantag. I mitten av 1630-talet kom en viss Sigfrid finne till Kyrkoskogen i Köla socken och under de närmaste åren skulle runt ett tiotal finska familjer komma till sydvästra Värmland. De slog sig ner i bland annat Gillberga och Jösse härader, såsom i socknarna Köla, Älgå, Ny, Gunnarskog och Brunskog, men inte i Nordmarks härad.

Deras namn skiljer sig en aning från de som var brukliga i Värmland. Exempelvis heter en av dem Johan, medan motsvarande namn i Värmland var Jon eller Jöns.

De tycks genomgående ha bosatt sig i nyrojda områden, där tillägget -skogen i ortnamnet inte är ovanligt under en kort period. Från början råder därför viss förvirring i skattelängder etc när det gäller deras adresser. Likaså återkommer de inte allihopa på ett kontinuerligt sätt år för år, vilket gör att de är svåra att följa.

ÖDELÄGGELSEN UNDER SJUÅRSKRIGET

Nordiska sjuårskriget (1563-1570) fick en förödande inverkan på stora delar av västra Värmland. Ofta började striderna med att svenskarna gick över gränsen och härjade inne i Norge och att norrmännen sedan gick till motanfall, vilket i sin tur besvarades med nya svenska härjningar. Exempelvis hade fogden av Värmland i september 1566 fått uppdraget av kungen att delta i skövlingen inne i Norge, vilken med framgång redan skedde från Jämtland och Härjedalen. Resultatet blev varje gång att norrmännen rustade till ett motangrepp. Varje gång var det Västra syslet i Värmland som drabbades samt ibland ett färre antal gårdar i Östra syslet.

Hösten 1564 gick norska styrkor över gränsen och brände och skövlade alla gårdar som de fann, vilket slutade med 99 nedbrända gårdar. Trots det var det många av de berörda gårdarna som sådde på våren och hann skörda på hösten innan det var dags igen.

Brända och skövlade hemman

<i>härad</i>	1564	1565	1568
Nordmark	-	170	271
Jösse	36	129	167
Gillberga	-	57	164
Fryksdalen	47	54	52
Älvdalen	16	-	13
<i>summa</i>	99	410	667

Antalet gårdar (hela och halva mantal) som brändes eller skövlades, enligt den detaljerade men svårtolkade beskrivningen, vilket återfinns i räkenskaperna för året därpå. I de fall som en gård inte hann byggas upp kan den även finnas i efterföljande års sammanräkning.

På hösten året därpå, år 1565, eller under den kommande vintern, återvände norrmännen med ännu större kraft än tidigare. Den här gången brändes betydligt fler gårdar och man var modig nog att ta sig mycket längre in i Sverige innan man återvände. I november 1565 skickades ett brev till kung Erik XIV som berättade att 665 gårdar och torp i bland annat västra Värmland hade bränts ner av norrmännen. Förlusten i människoliv tycks dock ha varit liten på båda sidor.

Vid den här tiden var det många gårdar som var på väg att delas och det är därför mycket svårt att jämföra olika sammanräkningar. Den detaljerade beskrivningen för Jösse och Gillbergs härad återger 180 nedbrända gårdar och som därför fick skattelindring, men i den slutliga sammanräkningen sägs att de som inte betalade skatt var 195 hela bönder (eller gård om 1 mantal) och 25 halva bönder (eller gård om 1/2 mantal), av 348 (eller 334 enligt den detaljerade genomgången) hela och halva gårdar totalt sett. I procent räknat var det fler hela hemman som drabbades än mindre gårdar och sådana som kallas torp, vilket delvis kan ha berott på att dessa ofta låg längre bort från de stora vägarna samt att norrmännen eventuellt ansåg att det tog för lång tid att leta upp dem och att det dessutom kunde finnas en viss fara med att sprida ut styrkorna för mycket. Oavsett vilken orsak som medförde att de minsta gårdarna klarade sig något bättre än de större, drabbades de hårdare på lång sikt på så vis att det generellt sett skulle dröja längre tid innan de bebyggdes igen. Återuppbyggnaden gick alltid lite fortare för de större gårdarna, vilket delvis kan ha berott på att dess ägare var generellt sett rikare och hade ibland en bättre möjlighet att starta upp på nytt, medan småbrukare inte alltid hade något kvar att starta

upp med när gården var nedbränd. Samma sak gällde frälsegårdarna, vilka hade svårare än tidigare att finna någon som ville och kunde arrendera dem.

Samma sak gäller i de andra häraderna. För Fryksdalen och Älvdalen är bara 54 gårdar namngivna som skattebefriade, men i sammanställningen sägs att det var 59 gårdar, av totalt 198 gårdar. För Nordmarks härad är motsvarande siffror 170 gårdar som brändes eller skövlades mot endast 59 i sammanställningen som fick skattelindring, av totalt 182 (eller 226 enligt den detaljerade förteckningen) gårdar.

Året därpå, år 1566 (landskapshandlingarna för år 1567), var det ungefär samma antal gårdar som uppgavs vara öde och fick skattelindring, men säreget nog var det inte alltid samma gårdar som året innan.

Till det efterföljande året (år 1567, räkenskap år 1568) var det relativt många hemman som hade återhämtat sig och befolkats igen. Antal ödegårdar i de fem häraderna i Västra sysslet hade sjunkit till 107 gårdar när 1567 års verksamhet inom jordbruket sammanställdes. Visserligen hade bara 40 gårdar angivits som öde för år 1566, men i gengäld var 342 gårdar nedbrända och säkerligen ett större antal av dem utan förmåga att betala skatt. Allra snabbast hade man återhämtat sig i Nordmarks härad, där andelen nedbrända hemman var närmast 100%.

Under 1568 (landskapshandlingar år 1569, men också 1568) fortsatte antalet ödegårdar i många områden att minska, men i somliga områden skedde en kraftig ökning av ödehemman som inte följer något mönster på kartan. Det gäller Stavnäs socken (inkl. Högerud), men ingenstans i övrigt i Gillberga eller Arvika gäll. I Köla gäll däremot finns en liknande ökning både i Köla och Järnskogs socknar, samt vissa övriga delar av Nordmarks härad såsom Blomskogs, Silbodals och Östervallskogs socknar. Svaret på denna uppgång återfinns i Räkenskaper av år 1568, som innan året var avslutat fick in uppgifter om att norrmännen åter igen hade tagit sig över gränsen och bränt ner gårdar långt in i landskapet, samt mer omfattande än vid tidigare härjningar. Vid den här tiden fanns det 595 hela bönder, 137 halva bönder och 199 torpare eller totalt 930 bönder noterade i skatteböckerna för de fem häraderna, varav 667 brändes eller skövlades av fienden.

Räkenskapen för år 1570 (eller skatter avseende 1569) visar att återuppbyggnaden gick snabbt. Många av de drabbade gårdarna fick full skattefrihet under flera år för att underlätta återuppbyggnaden och få igång verksamheten igen. För detta år uppges endast 107 gårdar och torp ha varit helt öde, medan samma siffra för år 1572 var 90 bönder som var befriade från skatt. Kanske var detta optimistiska siffror, för 1572-1574 är antalet hemman som var helt eller halvt öde så många som knappt 150 stycken. I Räkenskaperna av år 1575 uppges att ett flertal ödehemman hade upptagits och att markerna åter brukades, samt att de ofta hade skattelindring fram till 1578 eller 1579. Under de följande åren på 1570-talet minskade antalet ödehemman sedan snabbt.

Ödeläggelsen och ödegårdar 1566-1575 i siffror

Landskapshandlingarna för åren 1566-1569 har Tiondelängder för ett flertal år, vilka avser årsväxten åren innan, varefter leverans och uppbörd sker i slutet av detta år men redovisas i det efterföljande årets räkenskaper.

1566-1567	Alla = avser samtliga angivna gårdar, oavsett om de var öde eller inte
1566	brända / skövlade = antal av det totala antalet, som var endera av dessa alternativ
1567	brända / öde = antal av det totala antalet, som var endera eller båda av dessa alternativ
1568-1569	i bruk = endast gårdar som levererade tionde öde/intet = gårdar som inte levererade tionde, ofta uttryckligen antingen öde eller inget tionde

	1566:15:			1567:3:6			1568:15:315		1569:6:43		1570
	alla	brända	skövlade	alla	brända**	öde	i bruk	öde	i bruk	öde/intet	öde
Gillberga gäll	123	31	0	138	36	4	124?*	6?*	108	0	10
Gillberga	37	13	-	44	17	1	43	1*	40	-	-
Sillerud	43	17	-	45	18	1	39	4	35	-	3
Långserud	24	1	-	29	1	2	27	1	18	-	½
Svanskog	19	0	-	20	-	-	15?	0?	15	-	6 ½

*[antalet öde och totalsumma år 1568 är ett minimum; Svanskogs sn:s tionde saknas år 1568]

**[Enligt Årlig ränta för 1568 (Landskapshandlingar 1568:15:116ff) var antalet brända och skövlade mycket större än vad de uppgifter som kommer fram via tiondelängderna anger. Här berörs 21 hemman i Gillberga sn, 25 i Silleruds sn, 23 i Långseruds sn och 20 i Svanskogs sn, vilka ibland bestod av två eller tre gårdar som betalade tionde, varför dessa tal kan vara mindre än i kolumner för brända och skövlade åren 1566-1567.]

Stavnäs gäll	106	c:a 57	1	118	74	3	104?*	14?*	86	31	9 ½**
Stavnäs (m. Högerud)	35	13	-	46	29	1	41	2	27	14	5**
Glava	20	c:a 15	1	21	17	-	21	1	19	4	2**
Brunskog (m. Boda, Mangskog)	31	15	-	31	14	3	25?	8?	25	8	-
Värmskog	20	14	-	20	14	-	17	3	15	5	2 ½

*[antalet öde och totalsumma år 1568 är ett minimum; Brunskogs sn saknas år 1568]

**[annat register: 1570:9:28ff]

Arvika gäll	102	87	4	91	73	9	83	14*			3**
Arvika	33	29	1	25	21	-	27	?*	32	-	1
Älgå	19	17	-	18	16	3	15	?*			1**
Ny	22	17	2	21	16	2	19	?*			½
Gunnarskog	28	24	1	27	20	4	22	?*			½

*[de drabbade gårdarna anges tillsammans och inte per socken]

**[annat register: 1570:9:28ff]

Köla gäll	84	34	2	87	81	24	60	27	49	40	42?
Köla	24	10	1	25	24	5	26	-	17	9	alla utom 12
Eda (m. Bogen)	22	12	-	24	22	5	12	11	15	10	alla utom 10
Järnskog	26	1	-	26	23	2	22	4	17	9	-
Skillingmark	12	11	1	12	12	12	0	12	0	12	alla

Blomskogs gäll	61	16	45	63	0	0	60	10	36	24	21?
Blomskog	21	-	21	23	-	-	28	1	13	10	alla utom 17
Trankil	8	-	8	11	-	-	6	4	7	3	alla utom 5
Silbodol	32	16	16	29	-	-	26	5	16	11	alla utom 17

Holmedals gäll	84	många	52	90	16	0	67	20	60	29	16?
Holmedal	22	många	-	26	8	-	20	4	19	5	alla utom 18
Karlanda	19	-	19	22	5	-	20	2	19	4	-
Töcksmark	18	-	18	18	1	-	16	3	14	5	5
Fågelvik	16	1	15	15	2	-	6	7	6	8	-
Östervallskog	9	0?	0?	9	-	-	5	4	2	7	5

Fryksdalen	c.113	54	0	110	52	0	100	16	104	13	0
Sunne+Emtervik	88	35	-								
Sunne(m. Gräsmark)				64	30	-	80	1	62	3	-
Emtervik				9	7	-	18	-	25	-	-
Fryksände	18	12	-	18	11	-	2	15*	8	10**	-
Lysvik	?	7	-	19	4	-	?	?	9	-	-

*[skövlad och bränd 1568; Lysviks socken saknas]

**[flertalet var brända både år 1565 och 1569 (1568?)]

Älvdalen	75	0	0	84	10	0	75?*	0	73	0	0
Ekshärad	24	-	-	26	-	-	26	-	24	-	-
Råda	15	-	-	15	-	-	14	-	13	-	-
Ny	19	-	-	21	-	-	19	-	20	-	-
Dalby	17	-	-	22	10	-	16?*	-	16	-	-

*[sidan trasig efter 16 poster, varför det är ovissat hur många som eventuellt saknas]

TOTALT	c.748	c.295	104	781	342	40	673	107			(102?)
--------	-------	-------	-----	-----	-----	----	-----	-----	--	--	--------

(föregående sida samt nedan)

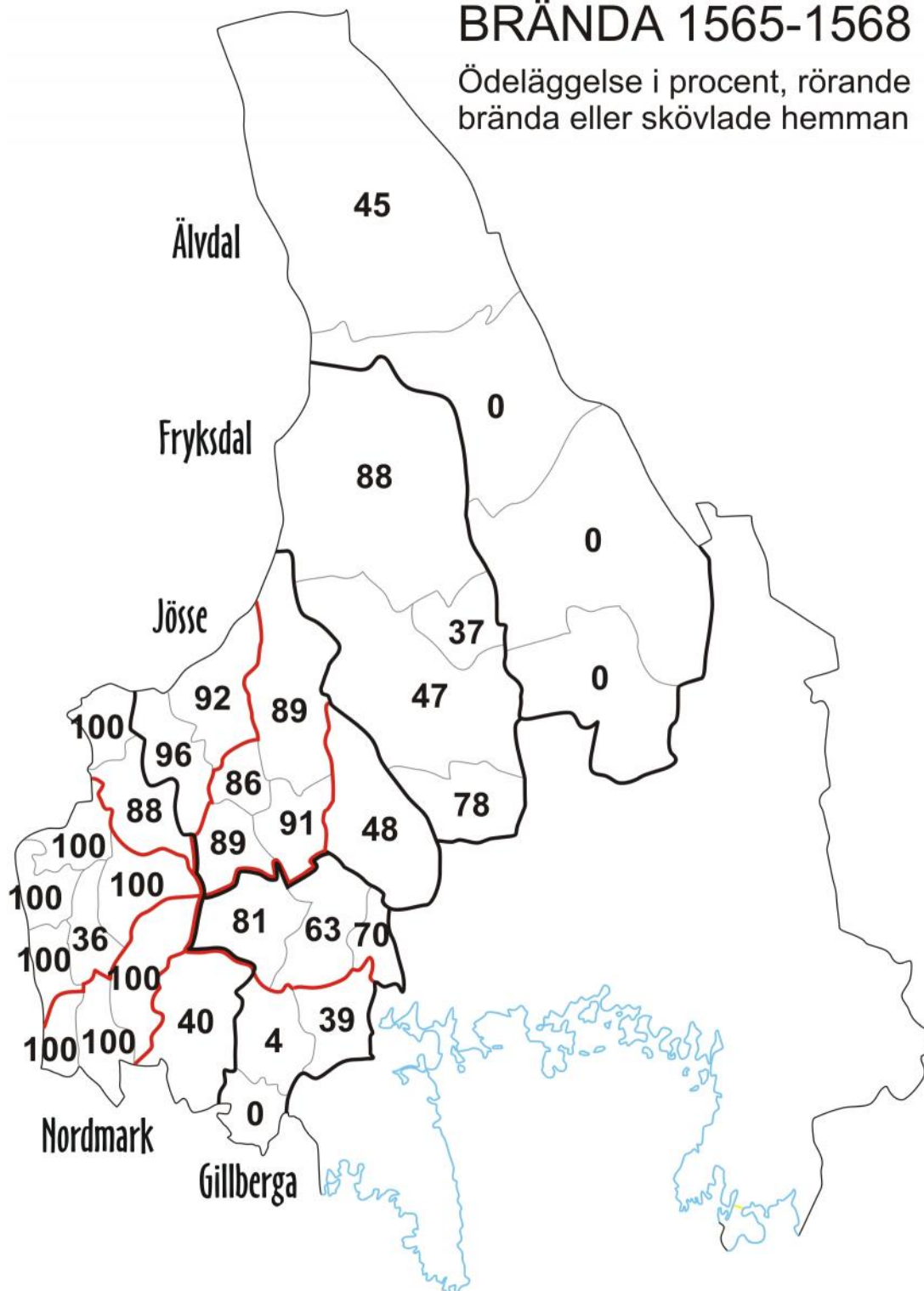
Ett försök att sammanställa omfattningen på den ödeläggelse som de norska anfällen medförde åren 1565-1570 samt tiden strax därefter. Dessa räknade hemman kunde ibland bestå av två eller fler gårdar.

	1570			1572		1573		1574		1575
	skattar	knekt	öde	öde	öde s:a	öde	öde s:a	öde	öde s:a	öde
Gillberga gäll	102	3	1	37	31	24	17 ½	31	19 ½	
Gillberga	35	-	-	4	4	2	1	7	4 ½	
Sillerud	34	3	-	15	11	12	9	13	7 ½	
Långserud	17	-	1	11	10 ½	4	3	6	4 ½	8
Svanskog	16	-	-	7	5 ½	6	4 ½	5	3	2
Stavnäs gäll	95 ½	1 ½	0	17	11	10	7	19*	16	
Stavnäs (m. Högerud)	38	-	-	10	6 ½	7	5 ½	19*	16	8
Glava	18 ½	1 ½	-	2	1 ½	-	-	-	-	
Brunskog (m. Boda, Mangskog)	27	-	-	4	2	1	½	-	-	
Värmskog	12	-	-	1	1	2	1	-	-	
*[inkl. 2 som kallas "vr fattigh"]										
Arvika gäll	73	3 ½	3 ½	5	4	4	3	6	4	
Arvika	23	-	2	4	3	4	3	4	3	
Älgå	15 ½	1	½	-	-	-	-	-	-	
Ny	15 ½	2 ½	-	1	1	-	-	2	1	
Gunnarskog	19*	-	1*	-	-	-	-	-	-	
*[varav 2 halvvar = 1 hel]										
Köla gäll	42	0	27	33	25	30	25	40	36 ½	
Köla	13	-	7	5	3 ½	6	4	7	5 ½	
Eda (m. Bogen)	12	-	7	11	8 ½	9	7	7	6	4
Järnskog	16	-	2	4	3	3	3	15	14 ½	
Skillingmark	1	-	11	13	10	12	11	11	10 ½	4
Blomskogs gäll	40	1	7	18	15 ½	17	14 ½	24	16 ½	
Blomskog	17	-	4	6	4 ½	7	6	8	5	
Trankil	7	1	1	4	3 ½	3	2	5	3 ½	
Silbodal	16	-	2	8	7 ½	7	6 ½	11	8	
Holmedals gäll	58	6	24	34	26	22	18 ½	26	15 ½	
Holmedal	14	4	5	8	5 ½	5	4 ½	6	4 ½	
Karlanda	17	2	3	7	5	5	4	10	3	6
Töcksmark	12	-	6	8	5 ½	4	4	4	3	
Fågelvik	9	-	6	3	3	5	3 ½	3	2	
Östervallskog	6	-	4	8	7	3	2 ½	3	3	
Fryksdalen	101	3	5	4	4	3	1	0	0	
Sunne(m. Gräsmark)	58 ½	½	-	-	-	-	-	-	-	
Emtervik	25	1	-	-	-	-	-	-	-	
Fryksände	10 ½*	1 ½*	5	4	4	3	1	-	-	
Lysvik	7	-	-	-	-	-	-	-	-	
*[varav 2 halvvar = 1 hel, samt ytterligare en halv gård = 1 ½]										
Älvdalen	77 ½	7 ½	0	0	0	0	0	0	0	
Ekshärad	27 ½	1 ½	-	-	-	-	-	-	-	
Råda	16**	3**	-	-	-	-	-	-	-	
Ny	14**	2**	-	-	-	-	-	-	-	
Dalby	20*	1*	-	-	-	-	-	-	-	
*[varav 2 halvvar = 1 hel]										
**[varav sannolikt 4 halvvar = 2 hela]										
TOTALT*	589	25 ½	67 ½	148	116 ½	110	86 ½	146	108	
*[varav flera halvvar som summerats]										

BRÄNDA 1565-1568

Ödeläggelse i procent, rörande
brända eller skövlade hemman

*Andelen hemman som brändes eller skövlades år 1565-1568 under det nordiska sjuårs-
kriget, räknat i procent. Redovisningen ovan berör endast Västra Sysset av Värmland.*

Den geometriska kartans ödetorp på 1600-talet

I mitten av 1600-talet upprättades kartor över många gårdar i Sverige. Dessa så kallade geometriska jordeböcker beskriver även gårdarnas normala avkastning. Både Köla och Eda socken skiljer sig från de andra värmländska socknarna på så sätt att det finns relativt många gårdar och hagar som kallas ödetorp. Motsvarande gårdar finns även i omliggande socknar, men här har inte kartritaren så uttryckligen kallat dem för ödetorp, utan i en del fall enbart kallat dem för torpställe trots att det inte finns något hus på platsen eller något annat som visar att de var bebyggda. Tvärtom visar kartorna att de saknade hus och att de brukades av huvudgården. Av det skälet bör kartorna för Köla och Eda användas som goda exempel på en situation som även berörde många andra socknar i denna del av Värmland.

Genomgående används begreppet ödetorp och aldrig ödehemman eller något annat som visar att de uppfattades som en fullvärdig gård om ett helt mantal. De allra flesta markerna som hörde till ett ödetorp var relativt små och de flesta användes som vall och slogs för att dryga ut höskörden. Endast undantagsvis förekom åker på dessa platser och aldrig någonsin finns hus utritade på dem. I några få fall var gårdarna så stora att de kan jämföras med normala gårdar om 1 mantal, men det är mycket ovanligt.

I några få fall finns namnet på egendomen bevarad och inskriven på kartorna, men bara i vissa fall finns namnet med i skattelängderna från 1500-talet och 1600-talet. Däremot finns de inte dokumenterade alls i medeltida handlingar. Utifrån uppgifterna i dessa skattelängder kan man göra antagandet att de hade varit i drift antingen strax före eller strax efter den stora ödeläggelsen av bygderna i stora delar av västra Värmland på 1560-talet under det nordiska sjuårskriget, vars skador inte var åtgärdade förrän i början av 1580-talet. Det är vid denna tid som en del av de berörda ödetorpen återfinns i handlingarna, vilka sedan var öde långt in på 1600-talet och av det skälet finns med på kartorna.

En alternativ uppfattning är att tolka dem som lämningar efter digerdöden, men vad som motsäger det är främst att de inte finns med i skatteböckerna på 1540-talet och 1550-talet samt att dessa ödegårdar är koncentrerade till Eda och Köla socken, men också i Skillingmarks och Järnskogs socken. Digerdödens effekter bör ha drabbat alla bygder ungefär lika mycket, men den norska härjningen blev störst i de härader som låg närmast gränsen. Möjligen ska dessa ödetorp tolkas som att denna bygd alldeles intill gränsen återbefolkades sist, eftersom det bör ha funnits en rädsla för att bygderna skulle drabbas på nytt. En kombination av en sådan förmodad rädsla ihop med en tidig expansion runt 1550-talet i en relativt rik och välmående bygd, skulle kunna förklara denna effekt.

Det är så gott som bara i Köla och Eda socken som dessa ödetorp har blivit utsatta på kartorna, men om man kontrollerar de andra närliggande socknarna finns enstaka fall som är likartade och möjligen fullt jämförbara, även om detta inte har noterats i den beskrivande texten på kartorna.

KÖLA sockens ödetorp enligt den geometriska kartan

Hovdane	–
Takene	–
Skällarbyn	–
Hallebo	Ett ödetorph till Hälle på Östare sidan sjön, Hårde Walz höö 16 Lass

Hälle	Ett Elackt ödetorph Vnder Hälle HardeWalz höö, 3 Lass Höö på gierdess lindarna 10 L: Fångheskogh och Mulebet til Nödtorft Nödtofftigh Fiske i Rännekenn – Humble Gårdh 200 St
Västra Flogned	Et ödetorp Bruckass vnder Wästar Flogne, mycket Stenat,, HardeWalz Höö 10,, Lass,, (se under Sandsgården nedan)
Östra Flogned	–
Sandsgården	(en yta som är nästan lika stor som Sandgården och direkt norr om denna gård ligger det ödetorp som nämns under Västra Flogned)
Ånebol	–
Skarebol	Ett ödetorp Hetter gunnarssbynn – Måsse Walz Höö 20 Lass – Fångeskogh och Mulebet til Nödthorft Fijske i Hungenn (något mindre än Skarebol och strax söder om denna gård)
Grav	–
Hole	–
Rangelröd	– (ligger strax norr om Rudsgården)
Rudsgården	–
Bolstad	Ett ödetorp som bruckass wnder Bolsta, HårdeWalz hö 6 Lass – Fångheskogh och Mule bet til Nödthorft
Tälle	–
Hovsten	Ett ödetorph Wnder Hoffstenn HårdeWalz hö 16 Lass – Fångeskogh och Målebet til Nödthorft Höö på gerdess linderna 8 Lass
Tömte	–
Solberga	Ett ödetorph bruckass Halffpartenn Wnder lundh Och halparten Vnder Solbergh Hård Walz höö 8 Lass Gånge skogh och Målebet littet littet fiske i Elffwen
Lund	Ett halfft ödetorps till hopa medh öffware Älgesta. Höö öffr alt 13 Lass // Haffr och et halfft Ödetorp Tilhopa medh Solbergh
Grannerud	–
Korterud	–
Köla prästgård	Det som Ligger på Wästa Elffwenn Ähr enn ödetompt Hammar benämndt som brukas Wnder präste stommenn J Wttsädhe 6 $\frac{3}{4}$ T:na
Övre Älgestad	Ett ödetorph Elackt Hårde Walz Höö 3 Lass
Nedre Älgestad	–
Lernäs	–
Gryttved	Ett torpeställe som brukas wnder Grytwee Hårde Walz Ängh 10 (Lass) Vttsädhe 2 T:r
Sätra	–
Lässerud	–

(Anm. ordet elak syftar till att marken var svår att bearbeta.

142

Gölze

härads

Skogs och Wängs på samma stuan

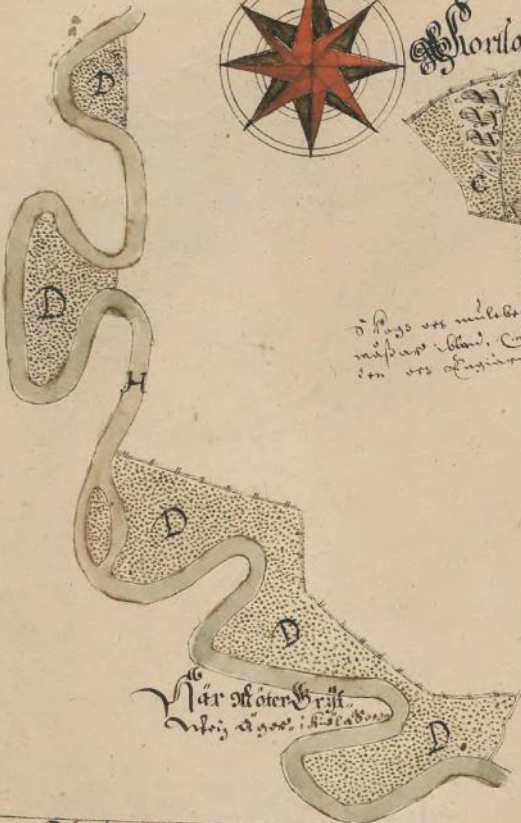

Kortland

Hand moter
Kulturbägg
ogunn

D Skogs och Wängs med
mått på 1/2 län. Conkan på
den och afgränsad.

När öfver Bräl
När öfver i Bräl öfver

Notarum Explicatio

A	Kortland
B	När öfver 8 1/2 R.
C	När öfver 2 1/2 R.
D	När öfver 1/2 R.
E	När öfver 1/2 R.
F	När öfver 1/2 R.
G	När öfver 1/2 R.
H	När öfver 1/2 R.

Den geometriska kartan över Kortlanda i Eda socken, där ett ödetorp finns angivet under bokstaven G, som återfinns uppe i vänstra hörnet.

EDA sockens ödetorp

Norra By	Ett ödetorph som bruckass Vnder Norre by Hö 14 L // Och ett ödetorph Elackt HårdeWalz Höö 9 Lass – fångeskogh och Målebet Nogh Fiske i Byskiönn – Höö på gierdesslinderna 12 L
Södra By	–
Nore	–
Vittensten	Ett ödetorph Wnder Huitstenn HårdeWalz Höö 6 Lass – Höö i girdess linderna 7 Lass – fånnghe skogh och Målebett till nödtorft Quarnefall til gårdenn – Godt fiske i Bysiönn
Fjäll	Ett ödetorph Wnder Fiäl – Hårde Walz Höö 8 Lass – Allehanda fånge skogh och Mulebet Nogh – Godt fjske i fiälz siön så wäl som i skogz kiärnn – Quarnefall till gårdenn
Öjenäs	–
Lerot	–
Sjögervål	–
Ås	–
Håvilsrud	Ett ödetorph som bruckass Vnder Håffwälsse Hårde Walz Höö 10 Lass
Häljeboda	Ett ödetorph Hetter Hatterödh , Vnder Hälgebo – Hårde Walz 5 Lass – fånnghe skogh och Målebet Nogh – Godt fjske i skogzsiögar quarnn som går åhr och dagh Humble gårdhe 300 st:
Norra Ämterud	–
Södra Ämterud	–
Morast	–
Västergården	–
Långelanda	Ett ödetorph Hårde Walz höö 7 Lass
Hålteberg	–
Kortlanda	Ett ödetorph ähr beläget Wästan Elffweinn ähr och enn skogeparck til Samma Torph
Mellby	Ett Elackt ödetorph Hårdewalz Höö 3 Lass
Hammar	–
Västby	–
Nolby	–
Hagen	–

BOSKAP OCH UTSÄDE

Genom tiondelängderna kan man försöka rekonstruera åkerytor och utsädets storlek, men eftersom vi inte känner till korntalet, eller avkastningens storlek gentemot utsädet, kan vi bara se utfallet och resultatet. I normala fall var korntalet runt 3, det vill säga tre gånger större än utsädet, vilket medförde att av 1 tunna utsäde fick man två tunnor för egen del och en tunna till nästa års utsäde. Under 1500-talet och i synnerhet Gustav Vasas regeringstid är det känt att korntalet av okänd anledning kunde öka kraftigt och tillfälligt bli dubbelt så stor.

Under en kort period från 1621 och fram till 1641 förekommer den beskattning som kallas Boskapslängder. Här redovisas både boskap och utsädets storlek, men det är svårt att använda dessa för att klarlägga förhållanden under 1500-talet. I dessa längder åtskiljs boskapen mer än vad som har skett i sammanställningen i Excel-filen. Skattelängden har med följande grupper:

- häst (=hingst)
- sto (unga ston, gamla ston), fåle
- oxe, tjur
- kor
- stut
- kviga
- bock, risbit, gamla getter, unga getter
- gamla får, unga får
- gamla svin, unga svin
- utsäde på åker
- utsäde på svedjning

De poster som står på samma rad ovan har även räknats samman i en och samma grupp i Excel-filen. Den sistnämnda posten har utgått helt och den berör dels bara ett fåtal brukare även om de är väl utspridda geografiskt, dels en mycket liten del av utsädets storlek och var ofta långt mindre än 10% av gårdens totala utsäde. Det har inte heller räknats in utsädet på gården, eftersom det skulle försvåra eventuella rekonstruktioner av arvsdelningar. I statistiken har emellanåt häst räknats samman med sto och fåle.

Ibland är texten extremt svårläst, beroende på att läsningen skett från mikrofilm i svart-vitt och med dåliga kontraster, men när risk för felläsning är stor eller vissa kolumner inte är läsbara för att de döljs vid bokens veck i mitten av uppslaget, har dessa celler markerats med särskild färg. Exempelvis saknas uppgift om Bockar och Risbit för år 1633 rörande flera socknar, men antalet förekomster i denna grupp är mycket låg för andra år varför denna avsaknad inte påverkar totalsumman på något nämnvärt sätt.

Boskapen på 1600-talet

Boskapen omfattade hästar, nötboskap, getter och får samt svin, vilka i samtliga fall var relativt små jämfört med i dag. De allra flesta gårdarna hade alla dessa sorter, men antalet kunde variera ganska mycket beroende på gårdens storlek och familjens rikedom i övrigt. På de enskilda gårdarna är andelen hästar, nötboskap och får/getter samt svin någorlunda konstant när vi jämför dessa grupper gentemot varandra. Av dessa är svin och hästar i särklass lägst till antalet och de sorter som vanligen saknas när inte alla grupperna finns företrädde.

Utsäde och åkerytor

Ett mindre antal gårdar, men utspridda runt om i häradet, hade inte bara sina ordinarie åkerytor som besåddes utan även svedjade öppningar i skogen. Dessa svedjor var dock små i förhållande till de ordinarie åkrarna och var aldrig mer än en tiondel av åkrarnas storlek, ofta ännu mycket mindre.

De sädesslag som såddes var korn, havre och råg, där korn och havre var de i särklass vanligaste. Andra sorter förekommer bara sporadiskt vid denna tid. Således ser vi inte någon större förekomst av vete eller ärter, vilket kan förekomma i andra landskap.

Det förekommer att det står "fruset" eller "frusen" i tiondelängderna på vissa gårdar, vilket innebär att det inte blev någon skörd det året för det berörda sädesslaget. I vissa områden kunde det vara mycket vanligt vissa år, där många gårdar berördes samtidigt.

Några mått och enheter (bland annat 1621-1641):

1 tunna = 2 spann = 8 fjärdingar c:a 146 liter i början av 1600-talet
1 spann = 4 fjärdingar

1 tunnland = 4000 m² eller 1 örtugmland, som användes under medeltiden

1 markland = 8 öresland = 24 örtugmland = värde: 24 mark silver
1 örtugmland = värde 1 mark silver

1 markland = c:a 12 hektar vid tvåsåde (hälften i träda per år)

Några äldre mått (bland annat 1564-1580):

1 tunna = 6 skeppor = 36 fat
1 skeppa = 6 fat (användes i Värmland i slutet av 1500-talet)

1 tunna = 2 spann = 8 fjärdingar (4 fjärdingar per spann)
1 fjärding = 4 fat (1 tunna = 32 fat, användes i Värmland i början av 1600-talet)

Fördelning mellan spannmålssorterna

I Jösse och Gillbergs häradar gjorde man ingen åtskillnad på de olika sorterna i den äldsta bevarade tiondelängden från 1564 (avser skörden 1563), men i Nordmarks härad kan vi se skillnaden gård för gård, vilken sammanräknad per socken ger en ganska stor variation. I de allra flesta fallen dominerar korn.

- Korn 35-63 %
- Havre 32-53 %
- Råg 3-12 %

Ungefär samma fördelning finner vi ännu runt 1610-talet, med tillägg av ärtor på omkring 1%.

Tionde år 1580 (skörden år 1579)

	korn	blandkorn	havre	vete	råg	ärter
Ny	24:2:-	11:-:-	9:1:-	-:3:1	-:-:3	-:2:-
Älgå	18:1:-	8:1:-	13:3:-	-:3:1	-:2:1	-:2:2
Köla	14:-:-	4:2:-	12:2:-	1:2:-	-:2:3	-:3:1
Eda	13:4:1	3:2:-	15:5:-	-:3:-	-:3:-	-:3:-
Järnskog	8:5:-	2:7:-	10:4:-	-:4:-	-:4:-	-:-:3
Skillingmark	2:3:-	1:3:2	1:2:2	-:3:1	-:-:3	-:-:3
summa	81:3:-	31:3:2	62:5:2	4:-:3	2:-:4	1:5:3
<i>procent</i>	44	17	34	2	1	1

Tionde för 1580 års räkenskap, vilket skördades hösten 1579. Volymen återges i tunna, skeppor och fat. Delar av denna skörd hade frusit och redovisas separat.

Spannmålstionden omfattade i regel de 2/3-delar av 1/10 som tillföll kronan, så att om den registrerade summan i skattelängderna multipliceras med 15 erhålls hela skördens storlek. I vissa delar av landet tycks Kronan ha tagit hela tionden, varför en multiplicering med 10 bör ge summan av hela skörden.

Boskapsstockens storlek i genomsnitt och dess medianvärde

Grovt sett kan man dela in gårdarna i tre grupper vad gäller förmögenhet och boskapsstockens storlek. De rikaste var de som satt på ett odelat mantal och de är relativt få runt 1620-talet. Den i särklass största gruppen var de som delade på ett mantal och som hade runt 1/4 av markerna. En mindre grupp som också generellt sett var de fattigaste, var de som bara hade en liten del av ett mantal och bara ett enda eller några få djur. Till den sistnämnda gruppen hör en del av soldaterna, ifall de inte tillhörde mellangruppen, samt en del änkor och ensamma personer som bara anges som "husfattiga" eller "inhysesfolk". Varje sådan skatteskriven person, som i många fall representerade en familj, kallas gårdsdel nedan, eftersom det inte var alla som hade egna gårdar.

Antalet djur sjunker generellt sett från de första boskapslängderna år 1621 och fram till 1633, som är det sista året som upptagits i detta arbete, men det finns längder ända fram till 1641.

- **HÄSTAR** ligger någorlunda oförändrat runt 1 per gårdsdel (beskattad person / familj), men minskar från 1,1 till 0,9 hästar. En märkbar förändring är att hingstar och ston var någorlunda likartade i antal från början, men efter ett årtionde är ston 10 gånger vanligare än hingstar.
- **OXE** och **TJUR** gick från 0,5 till 0,1 per gårdsdel under den berörda tidsperioden och följer således utvecklingen för hingstar närmast exakt. En skillnad var att minskningen kom direkt efter den första boskapskatten år 1621. Förklaringen följer nedan, under stut och kviga.
- **KOR** minskar visserligen per gårdsdel från 4,8 till 2,9 år men gick sedan upp igen till runt 3,5 per gårdsdel. Redan år 1623 hade antalet minskat till 4,0 per gårdsdel. Den sannolika orsaken till detta följer nedan, under stut och kviga.
- **STUT** och **KVIGA** gick först upp i antal till 2,7 per gårdsdel för att sedan sjunka till c:a 2,0 varefter det höjdes något igen. Orsaken till den snabba uppgången var sannolikt att skattebetalarna minskade den fullvuxna nötboskapen och ersatte den

med ungdjur istället, för att minska skattebördan. Efter några år föll dock även antalet stutar och kvigor. Det inbördes förhållandet i antalet djur rörande Tjur/Oxe – Kor – Stut/Kviga är sedan någorlunda konstant från 1628, varför det inledande året 1621 med antalen 0,5 – 4,8 – 2,4 skulle kunna vara relativt representant för tiden före 1621, medan tiden därefter snarare har förhållandet 0,1 – 3,5 – 2,5 per gårdsdel.

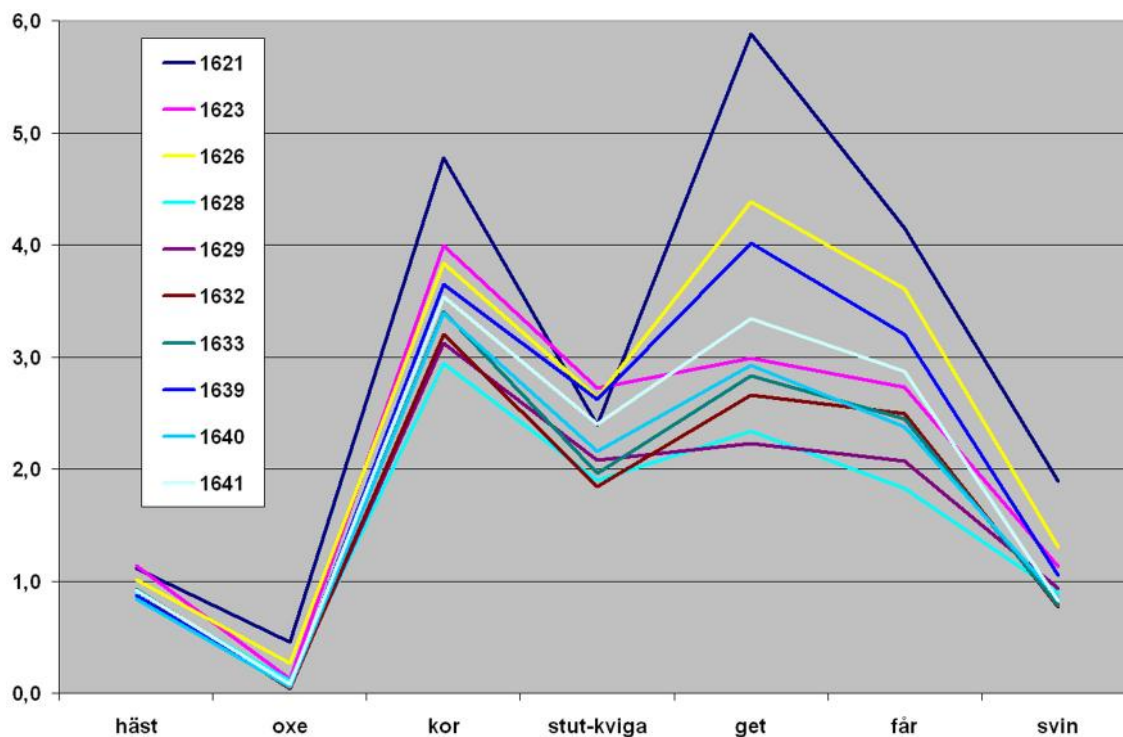
- **GET, FÅR och SVIN** drabbades av de största förändringarna räknat per djurart. Totalt sett kom antalet getter att halveras under drygt 10 år medan fåren minskades med 1/3. Precis som med nötboskapen kan man se en tydlig skillnad mellan 1626 och 1628. Under hela perioden 1621-1633 föll antalet getter från 5,9 till 2,4 per gårdsdel, men hade varit nere på 1,8 däremellan. Fåren har en liknande kurva från 4,1 per gårdsdel och ner till 2,4, med ett lägsta värde på 1,8 däremellan. Både får och getter ökade sedan något. Svin däremot sjönk hastigt efter 1621 från en högsta notering på 1,9 och stannade sedan på 0,8 per gårdsdel.
- **UTSÄDET** är relativt konstant totalt sett. Efter det inledande årets notering på 857 tunnor sjönk det hastigt och pendlade mellan 750-795 tunnor, vilket delvis kan bero på att andelen mark som låg i träda kan ha varierat på ett motsvarande sätt. Eftersom antalet skattebetalande personer ökade medförde en viss minskning från 3,1 tunna per gårdsdel till 2,4 tunnor. Svedjeodlingen var extremt marginell.

	oxe /								utsäde t:nr	gårdar
	häst	tjur	kor	stut	kviga	get	får	svin		
1621	304	125	1303	357	295	1606	1132	515	857,3	273
1623	290	33	1019	399	295	763	696	289	795,2	255
1626	326	85	1230	296	551	1407	1159	418	750,3	321
1628	286	36	941	212	396	747	585	285	757,7	320
1629	269	18	961	229	412	685	638	288	780,1	308
1632	265	12	921	196	334	766	719	222	735,3	288
1633	261	17	964	212	342	802	693	221	751,1	283
1639	270	18	1128	281	529	1241	989	325	751,8	309
1640	260	17	1050	228	440	907	736	263	753,8	310
1641	312	28	1205	302	516	1140	979	282	769,6	341

Antalet bokförd boskap i skattelängderna för år 1621-1641 i socknarna Skillingmark, Järnskog, Köla, Eda, Ny och Älgå, samt mängden utsäde och antalet skatteskrivna hushåll.

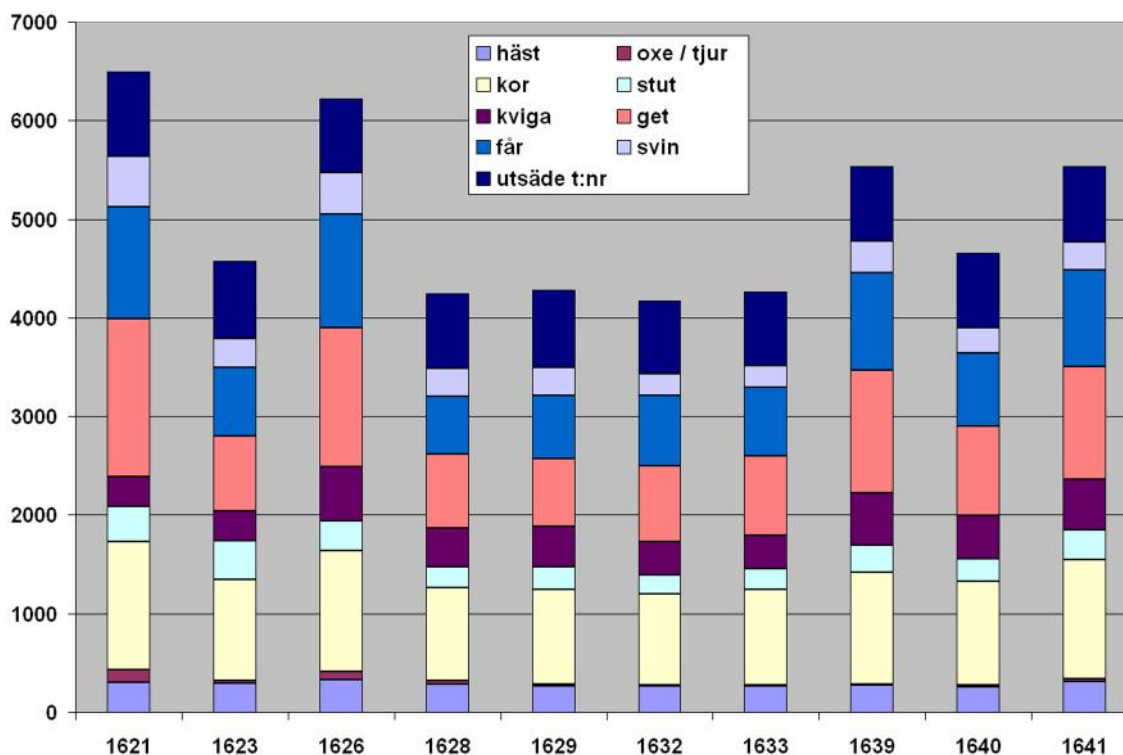
	häst	oxe	kor	stut- kviga	get	får	svin	utsäde
	1621	1,1	0,5	4,8	2,4	5,9	4,1	1,9
1623	1,1	0,1	4,0	2,7	3,0	2,7	1,1	3,1
1626	1,0	0,3	3,8	2,6	4,4	3,6	1,3	2,3
1628	0,9	0,1	2,9	1,9	2,3	1,8	0,9	2,4
1629	0,9	0,1	3,1	2,1	2,2	2,1	0,9	2,5
1632	0,9	0,0	3,2	1,8	2,7	2,5	0,8	2,6
1633	0,9	0,1	3,4	2,0	2,8	2,4	0,8	2,7
1639	0,9	0,1	3,7	2,6	4,0	3,2	1,1	2,4
1640	0,8	0,1	3,4	2,2	2,9	2,4	0,8	2,4
1641	0,9	0,1	3,5	2,4	3,3	2,9	0,8	2,3

Antalet bokförd boskap och utsäde per skatteskriven person i genomsnitt, rörande socknarna Skillingmark, Järnskog, Köla, Eda, Ny och Älgå.

Boskapsstockens storlek med antalet djur, i genomsnitt per skattebetalare år 1621-1641 i socknarna Skillingmark, Järnskog, Köla, Eda, Ny och Älgå.

Granskar vi socknarna per år får vi fram en annan bild och ser att åren 1621 och 1626 är mycket lika varandra, medan året 1623 är närmast identiskt med åren 1628-1633.

Den sammanlagda mängden boskap och utsäde per år i socknarna Skillingmark, Järnskog, Köla, Eda, Ny och Älgå.

Skattebeloppet i boskapslängden år 1632

I boskapslängderna beräknades skatten för de enskilda hushållen efter en särskild taxa. Svårigheten var framför allt att kunna skilja på unga gentemot gamla djur, vars åldersgräns visserligen var bestämd och fixerad, men som ändå svår att arbeta efter på ett objektivt sätt.

<u>Boskapstyp</u>	<u>öre / st</u>
hästar	24,5
fålar	6
sto	12,3
sto, ungt	6
tjur	18,5
stut	12,3
ko	12,3
kviga	6
bock	4,25
risbit	2,25
get, gamla	2,25
get, unga	1,5
får, gamla	2,25
får, unga	1,5
svin, gamla	3
svin, unga	1,5
utsäde (tunnor)	6 öre / tunna

Taxeringen i Boskapslängderna hade en fast avgift för de olika boskapstyperna, som kunde beröra såväl art som ålder.

Arvsdelningar rekonstruerade utifrån uppgifter om utsädet

I mitten av 1500-talet bestod de allra flesta hemman eller mantal av en enda gård, men under slutet av 1500-talet och i synnerhet början av 1600-talet delades dessa flera gånger och blev inte sällan runt 4 gårdar. På så sätt kom 1 mantal att motsvara runt 4 gårdar, istället för 1 gård som det varit hundra år tidigare. Boskapens sammansättning och antal kan variera ganska mycket mellan dessa gårdar, men ofta finner man att utsädets storlek i Boskapslängderna är detsamma eller bråkdelar av varandra på ett sådant sätt att det går att göra en rekonstruktion av hur mantalet delats, exempelvis om det varit två eller tre jämställda bröder, eller om den varit en syster med i arvet som fått hälften av en broder.

I vissa fall förekommer änkor, pigor och soldater eller andra personer som inte äger så mycket som många andra. I de fall som Boskapslängderna har uppgifter om utsäde eller tiondelängderna om inlevererad spannmål, måste de ha haft tillgång till åkerytor. Detta bör som regel uppfattas som ett arv, men kan också i enstaka fall vara friköpt och inte ha med deras arv att göra. Av det skälet är sannolikheten ganska hög att den berörda familjen på gården eller inom hushållet har förfäder på just den gården.

De som inte har spannmålsodling använder visserligen mantalets ägor för bete men det förefaller högst osäkert om de härstammar från mantalet eller om de betalat någon jordägare för att få stanna där.

Kvarnar

Alla gårdar hade inte en egen kvarn. En del av spannmålet levererades omalt i form av skatter och arrenden, medan en annan del användes för att göda svin och gäss inför slakten. Den återstående delen maldes på lämpliga ställen där man kunde ha nytta av bäckarnas och åarnas vattenkraft. Dessa är kända från en senare del av 1500-talet, men kunskapen ökar i början av 1600-talet i samband med att Kronan ville beskatta dem. De nämns också i domböckerna och här förekommer att personer hävdar anspråk som går tillbaka till 1400-talet. Förmodligen härstammade en större del av de äldsta kända kvarnarna från slutet av medeltiden, men möjligen är de inte så mycket äldre än så. Kosten på gårdarna var baserad på kött och mjölk, medan produktionen av spannmål i hög grad ökade när skatter och avgifter ökade i samhället. Av det skälet fanns det inte alls samma behov av kvarnar under tidig medeltid och ännu tidigare, som det senare skulle bli under framför allt slutet av 1500-talet och 1600-talet när dessutom befolkningen ökade kraftigt. I områden med rika vattendrag finns också många kvarnar, medan exempelvis Värmskogs socken bara har en enda kvarn trots ett stort antal gårdar. År 1625 redovisas även handkvarnarna och då blir både antalet och förhållandet annorlunda.

Antalet kvarnar år 1614:
(landskapshandlingar 1614:13:244)

Antalet kvarnar år 1625:
(landskapshandlingar 1625:26:74)

		<u>bäckkvarn</u>	<u>handkvarn</u>
Gillbergs härad	60	92	70
Gillberga	10	13	3
Svanskog	6	7	9
Stavnäs	10	14	34
Långserud	10	18	2
Sillerud	19	31	1
Glava	4	5	4
Värmskog	1	4	17
Jösse härad	51	73	27
Arvika	6	11	10
Eda	12	11	-
Ny	4	5	3
Gunnarskog	9	14	-
Köla	5	5	-
Älgå	4	3	2
Brunskog (& Boda)	11	24	12
Nordmarken	71	79	1
Järnskog	10	11	1
Skillingmark		6	-
Fågelvik	6	7	-
Karlanda	11	10	-
Trankil	2	3	-
Holmedal	11	10	-
Töcksmark	8	9	-
Östervallskog	4	5	-
Blomskog	8	5	-
Silbodal	11	13	-
<i>summa</i>	182	244	98

År 1625 är antalet kvarnar högre, enligt Kronans skattehandlingar. Då redovisas 36 bäckkvarnar och 9 handkvarnar i Gillberga gåld.

SKATTER OCH INKOMSTER

Alla försök att beräkna de enskilda gårdarnas ekonomi slutar med så många osäkerheter att det i princip inte ger något av värde.

Inkomster

Skörden

Normala år brukade de flesta få ungefär trefalt det som såddes, vilket innebär att om man sådde en tunna korn, fick man tre tunnor när man skördade. Av dessa tunnor skulle en av dem användas som utsäde det efterkommande året och 0,3 tunnor gick till tiondet. Endast omkring 1,7 tunnor återstod till konsumtion eller försäljning för varje tunna som man sådde. En del år tog frosten skörden och då kunde hela bygder bli utan avkastning för egen del och i bästa fall bara få till nästa års utsäde. Eftersom man odlade flera olika sorters spannmål drabbades aldrig alla utan det blev alltid något att skörda. En del av spannmålet användes för att betala avgifter, arrenden, skatt och tull.

Även om vi känner till gårdarnas åkerstorlek och hur mycket de sådde årligen, vet vi sällan hur stor den verkliga skörden blev. Inte heller vet vi hur stor del av skörden som användes som betalmedel och hur mycket som blev kvar till egen konsumtion.

Boskopen

De flesta kor kalvade årligen, liksom får och getter fick lamm och killingar, samt grisarna fick griskulingar. En förvånansvärt hög andel dog redan under det första året, och somliga forskare har antagit att man i första hand var intresserad av mjölken och att man mestadels såg de nya kullarna som ett sätt att bibehålla mjölkproduktionen. Av mjölken kunde man sedan göra hårdsaltat smör eller ost. De djur som växte upp var relativt små i storlek och slaktvikten var inte alls så stor som nuförtiden.

Mängden mjölk per år från ko, får och get går att räkna ut någorlunda väl per djur, men inte köttmängden eftersom det är så beroende av dödligheten.

Fiske och jakt

Fisket gav säkerligen ett tillskott som uppskattades, vilket framskymtar i domböckerna, men hur stor andel av kosten som det medförde, går inte att räkna ut. Samma sak gäller jakten på vilda djur och fågel. Vi vet att det förekom men det tycks inte ha varit några stora mängder.

Handel

Gränshandel förekom redan under 1500-talet och möjligen redan långt tidigare, eftersom det ibland var mycket lättare att föra varorna in i Norge än till lämpligt ställe i Sverige. Säkerligen var handeln en marginell företeelse under 1500-talet och tidigare för att sedan växa långsamt, vilket också märks på städernas framväxt. I enstaka fall finns exempel på

handel angiven i domböckerna, men dessa uppgifter är knappast representativa. Således kan vi inte bedöma den ekonomiska betydelsen av detta för de enskilda gårdarna, men en gissning är att det bara var vissa gårdar som ägnade sig åt handel och då vanligen i blygsam skala.

Hantverkare

Skräddare förekom i bygderna men de är extremt få och noteras bara i sällsynta fall. Kanske fanns det även andra yrkesfolk, förutom soldater, men dessa var i första hand jordbrukare och skötte andra sysslor vid sidan av detta. Övriga hantverkare samlade sig i städerna, som ännu under 1600-talet hade en mycket låg befolkning. För sydvästra Värmland är det mestadels Karlstad, Göteborg och Kristiania (Oslo) som nämns i handlingarna.

Länsmän, nämndemän och kyrkans sexmän

Några av de förtroendeuppdrag som förekom bland bygdens befolkning var länsmän, fjärdingsmän och nämndemän, som hade sitt uppdrag på Kronans räkning och där i varje fall länsmän och fjärdingsmän hade skattelindring som en viktig del av sin ersättning. På motsvarande sätt hade kyrkan sina förtroegna, vilka normalt var sex till antalet i varje socken varför de kallas sexmän. Vilken ersättning de fick för sitt uppdrag framgår inte i de lokala handlingarna.

Total inkomst

Den totala inkomsten går knappast att beräkna på ett rimligt sätt, men den räckte för de flesta att upprätthålla sin gård och familj på ett acceptabelt sätt enligt deras egna värderingar och förväntningar. Ibland finns uppgifter att den skattskyldige är husarm eller fattig och dessa uppgifter återkommer hos ett visst antal personer i de flesta socknarna.

Orsaken till att allt fler tycks ha hamnat på obestånd var förmodligen flera. Dels höjdes skatterna ganska kraftigt från 1500-talets mitt och under det efterföljande seklet, dels delades gårdarna så mycket det gick så att fler familjer trängde ihop sig på ett enskilt hemman varpå den genomsnittliga inkomsten sjönk.

Under vissa perioder, såsom 1610-talet, blev skatterna så omfattande och höga totalt sett att stora delar av befolkningen kunde kallas husfattiga. Därmed slapp de vissa skatter, eftersom de helt enkelt inte hade något som de kunde betala med. Ibland är andelen hushåll så stort som 30-50% av samtliga uppräknade.

Skatteplanering och skattesmitning

I några få fall dömdes personer för att de hade undanhållit kärvar med säd när det var dags för den årliga sammanräkningen av gårdens spannmålskörd. Ett vanligare brott mot skatter och avgifter var att undlåta att betala tull för transport av varor över gränsen mot Norge. Av det skälet ökade kontrollen över alla sådana transporter under 1600-talet.

Ett säreget fall av skatteplanering skedde i Tobol i Gunnarskogs socken år 1615. Här fanns det egentligen två hushåll, men eftersom skatten till Älvsborgs lösen var reglerad på så sätt att pigor betalade mindre än en bondhustru, så valde Per och hans hustru att kalla sig ”dräng och piga” hos sin granne Christoffer i samma gård, men det är tveksamt ifall skatten blev lägre än 3 mark. Antydningar finns att detta även gällde 1616.

Skatter

Alla gårdar lämnade sina bidrag till väsentliga organisationer i samhället. Hit hörde rikets förvaltning och försvar samt kyrkans drift och verksamhet. De var stående skatter som betalades varje år och var konstanta, antingen som fasta belopp eller procent av inkomsten. De huvudsakliga skatterna var:

- Jordskatten** De som ägde en eller flera gårdar, men som inte tillhörde frälset, skattade för dem varje år. Så hade det varit sedan medeltidens början eller möjligen ännu tidigare. Från 1500-talets början skrevs årligen särskilda **jordböcker** där gården och dess skattebelopp noterades, vilket kallas den **årliga räntan**. Ibland finns även skattebetalarens namn antecknat, men inte sällan var dessa uppgifter inaktuella och avskrivna från tidigare förteckningar. Den som betalade skatten behövde inte äga gården, utan kunde arrendera den av någon ofrälse storbonde som ägde fler gårdar. Beloppet förändrades sällan och var detsamma år efter år. Skatten kunde vara satt i antingen ett visst pengabelopp eller naturprodukter som smör, boskap och järn, men i verkligheten omvandlades detta ibland till andra produkter eller reda pengar som motsvarade det värdet. De som bodde på en frälsegård betalade en **arrendeavgift** med motsvarande kostnad direkt till jordägaren men de finns också med i jordböckerna, eftersom jordskatterna kompletterades med exempelvis skjutstjänst för lagman och biskop etc. vilket gällde alla hushåll. I händelse av kriser för gården, såsom krig eller vådaeld, eller genom särskilda förtjänster kunde ett hushåll få skattelindring och de finns då med i en särskild avkortningslängd.
- Tionde** Kyrkan fick en tiondel av allt som **odlades**, men också av all boskap som föddes, den så kallade **kvicktionden** där ordet kvick syftar på det levande på gården. Spannmål kunde på ett enkelt sätt föras till kyrkomagasinen efter vintern, men beräknades redan när de var uppsatta för torkning ute på åkrarna i början av hösten. Denna skatt infördes i början av medeltiden och den enda förändringen skedde i samband med reformationen i mitten av 1500-talet när Kronan istället tog emot merparten av tiondet, vilket medförde att dessa listor finns med i de statliga skattelängderna.
- En annan kyrklig skatt var den katolska **Peterspenningen**, som förekom under en stor del av medeltiden i hela Europa, men som dock ofta uteblev från Sverige.
- Det var vanligt att man gav prästen eller snarare kyrkan pengar under året. Säkerligen skedde det i samband med dop, bröllop och begravning, men också spontant och frivilligt under året. Kyrkoräkenskaperna visar att de flesta hushåll, om än inte alla, brukade ge ett årligt belopp som motsvarade en dags arbete eller mer.
- Mantal** Redan under medeltiden förekom det att Kronan införde tillfälliga skatter som grundade sig på den **vuxna befolkningen** och inte på gårdar eller avkastningen. Dessa mantalsgrundande skatter utgick ofta från personer mellan 15-65 år, men det finns många olika varianter såsom 15-70 år. I slutet av 1500-talet blev de allt vanligare,

men hela tiden förändrades benämningarna och delvis villkoren vilka det var som beskattades samt skattebeloppet för de olika persongrupperna, men grunden var att alla vuxna personer betalade skatt. I början av 1600-talet blev de allt mer permanenta, både till utformningen samt att de blev alltmer regelbundna för att till slut bli en stående årlig skatt. Några av de föregående skatterna kallades hjonelagsskatter och kvarntullsskatter.

Tull De varor som fördes över gränsen till Norge eller som skulle säljas i städerna, var många gånger belagda med tull, vilket skulle betalas innan de såldes. Flera gånger dömdes personer på häradstingen för att de antingen hade fört varor, bland annat tobak, olovandes över gränsen, eller för att de hade sålt sådana varor på landsbygden som bara fick säljas i städerna.

Järnbruk och skogsbruk

De som bodde på arrendegårdar, vilka var relativt få totalt sett, hade bland annat skyldighet att utgöra dagsverken. I slutet av 1500-talet omtalas att dessa skulle ske vid bergsbruket och detta bergsbruk nämns också i de äldre domböckerna från 1600-talet. Det är däremot oklart var det låg. Det finns ett flertal antydningar att man försökte ägna sig åt järnframställning i Västra sysslet, men ingenstans att dessa skulle ha varit framgångsrika. Tvärtom förefaller de ha lett till åtskilliga misslyckanden och att det istället var bygderna i nordöstra Värmland som hade den stora framgången. Enstaka fall i domböckerna berättar om släktingar som lämnat Västra sysslet och börjat ägna sig åt järnbruk i denna del av Värmland istället.

Det finns även sporadiska uppgifter som berättar att man försökte bryta koppar i Järnskogs socken i mitten av 1600-talet, men det dåliga resultatet medförde att man inom kort lade ner all verksamhet.

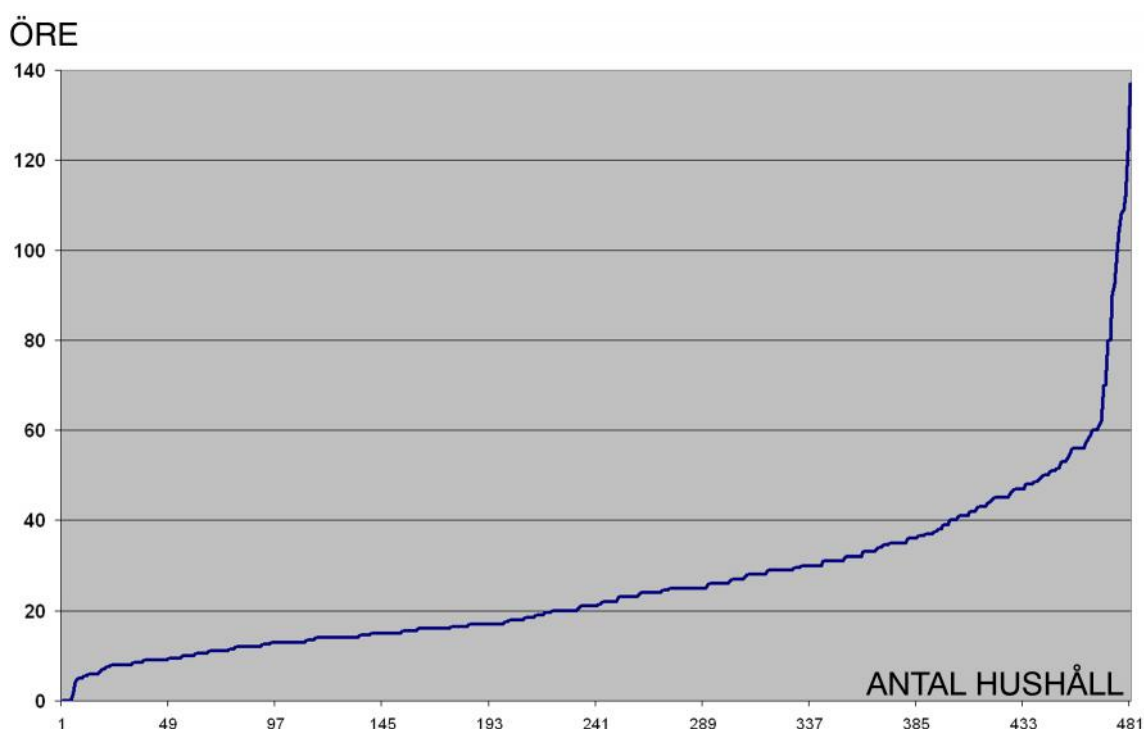
Desto mer framgångsrikt var skogsbruket. Redan under den första halvan av 1600-talet finns åtskilliga belägg i domböckerna att avverkningen av skog och transport av timmer till Norge, och då sannolikt mestadels till Oslo, var mycket lönsamt. Indirekt omtalas många resor till Norge och en del av dem var sannolikt just transporter av timmer, vilken delvis även skedde på de större vattendragen. Timret var så viktigt i socknarna närmast den norska gränsen att en gård kunde förlora närmare halva sitt värde i början av 1600-talet, ifall man hade huggit ner hela eller det mesta av skogen. Eftersom denna handel endast omtalas i domböckerna i samband med tvister och inte i Kronans räkenskaper, är det mycket svårt att finna äldre belägg för ett aktivt skogsbruk.

Det var ganska vanligt att man hade svedjeodling, som på den tiden ofta benämndes bråte och fall, men utsädet var bara en liten bråkdel av den normala odlingen så detta fick aldrig någon större ekonomisk betydelse.

HUSHÅLLENS FÖRMÖGENHET ÅR 1599

För många andra landskap i Sverige kan man rekonstruera bygderna och de boendes förmögenhet per gård redan år 1571 i samband med Älvsborgs lösen, där varje hushåll skulle betala en tiondel av värdet på deras boskap och ägande av ädelmetaller. Dessvärre har dessa listor gått förlorade för hela Värmland. I gengäld finns längden bevarad för den ”femtiondelsskatt” som utkrävdes år 1599 och 1601, vilka för Värmlands del återfinns i 1600 års Landskapshandlingar. Extraskatten från 1599 är ofta utförd med en större noggrannhet än den senare. Eftersom skatten, som namnet antyder, bara var 1/50 istället för 1/10, dock med inräknandet av spannmålsskördens värde i det senare fallet, kan man förmoda att ansträngningarna att komma undan var mindre påtaglig än för Älvsborgs lösen 1571. I vissa delar av Sverige verkar inte ädelmetallerna ha medtagits åren 1599 och 1601, men i Värmland var den med, tillika med ifall man ägde större mängder järn. Trots vissa okontrollerbara felkällor får vi en viss uppfattning om den rikedom som fanns på de enskilda gårdarna.

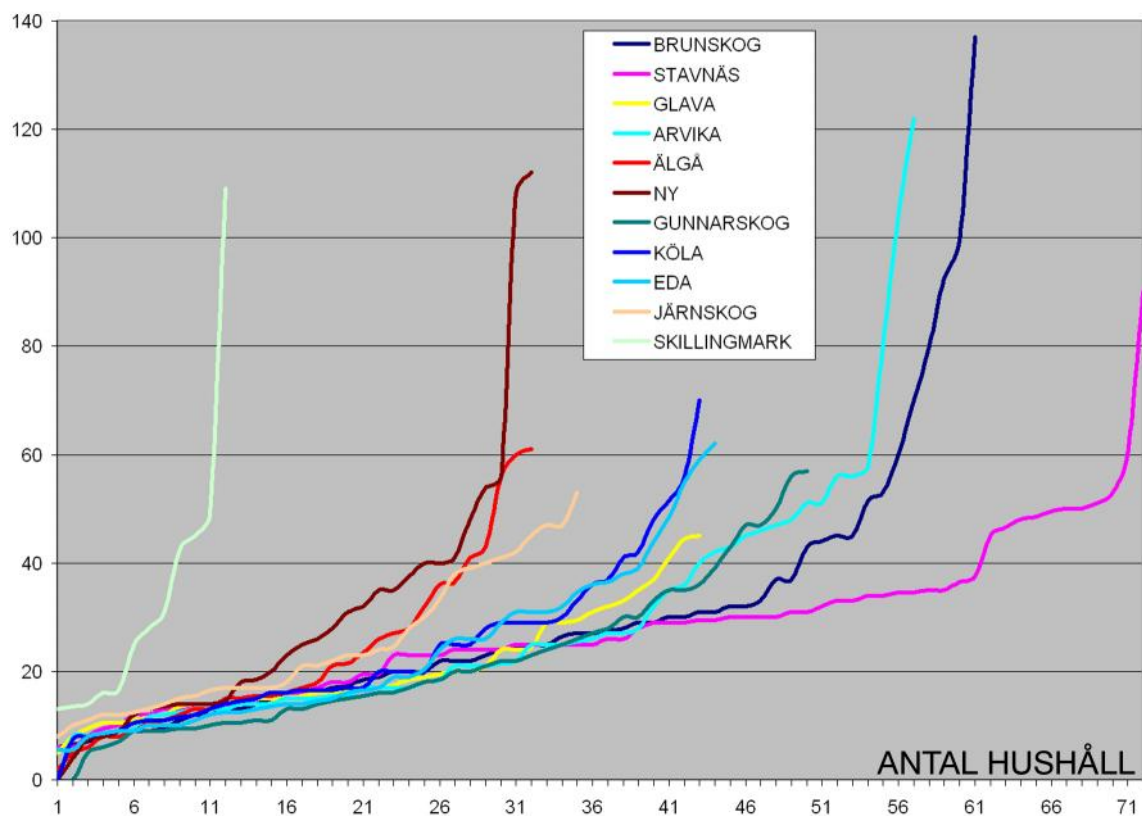
I det berörda undersökningsområdet är det bara några få gårdar som uppges vara utfattiga och som av den anledningen slapp betala skatt helt och hållet. Likaså var adel och krigsfolk befriade från skatten. Alla de andra betalade efter sin förmögenhet, så som den räknades fram genom innehavet av boskap, årets uppskattade skörd samt deras ägande av koppar och större mängder med järn. Däremot verkar inte silver och guld ha berörts. I varje fall sägs det inte uttryckligen. Vad denna analys av hushållens förmögenhet inte alls tar upp är deras ägande av jord och gårdar, eftersom den inte redovisas någonstans.

De 481 hushållens skattebetalning i öre, för Femtiondelsskatten år 1599, i Brunskogs, Glava, Stavnäs, Arvika, Älgå, Ny, Gunnarskogs, Köla, Eda, Järnskogs och Skillingmarks socknar.

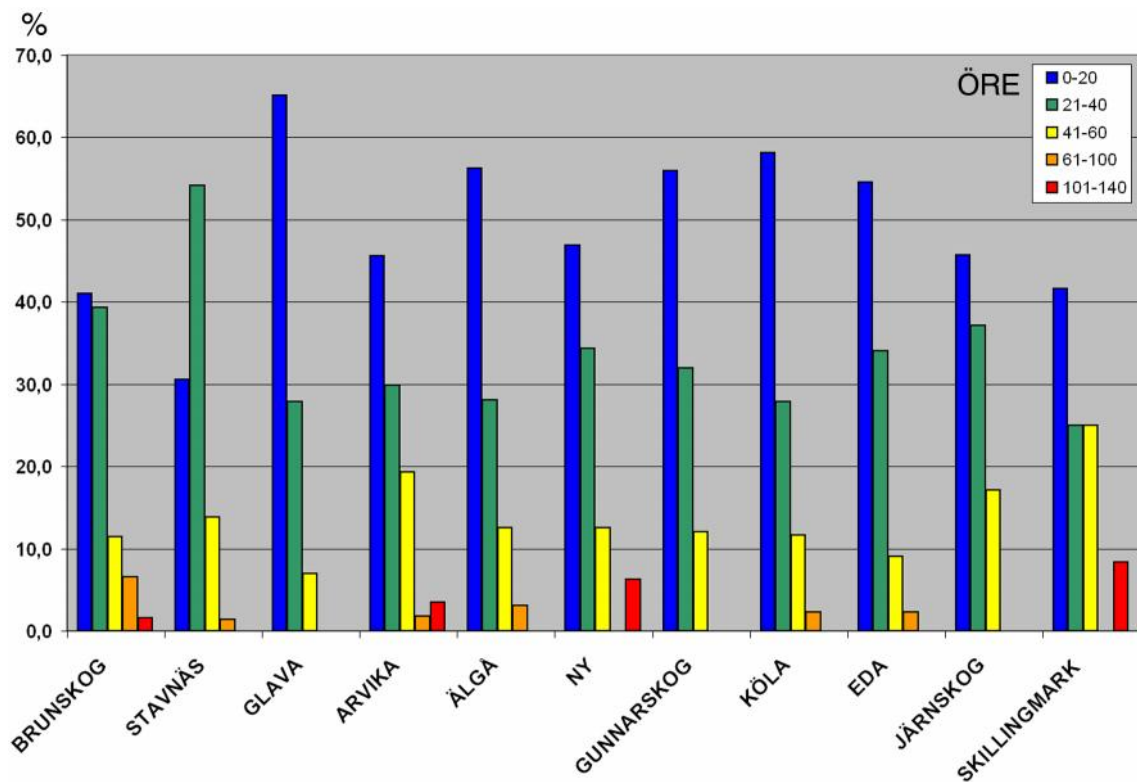
Några få är betydligt rikare än andra och man kan se att fördelningen mellan rika och fattiga är ungefär likadan i alla de berörda socknarna. Grovt sett kan 60-80% av hushållet uppfattas som normalgårdar, i det att de betalar upp till 30 öre i denna skatt. De övriga 20-40% av hushållen har en vid spridning ända upp till 137 öre. En aning förvånande måhända, är att Ny och Skillingmark framträder som mer rika än genomsnittet. Omvänt kan det sägas att Gunnarskog, Järnskog, Älgå, Eda, Köla och Glava i hög grad saknar hushåll med extra stor förmögenhet.

ÖRE

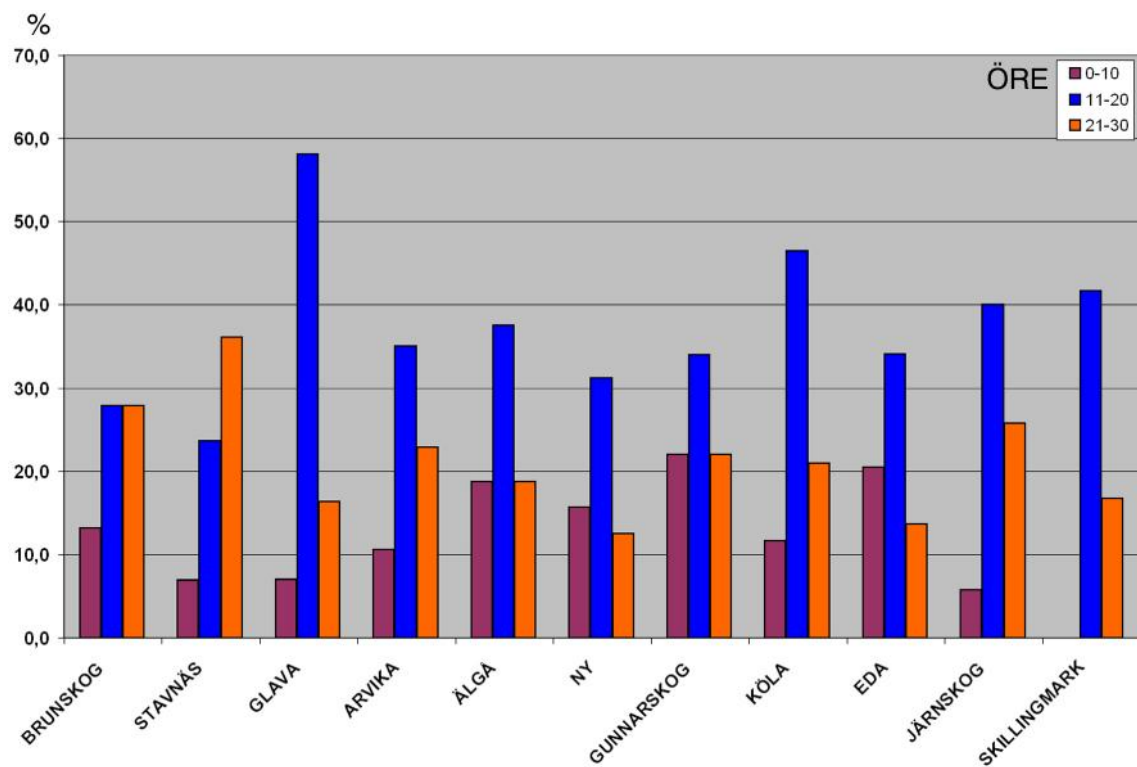

Hushållens skattebetalning i öre, för Femtiondelsskatten år 1599, per socken.

Minimum kan sägas vara 5 öre i skatt, eller en förmögenhet på $31 \frac{1}{4}$ mark. Granskar vi förmögenheten hos de hushåll som betalade upp till 30 öre, ligger tyngdpunkten inom intervallet 11-20 öre per hushåll. Ifall ett visst hushåll skattade 20 öre, motsvarade det en förmögenhet som var femtio gånger större, det vill säga 1000 öre eller 125 mark eller $31 \frac{1}{4}$ daler. Detta värde omfattade till stor del deras boskap och årets skörd samt till mindre del innehav av kopparkittlar. Hos mer förmögna personer fanns i de flesta fallen visserligen större boskapsbestånd och åkrar för spannmålsskördar, men hos dem fanns också större innehav av koppar och emellanåt stora mängder järn som man handlade med. Där- emot är det oklart ifall även silver och guld beskattades.

Andelen hushåll i procent, som betalade skatt enligt valda intervaller (uttryckt i öre), för Femtiondelsskatten år 1599, per socken.

Andelen hushåll i procent, som betalade skatt enligt valda intervaller (uttryckt i öre), men endast upp till 30 öre, för Femtiondelsskatten år 1599, per socken.

En mycket rik person i bygden är länsmanen i Västra Brevik i Ny socken. Mer förvånande är att det förekommer flera mycket rika personer i två byar i Brunskogs socken, dels i Skärmenäs, dels i Grimstad. Här i den förstnämnda byn finner vi den rikaste personen i hela bygden, med en skatt på 137 öre, vilket motsvarade en förmögenhet på 6850 öre eller 856 ¼ mark eller drygt 214 daler. Hur, när och var de skaffat dessa rikedomar framgår inte. Ungefär likadan är situationen i övriga delar av Nordmarks och Gillbergs härad. Här finns bara ett enda hushåll som betalade mer än 80 öre, nämligen i Östanskog vars hushåll betalade 106 öre.

I Silleruds socken återfinns rubriken ”Kyrklotienaren” som sannolikt avser prosten och han betalade 6 daler (192 öre). I Holmedals socken nämns ”Pastor loci”, som var gällets prost och han betalade 5 daler 1 ½ mark (172 öre) samt dessutom 4 lod silver (=53 gram). Det sistnämnda antyder att han ägde 2,65 kg silver, vilket gissningsvis var ett påkostat halssmycke eller ett stort antal silverskedar. Värdet för dessa 4 lod var 16 mark (128 öre). Prosten i Blomskogs gäll betalade 15 mark 2 öre (122 öre). Kaplanerna däremot, som hjälpte prostarna i de prästerliga uppgifterna, hade aldrig motsvarande rikedomar.

Namn	gård	socken	skatt år 1599	(1601)
Peder	Skärmenäs	Brunskog	137 öre	54 öre
Nils	Skärmenäs	Brunskog	92 ½ öre	34 öre
Amund	Grimstad	Brunskog	99 ½ öre	50 öre
Håkan	Grimstad	Brunskog	80 öre	37 öre
Arne	Näs	Stavnäs	90 öre	- - -
Johan (Hans), prost		Arvika gäll	80 öre	42 öre
Grels	Kärsäter	Arvika	122 öre	34 öre
Olof	Rud (kronohemman)	Arvika	104 öre	37 öre
Nils	Dalen	Ny	112 öre	36 öre
Lars, länsman	Västra Brevik	Ny	108 öre	59 öre
(Salomon), prost*	(Stommen, Eda)	Skillingmark	109 öre	36 öre
Prost (Anders efterleverska)**		Gillberga gäll	192 öre	62 öre
Prost (Torsten)**		Holmedals gäll	172+128 öre	61 öre
Prost (Nils)**		Blomskogs gäll	122 öre	52 öre
Prost Måns		Stavnäs gäll	- - -	24 öre

*ANM. Denna namnlösa rubrik pastor under Skillingmarks socken avses sannolikt prosten Salomon i Köla, som var boende i Stommen i Eda socken, eftersom det inte fanns någon annan präst i Köla gäll förutom kaplanen.

** Prostarnas namn i respektive gäll anges i Landskapshandlingarna 1600:9:73, men mer uttryckligen i 1601 års förmögenhetsskatt. För Holmedals gäll och år 1601 nämns hustru Barbro istället för prosten därstädes.

De hushåll i Jösse, Nordmarks och Gillbergs härad som betalade 80 öre (10 mark) eller mer i Femtiondelsskatten för år 1599 och som således hade en förmögenhet på minst 500 mark (125 daler). Inga av hushållen berörs i Glava, Älgå, Gunnarskogs, Köla, Eda eller Järnskogs socknar. Inte heller hushållen i övriga delar av Nordmarks eller Gillbergs härad, med undantag av prästerna.

Som jämförelse har dessa personers skatter lagts in rörande 1601 års förmögenhetsskatt, när så gott som alla betalade en mindre del av vad de gjorde 1599.

Den värdering av boskap och spannmål som användes för taxeringen av extraskatten Älvsborgs lösen 1571 var inte exakt likadan som den som användes år 1599. Grovt sett var taxan ungefär 35-50% högre år 1599 än 1571. Marknadsvärdet däremot skilde sig från båda dessa värderingar och var ofta betydligt högre.

	Värde enligt Älvsborgs lösen 1571	1/50	Marknadsvärde 1580
Oxe	15 mark / styck	2,4 öre	24 mark
Ko	10 mark / styck	1,6 öre	14 mark
Get, får, svin	1 ¼ mark / styck	0,2 öre	2 mark
1 tunna spannmål			4 mark
Silver	4 mark / lod (c:a 13 gram)	0,64 öre	
Koppar	7,5 mark / lispund	1,2 öre	
Mässing, tenn	10 mark / lispund	1,6 öre	

Värdet på boskap, spannmål och ädelmetaller, enligt värderingen inför Älvsborgs lösen 1571, samt det rådande marknadsvärdet år 1580.

OBS! 1 lispund var 6,65 kg till år 1605 när det ändrades till 8,4 kg och 1665 till 8,5 kg.

Bland kvittenser och kungliga brev för år 1600 i landskapshandlingarna för Värmland (vol.9 sid. 123 / uppslag 208), finns följande beskrivning av beskattningens storlek och hur sammanräkningen skulle ske.

Efter thätta Sätt skola Schatta Crone Arf och Egna bönder *
 vthgiöra denn hielp som Pålagö ähr, til krigzfolcksens lönn och (r ... ?)
 redning til Findlandh, Recknas huar 50 dhe af al theras Boskap
 Som förmelas, och tha vppå Rigzdagen i Stocholm goduilligenn
 Samptycke och bäuiliat hafwa.

1 thr Spanne:ll	2 örtig	tunna (c:a 150 liter) spannmål
1 gil Oxa	3 ¾ öre	fullvuxen oxe
1 keflingz Oxa	2 ½ öre	ung oxe
1 Stutt	2 öre	stut
1 Tiur	2 öre	tjur
1 koo	2 öre	ko
1 quiga	1 ¼ öre	kviga
1 gammal buck	½ öre	gammal bock
1 Riszbithär	1 örtig	bock /bagge
1 Giett	1 örtig	get
1 gammalt suin	½ öre	gammal svin
1 vngt Suin	1 örtig	ungt svin
1 gammalt får	1 örtig	gammalt får
1 vngt får	½ örtig	ungt får
1 hest	5 öre	häst
1 Stodh	2 öre	sto
1 Skpdh grythe kopar	1 daler	skeppund grytor av koppar
1 Skpdh käsle kopar	3 mark	skeppund "käsle"-koppar
1 Skpdh Stånge Jern	2 ½ öre	skeppund stångjärn
1 fatt Oszmundz Jern	1 öre 2 örtig	fat med små järntackor

* ANM. Avser skattehemman och kronohemman, samt Arv och Eget-hemman som var kungens egna gårdar

- 1 öre = 3 örtug (örtig)
- 1 skeppund = 20 lispund = 1 fat = 136 kg (170 kg efter år 1605)
 1 daler i skatt per skeppund = 1,6 öre i skatt per lispund (å 6,65 kg, men 8,5 kg efter år 1605): värdet var 10 mark per lispund

I bland annat Västergötland var det vanligt att en gård eller ett hushåll hade 1-3 lispund (7-20 kg) koppar i form av kittlar av olika slag, vars värde låg runt 7-22 mark. Ifall vi antar att dåtidens existensminimum var en förmögenhet på drygt 31 mark, baserat på boskap och skörd samt några kopparföremål, bör det motsvara exempelvis följande:

<u>Egendom</u>	<u>Värdet enligt skattevärderingen</u>
1 ko	12 ½ mark
4 får, gamla och unga	6 ¼ mark
1 svin, ungt	2 mark ½ öre
3 tunnor spannmål (utsäde 1 tunna)	6 ¼ mark
½ lispund koppar	5 mark
<i>summa</i>	<i>32 mark</i>

De allra flesta gårdarna hade runt 3-6 gånger större förmögenhet i sina hushåll än i exemplet ovan.

Några övriga priser i Värmland år 1550:

1 skålpund smör	16 öre	= 38 öre / kg
1 skålpund ost	12 öre	= 28 öre / kg
12 bräddor	4 öre	
1 lass ved	2 öre	
1 dagsverke	2 öre	
1 höna	18 penningar (eller ¾ öre)	
20 ägg	18 penningar (eller ¾ öre)	

Några övriga priser i Värmland år 1575-1576:

1 bäverskinn	1/3 tunna spannmål	1,3 mark
1 mårdskinn	1/2 tunna spannmål	2 mark
1 rävs�inn	1/2 tunna spannmål	2 mark
1 björns�inn	1 tunna spannmål	4 mark
1 älgghud	1 ½ tunna spannmål	6 mark
1 vargskinn	2/3 tunna spannmål	6,7 mark
1 loskinn	2 tunna spannmål	8 mark

Hushållens förmögenhet 1601

Denna skatt upprepades två år senare, men överlag i landet blev inkomsterna lägre än för år 1599. De enskilda hushållen i sydvästra Värmland betalar sällan samma belopp som gången innan. I enstaka fall är beloppet högre, men det allra vanligaste är att de betalade 25-50% lägre skatt, trots att bestämmelserna för skatteindrivningen var likadana. I en del fall betalade de bara 1/3 eller rent av ännu lägre gentemot 1599 års förmögenhetsskatt. Några av de personer som betalade allra mest år 1599, saknas helt i denna skattelängd. Inget hushåll betalar över 70 öre i denna skatt för 1601 i sydvästra Värmland, inte ens prästerna.

BROTT OCH BÖTER

Från 1540 och fram till 1621 finns 40 register över saköre, i genomsnitt vartannat år, vilka kortfattat beskriver de knappt 950 brottmålen under dessa år som medförde böter till Kronan (se APPENDIX). De böter som den dömda betalade gick dels till den drabbade, dels till kyrkan och dels till Kronan. Det är det sistnämnda beloppet som redovisas här. Från 1602 finns dessutom domboksprotokoll, vilka tar upp samtliga mål, inte bara de som medförde böter för den dömda och inkomster till Kronan. Böterna sattes normalt i ett pengavärde, men för de svårare målen kunde böterna istället anges i silver eller oxar.

Några verkställda dödsdomar är inte kända, men kan likväl ha förekommit, eftersom det under 1600-talet omnämns några mål där den anklagade dömdes till döden, men att det inte skulle verkställas förrän efter ytterligare en prövning.

Antalet mål vid tinget som medförde fällande dom med böter som påföljd varierar ganska mycket, men upp mot 50-100 mål per år är relativt vanligt även om genomsnittet ligger på 28. I en del mål berörs fler än en enda person, men det är ganska ovanligt. Om vi räknar med att det i Västra sysslet fanns runt 1000 gårdar och torp i mitten av 1500-talet och runt 1500 i början av 1600-talet, innebär det att var 35:e hemman berördes årligen. På varje sådant hemman bodde normalt 1-2 familjer i slutet av 1500-talet och 1-4 familjer i början av 1600-talet. Det innebär att grovt sett berördes var 50:e familj eller färre varje år.

Det vanligaste brottsmålet handlade om slagsmål, medan det näst vanligaste var umgänge före bröllopet eller med partner där den ena eller båda redan var gifta men med någon annan. En tredje grupp av brott berör stöld och nästan lika många mål berör ohörsat uppträdande som inte resulterat i några skador för personer eller föremål. Utöver detta finns många enstaka fall av ärenden av mer udda natur som är mer sällsynta eller rent av bara förekommer en enda gång.

Enstaka register noterar så gott som enbart namn, gård och bötesbelopp, men inte brottets art. Det gäller 1542, 1613 och 1618-1621.

Slagsmål

Denna grupp kan uppdelas i många olika typer av sammandrabbningar. Allra vanligast är **blodvite**, där såret börjat blöda. **Sårsmål**, är också ganska vanligt, men skillnaden dem emellan är svår att avgöra. Därtill nämns **pust** (örfil etc), **köttsår**, **fulsår**, **lyte** och **hårtag**. Alla dessa resulterade vanligen i böter till kronan på 1-2 mark. När det gällde sår och blodvite var beloppet avsett per styck och ifall det skedde på en söndag eller på väg till kyrkan var beloppet dessutom det dubbla.

Mer långtgående händelser omfattade att någon slagit ihjäl boskap för någon annan, eller gjort **hemgång**, vilket var ett djupt allvarligt hemfridsbrott. Ibland skedde hemgången ihop med skadegörelse eller slagsmål, men det var ett så stort brott i sig att de andra brotten kom i skymundan. Här kunde bötesbeloppet stiga mycket kraftigt. Skillnaden mellan hemgång och **våldsverk** är ibland diffus, men i det sistnämnda fallet har den dömda farit fram och förstört något eller framtvingat sin vilja över andra och till egen vinning. På så vis är det ganska många olika typer av brott som inryms i detta begrepp. Även detta kunde resultera i kraftiga böter, men det finns undantag från detta när inte skadan var så allvarlig. Några få personer har dömts för **"welde"** eller **"welle"** vilket tills vidare får stå otolkat, men det tycks syfta på våld mot lagar av något slag. Ibland verkar det syfta på egenmäktigt handlande mot lagar, regler eller överhetens uppmaningar.

Det svåraste brottet var mord, vilka finns omnämnda i mindre antal under den aktuella perioden, både mot utlänningar (inlänning), släktingar och andra i bygden.

Samlevnad utanför äktenskapet

Mökränkning och **Lönskaläge** (löskaläge) är två begrepp som tycks ha varit någorlunda synonyma med varandra, vilket innebar att ingen av parterna var gifta med varandra. Möjligen finns det en viss skillnad i begreppen som antyder att det sistnämnda har skett med kvinnans samtycke och medgivande, medan detta inte är alldeles uppenbart rörande det första begreppet. I genomsnitt förekom 4-5 fall per år, samtidigt som vi kan göra en bedömning att det skedde runt 50 vigslar per år i Västra sysslet i mitten av 1500-talet och närmare dubbelt så många drygt hundra år senare, vilket innebär att var 10:e giftasmogen person hamnade i ett sådant mål. Dessutom är mörkertalet säkerligen mycket stort, eftersom det endast var de fall som medförde ett synligt och påtagligt havandeskap före äktenskapets ingång som fördes upp på tinget. I några få av dessa fall framgår det att parterna var på väg att ingå äktenskap. För lönskaläge var böterna ofta ganska låga och sällan över 4 mark, men de var desto större för mökränkan och sattes ofta till 8-15 mark eller ända upp mot 20 mark.

Efter äktenskapets ingående har denna typ av brott lugnats ner, men ofta var det 1-2 fall per år med **halvt hor**, där bara den ena parten var gift, samt ytterst sällan **dubbelt hor**, där båda var gifta med någon annan. Här är också mörkertalet stort eftersom det i princip krävdes vittnen eller att kvinnan i fråga var ogift eller änka, något som sällan eller aldrig finns antecknat. Märkligt nog var halvt hor vanligt år 1540 och 1570. I det sistnämnda fallet var det i anslutning till den stora katastrof som berörde Värmland under det nordiska sjuårskriget, när norrmännen brände vida omkring i bygderna och folket flydde bäst de kunde och säkerligen sov på alla tänkbara ställen och med såväl kända som okända personer under lång tid framöver. För dessa brott var böterna mycket höga och sällan lägre än 20 mark. En del av dem sattes över 50 mark och kunde uppgå till både 80 och 100 mark.

En svårbegriplig händelse är **frändsämiospell**, som syftar på att två fränder eller släktingar har gynnat varandra (sämia) på ett olagligt sätt, vilket i detta fall tycks vara av otuktig natur. I en del fall berörs uttryckligen yngre personer och även de som var omvända (övermaga). Även här var böterna normalt mycket höga, ofta runt 10-40 mark men kunde även uppgå till 100 mark.

Stöld

Tjuveri och **rån** nämns bara under 1560-talet och tiden för det nordiska sjuårskriget, liksom **snapperi** (stjåla i smyg) är allra vanligast vid denna tid. Medan folk led av den enorma ödeläggelsen av bygderna, fanns det fortfarande byte att ta för den som var djärv nog att försöka. Säkerligen var det mycket som stals runt de nedbrända och skövlade gårdarna av folk som strövade omkring på väg hemåt igen eller när de började röja upp igen. Från 1600-talets domböcker framskymtar det att en del hade gömt sitt silver i skogen och inte alltid fått det tillbaka, för att deras grannar kände till gömställena och hann före.

En annan form av stöld, eller kanske skulle vi i en del fall kalla det för lån, var de som **tog utan lov**, vilket kunde beröra det mesta från lån av fiskeredskap till stöld av fångade byten i andras fällor, men också utnyttja varandras föremål eller marker.

Andra varianter var de som ville behålla sina varor själv och inte dela med sig till kronan eller kyrkan och som därför bedrev **olaglig handel**, för att slippa tull och avgifter, eller som **dolde** sin skördade spannmål för att minska det **tionde** som skulle betalas in.

Saköres luppbrätt Anno
1577

96

Den hertogstiftet

Loris i Longelund för två bänkar p^{er} 2 — 3 1/2
 Loris i Östergård för två bänkar p^{er} 2 — 6 1/2
 Olof i Gylfa för två bänkar — p^{er} 2 — 4 1/2
 Anders i Solum för två bänkar p^{er} 2 — 1 1/2
 Jönas i Sanding för lagvald p^{er} 2 — 13 1/2 8 öringa
 En Länna tora i Östergård för gullt^{er} för 1 sk
 Erig i Kyrkstämman för färdens Jakt — 20 sk
 Mans i Adelfors för två bänkar — p^{er} 2 — 3 1/2
 Mans i Olsjö för två bänkar p^{er} 2 — 13 1/2 8 öringa
 Anders i Gånar för två bänkar — p^{er} 2 — 1 1/2
 Carlsten i Ålb för två bänkar p^{er} 2 — 3 1/2
 Jönas i Morby för två bänkar p^{er} 2 — 3 1/2
 Olof i Kide för två bänkar p^{er} 2 — 1 1/2
 Erig i Qögnälva för två bänkar p^{er} 2 — 1 sk
 Gokam i Gylfa för två bänkar p^{er} 2 — 1 1/2
 Erig i Åvenberga för två bänkar p^{er} 2 — 3 1/2
 Bonald i Gynn för två bänkar p^{er} 2 — 2 1/2
 Olof i Pederstym för två bänkar p^{er} 2 — 2 1/2
 Lasse i Litzelbörngården för två bänkar p^{er} 2 — 1 1/2
 Peder i Litzstrammas för två bänkar p^{er} 2 — 3 1/2
 Olof i Storum för två bänkar p^{er} 2 — 1 1/2

Saköreslängd för år 1577.

Det första fallet omfattar allt från olaga landsköp, ofta av viltvaror såsom päls och hudar, eftersom handel skulle ske i städerna, till nedläggandet av djur i skogen på platser eller tider som gick emot förbuden.

Så gott som varje år var det minst ett mål som handlade om stöld av något slag. Böterna varierar mycket kraftigt, från lågt till extremt högt, beroende på hur allvarligt man ansåg att fallet var.

Skränare

En särskild grupp av mål gäller de personer som for fram med **okvädningsord** (skäll), eller bara var omedgörliga och **trilska**, eller som struntade i att infinna sig vid tinget trots att de uppmanats att komma för att framlägga sin version i ett mål som förberetts. Det sistnämnda kunde kallas **försutten stemning** *etc.* Böterna för dessa brott var ofta 1 mark.

Värre var det om man sade olämpliga saker om prästen, kyrkan eller kristendomen i sig, eller ännu värre utförde något påtagligt som kunde uppfattas som högst okristet. År 1547 och 1568-1570 infördes de flesta fallen av **kätteri** men utan närmare beskrivning, men böterna var mycket höga. Under det förstnämnda året kan det ha orsakats av förändringar i samband med reformationen, medan den andra perioden säkerligen återger en religiös frustration i samband med den omfattande ödeläggelsen under det nordiska sjuårskriget.

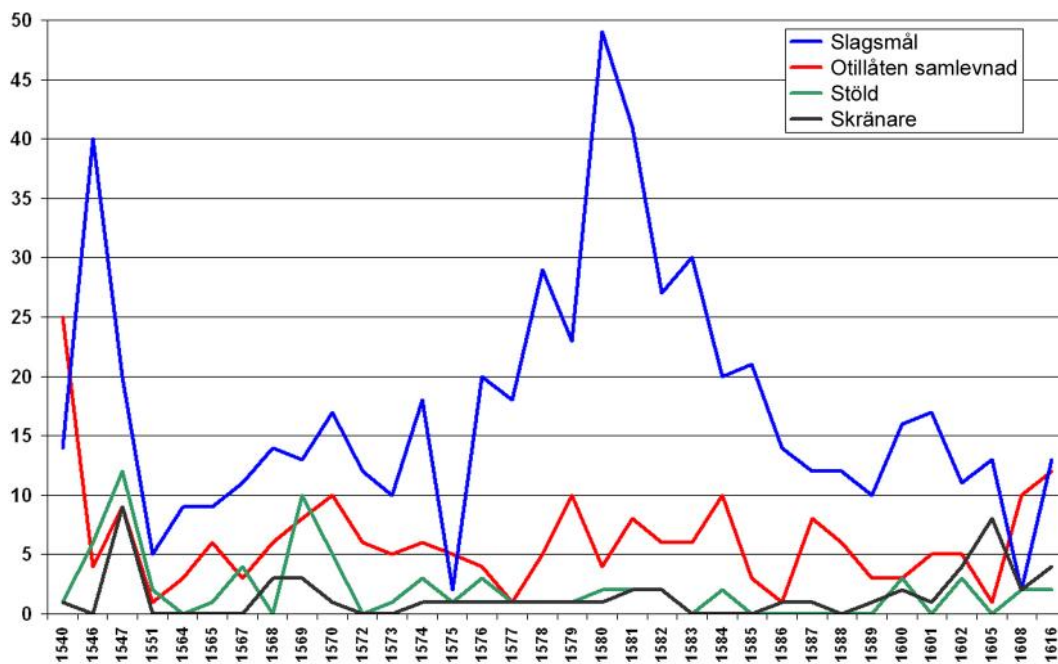
Övrigt

Bland de övriga målen märks personer som försökt övertala drängar och pigor att avbryta sina kontrakt och komma till dem i stället för att arbeta. I en del av de övriga fallen är texten så svårläst eller svårbegriplig att den inte går att förstå utan djupare juridiska kunskaper.

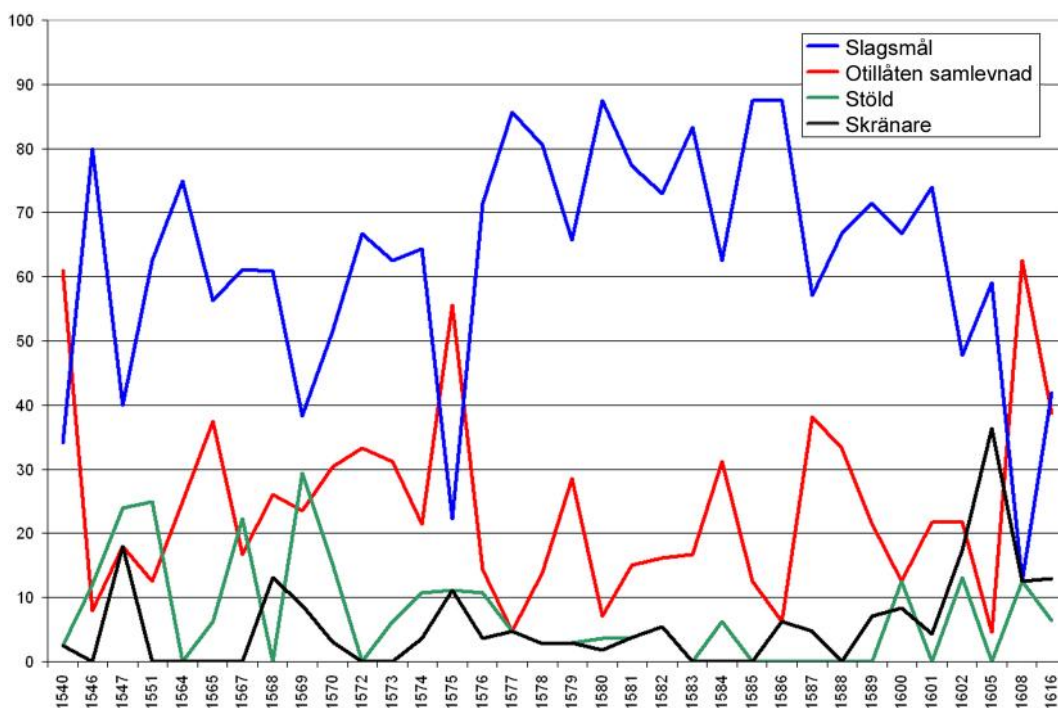
Ett fall av **edsöresbrott** finns med, men vad personen har gjort framgår inte, bara att denne dömdes efter Edsöresbalken.

En del personer har dömts för **”Jnlending”**, ett ord som betyder samma sak som utlänning, men om denne har haft en utlänning (ofta norrman eller dansk) boende hos sig är inte helt klart, inte heller varför detta skulle vara mer olagligt än en lösdreven svensk. Detta sistnämnda straffas i regel med relativt höga böter runt 15-20 mark.

Antalet saköres-mål per år inom grupperna Slagsmål, Samlevnad utanför äktenskapet, Stöld och Skränare. Exkl. de år som endast anger brottets art för ett fåtal mål.

Den procentuella fördelningen av saköres-mål per år inom grupperna Slagsmål, Samlevnad utanför äktenskapet, Stöld och Skränare. Exkl. de år som endast anger brottets art för ett fåtal mål.

KRIGSFOLK

Senast från 1565 vet vi att det förekom en mer permanent utskrivning av krigsfolk i Värmland, möjligen som ett svar på den katastrof som drabbade Värmland i samband med det Nordiska sjuårskriget. Här nämns både knektar (fotsoldater, sannolikt med hillebard), skyttar (med tidiga typer av gevär) samt ryttare (kavallerister), vilka var skattebefriade. Dessutom anges att några få personer hade i uppdrag att spana längs gränsen eller att hålla vakt vid viktiga broar. Knektarna samlades i grupper om ungefär 500 man vilka kallades fänikor och som leddes av en hövitsman. Ryttarnas enhet kallades fana och bestod ofta av runt 300 beridna krigare.

Under de efterföljande årtiondena utvecklades detta på flera sätt. Främst slopades skattereduceringen och istället ålades bönderna att bekosta krigsfolket. På så vis blev det ingen skillnad för de torpare och bönder, eller deras söner, som av olika skäl valde att ställa sig under kronans militära ledning. Däremot upphörde rytteriet och det krigsfolk som skrevs ut var enbart fotsoldater. Många av dem fick delta i något av de krig som Sverige befann sig under denna långa period med många slagfält, belägringar och sammandrabbningar. Dödligheten var hög och behovet att skriva ut nytt krigsfolk var alltid lika aktuellt.

socken	rotenummer	1637	1641
<i>Visnums, Väse, Grums och Näs härad samt Karlstad</i>		1-58	
<i>Näs härad</i>			1-27
Gillberga		72-75	28-33
Långserud		69-72	33-37
Stavnäs		63-68	38-44
Glava		59-61	44-47
Värmskog		61-63	47-49
Blomskog		86-91	50-53
Trankil		"	53-54
Silbodol		"	54-58
Sillerud		91-94	58-62
Holmedal		76-86	63-64
Fågelvik		"	65-66
Töcksmark		"	67-69
Östervallskog		"	69-70
Karlanda		"	70-72
Skillingmark		98-99	73-74
Järnskog		94-98	74-77
Brunskog (med Boda)		122-128	78-84
Köla		99-100,105-108	85-89
Eda		101-105	89-92
Arvika		109-113	93-96
Gunnarskog		117-121	97-100
Ny		115-117	101-103
Älgå		113-114	103-105
<i>Älvdals och Fryksdalshärad samt Kils härad</i>		129-192	
<i>Älvdals och Fryksdalshärad samt östra Värmland</i>			106-228

Värmlands 192 / 228 knektar som bekostades av skattebönder och kronbönder och deras numrerade indelning i rotar, exempel från åren 1637 och 1641. Senare under 1600-talet skulle antalet rotar öka kraftigt.

År 1614 omvandlades de värmländska fänikorna och fanorna till ett regemente ihop med Närke och Södermanland. Många regementen kunde från början omfatta 2-4 landskap. Av det skälet kom Värmland och Närke att vara sammanslagna från 1629 och under lång tid framöver, men åren dessförinnan, från 1624, hade Värmland haft ett eget regemente. Alla dessa regementen var uppdelade i ett visst antal kompanier.

Under 1620-talet uppstod roteringsystemet, vilket innebar att 10 hushåll gick samman om att försörja en knekt. Varje sådan grupp kom att benämnas rote. Bönder som satt på frälsehemman hade bara halv kostnad och således var det 20 hushåll per rote. För att få ordning på detta började man senast år 1637 att numrera rotarna, och denna numrering användes sedermera även på knekten ifråga när den blev permanent.

Förutom de knektar som de självägande bönderna (skattebönderna) bekostade tillsammans med de som arrenderade ett kronohemman, fick även de som arrenderade ett frälsehemman vara med och bekosta knektar, men de redovisas separat och har också en egen numrering.

Frälsets bönder, med rotenummer 1-20, varav bland annat:

<u>socken</u>	<u>nr</u>	<u>adelsperson som ägde gården</u>
Ny, Arvika etc	6	Seffued Bååt till Fällnäs
Arvika etc	8	Gustav Bratt till Vik
Arvika etc	9	Fru Anna till Huargarn
Älgå, Köla, Ny etc	12	Fru Cecilia på Säffle
Älgå, Arvika, Eda etc	19	Per Carlsson Gyllestråle till Hammar

Värmland hade en egen numrering med 20 knektar (år 1641), som bekostades av adelns arrendebönder (avser år 1641, som ett exempel).

Sammandrabbningar i Polen och Tyskland runt 30-åriga kriget

År 1600-1629 var det krig mellan Sverige och Polen, med vissa strider ända upp i Baltikum. Detta krig övergick sedan i 30-åriga kriget som främst utkämpades i Tyskland. Regementet där värmlänningar ingick, var år 1626 i Preussen med kung Gustav II Adolf och inkvarterades i Dirschau. År 1627 var de uppdelade i två grupper, där den ena av dem deltog i slaget vid Dantzinger-Haupt den 25 maj 1627 medan den andra gruppen befann sig i Braunsberg. En mindre del av det värmländska regementet, vilka var hemma, skeppades till Tyskland och deltog i landstigningen vid Peenemünde och den efterföljande erövringen av Stettin den 10 juli 1630. Under maj-juli 1631 utgjorde de en del av besättningen av fästet Spandau, men skickades till Werben där de slog tillbaka ett anfall av Tilly den 24 juli. De medverkade sedan i slaget i Breitenfeld den 7 sept 1631 där de hade en central placering i den första träffen. Vidare deltog de i stormningen av slottet Marienburg vid Würtsburg, varefter de inte kom att ingå i fler drabbningar. Våren 1633 skickades de återstående som överlevt hem igen, men år 1634 skickades Närke-Värmlands regemente på nytt till Pommern, under Thomas Thomassons ledning men låg hela tiden i garnison. De skickades hem 1635 och tillbaka igen till Pommern 1636 för att upptas som förstärkning i Johan Banérs armé. De deltog i slaget vid Wittstock den 24 sept 1636, där de spreds från den högra flanken i den andra träffen. De medverkade sedan i belägring av Leipzig i början av år 1637. Nya förstärkningar kom årligen från Värmland, men 1640 befann sig den ena delen av värmlänningarna hemma medan de andra var i Tyskland. År 1642 skiftade de så att de som var hemma fick åka till Tyskland istället. Den delen som var hemma utökades till ett regemente om 1200 man som skickades till Göteborg 1644. De skulle sedan vara med i belägringen av Prag och återvände till Sverige först år 1649.

FOLKLAND OCH INDELNINGAR

Ett så stort område som Värmland har indelats åtskilliga gånger av olika myndigheter, dels av kyrkan, dels av Kronan. Kyrkan har delat upp i bygderna i socknar och gäll, medan Kronan bland annat har uppdelat landet i häradar och sysslor. Häraderna kan eventuellt härstamma från en mycket tidig form att rusttjänst, påminnande om hundindelningen, och senare hundaresindelningen i landskapen runt Mälaren. Även i detta fall skulle vi i så fall se Kronan eller dess föregående varianter som upphovet till dess uppkomst. När vi möter häraderna i Värmland i de äldsta källorna, finns inga sådana indikationer kvar, utan detta bör i så fall ha varit en rest från järnåldern, precis som hund och hundare runt Mälaren.

FOLKLAND

Redan i de tidiga skrifterna och sagorna berättas det om Värmland. Från början tycks endast en del av Värmland ha avsetts med detta begrepp och det är då den sydvästra delen där också sjön Värmeln ligger. Hur långt åt olika håll som denna bygd sträckte sig är oklart, men det mesta tyder på att det var Jösse, Gillbergs och Näs häradar, samt troligen bygderna norr om Väneren ända bort till Närke och Västergötland samt möjligen Nordmarks härad och övriga delar av Markerna som berör norra Dalsland.

I Jordanes beskrivning från 500-talet uppräknas åtskilliga folkstammar i västra Sverige och södra Norge, men av de folkstammar som nämns här är det endast ”finni” som tycks beröra Värmland. Detta folk berörde sannolikt bara en del av dåvarande Värmland, vilket förstärks av att de återkommer flera hundra år senare i en senare beskrivning av Sverige som sammanställts av biskop Adam av Bremen. Således har detta namn på en folkstam ingenting att göra med de finnar som flyttade från Finland till de mer obebyggda delarna av Värmland i slutet av 1500-talet, vilket således inträffade långt senare. I andra nordiska skrifter från medeltidens början är finnar i regel synonymt med samer eller folk som livnärde sig på skog och mark, samt ofta hade renhjordar och även idkade handel. Det finns skäl att tro att samer eller folk med snarlik ekonomi bodde i den norra delen av Värmland och att deras område sträckte sig ner till Fryksdalens, Älvdalens och möjligen Färnebo häradar. I så fall återstår den del av södra Värmland som trots ett ganska kargt och vilt landskap emellanåt är bördigt och sedan bondestenålderns början var bebodd av jordbrukare och boskapsskötare.

Värmlands omfattning

Det är oklart vilka bygder Värmland omfattade från början. Troligen ingick inte Nordmarks härad, eftersom det ingick i begreppet Markerna som främst avsåg den norra halvan av norra Dalsland, vilka hörde ihop och var skilda från södra Dalsland som enbart kallades Dal. Först år 1551 fördes Nordmarken till Värmland.

Utifrån främst de naturliga gränserna i landskapet kan man tänka sig att Värmland från början bara avsåg den västra delen, som berör sjön Värmeln, men varken Nordmarken eller den östra delen samt dess långa dalgångar norrut. Detta är dock bara en gissning att bygderna norr och öster om Karlstad var ett eget område eftersom det bildar en natur-

lig enhet rent geografiskt. I så fall borde Värmlandsnäs ha hört till den västra delen och inte till den östra.

När vi för första gången blir säkra på hur Värmlands gränser var lagda, är vi framme i 1500-talet och då har vi med undantag för Nordmarks härad fått de gränser vi är vana med.

Sverige och Norge

Från kristnandet och medeltidens början i mitten av 1000-talet har Värmland tillhört Sverige, men enstaka fornnordiska sagor berättar om händelser när Värmland lydde under den norske kungen. Detta kan mycket väl vara riktigt men ingenting antyder annat än att detta bara var något tillfälligt som hade en början under Harald hårfagers regeringstid runt år 900 och hans efterföljare, men att det sedan återgick till Sverige.

HÄRADER

Överallt där människor slog sig ner upprättades samhällen med en viss organisation. Det kunde ske av flera orsaker, där samlingar inför rättskipning samt uppbådande av lokala härstyrkor kunde vara tillräckliga skäl. När folk ändå var samlade kunde man använda sådana tillfällen till handel och marknad eller offer till gudarna. På så vis var mötesplatserna viktiga för alla folk i bygderna, eftersom det skapade trygghet och stabilitet men även tillgodosåg nödvändiga behov.

Varje bygd hade ett visst ansvar för de som bodde där, men storleken på de naturliga bygderna och deras utbredning i skogar och på slätter varierade kraftigt. I många landskap ser vi spår från järnåldern efter en mer reglerad indelning, som inte alltid följde de naturliga bygdernas avgränsning, utan i hög grad valde att dra gränser som var rationella, på så sätt att bygderna hade ungefär samma storlek på befolkningen och exempelvis kunde bidra lika mycket till den gemensamma härstyrkan. Genom detta växte indelningen i härader och hund fram, vars föregångare tycks sträcka sig ner till järnålderns början, så vida de inte är ännu äldre. När befolkningen sedan växte, blev inte längre häraderna jämförbara i storlek.

Orsaken till uppkomsten av härader i Sverige är oviss, men det finns antydningar som indikerar att det var liknande behov som vid upprättandet av hund och senare hundare i landskapen runt Mälaren, där de hade en uppgift inom landets försvarsallians. Ett hund skulle vara så stort att det kunde ställa upp 120 beväpnade män och rusta 4 skepp.

Jösse, Gillbergs och Nordmarks härader

Indelningen i härader av sydvästra Värmland följer delvis det man kan kalla naturliga gränser, men med undantag av gränsen mellan Jösse och Gillberg som tillsammans utgjorde ett sammanhängande område för den stora färdleden mellan Norge och Väneren, vilket medförde att även Näs härad, som dock tillhörde Östra sysslet, kan ses som en del i denna gemensamma bygd. Här är det de långsträckta insjöarna som underlättade transporter och långväga färder, men som också medförde att folk ofta bodde vid dessa vatten på grund av den bördiga marken som fanns intill sjöarna.

Nordmarks härad kan på liknande sätt uppfattas som ett par dalgångar som börjar i norra Dalsland, men som även har en närhet till både Jösse och Gillbergs härad.

Spår efter häradernas ursprung

Granskar vi gränserna i detalj är det tre förhållanden som kan uppfattas som icke naturliga. För Jösse härad gäller det Brunskogs socken som utifrån mer naturliga gränser borde tillhöra Gillbergs härad, men i gengäld borde Skillingmarks och Järnskogs socknar ingå i Jösse härad istället för Nordmarks härad. Detta tycks också ha varit befolkningens uppfattning, eftersom en sådan indelning följer de kyrkliga gällena och hur folk normalt rörde sig i bygderna. På motsvarande sätt bör eventuellt Silleruds socken tillhöra Gillbergs istället för Nordmarks härad. Sådana val av gränser för häraderna kan antyda att de upprättades av strikt organisatoriska skäl och inte utifrån folkliga skäl, hur folk umgicks och träffades. I så fall ligger det nära till hands att tänka sig att både Jösse och Gillbergs härad hade runt 120 hemman vardera i slutet av järnåldern, samtidigt med att hund var verksamt i Mälardalen. Det skulle i så fall innebära att runt 80% av de gårdar som är kända från mitten av 1500-talet har ett ursprung från yngre järnåldern, vilket inte alls är otänkbart, men omöjligt att bevisa.

Nordmarks härad skiljer sig från detta och har runt 50% fler hemman i mitten av 1500-talet än Jösse och Gillberg. Ifall häraderna har samma bakgrund som hund runt Mälaren, vilket är osäkert, kan det stora antalet i Nordmark tolkas på olika sätt. Antingen har man följt en helt annan princip för beräkning, eftersom Nordmarks härad tillhörde Markerna och inte alls Värmland i början av medeltiden. Märkligt nog kan vi se att häraderna i Västergötland och Dalsland i mitten av 1500-talet ofta låg vid vissa intervall, runt 110-150, 200-250, 430-480, 930-1020 hemman per härad, där de största häraderna var delade i fjärdingar eller fjärdedelar. Normen tycks således ha varit 110-120, eller dubblat eller fyrdubblat eller åtta-dubblat, vilket även stämmer för Nordmarks härad. Ett alternativ till detta är att tänka sig en kraftig ökning av antalet hemman under medeltidens början, vilket eventuellt skulle kunna stödjas av uppgiften från bilagan till Västgöotalagen att Nordmarks härad hade 9 kyrkor istället för de 11 som vi känner till från 1500-talet. Vilka två som tillkommit vet vi inte.

På motsvarande sätt hade exempelvis Fryksdals härad drygt 100 hemman i mitten av 1500-talet, medan Älvdals härad bara hade runt 80 hemman.

	1503	1540-1565
Jösse	107	154
Gillberg	84	140
Nordmark	-	218

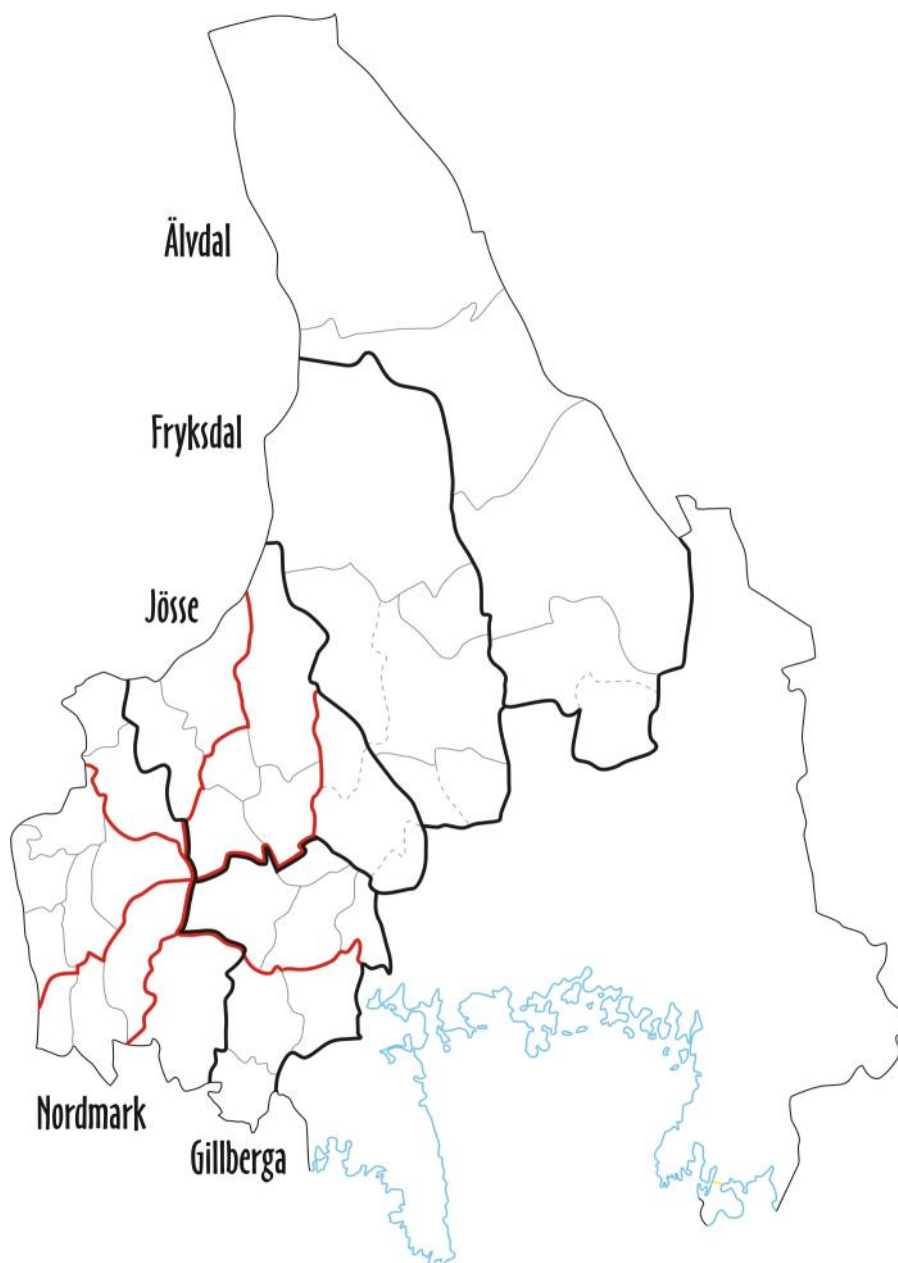
Antalet hemman per härad enligt skattelängderna, där uppgifterna från år 1503 inte kan anses vara komplett, vilket däremot bör gälla uppgifterna från mitten av 1500-talet. En del av dessa hemman var inte hela utan små och utgjorde bara 1/2 hemman eller var ännu mindre.

Namnen

Begreppet marker betyder utmarker eller platser vid en gräns, vilket stämmer bra på markerna som avsåg norra Dalsland och de skogsbygder där Sverige tog slut på den västra sidan av Vänern. Av dessa bygder var Nordmarken den nordligaste delen.

Gillbergs härad har namn efter den plats eller gård där kyrkan ligger och har också namngivit såväl socknen som det gäll som kyrkligt sett hade sitt säte här för omliggande bygder.

Västra Sysslet i slutet av 1500-talet, dess häradar (fet heldragen svart linje) och de socknar (tunnare linje) som fanns i dessa häradar i slutet av 1600-talet. De nybildade socknarnas gränser är återgivna med korta streck istället för heldragen linje. Gränserna för gällerna i slutet av 1500-talet är röda.

Jösse härad kan inte förklaras lika enkelt, eftersom det inte är en beskrivning eller namnet på en gård. Istället förekommer begreppet Jösse fors i medeltida köpebrev från 1400-talet på ett sådant sätt att det tycks syfta på den del av Jösseälven som rinner från Kyrkesjön i Ny socken till Älgåfjorden strax norr om Arvika vilken i söder byter namn till Glafs fjorden. Förmodligen hette ån från början bara Jutse eller något liknande. Den rinner via ett flertal sjöar, från Håvilsrud uppe i den nordligaste delen av Eda socken vid norska gränsen och via bland annat Gunnern och Nysockensjön ner mot Glafs fjorden, men har även flera andra namn på vägen ner mot Väneren, såsom Byälven när den passerar Gillberga och Säffle.

SYSSLOR

Under Gustav Vasas tid användes en sannolikt relativt gammal indelning av Värmland i två delar eller sysslor, för att organisera skatteindrivningen etc, det Västra respektive det Östra Sysset. Det västra sysset omfattade i mitten av 1500-talet de tre häraderna i sydväst (Nordmark, Jösse och Gillberg) samt de två nordligaste häraderna i landskapet (Fryksdal och Älvdal). På så vis sträckte sig Västra sysset längs hela gränsen mot Norge och alla häraderna utom Gillbergs härad låg längs gränsen. De äldsta kända gränserna för Västra Sysset kan inte anses ha fått några naturliga gränser, dels för att Fryksdal och Älvdal är långa dalgångar i norr vars bygder i söder tillhör Östra Sysset, dels för att Värmlandsnäs tillhör Östra Sysset och inte Västra Sysset, vilket i båda fallen kan tyckas borde vara mer naturligt.

Till stor del ändrades detta enligt de naturliga förhållandena. År 1605 bestod Västra Sysset av Näs, Grums, Gillbergs, Kils (delar av), Jösse och Nordmarks härad, men inte av Fryksdalen eller Älvdalen. Mellan 1591-1600 hade Älvdalen flyttats från Västra Sysset, och år 1603 även Fryksdalen som överfördes till Östra Sysset. Samtidigt flyttades Näs och Grums härad till Västra Sysset. Från 1605 ingick även vissa delar av Kils härad i Västra Sysset.

Efter 1623 nämns inte sysslorna längre som särskilda organisatoriska enheter i skatteböckerna varefter de upphörde helt efter en tid och ersattes av länsbildningen.

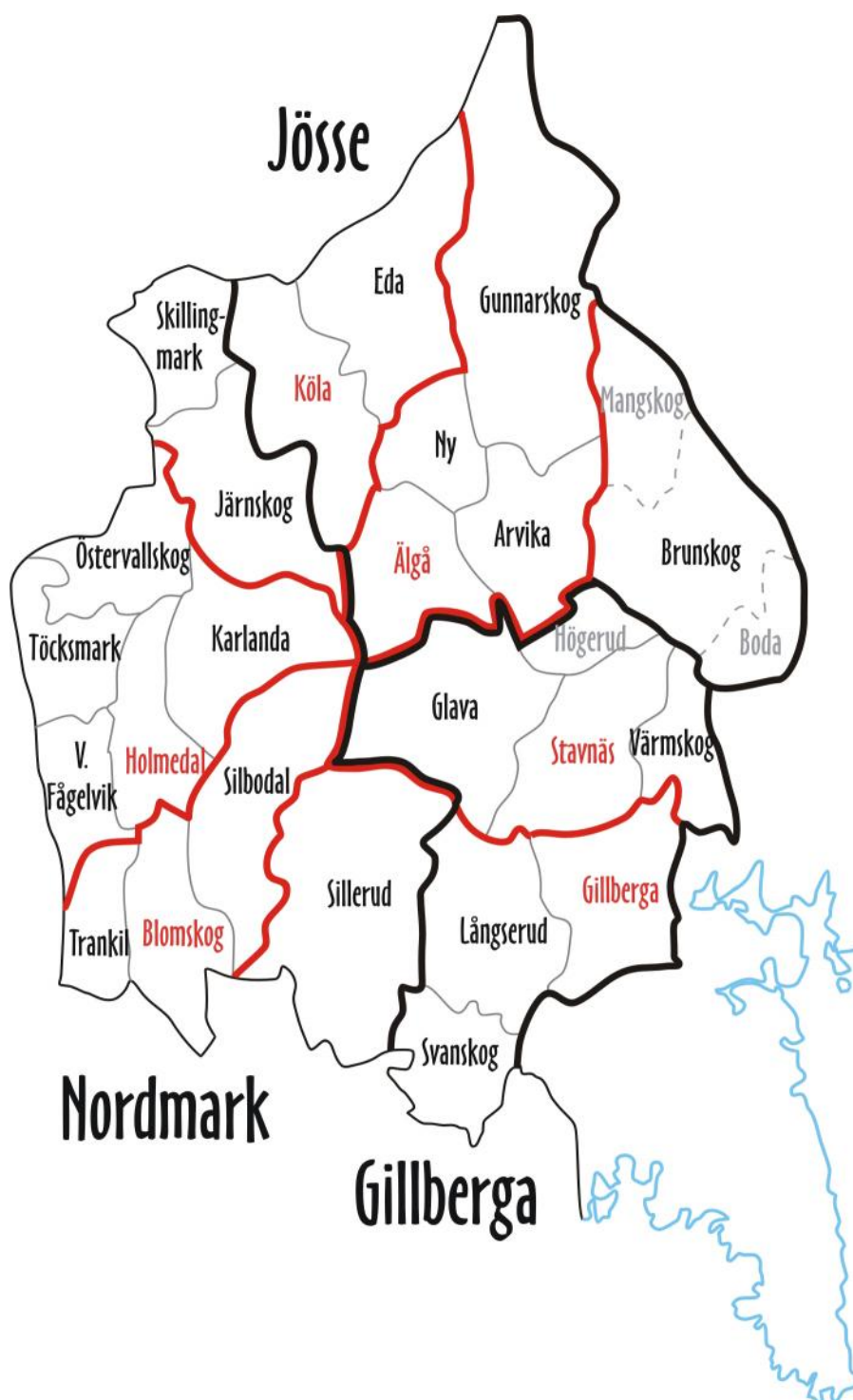
SOCKNAR

De områden som hörde till en viss kyrka ingick också i den kyrkosocken. Indelningen i socknar kunde emellanåt vara flytande och förändras över tid, men i regel var gränserna relativt stabila. Den största förändringen var beroende av folkökningen och behovet av fler kyrkor och därmed socknar.

Den enda socknen i västra Värmland som fanns under medeltiden men som senare har upphört, såvida vi räknar bort kapell vars uppkomst kan bero på många andra orsaker, är Åstensogs socken som omkring början av 1500-talet införlivades med Långseruds socken. Det är dock oklart om det berodde på befolkningsmässiga skäl.

Mer vanligt var det med delningar, där nya socknar uppstod i områden vars befolkningsökning varit störst, varför frågan blev allt vanligare från 1600-talets början i en del områden. Säreget nog kom detta inte att beröra Nordmarks härad. Fram till år 1700 kom det däremot att ske några delningar i Gillbergs härad, samt norrut i Fryksdals och Älvdals härad. På så vis delades Brunskogs socken och gav upphov till Boda socken i söder och

Mangskogs socken i norr. Även Stavnäs socken delades och gav upphov till Högeruds socken, som dessutom fick några hemman från Arvika socken.

Socknarna i de tre häraderna. De socknar som uppstod under 1600-talet är skrivna med grå text och har gränslinjer med korta streck istället för heldragen linje.

Nordmarks socknar i början av medeltiden

I början av 1200-talet hade Nordmarks härad bara 9 kyrkor gentemot de 11 som är kända i dag. Vilka två som inte fanns vid denna tid är okänt, men det ligger kanske närmast till hands att tänka sig de två som är i särklass minst av dem, nämligen Trankil och Östervallskog.

Gränsen mellan Järnskog och Skillingmark

Under 1500-talet och in ett stycke i 1600-talet var det några gårdar som tillhörde Skillingmarks socken, men som senare fördes över till Järnskogs socken. De som berörs av detta är i regel de 4 gårdarna Fjäll, Grävbacka, Strömsmark och Gällsbyn som ligger i gränstrakten mellan socknarna.

GÄLL

Kyrkans egen organisation medförde att vissa kyrkor framträdde som moderkyrkor över ett mindre antal närliggande sockenkyrkor, vars präst också fick ett utökat ansvar för dessa socknar och präster. Gränserna kan sammanfalla med häradsgrenserna men behöver inte alls göra det. För Fryksdals och Älvdals härad i den norra delen av västra sysslet i Värmland har kyrkans gäll samma gränser som häraderna, men i den södra delen av sysslet är de tre häraderna uppdelade på fem gäll vars moderkyrkor kan uppfattas som viktigare orter än de övriga. Det kanske mest förvånande är att Köla gäll inte har Eda som huvudort, vilket kan uppfattas som mer naturligt eftersom den viktiga leden genom sysslet gick via Gillberga och Arvika, vilka båda var moderkyrkor i var sitt gäll. Detta mönster bröts i Köla gäll och fick bland annat till följd att Stommen eller prästgården i Eda lades under prästen i Köla. Det blir ännu mer säreget eftersom Köla kyrka inte placerades intill någon bebyggelse när den byggdes.

Nordmarks härad bestod av två gäll, Blomskogs och Holmedals gäll, vars moderkyrkors sockengränser anslöt till varandra. Ett undantag är Silleruds socken som brutits ut och istället förts till Gillberga gäll i Gillbergs härad.

SKATTEHEMMAN och LANDBOR

Västra Värmland skiljer sig från andra delar av Svealand samt landskapen i Götaland, men har stora likheter med Norrland på så sätt att många gårdar ägdes av bönderna som bodde på dem. Därför var det inte så många som arrenderade gårdar. Andelen gårdar omkring år 1600 var relativt få som ägdes av adeln eller det världsliga frälset, präster, kyrka och kloster samt Kronan och hertig Karls personliga egendom vilken kallas ”arv och eget”. De som inte arrenderade en gård av frälset bodde på ett skattehemman. De som däremot arrenderade en gård kallades landbor och de bodde på frälsehemman (adligt ägd), prästhemman, kyrkohemman, domkyrkohemman, klosterhemman, prebendehemman, kronohemman eller på ett hemman som tillhörde hertigens, sedermera kungens, Arv och Eget.

Denna uppdelning i bygdens hemman baserat på vilken grupp det var i samhället som ägde dem, kallas skattenatur, och den var relativt stabil. Den stora skillnaden inträffade i samband med reformationen i mitten av 1500-talet när Kronan lade under sig all kyrklig mark, men under närmare hundra år kom man ändå att ange den forna skattenaturen i Jordeboken. Under denna period är det få hemman som skiftar skattenatur och tycks bara beröra torp och andra små gårdar. Däremot kan vi genom ortnamnen förstå att det under äldre perioder har skett förändringar. Exempelvis var Kyrkebol i Ny socken ett frälsehemman i mitten av 1500-talet, men måste tidigare ha varit ett kyrkohemman, medan Skattebol i samma socken var ett kyrkohemman men måste tidigare ha varit ett skattehemman.

Skattenatur år 1542-1565 respektive 1614

Under åren 1542-1565 skedde inga större förändringar i bygderna i västra Värmland, varken till antal eller skattenatur. Efter reformationen var kyrkohemman (inkl. klosterhemman, prästhemman, domkyrkohemman, prebendehemman etc) införlivade med Kronans gods, men särskildes fortfarande i skatteböckerna under nästan hundra år. På så vis kan vi följa utvecklingen av de olika ägargrupperna.

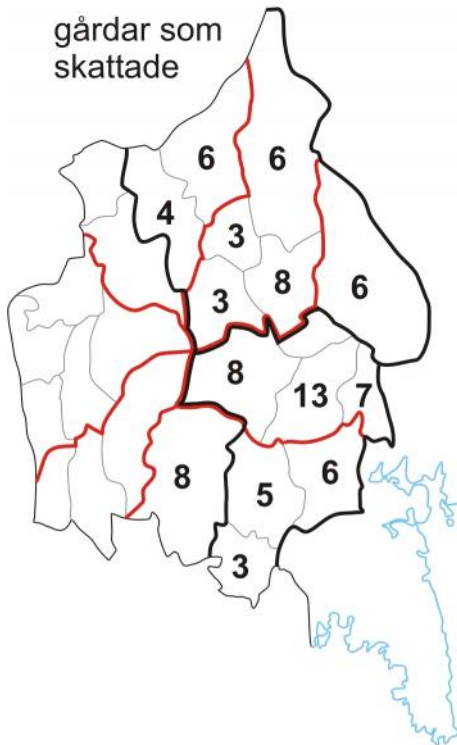
Det primära området i sydvästra Värmland

	1542-1565				
	skatte	frälse	kyrko	krono	s:a
Arvika	16	9	4	-	29
Älgå	8	3	3	-	14
Ny	10	7	2	-	19
Gunnarskog	17	1	2	-	20
Köla	19	1	5	-	25
Eda	18	4	3	-	25
Skillingmark	11	-	1	-	12
Järnskog	25	-	1	-	26
<i>summa</i>	124	25	21	0	170

Antalet hemman per skattenatur 1542-1565, oavsett storlek, men exkl. små parter och utjordar etc. Antalet kan dock variera beroende på hur man räknar, eftersom ett hemman kan bestå av två eller fler åtskilda jordbrukare. Gränserna mellan socknarna följer inte alltid de moderna gränserna.

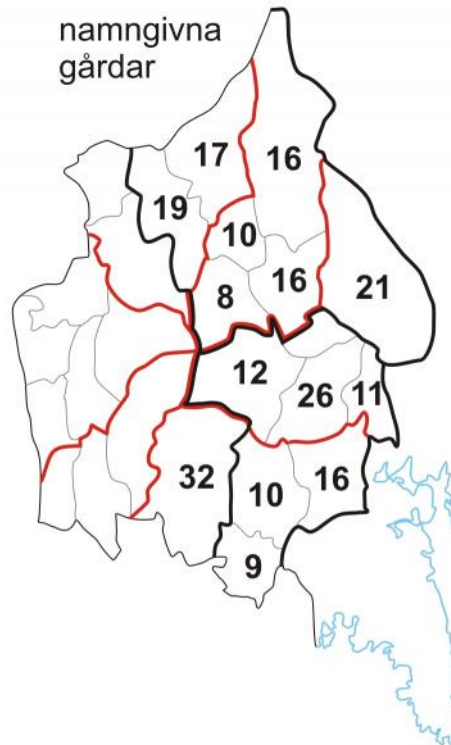
1503

gårdar som skattade

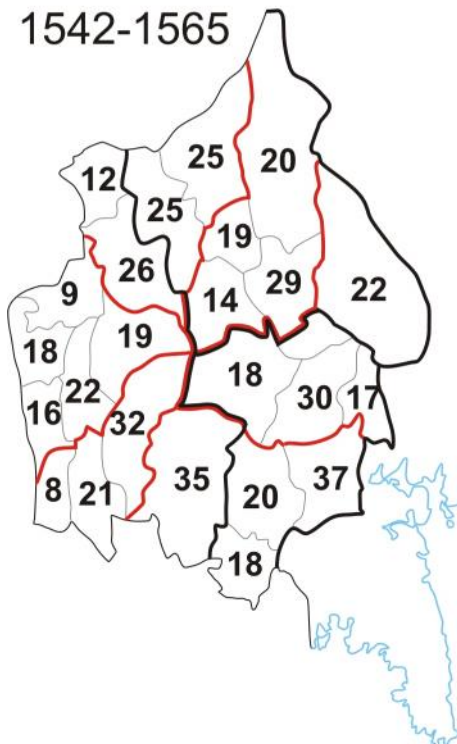

1503

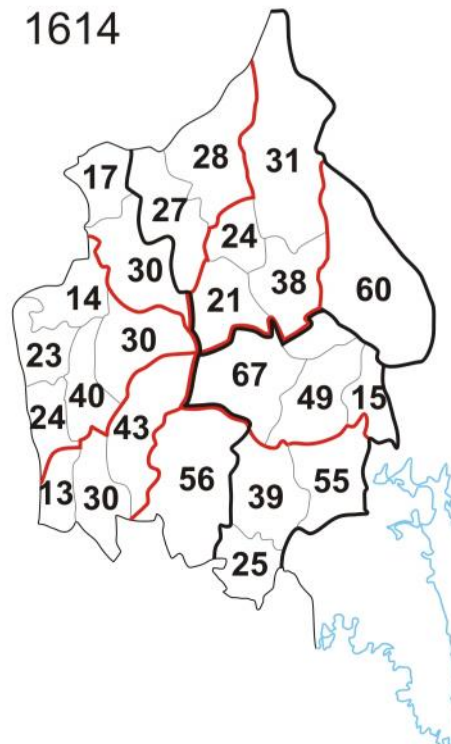
namngivna gårdar

1542-1565

1614

Antalet hemman per socken i Jösse, Gillbergs och Nordmarks häraders enligt Jordeboken (Årlig ränta) för åren 1503, 1542-1565 och 1614. För år 1503 var fortfarande många gårdar öde, medan ökningen på kartan för år 1614 mestadels representeras av små torp. Gränserna mellan socknarna kan variera över tid, men Högeruds sn fanns ännu inte utan ingick mestadels i Stavnäs sn och i övrigt i Arvika sn.

Det primära området i sydvästra Värmland

1614					
	skatte	frälse*	kyrko	krono	s:a
Arvika	23	9	5	1	38
Älgå	14	4	3	-	21
Ny	13	7	4	-	24
Gunnarskog	27	1	3	-	31
Köla	20	1	6	-	27
Eda	20	5	3	-	28
Skillingmark	15	-	1	1	17
Järnskog	29	-	1	-	30
summa	161	27	26	2	216

Övriga delar av sydvästra Värmland (Jösse, Gillbergs och Nordmarks h:der)

	skatte	frälse*	kyrko	krono	s:a
Brunskog	46	-	14	-	60
Gillberga	23	10	22	-	55
Långserud	21	5	13	-	39
Svanskog	19	1	5	-	25
Sillerud	48	-	8	-	56
Stavnäs	34	7	8	-	49
Glava	58	4	3	2	67
Värmskog	11	1	3	-	15
Blomskog	26	-	4	-	30
Trankil	12	-	1	-	13
Silbodal	41	-	2	-	43
Holmedal	40	-	-	-	40
Fåglavik	23	-	1	-	24
Töcksmark	20	-	2	1	23
Östervallskog	13	-	1	-	14
Karlanda	29	-	1	-	30
summa	464	28	88	3	583

Antalet hemman per skattenatur 1614, oavsett storlek inkl. nybyggare, men exkl. små parter och utjordar etc. Även exklusive ödetorp. Antalet kan dock variera beroende på hur man räknar, eftersom ett hemman kan bestå av två eller fler åtskilda jordbrukare.

Gränserna mellan socknarna följer inte alltid de moderna gränserna.

*Frälse inkl. Arv och eget

Ökningen på runt 25% av antalet gårdar från 1565 till 1614 berör inte hemman om 1 mantal, utan enbart uppkomsten av mindre hemman eller torp. Skillnaden mellan 1565 och 1614 gäller så gott som enbart en ökning i antalet skattehemman, inte ett skifte mellan olika typer av skattenatur, men de nya som tillkommit är bara skattade till 1/2, 1/3 eller 1/4 hemman, vilket innebar att de var ganska små. Tidigare kallades dessa enheter för torp, vilket emellanåt användes även under senare tider rörande små egendomar.

Västra sysslet - Gillbergs, Jösse och Nordmarks härad

<u>Mantalet</u>	<u>1568(-1576)</u>	<u>1611</u>	<u>1614</u>
hela skattebönder	455	441	439
2/3 hemman	-	1	1
halva skattebönder	125	136	143
1/3 hemman	-	111	127
1/4 hemman	-	41	24
ödatorp	-	22	(ingår i torpare)
torpare skatte	158	55	74
nybyggare etc	-	5	1
summa	738	812	809
hela kronolandbor	4	127	10
halva kronolandbor	1	48	10
1/3 kronolandbor	-	54	8
1/4 kronolandbor	-	47	5
nybyggare etc	-	23	1
krono utjordar	2	1	1
krono skogar	2	5	2
Ö(=öde?)	-	-	1
hela klosterhemman	-	-	28
halva klosterhemman	-	-	3
1/3 klosterhemman	-	-	10
1/4 klosterhemman	-	-	1
ÖÖ(=öde?)	-	-	1
hela domkyrkolandbor	6	-	6
halva domkyrkolandbor	1	-	1
hela kyrkolandbor	66	46	82
halva kyrkolandbor	10	-	34
1/3 kyrkolandbor	-	-	53
1/4 kyrkolandbor	-	-	20
torpare kyrko	41	-	1
nybyggare	-	-	5
kyrko utjordar	23	-	54
kyrko skogar	10	-	-
klockare-stomme	-	-	2
kyrko ängar	3	-	1
kyrko strömmar	2	-	1
prebende landbo	1	-	1
summa	172	351	342
hela frälse landbor	49	142	143
halva frälse landbor	-	2	12
1/3 frälse landbor	-	-	4
1/4 frälse landbor	-	-	44
torpare frälse landbor	-	62	-
1/2 torpare frälse landbor	-	3	-
nybyggare	-	-	5
Kungl.Majts landbor	13	26	-
summa	62	235	208

Antalet hemman fördelade på hemmanets skattenatur och storlek, där man för år 1611 fört över de kyrkliga egendomarna till Kronan men inte för år 1614. Grupperna som i texten återges Ö respektive ÖÖ avser förmodligen ödegårdar.

TIDIGA BERÄTTELSE

I de äldsta skrivna källorna möter vi i några få fall Värmland under den senare delen av järnåldern och in i medeltiden. Det är i sådana fall alltid svårt att bedöma trovärdigheten, men det som framkommer som tycks vara tillförlitligt är förekomsten av viktiga vägar genom södra Värmland mellan Sverige och Norge. Uppgifterna i dessa berättelser anger ibland vissa förhållanden runt dessa vägar.

Den berättelse som kanske har tilldragit sig störst intresse är den stora ödeläggelsen år 1225 när en norsk härstyrka ville hämnas på den värmländska befolkningen. Samma sak skulle senare upprepas två gånger till, både i slutet av 1500-talet och 1600-talet. De som var värst drabbade var just de som bodde längs de stora allmänna vägarna där härstyrkorna snabbt och enkelt kunde ta sig fram.

Dessa vägar förklarar också varför utbredningen av exempelvis Skarfelts och Hammars förfäder börjar vid norska gränsen vid de två viktiga lederna, för att sedan få en spridning som främst berör området ner mot Arvika och vidare mot Gillberga och Vänerns kust. Spridningen norrut mot skogsbygderna eller söderut mot övriga delar av Nordmarken är betydligt mer sparsam.

Förutom att några få gårdsnamn nämns, vilka ingår i det primära undersökningsområdet, nämns även en av de boende på en av gårdarna. Det gäller **Odd Eriksson** som bodde i Mellby i Eda socken år 1225.

Kung Olof Trätälja (600-talets slut)

Om Olav trätälja

När Olav, konung Ingjalds son, sporde sin fars frånfälle, då flydde han ur landet med alla som ville följa honom, ty svearnas hela hop reste sig annars som en man att driva bort kung Ingjalds ätt och alla hans vänner. Olav gav sig först till Närke, men när svearna spårade honom dit, kunde han inte vara där längre. Då for han västerut genom skogarna till den å som norrifrån faller ut i Vänern och heter Älven. Där slog han och hans folk sig ner och började röja skogen och svedja och bränna och sedan bebygga landet och där blev brått stora härad, som de kallade **Värmaland**. Där var gott land. Men när det i Svitjod spordes om Olav att han röjde skogar, kallade de honom där trätälja, och den utväg han funnit syntes dem smädlig. Olav fick en hustru som hette Solveig eller Sölva, dotter till Halfdan guldtand från Solöarna i väster. Halfdan var son till Sölve Sölvarson, och sonsons son till Sölve den gamle, han som först röjde och bebyggde Solöarna. Olav trätäljas mor Gauthild var dotter till kvinnan Ålof som i sin tur var dotter till Olav den skarpsynte, konung av Närke. Olav och Sölva hade två söner, Ingjald och Halfdan, av vilka den senare uppfostrades på Solöarna hos sin morbror Sölve och blev kallad Halfdan vitben.

Olav trätäljas innebränning

Det var mycket folk som for biltogt från Svitjod, utdrivet av konung Ivar. De sporde att Olav trätälja hade goda försörjningsmöjligheter i **Värmaland**, och dit drev till honom en sådan massa människor att landet inte kunde föda dem alla. Det blev svårt oår med hungersnöd, och för det gav de sin konung skulden, som svearna alltid varit vana att skylla både äring och äringslöshet på kungen. Konung Olav var inte mycket för att blota,

och det likade svearna illa, då de trodde att därav kom missväxten. Så drog svearna samman en här, för mot kung Olav och inringade hans gård, brände honom inne och gav honom åt Odin som blot till god årslycka. Det skedde vid Vänern.

De bland svearna som var klokare fann då, att missväxten vållades av att folkmängden var större än landet kunde nära och att kungen inte rådde för saken. De tog nu rådet att med hela hären fara västerut över **Eidaskog** och kom till Solöarna högst oväntat. Där drap de konung Sölve och tog till fånga Halfdan vitben, som de gjorde till sin hövding och gav kunganamn. Han lade då under sig Solöarna, och sedan drog han med hären ut i Raumarike och härjade och skaffade sig landområden med härnad.

Tore Jarl (700-talets slut)

Hund-Steinar hette en jarl i England. Han var gift med Ragnar lodbroks dotter Ålöf. Deras barn var Björn, far till Audun skackel, och Eirik, far till Sigurd diskskalle, samt Isgerd, gift med Tore jarl i **Värmland**.

Kung Harald Hårfager (800-talets senare del)

Kap. 13 – Om konung Harald och Sveakonungen Erik.

Konung Harald kom med sin här österut till (Oslo-)Viken och styrde in till Tunsberg, där då var köpstad. Han hade då uppehållit sig fyra år i Trondheim och under den tiden icke varit i Viken. Där fick han nu höra, att sveakonungen Erik Emundsson hade underlagt sig **Värmland** och tog skatt av alla skogsbygderna där, och vidare, att han räknade Västergötland ända till Svinesund i norr och ända till havet i väster, varför han gjorde anspråk på allt detta såsom sitt rike och tog skatt därav (c:a år 870). Han hade satt till jarl däröver en man vid namn Hrane den götiske. Denne innehade riket mellan Svinesund och Göta älv och var en mäktig jarl. Det berättades också för konung Harald, att sveakonungen hade sagt, att han icke skulle sluta, förrän han hade lika stort rike i Viken som fordom Sigurd eller hans son Ragnar lodbrok, men det var Raumarike och Vestfold ända ut till Grenmar samt Vingulmark och allt landet söder därom. I alla dessa fylken hade många givit sig under sveakonungen. Detta harmade Harald storligen. Han sammankallade genast bönderna där på Folden till ting och anklagade dem för högförräderi mot sig. Några bönder bevisade sin oskuld, andra betalade böter, åter andra blevo straffade. På detta sätt för han om sommaren omkring i det fylket. Om hösten för han upp till Raumarike, och där gick allt på samma sätt. Då sporde han i början av vintern, att sveakonungen Erik red omkring på gästning i **Värmland** med sin hird.

Kap. 14 – Åke blir dräpt.

Konung Harald begav sig österut över **Eidaskog** och in i **Värmland** och lät där ställa om gästning åt sig. Åke hette en man, han var den mäktigaste bonden i Värmland, mycket rik och vid denna tiden ålderstigen. Han sände bud till konung Harald och bjöd honom till gästabad. Konungen lovade att komma på utsatt dag. Åke bjöd också konung Erik till gästabad och utsatte åt honom samma dag. Åke hade en stor gästabadssal, som då var gammal. Han lät nu bygga en ny lika stor och inreda den med den största omsorg. Han lät behänga den nya salen helt och hållet med nya bonader, men den gamla med gamla bonader.

Då konungarna kommo till gästabudet, fick konung Erik med sitt folk plats i den gamla salen, men konung Harald med sitt i den nya. Alla bords- och dryckeskärl voro delade så, att Erik och hans män hade gamla kärl och horn, likväl förgyllda och praktfullt utstyrda, men konung Harald och hans män fingo idel nya kärl och horn, alla prydda med guld. Alla kärnen voro blanka och polerade, och drycken var på båda ställena förträfflig. Åke hade förut varit Halvdan svartes man. När den dagen kom, då gästabudet var slut, gjorde de båda konungarna sig redo till avfärd, hästarna stodo färdiga. Då trädde Åke inför konung Harald och ledde efter sig sin tolv år gamle son, som hette Ubbe. Åke sade: »Herre, om den välvilja som jag har visat eder med mitt gästabud synes eder vara värd någon vänskap, så löna min son därför. Honom giver jag eder till handgången man». Konungen tackade honom med många vackra ord för undfägnaden och lovade honom i gengäld sin fullkomliga vänskap. Därpå lade Åke fram stora skänker åt konungen. Därefter gick Åke till sveakonungen. Konung Erik var då klädd och resfärdig, han var tämligen dyster. Åke tog fram några värdefulla klenoder och gav honom, men konungen svarade föga och steg till häst. Åke följde honom ett stycke på vägen och talade med honom. Skogen var icke långt därifrån, och genom den gick vägen. Då Åke kom in i skogen, frågade konungen honom: »varför delade du välfägnaden mellan mig och konung Harald så, att han skulle ha det bästa av allting. Du vet, att du är min man». »Jag trodde», svarade Åke, »att Ni, herre konung, och edra män icke saknat någon välfägnad vid detta gästabud. Men vad det beträffar, att där var gammal bonad i den sal där Ni drack, då kommer det sig därav, att Ni nu är gammal, men konung Harald i blomman av sin ålder; därför gav jag honom den nya bonaden. Men vad angår eder påminnelse om att jag är eder man, så vet jag, att Ni är icke mindre min man». Då drog konungen sitt svärd och högg honom banesår, sedan red han bort.

Då konung Harald var färdig att stiga till häst, bad han kalla till sig bonden Åke, och då man nu sökte efter honom, sprungo några åt det håll som konung Erik hade ridit. De funno där Åke död och skyndade tillbaka och omtalade det för konungen. Då konungen fick höra detta, ropade han till sina män, att de skulle hämnas bonden Åke. Konung Harald red nu samma väg som konung Erik hade ridit, till dess de å omse sidor blevo varse varandra. Då redo båda så fort de förmådde, till dess konung Erik kom till den skog som skiljer Västergötland och **Värmland** från varandra. Då vände konung Harald tillbaka till Värmland, lade landet under sig och dräpte konung Eriks män, var han träffade på dem. Om vintern for konung Harald tillbaka till Raumarike.

Kap. – 15 Konung Haralds färd till Tunsberg

Konung Harald for om vintern ut till Tunsberg till sina skepp. Han gjorde skeppen i ordning, styrde österut över fjorden och lade under sig hela Vingulmark. Han låg ute i härnad hela vintern och härjade i Ranrike. Götarna hade samlat sig emot honom rundt omkring i landet.

Kap. – 16 Strid i Götaland

Om våren, när isarna lossnade, satte götarna pålar tvärs över Göta älv, så att konung Harald icke skulle kunna föra sina skepp upp i landet. Konung Harald styrde då med sina skepp upp i älven och lade sig vid pålningen, härjade på båda stränderna och brände bygden. Sedan redo götarna fram med en stor här och kämpade emot konung Harald. Där blev stort manfall, och konung Harald vann seger.

Kap. – 17 Konung Harald drager till Upplanden

Konung Harald for härjande vida omkring i Götaland; han hade många strider på båda sidor om älven och segrade för det mesta. I en av dessa strider föll Hrane den götiske. Därefter lade Harald under sig allt landet norr om älven och väster om Vänern samt hela **Värmland**. Då han for bort därifrån, lämnade han kvar härtig Guthorm med mycket folk för att vaka över landet, men själv begav han sig till Upplanden och stannade där en tid,

for sedan norrut över Dovrefjället till Trondheim och var åter där en lång tid. Han fick nu sina första barn. Han och Åsa hade dessa söner: Guthorm, som var äldst, därefter Halvdan svarte och Halvdan vite — de voro tvillingar —, Sigfred var den fjärde. De blevo alla uppfostrade i Trondheim med stor heder.

Egil Skallagrimsson (900-talets mitt)

Konung Harald hårfagre hade i öster lagt under sig **Vermaland**. Den förste som intagit **Vermaland** var Olav trätälja, far till Halvdan vitben som var den förste kungen i Norge av sin ätt. Från honom härstammade konung Harald, och alla hans förfäder hade rått över **Vermaland**, tagit skatt av landet och insatt män till uppsikt och värn. När konung Harald blivit gammal, rådde över **Vermaland** en jarl som hette Arnvid. Det gick sedan där som på så många andra håll, att skatterna erlades sämre än då kung Harald var i sin krafts dagar. Men när kung Hakon (adelsteinsfostre) blev kung, försökte han åter komma i besittning av lika stor makt som Harald, hans fader, hade haft. Kung Hakon hade skickat sändemän österut till **Vermaland**, tolv till antalet. De hade uppburit skatt av jarlen, men när de var på återväg över **Eidaskogen**, föll stigmän över dem och dräpte dem alla. På samma sätt gick det med andra sändemän som kung Hakon skickade till **Vermaland**: de blev dräpta och någon skatt därifrån kom inte. För tredje gången beslöt kungen att inkräva skatten. Kungen skickade en man till Torstein Torasson med befallning att han skulle draga ut till **Vermaland** för att utkräva skatt åt kungen. Mannen som framförde kungens bud hade färdats i många länder och varit länge både i Danmark och i Sveaväldet. Han kände därför väl till både vägar och folk. Också i Norge hade han farit vida omkring. De for vidare till **Vermaland** och med dem var Egil, i allt ett följe på tolv man. De hade hästar och släddar. Mycket snö hade fallit och alla vägar var utplånade. De åkte uppåt landet och for österut mot **Eidaskogen**. Innan de nådde fram delade de sig i två grupper. Kungsmännen tog gästning hos en bonde vid namn Arnald, som var vän till dem, och de andra hänvisades att ta gästning hos Armod skägg som var en storrik man. Därefter skulle de ta gästning i **Eidaskogen** hos en god bonde som hette Torfinn, och här skulle de mötas. Men kungsmännen for genast tillbaka till kung Hakon så fort Egil och de övriga var ur sikte. Egil och de andra nådde fram till Armod's gård där de blev väl mottagna. Armod's huskarlar tog hand om hästar och körtyg. De sattes i stugan, och så bars det fram stora askar med skyr. Armod beklagade sig att de inte hade bättre mat eller öl att bjuda dem på. Egil och hans folk åt och drack så mycket de förmådde, och mest åt Egil. Men Armod's hustru och dotter talades sinsemellan och dottern kom sedan och skvallrade och sade att det visst fanns annan mat och dryck. Armod blev arg, men så fick husets folk sätta sig till bords och då sattes köttstycken och annat gott in. Därefter bars öl in. Egil och hans män fortsatte att äta. Till slut gick Egil fram till Armod, tog honom med båda händerna i axlarna, klämde upp honom mot högsätesstolparna och stötte upp en stor spy rakt i ansiktet på honom, i ögonen, näsan och munnen, så att det rann ner på bröstet. Armod var nära att tappa andan. När han förmådde andas igen, sprutade han upp spyan. Alla Armod's huskarlar sade att Egil bar sig åt som den värsta usling, då han inte gick ut när han ville spy. Egil svarade att det inte bara var han, utan också Armod som spydde på samma sätt. Om morgonen när Egil och hans män var resklara, gick Egil fram till Armod's sovstuga, sparkade upp dörren, grep tag i Armod's skägg och slet honom ur sängen och drog sitt svärd. Hans hustru och dotter bönade och bad att han skulle få behålla livet, och för deras skull lät Egil mannen få leva. Därpå skar Egil av honom skägget, och krökte fingret in i ena ögat på honom så att det låg ute på kindbenet.

Egil och hans män for vidare till Torfinns gård vid **Eidaskogen**. Där blev de väl mottagna. Torfinn och hans son Helge berättade att sex av Armod's huskarlar låg på lur i skogen, och de båda ville gärna slå följe med Egil och hans fem män. Så blev det men när Egil märkte att huskarlarna gömt sig i skogen, sade han åt Torfinn och Helge att bege sig hem igen. På väg genom skogen blev de anfallna av huskarlarna, men Egil dräpte två av dem och de andra flydde. Senare på dagen kom de fram till Alv rike. Han var gammal och rik, men besynnerlig och egensinnig. Dagen efter skildes de med vänskap och Egil for vidare och kom på kvällen fram till jarl Arnvids hird. De blev väl mottagna och fick sitta närmast högsättesmannen. De framförde till jarlen sitt ärende och norske kungens bud, att han ville ha hela den skatt från **Vermaland** som hittills inte erlagts, sedan Arnvid sattes till jarl över landet. Jarlen svarade att han hade lämnat ifrån sig hela skatten till kungens sändemän, men att han ville betala den skatt som kungen hade rätt till. Egil och hans följe stannade där en tid, och innan de for bort utbetalade jarlen skatten, delvis i silver och delvis i gråverk (=skinn). Då de skildes, sade Egil till jarlen att skatten var mycket mindre än vad kungen menade sig ha rätt till, och då var ändå inte medräknat mansboten för hans sändemän som folk sade att jarlen hade låtit dräpa. Jarlen svarade att det inte var sant, och därmed skildes de. Så snart de farit sände jarlen iväg trettio man för att lägga sig i bakhåll i **Eidaskogen** och dräpa hela Egils följe. Genom skogen fanns det två vägar. Den ena förde över en ås med ett brant klev och en smal stig att ta sig fram på, och den vägen var kortast. Den andra vägen gick nedanför åsen, där var det stora moras med förhuggningar. Också där måste man ta sig fram en och en på en smal stig, och vid vardera vägen låg femton man i bakhåll. Egil for först till Alv rike och stannade där över natten. Om morgonen när de skulle färdas vidare varnades de av Alv som visste att män sänts in i skogen för att lägga sig i bakhåll. När de kom in i skogen tog de av sig sina kappor och andra lösa kläder, lade ned dem i slädarna, och gjorde sig beredda på strid. Egil tog en stor flat sten och band fast den med det bastrep som de alltid hade med sig i slädarna, ifall något skulle gå sönder. **Eidaskogen** är sålunda beskaffad, att på båda sidor sträcker sig storskog ända fram till bygden, men mitt i skogen utbreder sig buskskog och snår, och på somliga ställen är det alldeles skoglöst. Egil och hans män tog den kortare vägen, som låg över åsen. Allesammans hade sköld, hjälm, huggvapen och stickvapen. Egil gick före när de drog uppåt åsen. Där hade de skog nedanför sig, men uppe på höjden var det skoglöst. När de hunnit upp på branten, kom sju män löpande fram ur skogen och sköt på dem bakifrån, medan andra kom rusande från andra hållet. Egil sprang framåt och fällde alla åtta. Därefter slungade han sten på de övriga, dräpte tre av de vermske och fyra kom undan, sårade och sönderslagna. De flydde tills de nådde fram till de andra som var gömda i det andra bakhållet. Tillsammans skyndade de tillbaka för att återuppta kampen mot Egil och hans män. Åter lade de sig på lur längs vägen, på ett ställe där stigen var mycket smal. När Egil och hans följe nådde dit, sprang de andra emot dem, både framifrån och bakifrån. Egil fällde själv elva av dem, och vände sig sedan mot de återstående åtta som slogs mot Egils män, där de var sårade på ömse sidor. Tre av dem fällde han, men fem kom undan, alla svårt sårade. Egil hade många sår, men inga stora. De for därefter vidare västerut, och stannade till hos Torfinn där de vilade ut och förband såren. Torfinn och hans son ville följa dem genom skogen för att värna sig mot Armod, men när ryktet spreds mot vilken övermakt som Egil hade värjts sig, stannade Armod hemma med allt sitt folk.

Kung Hakon mottog skatten och fick höra hela berättelsen om jarl Arnvid. På sommaren drog han österut till Viken och därifrån till **Vermaland** med en stor härstyrka. Arnvid jarl flydde, och kungen insatte då en annan jarl över **Vermaland** och tog gissloman av såväl honom som av bönderna. På detta tåg drog kung Hakon vida omkring i västra Gautland och lade det under sig, såsom är omtalat i hans saga.

Kung Olof Skötkonung (c:a 1015)

Sveaväldet sönderfaller i många delar. En del är Västra Götland med **Värmland** och **Markerna** och allt som ligger intill (=Dalsland), och det riket är så stort att under den biskop som styr där finns det elva hundra kyrkor (avser sannolikt skribentens tid c:a 1210). En annan landsdel är Östra Götland, där det är ett annat biskopsdöme. Med det följer nu Gotland och Öland, och det är allt tillsammans ett ännu mycket större biskopsstift. I det egentliga Svitjod finns en landsdel som heter Sudermannaland och som är ett biskopsdöme för sig. Sedan heter det Västmannaland eller Fjärdhundraland, och det är eget biskopsdöme. Tredje parten av egentliga Svitjod heter Tiundaland och den fjärde Attundaland. Den femte är Sjöland och det som ligger närmast därtill längs havet i öster. Tiundaland är det förnämsta och bäst bebyggda landet i egentliga Svitjod. Dit bugar hela riket, där är konungastolen och ärkebiskopsstolen och därav har Uppsala öd sitt namn. I varje landsdel är ett lagting med egen lag i många hänseenden. Över varje lagsaga är en lagman som är den som råder mest hos bönderna, ty det ensamt skall vara lag som han låter uppläsa. Och om konung eller jarl eller biskopar far kring landet och håller ting med bönderna, då svarar lagmannen på böndernas vägnar, och de följer honom alla så trofast att knappast törs våldsmän komma på deras allting utan lov av bönder och lagman. Men överallt där det är skillnad i lagarna skall sakerna rättas efter Uppsalalagens bestämmelser, och alla de andra lagmännen skall vara underställda den lagman som är i Tiundaland.

Kung Olof den Helige (Haraldsson / Digre; år 1029)

Men Olav digre valde att fara ur riket (Norge). Han for först österut över **Eidaskogen** till **Värmland** och därifrån till Vadsbo och vidare över skogen där som leden ligger, och han kom ner i Närke. Där bodde det en rik och mäktig man som hette Sigtrygg. Han son hette Ivar och blev sedan en stor man. Kung Olav uppehöll sig om våren hos Sigtrygg, men när det led mot sommar (år 1029) skaffade han sig skepp och seglade östpå till Gårdarrike, där han träffade kung Jarisleif och drottning Ingegerd. Drottning Astrid och kungadottern Ulvhild stannade kvar i Svitjod, men kungen hade med sig sin son Magnus österut.

Senare om sommaren for jarl Håkon till England för att hämta sin fästekvinna och de förnödenheter till bröllopet som var svåra att skaffa i Norge. Skeppen styrde ut från Katanäs (i Skottland) och hamnade i svår storm. Inte en enda man blev räddad och alla skeppen gick under.

Då Norge var utan styresman valde Olav att fara tillbaka och försöka återfå sitt land, men han lämnade Magnus. Så styrde kung Olav sin färd västerut (år 1030), först över tillfrusna vatten ut till havet. När det vårades rustade de sina skepp, och när de var klara och fick vind, seglade de ut och kom till Gotland. Här hörde de nyheten att jarl Håkon verkligen omkommit, och styrde vidare till Svitjod. Där lade kungen med sitt manskap in i Mälaren och stävade flodleden uppåt ända till (Östra) Aros (=senare staden Uppsala), där han sände sina män till Anund sveakonung och fastsatte ett möte med honom. Då kom också drottning Astrid (Olav digres hustru, Anunds halvsystem) och det blev ett stort glädjemöte mellan dem alla.

I Norge utbådades ledung för att försvara landet från Olav digre, men de som ville vara honom trogen samlades och begav sig österut över **Eidaskogen** till **Värmland**, och vidare österut över skogarna till Svitjod. Kung Anund gav honom fyra stor hundraden (4

x 120 = 480) män som utvalts bland hans eget hirdfolk, samt tillåtelse att fara fritt i landet och söka vinna fler för sin sak. Drottning Astrid stannade i Svitjod med sin dotter Ulvhild.

De tog sig upp i landet till skogarna och kom fram där det är kallat Järnbäraland. Där mötte han dem som farit honom till mötes från Norge. De hade allt som allt tolv hundra av män.

På vägen sände Olav digre bud till Dag Hringsson, son till den kung Hring som tvingades fly ur landet för kung Olav. Hring och hans son Dag hade satt sig fast i Sveaväldet och där fått ett landområde att styra. Han samlade kring sig tolv hundra med män, och med den styrkan drog han till mötes med kung Olav. Han gjorde inte uppehåll förrän han kom fram i Jämtland, och sedan drog han vidare över Kölen.

Den 29 juli 1030 stod slaget vid Stiklestad, och där föll Olav digre, och många med honom. Där föll Arnljot gelline ättad från Jämtland och Hälsingland, Göka-Tore och Avrafaste och deras män från Svitjod. Efter sin död blev Olav digre helgonförklarad och kallades Olav den helige.

Jarl Håkon (1062-1064)

Jarl Håkon (Ivarsson) blev kung Haralds man och fick jarladöme i Norge, men kom i onåd och flydde österut och kom till Sveaväldet och kung Stenkil, där han blev över sommaren (1062). Sommaren därefter (1063) for han tillbaka till Norge men återvände till **Värmland** där han satt över vintern och fick styrelsen över **Värmland** av kung Stenkil. Men mot vinterns slut (1064) drog han västöver och hade med sig en stor här som han fått av götar och värmer. Han upptog skatt av opländingarna och återvände till Götland där han satt under våren med en stark här. När det led mot sommarens slut lät kung Harald fara sydpå mot Konungahälla och tog där alla lätta skepp han kom över och stävade upp för Älven. Han lät släpa dem över land vid forsarna och förde på så vis skeppen upp i Vänerens vatten. Därpå rodde han österut över sjön dit där han hört att jarl Håkon var. Götarna hade ställt en massa folk till jarl Håkons förfogande. Kung Harald styrde med sina skepp upp i en älvmyrning och beredde sig till landgång, men han lämnade kvar en del av sitt manskap att vakta skeppen. Kungen och en del av hirden red, men de flesta gick till fots. De skulle genom en skog, och framför dem låg krattbevuxna myrar samt efter dem en lövhult. När de kom upp i hultet fick de syn på jarlens folk. En av myrarna låg då mellan dem, och vardera sidan ordnade sig i fylkning. Kung Harald avvaktade för att se om Håkon jarl skulle anfälla. Det var frost i vädret och något snöfall. Harald och hans män satt under sina sköldar, men götarna var tunt klädda så de började frysa. Götnas lagman hette Torvid (=Tore räva?), och han satt till häst. Norrmännen höjde härrop, slog på sköldarna och gick upp för backen där striden började. Kung Harald vann seger, och for tillbaka till sina skepp. Om morgonen hade isen lagt sig och den var så tjock att man kunde gå på den. Männen började genast hugga upp en räna ut till vattnet tills isen var frihuggen ända ut till sjön, och på så vis kom de därifrån.

Kung Harald hårdråde stupade senare i England (år 1066).

Biskop Adam av Bremen (1000-talets mitt)

(3:16)

Under tiden nådde Guds hämnande hand sveonerna, som hade avvisat sin biskop. Först sändes en son till kungen vid namn Anund åstad för att utvidga riket, och när han hade kommit till Kvinnolandet, som jag tror är amazonernas land, omkom både han och hans trupper av det gift, som dessa blandade i källvattnet. Vidare träffades sveonerna, jämte andra olyckor, av en sådan torka och missväxt, att de skickade sändebud till ärkebiskopen för att få tillbaka sin biskop, varvid de lovade bot och bättring samt folkets omvändelse. Över detta glädde sig ärkebiskopen och gav hjorden på dess begäran dess villige herde. När denne sedan kom till sveonernas land, blev han mottagen med så stor glädje av alla, att han vann hela **värmlänningarnas** folkstam ("gentem **Wirmilanorum**") för Kristus och även sägs ha utfört underverk bland folket. Vid samma tid dog sveonernas kung Emund, och efter honom uppsattes hans brorson Stenkil, som jag ovan talat om, på tronen. Denne var trogen Herren Jesus Kristus, och alla våra bröder, som besökte detta land, kunde vittna om hans gudsfruktan. När herr ärkebiskopen Adalbert i ett ståtligt tal, såsom han brukade, beskrev allt detta som hade hänt sveonerna under hans tid (ärkebiskop i Bremen 1043-1072), var han noga med att tillfoga en syn som biskop Adalvard (i Skara) hade haft, i vilken han blev uppmanad att inte dröja att gå åstad och predika evangelium.

(4:24)

Mellan Nordlandet och sveonernas land bor **värmlänningar** ("Wermilani"), finnvedingar ("finnedi, finnwedi") och andra folk. De är nu kristna och hör till Skarakyrkan. Förutom de nämnda finns det tallösa andra svenska stammar, om vilka vi vet att endast götarna, **värmlänningarna** ("Wermilanos ") och en del av skridfinnarna har blivit omvända till kristendomen.

Kung Magnus Barfot (1099-1101)

Magnus (1093-1103), son till Olav kyrre, blev kung i Norge efter sin fader. Stenkil sveakonung dog strax efter Haraldarnas fall (år 1066; Harald hårdråde i Norge och Harald Godwinsson i England). Den kung som i Svitjod kom närmast efter kung Stenkil hette Håkan. Efter honom kom Stenkils son kung Inge (d.ä.), en god och mäktig härskare samt den störste och starkaste bland män. Han var kung i Svitjod samtidigt med att Magnus var det i Norge. Kung Magnus sade att det sedan gammalt var riksskifte mellan länderna att Göta älv skilt sveakungens och norske kungens riken åt samt därefter Väneren upp till **Värmland**. Konung Magnus gjorde anspråk på att äga all bygd väster om Väneren, det är Sunndalen och Norddalen, vearna och vardynjarna (folket i Vedbo och Valbo härader) och alla **Markerna** (Nordmarken) där ligger intill. Men detta hade allt i lång tid legat under sveakungens välde och hörde till Västra Götland i utskylde. Nu ville Markernas folk vara under sveakungens välde som förut. Kung Magnus red från Viken upp i Götland med en stor och ståtlig här. När han kom till skogsbygderna härjade han och brände och for så över alla bygderna, och folket gick under honom och tillsvor honom länderna. Men när han kom upp till Vänerens sjö led det mot slutet av hösten (1099). De gav sig då ut på Kvaldins (Kållandsö) och byggde sig där en borg av torv och timmer och grävde kring den ett dike. När virket stod färdigt forslades dit proviant och andra förråd som tarvades. Kungen satte sig fast där med tre hundraden av män. Hövdingar där var Finn

Skoptason och Sigurd ullsträng, och de tog ut det bästa manskapet, medan kungen med resten vände tillbaka ut till Viken. När sveakungen fick veta detta, bådade han samman härfolk, och ryktet gick att han skulle rida ner dit, men det drog ut på tiden. Men när is lagt sig på Vänerns vatten, då red kung Inge ned och hade nära trettio hundra man med sig. Han sände ord till de norrmen som satt i borgen och bjöd dem fara bort med sina förråd och ta sig tillbaka till Norge, men de nekade härtill. Då gav sig kung Inge ut till ön med hela sin här, och det blev anfall av och man sköt på varandra. Kungen lät bära fram sten och träd och fylla ut diket, och sedan lät han ta ankaren och binda dem vid långa bjälkar som han förde upp mot timmerväggen. Många män högg tag och drog på så vis sönder väggen. Så tände han stora bål och lät skjuta flammande eldbränder in över dem. Då bad de om nåd och kungen bjöd dem gå ut, men vapenlösa och utan överkläder. När de så kom ut fick var och en av dem duktiga rapp med videkäppar. På så vis kom de undan och återvände hem till Norge. Allt folket i Markerna gick åter under kung Inge.

Genast om våren (1100) när isarna bröt, drog kung Magnus med en stark här östpå till Älven, styrde upp längs dennas östra arm och härjade hela sveakungens välde. När han kom upp till Foxerne, gick alla i land från skeppen. Men när de gått över en å där rinner, kom götarnas här emot dem, och då blev det strid. Norrmännen krossades av övermakten och råkade på flykt och många av dem dräptes vid en fors där. Kung Magnus flydde men götarna förföljde dem och dräpte alla de kom åt. Kung Magnus kom undan och styrde ut längs ån och därpå norrut mot Viken.

Sommaren därefter (1101) fastlades en konungastämma vid Konungahälla i Älven, och dit kom Magnus norrman-konung, Inge sveakonung, och Eirik Sveinsson danakonung, och mötet var bundet med lejd och fred. Gränserna mellan länderna bestämdes och kung Magnus skulle få Margreta, kung Inges dotter, till äkta. Hon blev sedan kallad Fredkulla.

Sverre Sigurdsson (1176-1177)

Från Kongahälla for han (Sverre) till Ljodhus (Lödöse) och fick mycket bråk och besvär. Han kom med stor möda till Östergötland. Tre nätter före jul (år 1176) anlände han till Birger brosa, vilken var gift med hans faster, som hette Birgitta. Där bar han fram sitt vanskliga mål (att gå i strid mot norske kungen) inför jarlen och sin fränka.

Sedan jultiden gått, vände han färden till **Värmland**, förty att han tyckte sig icke av jarlen få sådana svar, som syntes innebära ett avgörande för honom.

Sverre samlade folk i **Värmland** (våren 1177). Jarlen Birger brosas tre söner var små och ännu ej vuxna. Det kommer brev till Sverre från kung Knut och jarl Birger, vilket löd att de inte kunde hjälpa Sverre.

Onsdagen därefter, vilken vi kalla askonsdagen, tog Sverre ledning av denna flock och anträdde sin färd från **Hammar** i **Värmland** (= *Hamar i Norge?*) och hade icke större skara än sjuttio man och vände sig mot (*Oslo-*) Viken. Han återvände senare till **Värmland** och fortsatte norrut till **Edaskog**. Efter påsken 1177 skulle han avtåga, men fann att vägarna norrut var spärrade. Han tog då rådet att färdas mot Östersalt (*Östersjön?*) och färdades genom en skog som var tolv raster lång tills han kom till Ekeshärad. Därifrån färdades de genom en skog som var lika lång tills de kom till Malung. Därifrån färdades de ytterligare genom en tolvrastersskog till Järnbäraland.

Järnbäraland lyder under sveakonungens välde och var då ännu hedet. De hade ock aldrig förr sett en konung komma i sitt land och var de ovana vid en konungs genomresa. Från Järnbäraland färdades de genom en skog, som hade en utsträckning av aderton raster, till ett härad. Därefter for han genom en skog som upptog trettioåtta raster till

genomförd. Slutligen nådde han fram till **Jämtland**, och strax därpå for han vidare till Norge. Efter en tid i Norge for han senare under året åter till **Värmland**, och till **Edaskog**.

Kung Håkon Håkonssons saga (1224-1230)

År 1224

Sigurd ribbung (som försökte ta kungamakten i Norge) uppehöll sig ofta i Värmland, under den tid som han stred mot birkebeinerna och därifrån övade ofred mot kung Håkons rike. Kung Håkon skickade ett brev österut om våren och stämde till möte med 20 av deras främsta män för att komma till rätta med denna sak, vilka kom till Tunsberg tillsammans med många bönder som beklagade sig över det våld som de led på grund av värmerna. Då lade värmerna saken i kungens händer som krävde en stor gäld av dem, men för sin godhets skull efterlät han den. Däremot tvingades de svära kungen sin trohet på nytt och inte låta hans fiender få hålla till hos dem. Brev om detta skickades ut och lästes upp på alla ting i Värmland.

Sigurd ribbung satt i Nidaros och fick i hemlighet ett brev från Värmland, från några av dem som just svurit kungen sin trohetsed och som tidigare stött Sigurd, där de önskade att han kom österut till dem. Efter Olofsmässan (28 juli) for Sigurd över fjällen och ner i Österdalarna. Där var det många män som mötte honom, så som det var avtalat mellan dem. Han reste då en flock (samlade en härstyrka) och for österut till **Värmland**. Då kom mycket folk till honom. Däribland tolv hövdingar, bland annat Thord Östman, Eirik late, Odd och hans son, Halvard Svadde, Torbjörn Ring och Thorgeir Rig. Alla hade mycket folk. Då kom (från Norge) även Harald av Lautyn, Ulf Styrsson, Gjardar och hans broder, samt Amund av Foldavold, vilka alla hade många män med sig. Och **värmlänningarna** tog emot dem alla och gav dem all hjälp de kunde. Sigurd och hans män, som kallades ribbungarna, for därefter tillbaka till Norge och fortsatte med sina våldsdåd.

Norske konungen Håkon sände då för andra gången brev till sveakungen och påminde honom om den skada som **värmerna** hade gjort i hans rike, och att han borde stoppa detta eftersom föregående kungar i deras riken hade avtalat om att de inte skulle skydda den andres fiender utan jaga ut dem från sitt rike.

Kung Håkon seglade österut till Kongahälla sent på hösten. Då kom Eskil lagman till honom. Han var gift med fru Kerstin, mor till junker Knut. De talade mycket om ofreden som **värmlänningarna** och **markemännen** gjorde i Norge, tillsammans med ribbungarna. Kungens ländermän var också tillstädes och berättade om den skada de fått av **värmerna** och götarna, de sade att norrmännen inte längre kunde tåla denna skada. Eskil bad Håkon att skriva ett tredje brev, så skulle han se till att vara hos kung Erik då det lästes vid julen. Kung Håkon ville först inte lyssna på detta råd, eftersom kung Erik i Sverige inte hade gjort något åt saken, trots de två breven. När Eskil sade sig vilja tala själv inför kungen i denna fråga, skrev kung Håkon ett tredje brev och krävde att hans ovänner var bortdrivna före åttonde dag Jul. I annat fall skulle han själv göra något åt saken. Under julen kom brev till kung Håkon från kung Erik och av de ord som det innehöll kunde han förstå att han inte skulle förvänta sig något. Då kungjorde kung Håkon att han ämnade fara till Värmland strax efter jul för att hämnas den skada som ribbungarna och värmerna hade åsamkat honom.

År 1225 – Värmland skövlas

Kung Håkon for från Tunsberg 11 jan med hela den norska härstyrkan och förberedde sig på att rycka in i Värmland. En präst vid namn Jon, som kom från Värmland, var då tillfälligt i Byen (Oslo) och fick höra av biskopen att kungen tänkte bränna både kvinnor

och barn, men prästerna skulle de lägga på stigar och hudflänga. Prästen for genast tillbaka till **Värmland** och varnade alla han mötte på sin väg. På så vis blev nyheten känd innan kung Håkon kom.

Kung Håkon for från Oslo om måndagen (den 20 januari). Två dagar senare var han nära gränsen och hade fått förstärkningar. Då kom budet att värmerna var förvarnade och hade samlat en stor härstyrka, varpå kungen skickade ut tre grupper vakter och spejare. Kungen for vidare till Vinger och väntade sig att värmerna skulle skicka män med ett förlikningsbud, men istället överföll de några av hans spejare och dödade dem. Kungen kallade därefter sina hövdingar till sig och föreskrev hur härstyrkan skulle rida in i Värmland och vad de skulle göra med landsfolket där samt med ribbungarna. Det bestämdes att kungens märke skulle färdas främst med åttio beridna och väl beväpnade män. Var och en av dem skulle dessutom ha en gående sven vid sin sida. Därefter kom två hundra man till häst och vidare fem hundra män på slädar. Efter dem kom först tre hundra man på häst, och sedan över åtta hundra man på slädar. Sist kom några hövdingar med fem hundra man. Den här som kungen hade var långt över tre tusen, varav fem hundra tjugo var utsökt väl beväpnade. Därtill var det ett stort antal hästsvenner. På grund av slädarna tycktes härstyrkan vara ännu mycket större, och en del hade två eller tre hästar vardera.

Dagen därpå (fredagen den 24 jan) var det måttlig vind men stark kyla. Härstyrkan bröt upp långt före solens uppgång och kom vid gryningen fram till **Eidskogen**, som är tolv raster (mil) lång och där är en kyrka mitt i skogen. Då kom spejarna och förtalte att det inte fanns någon samlad härstyrka, att landet var öde och att folket hade flytt till skogs. Även ribbungarna hade gett sig av. Då begav sig hären till några gårdar som heter **Moraster** som är de första i Värmland på denna sidan av gränsen. Där var alla folken hemma. Kungen stannade upp här tills hela hären var samlad, runt middagstid. Då samlade han sina hövdingar och bestämde att de skulle fara fram fredligt mot landsfolket och få dem att lägga sin sak i hans händer. Folket på gården där de var fick grid (fred), varefter kungen red vidare till en bygd som heter **Eidar** (Eda) och stannade för natten på en gård som heter **Medalbö** (Mellby), som Odd Eiriksson ägde. Med sig hade han ett flertal stora hövdingar, för de hade fört med sig en mängd vin och de kunde inte ta det med sig längre för köldens skull. En tredjedel av vinet var fruset och detta kaste man ut från gården. Hästesvennerna tog det och bröt dem i stycken så att de kunde äta dem eller smälte dem. De blev så druckna att de började slåss, varvid fjorton man blev sårade. Om morgonen samlade han hövdingarna på nytt och väntade sig att män från bygden skulle komma och be om misskund, men ingenting hände. Då började de att bränna hela bygden, varhelst de kom fram. Ingenstans fanns något folk kvar, så när som en gammal kvinna som gick fram till kungen och bad honom skona hennes dotters gård. Hon var den enda som hade haft mod att stanna hemma och kungen gav då bud till tre man att vakta den gården så att inget skulle hända den, tills hela hären hade kommit förbi. Han bad henne meddela att fler bygder skulle vara obrända ifall folket hade haft modet att stanna hemma och bett om misskund.

Framför dem hade värmlänningarna fällt träd till hinder, inte långt från **Nykyrka**, men kungen sände dit hundra hästfolk och bågskyttar som strax tog bort dem och fick de fåtaliga värmlänningarna på flykt. De for då vidare till en bygd som heter **Årvik** (Arvika), dit de anlände tidigt om kvällen. Då kom sex män från en bygd som heter **Strand**. Geir hetta han som förde ordet och han bad om nåd för dem, och alla gårdar som fanns där fick nåd. De satte ett märke på dem så att inget skulle hända dem, vilket bestod av en lång stång där de band ett vitt lakan samt reste den på det högsta huset på varje gård. I denna bygd var inte fler än fjorton gårdar, men det var fler bönder som kom och bad om nåd.

Därefter for kungen vidare med hela härstyrkan och brände bygderna var de än kom för det fanns inget folk hemma. De for framåt hela vägen tills de kom till **Gladaforsbygden**, och även här brände de bygden. När kungen var på en gård som heter **Knoll**, kom bönder till honom vilka var utsända av landsfolket och bad om nåd för dem alla. De

gav honom åtta personer som gisslan som följde honom med tillbaka till Norge. Sedan vände kungen om och for tillbaka till **Strand** där han stannade hos bonden Gils om natten, eftersom det inte var bränt. Värmerna berättade då att en helig man som hette Thor-geir vilade där. Dagen efter for de vidare och brände bygderna, ty ingen kom som ville be om misskund. Natten efter sov kungen i **Saurvik** vid **Kölen** (Köla), och om morgonen for de vidare till den bygd som heter **Holmedal**. Där hade folk samlat sig emot dem, där de värsta klevarna var och det var som trängst. De sköt på varandra en stund men till slut hoppade nordmännen av sina hästar och sprang in i skogen mot dem, varpå värmerna flydde. Deras straff blev hårdare än de andras, som inte hade gjort motstånd. Här lät kungen bränna bygden så hårt att ingenting blev kvar. I denna bygd hade ribbungarna haft ett omfattande tillhåll och de flesta bönderna var deras handgångna män. Då kungen kom till **västra Holmedal** kom både präster och bönder till honom och bad om nåd. Kungen lät då samla hären på isen och kungjorde att de skulle sluta bränna i bygden. Om natten stannade kungen hos prästen i västra Holmedal och blev väl omhändertagen, men här fanns inget vin att dricka. Ingenstans i Värmland hade de fått något gott att dricka, men på köttmat sparades intet, ty boskapen hade de inte fört med sig. Dagen efter for kungen västerut genom skogen och kom senare på dagen till Aurmark i Borgarsysle i sitt eget rike.

År 1226 – möte i Kungahälla

Då kung Håkon var i Kungahälla, kom Eskil lagman och fru Kristin dit till honom. Lagmannen sade att kung Erik (Eriksson läspe och halte) och alla götarna hade stora klagomål mot Norges kung för den färd han gjort i **Värmland**. Men kungen svarade att lagmannen kände till hur ofta han hade bett om att sveakungen skulle jaga bort från riket sitt de tjuvar (ribbunar) som dagligen stal och rånade i norgekungens rike.

År 1227 – Värmland, Kungahälla och Ljodhus

Herr Knut flydde via Gudbrandsdalen till **Värmland**. Där fick han folk och for med dem norrut till Norge. När vintern kom var kung Håkons sändemän på väg från Danmark till Norge. De blev liggande vid Marstrand för isens skull, och Knut var då i Ljodhus. Knut lät då anfalla med hjälp av en mängd småskepp. Även om det var fullt med skepp i hamnen var det ingen som ville hjälpa sändemännen, vilka med en stor del av sitt följe blev dräpta. Då kung Håkon hörde detta lät han hugga upp isen och for med sina skepp från Oslo till Ljodhus. Då de kom fram var Knut och de flesta av hans män borta. Björn backe var deras hövding. Han hade satt sig i kastellet norr om staden. Birkebeinarna omringade kastellet och de därinne kom ut så snart de fick löfte om nåd, varefter de bröt ner och brände kastellet.

År 1227 – Kungahälla, ofred i Värmland

Då kung Håkon tänkte fara österut till landsänden, kom det brev från Knut och fru Kristin och lagmannen. De sökte grid (fred) hos kungen för Knut och sa att han ville ge sig i kungens våld så snart han kom österut. De bad om att det skulle ske i lönn, så att inte ribbungarna fick reda på det, för de ville dräpa Knut. Detta gjorde kungen glad och han lovade både fred och heder till sin frände. Då kung Håkon kom österut till (Göta) Älven, sades det att ribbungarna var uppe i Vänern. Kungen sände då bud till fru Kristin, som genast svarade att hon skulle komma själv och fredhelga sin son Knut. Kungen satt i Kungahälla en halv månad och fick dagligen sändebud från fru Kristin, allt medan Håkon drog sina skepp över **Eidaskog** där ingen förr dragit sina skepp. Kungen sände bud österut till **Värmland** och sade till bönderna att de antingen skulle jaga ut ofredsflocken ut ur sina bygder eller också så skulle han komma dit och ställa till det själv. Då bönderna såg detta brev, samlade de sig och for emot Magnus, tog honom och hängde honom med flera av hans män. Därefter slutade ribbungarnas tid.

År 1230 våren – Birger brosas släkt

Den dag som tinget var i slutet av vintern kom Magnus broke, kung Håkons frände, öster från Sveavälde. Han var son till Knut jarl, som var son till Birger brosa. Magnus var gift med Sigrid, dotter till Knut sveakonung, och Knut hette son deras.

År 1240 – sändebud till Svitjod

Hertig Skule hade sänt Jatgeir skald med brev österut till Jämtland, och därifrån till Helsingland och vidare till Svitjod. Så snart som kungen hörde detta sände han Gunnar och 15 man med honom efter Jatgeir. De dräpte en man i Jämtland, som hette Tore risbit, som var hertigens syssloman. I Helsingland hann de upp Jatgeir och de tog hans brev och vände tillbaka igen.

År 1241 – uteblivet kungamöte i Kungahälla om Värmland

Under våren blev Jatgeir skald dräpt i Kaupmannahamn. Jatgeir var då kommen ned från Sveaväldet och hade farit den östra vägen hela tiden, efter det att Gunnar tagit hans brev i Helsingland. Kung Håkon for från Norge till Kungahälla och väntade sig att finna Eirik sveakonung, för svearna klagade då mycket på kung Håkon för att han bränt **Värmland**. Men kung Eirik var då uppe i Gautland och ville icke möta kung Håkon, och han sände till honom herr Birger (=Birger jarl), sin svärson, som då var gift med Ingeborg, syster till kung Eirik. Då kung Håkon kom till Kungahälla, kom en man till honom som hette Matheus och var sänd av kejsar Fredrik med många gåvor. Tillsammans med honom kom fem blåmän (svarta) till landet. Därefter for kung Håkon tillbaka till Norge.

År 1248-1249 – nytt uteblivet kungamöte om Värmland

Vid denna tid var Eirik Eiriksson kung i Svitjod, han var systerson till kung Valdemar i Danmark. Men jarlen Ulv fase var den som rådde mest i Svitjod i lag med kungen. Han var son till jarlen Karl döve och var en stor vän till kung Håkon och norrmännen. Han talade för att kungen inte skulle bry sig så mycket om bränningen i **Värmland**, medan andra eggade kungen att hämnas. Herr Birger, son till Magnus minneskjold, som var gift med Ingeborg, syster till kung Eirik, var då den tredje största rådsmanen i Svitjod. Den vintern (1247/1248) kom Ivar Torsteinsson av Dal från Svearike. Han var sänd av sveahövdingarna för att höra efter vad bot kungen ville ge svearna för den ofred han hade gjort i **Värmland**. Men kungen svarade att han bränt **Värmland** för att **värmlänningarna** stött rövarflocken, och att han ville ha ett möte. Med detta svar for Ivar åter. Om våren (1248) kom svar österifrån att svearna samtyckte i en stämma.

UPPRORET I JÖSSE HÄRAD ANNO 1437

Bakgrunden till upproret

Engelbrektsupproret, som inleddes 1434 och slutade två år senare i samband med mordet på upprorsledaren Engelbrekt, men fortsatte i form av interna stridigheter inom högadeln som övertog det inflytande som de tyska fogdarna hade haft en tid tillbaka. I december 1436 utbröt Pukefejden som främst stod mellan riksmarsken Karl Knutsson Bonde och Erik Puke, son till Upplands lagman. Båda sidorna fick många anhängare i landet. Puke hade ofta allmogens och städernas stöd och uppbådade styrkor från Dalarna, Gästrikland och Hälsingland, för att tåga mot Karl Knutsson. Efter kortare strider inleddes förhandlingar, men Erik Puke fängslades svekfullt och fördes till Stockholm där han avrättades på Stortorget den 13 februari 1437. Strax senare upphör också ett uppror i Östergötland, men under sommaren blossar ett nytt uppror upp i Dalarna och under hösten skedde ett mer lokalt uppror i Jösse härad med omnejd i Värmland, vilket också var riktat mot Karl Knutsson Bonde.

Det är av visst intresse att notera att förnamnet Engelbrekt var relativt vanligt i denna del av Värmland, till skillnad mot exempelvis Västergötland där det knappt förekom alls. Det antyder hur betydelsefull han var eller i varje fall blev enligt den folkliga uppfattningen.

APPENDIX I

Det mest väsentliga tillägget till denna bok är uppgifter om de skattebetalare som var boende på de gårdar som denna bok handlar om. Alla dessa uppgifter återfinns i en särskild Excel-fil med namnet ”(48) SYDVÄSTRA VÄRMLAND ÅR 1503-1641”. Här finns uppgifter för åtskilliga gårdar i sydvästra Värmland, närmare bestämt följande:

Tidsperiod

Under perioden 1503-1641 finns 97 kolumner med var sitt årtal (exkl. de militära längderna 1627-1641), där samtliga kända boende på de berörda gårdarna återges för det aktuella året. Några få årtal återfinns två gånger, eftersom det avser två olika skatteuppgifter. För vissa årtal är gårdarna väl representerade med uppgifter om de boendes namn, i varje fall den person som stod för skatten, medan andra år bara nämner att de är bebodda.

Berörda gårdar

<u>socken</u>	<u>antal gårdar (ortnamn med ett eller flera hushåll)</u>	
Arvika	12 gårdar (eget urval)	
Brunskog (inkl. Boda)	9 gårdar (eget urval)	
EDA		alla (28 gårdar)
Gillberga	1 gård (eget urval)	
Glava	1 gård (eget urval)	
Gunnarskog	11 gårdar (eget urval)	
Holmedal	1 gård (eget urval)	
Högerud (f.d. Arvika / Stavnäs)	3 gårdar (eget urval)	
JÄRNSKOG		alla (27 gårdar)
Karlanda	3 gårdar (eget urval)	
KÖLA		alla (33 gårdar)
NY		alla (24 gårdar)
Sillerud	1 gård (eget urval)	
SKILLINGMARK		alla (34 gårdar)
Stavnäs	2 gårdar (eget urval)	
Töcksmark	1 gård (eget urval)	
ÄLGÅ		alla (23 gårdar)
Östervallskog	1 gård (eget urval)	
<i>summa</i>		<i>194 gårdar</i>

Många av gårdarna omfattar två eller fler hushåll, i synnerhet under den yngre perioden. Å andra sidan kan en viss gård i sällsynta fall sakna hushåll under en kortare eller längre period. Det är omkring **450 hushåll eller fristående gårdsdelar** totalt sett när man kommer fram till slutet av den berörda tidsperioden.

För dessa gårdar finns drygt 15 000 uppgifter om personnamn registrerade per gård och årtal för de olika skattelängderna. Det som ej medtagits är några jordeböcker på 1630-talet, med ringa informationsvärde, samt några militära mantalslängder (1627-1633) som kan ses som dubletter till de som avsågs för skatteuppbörden.

APPENDIX II

Denna del av Appendix består av olika typer av komplement till dels den huvudsakliga texten i denna framställningen, dels den omfattande tabell över skattebetalare som det hänvisas till i Appendix I. Många av nedanstående uppgifter hänvisar till landskapshandlingarna (årtal : volymens nummer : uppslag enligt sidnumreringen hos SVAR/RA).

HÄRADER och GÄLL samt deras socknar

Dess omfattning och gränser har inte alltid varit konstanta, men antalet förändringar är litet. Denna översikt visar förhållandena i slutet av 1500-talet. De tre häraderna nedan var uppdelade i 6 gäll och gränserna överensstämde bara till viss del med varandra. Gäll var endast en kyrklig indelning medan ting och skatteindrivning utgick från häraderna.

Jösse härad

Arvika
Brunskog
Eda
Gunnarskog
Köla
Ny
Älgå

Gillbergs härad

Gillberga
Långserud
Svanskog
Stavnäs
Glava
Värmskog

Nordmarks härad

Blomskog
Fågelvik (Västra)
Holmedal
Järnskog
Karlanda
Silbodal
Sillerud
Skillingmark
Trankil
Töcksmark
Östervallskog

Köla gäll

Köla
Eda
Järnskog (ej före 1551)
Skillingmark (ej före 1551)

Arvika gäll

Arvika
Älgå
Ny
Gunnarskog

Stavnäs gäll

Stavnäs
Glava
Värmskog
Brunskog

Gillberga gäll

Gillberga
Långserud
Sillerud
Svanskog

Holmedals gäll

Holmedal
Karlanda
Töcksmark
Fågelvik (Västra)
Östervallskog

Blomskogs gäll

Blomskog
Silbodal
Trankil

1543

LANDSKAPSHANDLINGAR 1543:2:20

Köla geldh Liggiandes wdi for^{ne} Jösses herade Och är wtj *samma* geldh 2 socknar, Nempligh, Köla sochn Och Edz Sochn, Jtem Brumskogx sochn Ligger och wdi *samma* herade Och är Anexa Til Staffanes geldh

Jtem Aruika geldh ligginades vdi Jösses Herede Och är vdi samme *prestegeld* 4 Socknar Nempligh Aruika Sockn älgåå sockn Ny sockn och Gånnerskogh sockn

TILLÄGG TILL SKATTENATUR ÅR 1542-1565 resp 1614

Skattegårdar

I vissa socknar är andelen hela hemman mindre än hälften av det totala antalet, i synnerhet i Nordmarks härad. De övriga hemmanena kan vara allt från nybyggare och torpare till ½ hemman.

Ödetorp

Eda socken har 6 ödetorp inräknade i den totala summan för skattehemman år 1614, vilket är ovanligt mycket. Hela Jösse härad hade 9 ödetorp vid denna tid. Även Sillerud hade många ödetorp. Genomgående tycks dessa ha varit mycket små egendomar, vilka inte alltid blev återuppbyggda.

Gillbergs härad	
Långserud	1
Sillerud	8
Stavnäs	1
Jösse	
Köla	1
Eda	6
Brunskog	2

Skattetorp i Skillingmark och Järnskog

Skattetorp i Skillingmark, varav en av dem var kronotorpare

    Kålsrud – under Holmsrud
    Skåningslida – under Hångstad
    Bodanäs – under Bergerud

Skattetorp i Järnskog

    Gruedesrud(?) – under Söpple och Lian
    Fjällboda – under Ulfshuvdane
    Siöpi Åujk(?) – under Remgång
    Engegården – under Boda

Kyrkohemman 1614

Arvika	Gustås, Humslid, Rud, Algården (1/3), Berga (1/4)
Gunnarskog	Stommen, Backa, Lilla Gårdsås (1/3)
Ny	Stommen, Tåstebol, Skattebol (1/2), Kärringerud (1/3)
Älgå	Stommen, Sulvik, Vännerud (1/3)
Köla	Rudsgården (1/2), Hole (1/3), Ragnilsrud (1/3), Sandsgården (1/4)
Eda	Stommen, Kortlanda, Haga
Skillingmark	Stommen (1/2)
Järnskog	Stommen (1/2)

Domkyrkohemman 1614

Köla	Skällarebyn, Hallebol
------	-----------------------

Arv och Eget (kungens) 1614

Arvika	Höves, Solberga, Taserud (1/3)
Älgå	Berg, Grinsbol
Eda	Långelanda

Frälsehemman 1614

Arvika	Rackstad, Östra Högvalta, Västra Högvalta, Mellbyn (1/2)
Gunnarskog	Västra Sälboda
Ny	Vagge, Norserud, Rud, Krokstad, Öna, Kyrkebol (1/2), Oleby (1/2)
Älgå	Stretsbol, Stubberud (torpare)
Köla	Växvik
Eda	Tälle, Stora Hög, Lilla Hög (torpare), Åmot

Adligt jordägande

Jordägarnas namn för de frälsehemman som finns i sydvästra Värmland framträder både i jordeboken och de militära längderna som börjar år 1627. Nedan återges de sex primära socknarna, varav två (Järnskog och Skillingmark) saknade frälsehemman, samt ett av de hemman som ägdes av adeln i Arvika socken. Två av de hemman som uppges ha varit frälsehemman, framträder som skattehemman eller kronohemman i de militära längderna på 1630-talet. Det gäller

- Långelanda i Eda socken
- Kroppstad i Ny socken

<i>Socken</i>	<i>Frälsehemman</i>	<i>Adlig ägare år 1641</i>
Eda	Hög	Gustav Bratt till Wik / Giord Andersson till Kyrkebyn
	Tälle	Per Carlsson Gyllenstråle till Hammar
	Åmot	Gustav Bratt till Wik
Köla	Växvik	Fru Cecilia Christoffersdotter på Säffle (Seffelle)
	Ny	??
Ny	Norserud	??
	Olebyn, Östra	Fru Cecilia Christoffersdotter på Säffle (Seffelle)
	Rud	<i>säteri</i>
	Vagge	Seffued Bååt till Fällnäs
	Öna	??
Älgå	Berg	
	Grinsbol	Per Carlsson Gyllenstråle till Hammar
	Stredsbol	Fru Cecilia Christoffersdotter på Säffle (Seffelle)
	Stubbarud	Fru Cecilia Christoffersdotter på Säffle (Seffelle)

Arvika	Kyrkebyn	Gustav Bratt till Wik

<i>Socken</i>	<i>Frälsehemman</i>	<i>Adlig ägare år 1638</i>
Eda	Hög	Per Bratt till Wik
	Tälle	??
	Åmot	Per Bratt till Wik
Köla	Växvik	Fru Cecilia Christoffersdotter på Säffle (Seffelle)
	Ny	??
Ny	Norserud	Per Bratt till Wik
	Olebyn, Östra	Fru Cecilia Christoffersdotter på Säffle (Seffelle)
	Rud	<i>säteri</i>
	Vagge	Bo Gustavsson
	Öna	Per Bratt till Wik
Älgå	Berg	
	Grinsbol	??
	Stredsbol	Fru Cecilia Christoffersdotter på Säffle (Seffelle)
	Stubbarud	Fru Cecilia Christoffersdotter på Säffle (Seffelle)

Arvika	Kyrkebyn	Per Bratt till Wik

MEDELTIDSBREV – Sammandrag

Denna förteckning är hämtad från Rikarkivets databas över medeltidsbrev (finns tillgänglig på Internet), men har rättats i fråga om osäkra ortnamn i de fall som det korrekta ortnamnet är uppenbart och inte kan misstolkas.

KÖLA

1379 den 21 december

SDHK-nummer: 11557

Håkan (Uddsson), kyrkoherde i Arvika, Bengt (Håkansson), kyrkoherde i Köla och Nisse Dalbo intygar att Gullbrand i Vadjunged (i Järnskogs socken) inför hela menigheten i Jösse härad erkänt att han förhållit Amund Hatt och Birger Larsson och Magnus Lågeson ett till dem av kung Håkan utfärdat brev rörande penningar och gods, som Gullbrand lovat dem och andra.

(TRYCK: Styffe Bidrag. I:73; med övers. i Dalslands Dipl. (1996), nr 69. BHS I nr 73)

(Litteratur o. komm.: Se J. Liedgren i Sveriges släktforskarförbunds årsbok 1988, s. 226; för identifiering se Dals. Dipl. Om tillnamnet Hatt se s. 230 not 40.

EDA

1314 den 5 september

SDHK-nummer: 2624

Tord av Vidö uppgiver värdet på Peter Jonssons gård i Eda i Värmland till 156 mark penningar.

(Jfr DS nr 1972, 1978)

(TRYCK: DS nr 1977)

1355 den 3 juni

SDHK-nummer: 6863

Vid. 1399 8/7, or. papp., UUB

Johan Algotsson, Dag från hospitalet i Lödöse, Nils i Husaby, kanik i Skara, Peter, kyrkoherde i Tingvalla, Harald Thorgersson, Hemming Hemmingsson, Brynolf i Eda och Joar i Rud, intygar att Andor Petersson bortbyter till Björn Djäkne sin gård med kvarn i Åmot, Eda socken (Jösse härad) mot gård med kvarn i "Auarsbøl", en del av gården i Hammar (Eda socken, Jösse härad) m.m.

(TRYCK: DS nr 5122)

1359 den 29 juni

SDHK-nummer: 7561

Sigurd Havtorsson tillskirver lagman Birger (läs Björn) Djäken i Värmland och meddelar att han från denne och flera andra män i Värmland har fått brev om att de har frändömt honom hans jord i Åmot (i Eda socken) i samma landskap, den jord som hustru Elin och Andor Petersson har givit honom i vittens närvaro. Brevutfärdaren eller hans rätta ombud har inte kallats, såsom norsk och värmländsk lag föreskirver: att ingen lagman skall frändöma någon hans gods förrän ägaren eller hans rätta ombud tillkallats. Själv vill han inte lägga beslag på någons gods där i landet utan styrka vars och ens rätt. Därför ber han att hans jord inte skall ofredas, förrän herr Erik (Puke) återkommer till Värmland, utan de skall äga hälften var. Brevutfärdaren är beredd att köpa motpartens lott till fullt värde eller att sälja sin egen lott.

(TRYCK: DS nr 6096 b; DN III:1, nr 308; OBS! fel i DS 1399 8/7)

1359 den 29 juni

SDHK-nummer: 7562

Avskrift på papper i vid. dat. Sund (OBS! fel i DS) 1399 8/7, Nordins saml., UUB

Jöns Bengtsson och Harald Torgersson, underlagman i Värmland, kungör att de har tilldömt hederlig man Björn Djäken hela Åmot i Eda socken med allt vad därtill hör, vilket gods denne bevisligen har anskaffat för jord och penningar på rätt sätt med stadfästelse och omfärd, såsom värmländsk lag föreskriver. Nämnda gods har på lagsagans ting tillömts honom och frändömts dem som fört talan däremot, eftersom ingen kom till tinget med flera bevis eller mera behörig rätt därtill än han.

(TRYCK: DS nr 6096 a; DN III:1, s. 249, vid nr 308)

1360 den 29 juni

SDHK-nummer: 7795

Håkan Algotsson och Jöns Bengtsson meddelar välborne riddaren herr Lars Magnusson att Johan Anundsson och dennes bror Lars på sommarmarknaden i Tingvalla helt nyligen rest klagomål mot Hemming Hemmingsson om godsen Berg (i Älgå socken) och Sörby (i Eda socken). Enligt vad Hemming själv och hans vittnen försäkrar skulle Lars Magnusson med brev och genom skötning lagligen ha överlåtit dem på honom. Men Johan Anundsson och (hans bror) Lars försäkrar i vittnens närvaro att Lars Magnusson olagligt och med våld fråntagit dem godsen. Håkan Algotsson och Jöns Bengtsson har därför frändömt Hemming dessa i den avsikten att Lars Magnusson före mickelsmäss (29/9) vid sin riddared skall förklara hur han förvärvat dem, varefter domen skall stadfästas.

(TRYCK: DS nr 6304)

1405 den 24 januari

SDHK-nummer: 16402

Amund Hatt, riddare och lagman över Värmland, tillkännager att han vid ting med Jösse härad rannsakat angående "Wittenstens" i Eda socken ägor.

(TRYCK: Jfr. avskrift i Karlstads LB (Fernows Archivum Wermelandicum Tom II, s. 462-463) och i J. Silfvings samling: A. Lignells kopiebok 1844 s. 112 f (efter orig.). Foto DK. Om tillnamnet Hatt se J. Liedgren i Sveriges släktforskarförbunds Årsbok 1988, s. 230 not 40.)

1440 den 20 december

SDHK-nummer: 23667

Peter (Nilsson) Djäken och hans hustru Katarina pantsätter till Karl Knutsson 2/3 i gården Åmot, Eda socken, Jösse härad, för 40 gyllen att igenlösas före nästkommande S:t Johannis dag.

(JFR: 1359 29/6.)

(Litteratur: Om Katarina Anundsdotter och hennes man Peter Nilsson se Liedgren i Sveriges Släktforskarförbunds Årsbok 1988, s. 235.)

1502 den 20 november

Utfärdandeort: Morast, Eda socken

Erik Jönsson tillskriver Svante Sture om återtagget från Hamar och att man förväntar att han kommer till Nordmark. Om sin privata ekonomiska bekymmer samt önskemål om en fodring i Ållebergs fjärding.

(Tryckt: BSH IV, nr 223; med övers. till modern svenska Dalslands Diplomatarium (1996) nr 221.)

(Litteratur o. komm.: Om Sturearkivet se uppsats Arkiv, samhälle och forskning 2004:1-2, s. 53 ff. Om Sturearkivet se uppsats i Arkiv, samhälle och forskning 2004:1-2, s. 53 ff.)

1502 den 20 november

Utfärdandeort: Morast, Eda socken

Erik Jönsson tillskriver Svante Nilsson om återtagget från Hamar via Hedmark och Solör och att man nu befinner sig i Värmland samt förväntar denne till Nordmark i Dalsland. Allmogen i Norge önskar Svantes närvaro vid ting i Aker. Erik nämner också att han är illa ställd med korn på sin gård efter att ha gästats av dem som drog till Bohus och Halland föregående sommar samt att han mist en hospitalsdel han brukar få årligen, varför han ber Svante om dennes fodring i Ållebergs fjärding.

(Tryckt: BSH 4:223, Dalsl Dipl 221, DN 22:1:23)

(Litteratur o. komm.: Tidigare till "Sturearkivet A II (Breve til Svante Nielssøn fra enkelte Afsendere), i danska Rigsarkivet. Om Sturearkivet se uppsats i Arkiv, samhälle och forskning 2004:1-2, s. 53 ff.)

ÄLGÅ (se under Eda, Arvika)

1435 den 29 juni

SDHK-nummer: 22386

Väpnaren Bengt Magnusson ger sin hustru Ingegerd Magnusdotter i morgongåva godsens Grinsbol i Älgå och Höves i Arvika socken. Sigillanter: Väpnaren Bengt Magnusson, lagmannen Björn Nilsson och Torkel Bock.

(Litteratur o. komm.: Se E. Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 295 nr. 148 och s. 296 nr. 167.; J. Liedgren, Kammarmästaren Ingemar Ragvaldsson (Sveriges släktforskarförbunds Årsbok 1988) s. 228.)

1469 den 20 dec

SDHK-nummer: 29019

Biskop Hans i Skara bortbyter Årås med fiske och allt det gods han tillskiftat sig av Varnhems kloster till Otte Torbiorsson mot Hövise gård i Älgå sn i Värmland samt laxfiske i Jösse fors.

(Litteratur o. komm.: Se Eva Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 295 n. 148.)

1469 den 23 dec

SDHK-nummer: 29020

Otte Torbjörnsson bortbyter sitt gods "Hövise" i Älgå sn i Värmland och laxfiske i Jössefors m.m. till biskop Hans i Skara mot Årås gods vid Amneholm i Amnehärads sn.

(Jfr brev 14691213 och 14691220. Se äv. nr 39637 (= vidimationsbrevet).

(Litteratur o. komm.: Brev av 1471 u.d. avskrivet på baksidan. Ang. Amnaholm, se A.-C. Mattisson, Medeltida nordiska borg- och sätesgårdsnamn på -holm (1986), s. 50 f. Om Otte Torbjörnsson se Liedgren i Sveriges Släktforskarförbunds årsbok 1988, s. 237 ff.)

1471 den ?

SDHK-nummer: 29188

Olof "Biorsson", lagman i Värmland, ger biskopsstolen i Skara fasta på fiskevatten m.m. i Älgå sn i Jösse hd i Värmland etc.

(Avskr.perg. RA (skrivet på baksidan av odat. vid. av 1469 23/12 Skara)

(Litteratur o. komm.: Se E. Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 295 n. 148, 149.)

1494 den 13 februari

SDHK-nummer: 33068

Väpnaren "Haagen Magensson" pantsätter till sin morbror "Magens Ywersson" gården Strand med "Melgordh" i Älgå sn, "Arneas" i Grums hd och en kvarn i "Borwyghe".

(Litteratur o. komm.: Se Eva Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 289 n. 68, s. 289 n. 70 samt s. 297 n. 169 och 173.)

1498 den 12 april

SDHK-nummer: 33595

"Hacken Mogensson" säljer till svennen Niels Olsson, lagman i Värmland, sitt gods i Arnes i Grums hd:s sn, och i Älgå sn i Jösse hd.

(Utfärdandeort: Hamar)

(Litteratur o. komm.: Se Eva Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 289 n. 68 och s. 297 n. 169.)

1472 den ?

SDHK-nummer: 39637

Domprost Sven Stensson och övriga kaniker i Skara vidimerar det brev (av 14691223 = nr 29020), i vilket Otte Torbjörnsson bortbyter sitt gods "Höwisse" i Älgå sn i Värmland och laxfiske i Jössefors m.m. till biskop Hans i Skara mot Årås gods vid Amneholm i Amnehärads sn. (Litteratur o. komm.: Brev av 1471 u.d. avskrivet på baksidan.)

ARVIKA (se även Eda, samt Jösse härad)

1340 den 16 juli

Datumkommentar: Bör vara 60 år yngre (se nedan)

SDHK-nummer: 4608

Bengt Larsson ger sin hustru Katarina Bengtsdotter i morgongåva jord i Västra Sund "oc baden Öster Sundom" (=båda gårdarna i Östra Sund) samt egendomar i Arvika, Älgå och Ny socknar. Herrarna Anund Hatt och Magnus "Leghason" samt Abraham och Björn Bengtssöner beseglar. (Tryckt: E.M. Fant, Diplomata Svecana hactenus inedita 2 (J. Stenbäck) 1885, s. 13 (av 10). Litteratur o. komm.: Jfr 13980715 (RPB 2924), i vilket både herr Anund Hatt och Abraham och Björn Bengtssöner är i livet. Djurklou i Värmland förr och nu (1956), s. 76 not 55.)

1354 den 8 oktober

SDHK-nummer: 6788

Bjernerus, kyrkoherde i Arvika, och Stenulf i Almar, lämnar fullmakt till Harald Ingemarsson och Algot i Vånga att på deras vägnar lagligen överlåta till köparen Björn Djäken Bergstena med kvarn och Bäne med landbohemman (Holst socken, båda i Kullings härad) samt gården Kvinnestad (Gäsene härad).

(Tryckt: DS nr 5064)

(Litteratur o. komm.: se E. Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 286 nr 22)

1362 den 23 november

SDHK-nummer: 8209

Hemming Hemmingsson ger till sin hustru Kristina Amundsdotter halva Kyrkebyn och halva Höves i Arvika socken - den andra hälften därav hade hon fått som morgongåva (DS nr 3986) - i utbyte mot hennes gods Vall och halva Hedåker, vilka han givit som lösen för sin olycka. Dessa gods skall behållas oskiftade av den efterlevande maken och sedan skiftas mellan deras barn. Om hon överlever barnlös, skall hon få allt hans fasta och lösa gods i Värmland för den olycka och skada han vållat henne (se DS nr 5013).

(Hänv. till annat brev: DS nr 4803, 5033)

(Tryckt: DS nr 6707)

1394 den 23 juni

SDHK-nummer: 14293

Riddaren Magnus "Lofwason" tillskiftar sig av Vadstena kloster ett fiske i Arvika socken i Värmland, kallat "Judz Edhe", mot hela sin ägolott i "Asby i Komla" socken (Lösings härad) (Litteratur o. komm.: Häradshövding Matis Odenkarlls fastebrev av 8/7 1441 vidfäst (SMR 1421).; J. Liedgren, Kammarmästaren Ingemar Ragvaldsson (Sveriges släktforskningsförbunds årsbok 1988), s. 226, 233.)

1400 den 18 juli

SDHK-nummer: 15442

Birger Larsson ger på sitt bröllop på Axvalls slott sin hustru Katarina Bengtsdotter i morgongåva sina gods Västra Sund, båda Östrasundh med mera i Arvika socken samt gods i Älgå och Ny socknar.

(Tryckt: Fant, Dipl. inedita s. 13.

(Litteratur o. komm.: Se Eva Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 295 nr. 144, s. 296 nr. 160, 164 och 163.; J. Liedgren, Kammarmästaren Ingemar Ragvaldsson (Sveriges Släktforskarförbunds Årsbok, 1988), s. 227.)

1494 den 22 augusti

SDHK-nummer: 33130

Väpnaren Nils "Otzson" säljer till Nils Klasson i Vik en gård Solberg i Arvika socken i Jösse härad. (Litteratur o. komm.: Se Eva Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 296 n. 157.)

1495 den 12 november

SDHK-nummer: 33310

Nils Ottesson säljer till Peter Knag Högvälta i Arvika socken.

(Litteratur o. komm.: Se Eva Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 295 n. 147.)

BRUNSKOG

1508 den 4 maj

SDHK-nummer: 36170

Utfärdandeort: **Brunskog**

Torkel, vald biskop i Oslo, skriver till riksföreståndaren Svante Nilsson om sin och Olof Björnssons resa vid gränsen och allmogens i Solör önskemål om beskydd. Ärkebiskopen i Trondheim (Gaute) utrustar långskepp i "Nordlanden" och kung Kristiern utför vedergällning i Telemark. Torkel ber om 100 krigare till hjälp och begär Nordmarken som förläning.

(Tryckt: BSH 5:202, DN 22:1:72, Dalsl Dipl 241)

(Litteratur o. komm.: Tidigare till "Sturearkivet A V, Breve til Svante Nielssøn fra enkelte Afsendere" i danska Rigsarkivet. Om Sturearkivet se uppsats i Arkiv, samhälle och forskning 2004:1-2, s. 53 ff.)

GUNNARSKOG

1454 den 25 mars

SDHK-nummer: 26489

Nils Bratt, fogde i Värmland, återlämnar på befallning av kung Karl till Ivar Jönsson följande gods: Strand, Ris (troligen i Nors socken, Grums härad), Klarudh (möjligen Klanderud i Gunnarskogs socken, Jösse härad) och Myklarudh (?), vilka gods marsken Erik (Kättilsson) orättfärdigt fråntagit Ivar Jönssons far, som hans brev utvisar.

(Litteratur o. komm.: (or. perg., nu förlorat, Skara bibliotek) Av N. G. Djurklou (HT 1882, s. XXV) feldaterat till 1456 26/12.)

GILLBERGA

1357 den 18 juni

SDHK-nummer: 7194

Biskop Nils i Skara kungör att vid hans visitation i Gillberga kyrka genom vittnesmål av Halvard, Gudlek och andra sockenbor i Grums blivit styrkt, att Malsjö kvarn i Grums socken år 1350 av en dåvarande sockenbo i Grums vid namn Lars givits till prästbordet där i deras närvaro, och han tilldömer därför Grums kyrka denna kvarn för prästbordet.

(Tryckt: DS nr 5753)

(Litteratur o. komm.: se DS nr 5753; Eva Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 107)

1429 den 12 mars

SDHK-nummer: 21134

Erik i Hökerkulla (i Tysslinge socken) säljer till Björn Nilsson i Värmland sin egendom i Gillberga socken: "Helsbek, Martensrudh, Kiærra, Röriksby, Aspasæther" med mera.

(Litteratur o. komm.: Se Eva Österberg, Kolonisation och kriser (1977) s. 292 nr. 115 s. 293 nr. 124, nr. 127, nr. 128, s. 294 nr. 130 och nr. 136.)

1435 den 12 juli

Utfärdandeort: Gillberga (i Värmland?)

Väpnaren Tord Kokland och Sigrid Amundsdotter upplåter till Lars Ödgersson såsom belöning för hans trogna tjänst halva Ökne och hela Backa? för 100 mark. Sigillanter: Väpnaren Tord Kokland, Sigrid Amundsdotter, väpnaren Karl Hake och herr Ingemar, kyrkoherde i Gillberga. (Litteratur o. komm.: Se E. Österberg, Kolonisation och kriser (1977) s. 294 nr. 139. Om Otte Torbjörnsson se Liedgren i Sveriges Släktforskarförbunds årsbok 1988, s. 242 f.)

1444 den 29 juni

SDHK-nummer: 24564

Erik i Hökerkulla (i Tysslinge socken) säljer till Claus Nilsson, hövitsman i Värmland, gårdarna Hällsbäck (i Gillberga socken), Mårtensrud, Aspsäter, Kärra och Röriksby i Gillberga socken i Värmlands lagsaga, som han ärvt efter hustru Ramfrid, änka efter (eller hustru till?) Matts Henriksson, för 120 mark svenska penningar och ger fasta enligt värmländsk lag med 4 väpnare och 5 bönder.

(Litteratur o. komm.: Se E. Österberg, Kolonisation och kriser (1977) s. 285 nr. 21.)

1444 den 29 juni

SDHK-nummer: 24565

Erik i Hökerkulla (i Tysslinge socken) säljer till Björn Nilsson, lagman i Värmland, gods i By och Gillberga socknar.

(Litteratur o. komm.: Se Eva Österberg, Kolonisation och kriser (1977) s. 292 nr. 115, 124, 127 och 128, s. 294 nr. 130 och 136.)

1467 den 12 november

SDHK-nummer: 28674

Prosten Erik i Gillberga och prosten Halvord i Tingvalla, kyrkoherdarna Jon i Väsehärad, Leker i Ölmehärad m.fl., Olof Björnsson, lagman i Värmland m.fl. vidimerar brev 13470628 (DS 4192 a), 14320708 och 14660202.

(Tryckt: det vidimerade brevet av 13470628 tryckt i DS 4192 a)

1488 den 2 juli

SDHK-nummer: 32086

Biskop Brynolf (Gerlaksson) i Skara förlänar med kapitlets samtycke gården "Biærnhede" i Gillberga sn i Värmland till Anders Eriksson.

(Litteratur o. komm.: Se E. Österberg, Kolonisation och kriser (1977), s. 293 n. 116. Hielp Maria. En bok om biskop Brynolf Gerklaksson, red. J. Hagberg (2005), passim.)

STAVNÄS

1353 den 17 maj

DHK-nummer: 6564

Utfärdandeort: Grinsbol

Heneke Ulf utfärdar kvitto till Hemming Henningson på 130 mark.

(Sigillanter: Harald Thorgersson, Joar Sigbjörnsson, herr Olav i Stavnäs)

(Tryckt: DS nr 4915)

1361 den 17 mars

SDHK-nummer: 7936

Benike i Odenstad och hans hustru Sigrid upplåter till prostens Mattias i Västerås gårdarna Uddby och Bonderud (i Varnums socken) med tillägor och lösören för de brott, varför Tyrgils Bagge fällts med kungsedsdöm och rätt landslag. Harald Torgersson fastfor godset och Jöns Algotsson, Björn Djäken, prästen Olof i Gillberga samt sex bönder därstädes höllo 'a fäst'.

(Sigillanter: Jöns Algotsson, Jöns Bengtsson, herr Ragvald Karlsson i Tingvalla, Harald Torgersson, Björn Djäken, herr Olof av Stavnäs)

(Tryckt: DS nr 6448)

1518 den 29 september

SDHK-nummer: 38208

Erik Halvardson i "Træsten" säljer till herr Erik Abramson på "Loo", hövitsman på Örebro och i Västergötland, gården Torn i Stavnäs sn (Gillbergs hd) i Värmland för 40 mark "i Danst taall". (Litteratur o. komm.: Ang. Loholm(en), se A.-C. Mattisson, Medeltida nordiska borg- och sätesgårdsnamn på -holm (1986), s. 58.)

NORDMARKS härad

1287 den 3 maj

SDHK-nummer: 1371

Kung Magnus av Sverige till invånarna i Sundal, Nordal, Valbo, Vedbo, Tössbo och Nordmark med uppmaning att hädanefter, såsom sker i områdena kring Skara, erlægga sin sädestionde till biskopen B. i Skara i säd i stället för att, såsom tidigare, erlægga den i form av smör, oavsett om detta skett enligt en överenskommelse mellan deras förfäder och tidigare biskopar. (Tryckt: DS 937; Dalslands Diplomatarium (1996) nr 22)

1396 den 11 december

SDHK-nummer: 14668

Herr Heine Snakenborg och hr Erik Erlandsson, lagman i Västergötland, utfärdar räfstetingsdom, vari gods i Nordmarks härad i Dalaborgs län, som tillhörde marskens (Erik Kettilssons) arvingar och sockenkyrkor, dömdes under skatt. Fastar är domprosten, ärkedjåknen och 6 frälsemän. (Tryckt: Lignell 1, Grevskapet Dal II, s. 220 f.; med övers. Dalslands Dipl. (1996), nr 81. (Litteratur o. komm.: Jfr. J. Rosén, Drottning Margaretas svenska räfst, Scandia 1950, s. 184 ff.)

1518 den 26 juli

SDHK-nummer: 38195

Torbjörn Ottesson, häradshövding i Nordmark, på häradsting i Holmerutt, i närvaro av Sven Björnbakk, biskop Matis fogde, samt uppräknade nämndemän kungör, att Björn Ulfsson då stod inför rätta för begångna horsbrott och rov av en häst i Norne från Aslak i Kellæ. Samtidigt frågade Ulf i Fagerbol sina fränder, om någon ville låna honom pengar på hans gård Fagerbol (Karlanda sn, Nordmarks hd) eller köpa den, men ingen ville. Då köpte Jöns i Bön nämnda Fagerbol för 12 gyllen (?). Sedan köpet var lagståndet i 3 år, dömes nu detta lagligt. (Tryckt: med översättning i Dalslands Diplomatarium (1996), nr 276.)

JÖSSE härad (jfr Arvika sn)

1394 den 28 juni

SDHK-nummer: 14297

Nils Ulfsson upplåter till "Elew" Håkansson och dennes hustru Bengta Jönsdotter, som är Nils "syster", för de penningar som brevutfärdaren är honom skyldig, följande gods: Trasnes (=Tråsnäs) och Arbek (=Årbäck, Nors socken, Grums härad), Rudh (=Rådom) och Prästerud (nu Råmyren, Sunne socken, Fryksdals härad) samt sin del i "Iusteda fors" (möjligen Jössforsen i Jösse härad).

(Litteratur o. komm.: Se J. Liedgren i Donum Boëthianum, s. 230.; Nils Ulfson, kantor i Linköping. Jfr. brev (defekt) 1390, or. perg. RA. Om Anund Hatt se Liedgren i Sveriges släktforskarförbunds Årsbok 1988, s. 233.)

1449 den ?

SDHK-nummer: 25441

Väpnaren Bengt Algotsson överlåter till riddaren Jöns Lagepose gårdar i Jösse och Vartofta häraderna samt gårdarna Ed och Strand på Dal. (Tryckt: med övers. Dalslands Diplomatarium (L1996), nr 125.)

RIKSREGISTRATUR – Gustav Vasas regeringstid

<i>Följande gårdar berörs:</i>	<i>År:</i>
Strand (troligen i Älgå eller Ny sn)	1528-1530, 1529
Kyrkebyn, Arvika socken	1548
Berg, Älgå sn	1548
Höves, Arvika sn	1548

1528-1530

Förteckning på kronans förläningar. En handskrift tillhörande Gustav Vasa:s brev vilken troligen tillhört riksregistraturet. Nedan återges en enda av ett flertal poster.

ANM.

- *Sven Kart, nämnd nedan som död 1551, var någon form av förvaltningsman, men skatterna av de berörda socknarna skulle efter 1551 gå direkt till Kronan istället.*
- *Salmon i Strand (troligen i Älgå eller Ny sn), var även med på herremötet 1529.*

Vermelandt

Swen kart
Sillaridtz och swanskogs sokner

Salmon j strand
Gunnadtskogs sochn medh skatthen oc hestalopet och icke sakefald til en tijdh

1529 den 17-21 Juni

Skrivet i Strängnäs

Förhandlingar vid Strängnäs riksdag rörande västgötaupproret. Nedan återges ett kortare utdrag. (D 1529-1531, fol 77 v)

ANM. (sid 93v)

- *Salmon i Strand (troligen i Älgå eller Ny sn), nämns även 1528-1530 ovan.*
- *De övriga kan inte idenfieras närmare.*

...

Tesse effther:ne bönder vore på menige landzens vegna i förscriffne herremöthe oc hade met sig heem breff till huart heredhe sadane vår keriste nådige herris breff oc Rikisins råd om thet som förhandlet war ed Suar till teris klagemål som vår keriste herris breff inneholler

...

vermelandth

Salmon i strand
inge knutsz[on]

...

Gilberga H: i vernelad [= vermeland]
p[er] ådgessz[on]

1548 den 23 Februari

Skrivet i Vadstena

Öppet brev om jordabyte i Värmland mellan Kronan och hustru Anna, änka efter Brynte Knutsson. (1548, fol 36)

Öpelt breff för Hustru Anna Brunte Knutßons effterleffuerske att hon schall holle vdi sin liiffztiidh En gårdh benempd Kyrckebyn i Arffwiike Soken i Gösens Härede, vdi wermelandh frij för Chronones skatt. Och schall hon vplate k. M[ajestä]tt ther emott Twå gårdar, Som äre, Bergh i Bälge Soken och Höffues i Arffwike Soken. Datum vt Supra Anno loco et Tempore. [Wastena 23 Februarij.]

Anm.

Avser Kyrkebyn i Arvika socken i Jösse härad, samt Berg i Älgå sn och Höves i Arvika sn.

1551 den 13 mars

Skrivet i Gripsholm

Till Severin Småsven angående en norsk flyktings utlämnande, om en dråparens sändande till konungen, om Värmlands indelning samt om lönen, fogdarnas underhåll och gårdens utgörande där. (1551, fol 57)

Vår gunst etc. Vij haffve förnummet, Söffvering Småsven, att thu haffver sendt Peder Hanssonn opå Agersshuss enn fonge, som ifrån Norige medt ett qvinfolck rymdh var och titt in i Vermelandh etc. Så förundrer oss icke lithet, hvarföre thu thet giordt haffver flere bådhe udi Danmarck och Norige haffve icke monge fonger (som häden ifrå Sverige rymde äre och in udi för:ne Danmarck och Norige) skicket oss tilhonde igen, huru thu udi thenn saack handle skulle och icke i thenn måtte giordt effter titt egett sinne, och ther thu någett yttermere eller offtere oss ovitterligitt udi sådane eller anliggiende saker så handler, dhå skall thu ther opå föga tack förtiäne etc.

Ytterligere kunne vij icke umbäre the två sockner thu begärer till underholning; doch um thu tigh troligenn opå vårt gagn och beste bevijsendes varder udi thinn befalning, vele vij hielpe tig någett annat till underholdh, när thu giffver oss tilkänne, hvar thu sadant begärer och vij thet afflathe kunne.

Ithem effter vij nu sielfve vele beholle Normarken, Fryssdalenn och Elffvedalenn, som framlidne Bothvedt Larsson aff oss udi förläning hade, samelunde the två sochner Sijllerydh och Svanskogh, som framlidne Svenn Kartt udi förläning hade, therföre haffve vij latidt fördele hele landett emellan tigh och Haraldh Lake, så att thu skall haffve i befalning Gilbergz häradt, Jusses häradt, Normarken, Elffvedalen och Frysdalenn, och skall thu tesliges svare till Gillbergz proesterij; thenn annen parthenn udi Vermelandh skall Harald Lake haffve udi befalning, och effter the aff Jusse häradt ingen gerdh gjorde i fiordh, thenn tijdh the andre Vermer theris gerdh emott Abram och Svantte utgiorde,

therföre vele vij, att thu skall handle medh them, så att the nu motte göre like så stoor gerdh, som the andre dhå utgiorde, och skall thu lathe same gerdh komme till vår bruckningz behoff, som vij haffve opå Vermelandz bergh; thette thu medt thet förste må beholle[!] etc. och skall Harald Lake tig samma gerdh qvittere. Item när thu upbär någre kiör opå våre vegne, dhå vele vij, att thu skall skaffa oss gode unge kiör och icke the utgamble, som inthet duge. Samelunde är vår villie, att thu skall lathe komme udi tijd fram alla the partzeler, som tig årligen bör leffverere, järnett till Elffzborgh och the andre partzeler, som ähr penningar eller oxer, hijtt up udi retten tijdh, vettendes tigh fulkommeligen her effter rette etc. Datum Gripzholm 13 Martij anno [15]51.

1552 den 17 juni

Skrivet i Kungs-Vallby, Närke
Kvitto för Bengt Skrivare på skinnvaror.

Vi Gustaff etc. göre vitterligit, att vij udi egenn kong:e persone thenn 17 Junij anno etc. [15]52 udi Konungzvalby i Närke annamedt och upburidt haffve aff vår tienere Bencht Scriffvere ett looskinn, som vår fougte udi Vermelandh, Söffverin Småsven, udi Elffvedalere ne på våre vägne köpt hade; item fyre skatte mårder, som för:ne Söffverin aff Jösses häredt upburidt hade etc. Hvarföre giffve vij för:ne Söffverin her medt qvitt och frij etc.

Gustavus.

ANM.

En gård i Eda socken betalar den årliga räntan med mårdsinn, varför det möjligen är dessa som avses.

1556 den 2 okt

Skrivet i Eskilstuna
Utgångna skrivelser från konungens kansli 1556. Nedan återges endast en av skrifterna.

Föreskrifft för hustru Kirstin, här Tårstens effterleffverske udi Gilbärghe, till Pädher Nilsson, att han ransaker och effterfrågher, um hon icke mhère sölf haffver anamedt udi betalningh än the 300 mark han aff här Torsten länth haffver; ithem att hon skall beholle prästgården, så länghe hon holler ther en capellaen och gör ther aff then taxe, henne aff samme prästegård gå bör.

Anm.

Det har antagits att Gillberga ovan avser Värmland, och inte någon av de andra orterna i landet med samma namn.

1556 den 24 dec

Skrivet i Västerås
Utgångna skrivelser från konungens kansli 1556. Nedan återges endast en av skrifterna.

Till Peder Nilson, att han lather hustru Kirstin, her Torstens i Gilberge effterleffverske, bekomme thett törp, sädt, qvern och allt annet igen, som han henne ifrån tagit haffver etc.; och hvar henne icke täckes bliffve her i landet, må hon obehindret drage till sit folck igen; item skall han giffve sig till K. Ma:tt medt sin räkenskap etc.

Anm.

Det har antagits att Gillberga ovan avser Värmland, och inte någon av de andra orterna i landet med samma namn.

LANDSKAPSHANDLINGARNA – Utdrag

I kapitlen som följer är en väsentlig del avskrifter från landskapshandlingarna. För att möjliggöra detta har en del regler använts vid återgivningen.

- Text inom **parentes** ( ) är en sammanfattning av befintlig text eller en formulering med modern stavning etc.
- Text inom **klamrar** [ ] avser egna kommentarer.
- Text som är skriven med *kursiv stil*, avser bokstäver som inte är utskrivna utan är förkortade och endast återgivna med korta streck eller andra enkla tecken enligt sedvanligt sätt.

ÖDEGÅRDAR

De gårdar och torp som omnämns som öde i Landskaphandlingarna omfattar tiden från och med år 1565, vilka har följts fram till 1580 när de allra flesta var bebyggda igen.

Därtill redovisas ödehemman och nybyggare för 1600-talets början samt några gårdar som brunnit ner av vådaeld.

1640

MANTALSLÄNGDEN (KVARNTULLSSKATTEN)

hwsfattiga Bönder och Enckor som gå mz káp och säck

...

Kiöla sochn

...

Capelanen her Torsten i Rudzgårdh, ähr brunnet före alla hans böcker och kläder

1629

LANDSKAPSHANDLINGAR 1629:10B:128

(Årlig ränta – Jordeboken)

Skillingemark Sochn

Brynte i fiääll – Bränd af wådeeldh, och frit på HKMz någige behagh för wisse och owisse

Pertzeler för (1)629

Järnskogh Sochn

Engebreht i Vlzhusfudh – öde $\frac{1}{4}$ (1)629

Per i Stommen – öde $\frac{1}{2}$ (1)629

LANDSKAPSHANDLINGAR 1629:10B:206, 320

Ödes heman som ingen Bruker doch vtgöra någre der af Hufwedhskatten för det dee der något

Höö bärgat hafue

Nordmarckz Häradh

Vlfshufda i Järnskough Sochn skatheman – $\frac{1}{4}$

Wallnääss ij Ellgåå Sochnn – Skatteheman $\frac{1}{2}$

Berga vthij gunnerskogz Sochnn – Skattehem: $\frac{1}{2}$

Bergh ij Ny Sochnn – Sk:Heman $\frac{1}{4}$

Rudenne i Ellgoo S. ä – Sk. Hemmonn $\frac{1}{4}$

Fiell i Eedea S. – Skatte Hemonn $\frac{1}{4}$

LANDSKAPSHANDLINGAR 1629:10B:210

Brände Heman

Fiell i Järnshogh Sochnn Skatteheman – 1

1628-1630

LANDSKAPSHANDLINGAR 1628:11B:286f (samt 1629:10B:129f; 1630:18B:293)

(Jordeboken – Årliga räntan)

(Skillingmarks sn)

Torpestäder

[skattehemman]

Kålsrudh Rånter Åhrlige 1 st ^f får	vnder holmsrudh
skeringzliann Rånter 2 st ^f får	vnder hångsta
Bodenäs Rånter Åhrlige 1 st ^f får	vnder Bergerudh
(Järnskogs sn)	
Torpestäder och Vtiorder	
Gårdsrudh Rånter åhrligen 2 st ^f får	vnder Söple och N: Lijann
Fiälboda Rånter åhrligen 1 st ^f får	vnder vlfshufda
Nääs Rånter åhrligen 1 st ^f får	vnder wlshufda
Siöpiöck Rånter åhrligen 1 st ^f får	vnder Rämgänge
Engegårdh Rånter åhrligen 1 st ^f får	vnder Bua
(Eda sn)	
Ödesz Torp (Skattejord)	
Dall	
Forssa	
Gunnersbyn	
Haga	[avser inte hemmanet Haga]
Bagebyll	brukes vnder by [1630: Bollby]
häterudh	brukes vnder heliebol
wick	brukes vnder helieboll [1630: under Fjäll]

1625-1626

LANDSKAPSHANDLINGAR 1625:17:81ff (& 1626:14A:14)
(Jordeboken – Årliga räntan)

(**Skillingmarks sn**)
Torpestäder
Kålsrudh brukas vnder **holmsrudh**
skiringzlidh brukas vnder **hångstadh**
Bodnes brukas vnder **Bergerudh**

(**Järnskogs sn**)
Torpestäder
Gierdesbyn brukas vnder **Söple och lijanne**
fielbodha brukas vnder **vlfzhufuudh**
Nääss brukas vnder **vlfzhufudh**
Siöpiöck brukas vnder **Remgerdt**
Engegården brukas vnder **Budha**

Juszes Häradtt Anno 1625

Kiöla Sochn
(inget)
Eda Sochn
Torpställe
fårssa brukas vnder **lunden Rântar** 2 öre – Oxeskat
gunnersbynn brukas vnder **älgesta** 1 öre – Oxeskatt
Haga brukas vnder **haga** 1 öre – Oxeskat
Bålby brukas vnder **by** 2 öre – Oxeskatt
Hötttherud bruk: vnder **heliebol** 1 öre – Oxeskat
wijk brukas vnder **fiell** 1 öre – Oxeskat
Crono Parter
Bogen brukas vnder **Empterudh**
Össbyn brukas vnder **Hammar**
Torbiörssbyn brukas vnder **huitensten**
Mälbyn brukas vnder **Mälbyn**
Morast brukas vnder **Morast**

Kyrkioskog vnder hammer

1624

LANDSKAPSHANDLINGAR 1624:17:6

Tilöckningen på Åhrlige Rântan wtj Peder Oloffssons Arrende 1625
Kiöla S.

Telle haffuer tilförenne warit et ödestorph och nu är 1/8 hem: skat: – 1/8

LANDSKAPSHANDLINGAR 1624:15:117

Tillökningh vthi Peder Oloffssons Ährende J Wästresyslett i Warmelhandh hwilken wtj Åhr
Jnförde vthj Jordebooken och Summarum Åhrz 1624

Brunskougz Sochne

Nybyggjare

Rööstakann ähr uptaginn Åhr 1620	??
skough Ähr optaginn Åhr 1620	[i Brunskogs sn]
Nolby Ähr uptaginn Åhr 1619	[i Brunskogs sn]
Bräckenn [Bråten] Ähr uptaginn Åhr 1620	[i Brunskogs sn]
Lasstorp Ähr uptaginn Åhr 1623	[??]
Biörkenäs Ähr uptaginn Åhr 1621	[i Boda sn]
Lerbootorp Ähr uptaginn Åhr 1620	[i Boda sn]

(Gillberga etc, nybyggare 1624:15:226)

[motsvarande finns inte i Skillingmark, Järnskog, Köla, Eda, Ny, Älgå sn:ar]

1623

LANDSKAPSHANDLINGAR 1623:15:243

(Årliga rântan)

Eda socknn

Ödestorph

Talla Rântar	Oxeskat – 1 öre
fårsa Rântar	Oxeskat – 1 öre
Gunnersbynn Rântar	Oxeskat – 1 öre
Haga Rântar	Oxeskat – 1 öre
Bog kijll b(rukas): vnder by	Oxeskat – 1 öre
Hatterudh brukes vnder helieboll	
	Oxeskat – 1 öre
wijk brukes vnder fielle	Oxeskat – 1 öre

1621

LANDSKAPSHANDLINGAR 1621:2:154

Brände aff Wådheeldh och hafue frijt, såsom Försthlade Bewos härom förmähler

Skattehemman – 1/3 N: Åhrtaken i Kiöla S:

Skattehemman – 1. N: Byen i Elgåå S:

Skattehemman – 1/3 N. Ragnilerudh i Kiöla S:

1616

ÄLVSBORGS LÖSEN 1613-1619, termin 3 (år 1616)

(*avser Järnskogs socken*)

Rasmus i Påterudh	}	theras
Oloff <i>ibidem</i>	}	boskap i
Nils <i>ibidem</i>	}	hiell slag
	}	gen

1613

LANDSKAPSHANDLINGAR 1613:10:19

Brende Heman aff Wådeelld

Skattehemann – 1 grytuidh i Köla S: } Jngen frihet

1/2 Skattehemann – 1 Torgesrud i Köla S: } N[i]utit

...

Skattehemann – 1 Skadeböll i tixmarch S:

Ödesheman

1/3 Skattehemann – 1 tanerud i Ny Sochn

1/2 galltruieh i Sillerud S:

Ödestorph – 1 Ekegårdh i Kiöla S:

1/4 Kyrkehemann – 1 Sandzgården i Kiöla S:

1/4 Skattehemann – 1 wijck i Elgå S:

1/3 skattehemann – 1 Korterud i Kiöle S:

LANDSKAPSHANDLINGAR 1613:10:279

Ödes hemann

Desse hemann äre på tu tingh vpbudne, och nu på näste tingh som hålles, skall fougden Kenne(?) dem vnder Chronan, och förskaffe der åbor vppå.

1611

LANDSKAPSHANDLINGAR 1611:2:

Hångstad i Skillingmarks sn

brendt af wådeeldh

1580

Öde gårdar oc tårp och Ny besittna hemann

[begreppet nybesuttna innebära att de kan ha brukats ända sedan 1576 men att de fortfarande har skattefrihet och åtnjuter detta under den tid som bestämdes, ofta 3 år men tiden kan varieras mycket]

gilbergz herede

Sillaryd Sockn (2 gårdar, som båda var nybesuttna)

Suanscog Sochn (2 gårdar, varav en var nybesuttan)

Longzryd Sokn (3 gårdar, varav 2 var nybesuttan)

Staffuenes: S: (1 gård)

Jwsheredh

älgåå Sochn

gladznes en kyrkio scog – Slät öde

Frisdalen

Fryxende Sochn (1 gård)

Nordmarken

Blomscog Sochn (1 gård)

Sillabodalls Sochn (2 gårdar, varav en var nybesutten)

fuglauich S: (2 gårdar)

hiernnescog S:

Budenäs – itt scatta tårp – Slät öde

holmedalls S: (1 gård)

1579

LANDSKAPSHANDLINGAR 1579:10:125

Öde gårdar oc tårpp oc Ny besittna hemon

gilberz Herade

(Silleruds sn) (2 gårdar)

Svanscog Sochn (4 gårdar)

Longzrydh Sockn (3 gårdar)

Jwszes Herede

Eda Sochn

Kyrkio landbo

Korttlandh – Slett öde obruket (15)79

Gladuald Sochn (1 gård)

Friszdalenn

Gryxende Sochn (1 gård)

Nordmarch

Blomscog Sochn (1 gård)

Tranekiöll Sochn (1 gård)

hiernnescog Sochn [inklusive Skillingmarks socken]

Bodanäs – Slett öde obruket (15)79

fuglauich Sochn (1 gård)

Österualdscog Sochn (2 gårdar)

Sillabodall Sochn (4 gårdar)

Holmedall Sochn (1 gård)

1578

LANDSKAPSHANDLINGAR 1578:5:136

Öde gårdar och tårpp och Ny Besittna hemon wtj westersyslett

gilbergz Herede

Sillarydh Sochn (7 gårdar)

Suanscogh Sochen (3 gårdar)

Longzrydh Sochen (3 gårdar)

Gilbergz Sochen (3 gårdar)

Jusses Häredhe

Eda Soken

kyrkio landbo
korttlandh - Inthz vptagit och inthz gwsgeld opburit, är inthz bruked (15)78
Staffuenäs Soken (1 gård)

Frisdallen
Fryxende Soken (2 gårdar)

Nordmarken
Blomscogh Soken (1 gård)
Traneköll Soken (2 gårdar)
hiernescogh Soken [inklusive Skillingmarks socken]

bodanes |
skilboda | Slätt öde
Skenungz lida | obruked
Fwglauik Soken (1 gård)
österwaldscog Soken (2 gårdar)
Sillabodall Soken (6 gårdar)

1577

LANDSKAPSHANDLINGAR 1577:17:85

Ödhe gårdher: Torpp och Ny Bäsittna Hemon Wti Wester Sysletth

gilbergz Heredhe
Sillarudz Soken (2 gårdar)
Suanskogh Soken (3 gårdar)
Longzrudz Soken (2 gårdar)
gilbergz Soken (5 gårdar)

Jösses Heredhe
Edha Soken
skatta gårdhr
Morasth ny besittenn
Kyrkio landbor

Korttlandh

Arffuika Soken
hwmlakill
Staffuenes Soch (1 gård)

Nordmarken
Blomskogh Soken (2 gårdar)
Tranekiöll Soken (2 gårdar)

Hierneskog Soken [delvis även Skillingmarks sn]
Skatta Böndhr

gunnerudh
nordgårdh – 1/2
Siönderudh
Skatta törpp

Bodannes
ffielboda
Skenungx lida

Holmmedalz Soken (2 gårdar)
Tyxmark Soken (1 gård)

Österuallskog Soken (1 gård)
Silbodals Soken (8 gårdar)

1576

LANDSKAPSHANDLINGAR 1576:11:121

öda gårdar vti vester sysla som för derffuitt är egenom then longliga offridh her vt med then norske grensenn waritt haffr oc littet korn sedan wexett haffr som huar man wett

Sillaryd Sochenn (8 gårdar)
Swanscog Sochenn (3 gårdar)
Longzryd Sochen (7 gårdar)
Gilbärga Sochenn (4 gårdar)
Staffnäs Sochen (2 gårdar)

Nordmarcken
blomscog Sochen (3 gårdar)
ffwglauich (1 gård)
tranaköl Sochen (1 gård)
karlande Sochenn (4 gårdar)
holmedall Sochen (2 gårdar)
Silbodall Sochen (4 gårdar)

hiernescog Sochen [även Skillingmarks sn]

Skatta bondar
1 högesetter
1 holmsryd
1 bönn
1 gunaryd
½ bärgeryd
1 Siönderyd
½ nordgård
kirkio Landbor
½ stompnen clewen

Ny Sochenn
Skatte bönder
ffiskewich

arffwicka Soken
hwmlakiil

Eda Sochen
Skatte bönder
morast
kortlande

1575

LANDSKAPSHANDLINGAR 1575:15:115

öda gårdar hella ok halffua
vti vester sysle oc nock gårdar äre nu Nylliga vptagitt på frihett

Jösszes herede

Eda Sochhnn
Scatta gårdar
morast
Kykio Landbo
kortlande
vtiord – i morast

bronscog Soken
Scatta bonda
ffiell

gilbärgz herede
(Gillberga socken saknas)
Longzrud Socken (8 gårdar)
Suansxog Socken (2 gårdar)
staffnäs Socken (2 gårdar)
Sillarudz Socken (3 gårdar)

Nordmarckenn
karlande S. (10 gårdar)
Nocken vtfattiga bönder oc öda torpare vti nordmarcken som Jngen haffua Rådth til att Skatta
fföre oc öda gårdar ~~Rentade~~
Scatta torpare – 10 (stycken)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1575:15:118 (& 135)
[tillägg inom parentes nedan är hämtade från det register som börjar på uppslag 135]

öda gårdar hella ok halffua sampt med öda torpa städer och Rydiasteder och är bewislicht att
mongestas vti sama öda gårdar setter en fattiga vtt arma bonde som en husman oc såår littet then
ena åår i skepo then andra 3 skepar oc bruckar engen ok gör hallfua Skatten

gilbergz gell (37 gårdar)
blomskogz geell (41 gårdar)
holmedalz gell (43 gårdar)

kölla gell
Skatte hemon
tömpta haffr waritt öda vti 8 år oc är nu vptagitt ano 73 oc scal skatta ano 76 oc nokitt engen
haffr waritt brwcke med foutens loff oc mine

bulsta [Bålstad] gaffr waritt öda vti 9 åår oc är vptagitt ano 73 oc skal skatta ano 76 och haffr
Jnttet varitt bruckitt

granderad hafft waritt öda vti 8 åår oc är vptague ano 73 oc skall göra scatt ano 74 oc haffr Jnttet
varitt brucket oc är nu öda

(Skelingemarck Sochn)
wick haffr waritt öda vti 8 år oc haffr Jnttet varitt bruckitt oc är nu optagitt och scal göra skatt ano
76

budar haffr waritt öda vti 8 åår oc är nu optaget oc skal skatte ano 76 oc haffr nogitt varitt brukitt
aff en fattiga man ij 3 åår

pätterud haffr legatt öda vti 8 år oc är vptaget ok skall göra skatt ano 76

högsetter haffr varitt öda vti 8 åår oc haffr waritt brucket 3 åår oc skatta ano 76

kirkio hemon

kleffwen haffr waritt öda vti 8 åar oc nu vptagitt ano 74 oc scal skatta ano 76

Skatte hemon

bärgarud haffr waritt öda vti 8 åar oc är en nu öda oc engen haffr varitt bruckett 2 åar med frvns(?) lott

gunarudh haffr varitt öda vti 8 åar oc är en nu öda licka vel var ther besettet aff en knicht ij 2 år oc brucket littett

~~hast~~ **holemsrudh** haffr varitt öda vti 8 åar oc haffr 3 åars frihett ok skal skatta ano 75

(**Sunsag** [Sundhagen] haffr waritt öde ij 8 år och haffr engen w...(warit?) Brukatt s mz ffoqtans Loff och mine)

bönn haffr varitt öda ij 8 åar oc skal höra skatt ano 75

olarud haffr öda ij 8 åar oc engen haffr varitt brukcket med fouggens loff oc skal skatta ano 75

(**Hieniskog** Sochn)

kirkio hemon

stompnen i hernesog haffr varit öda vti 8 åar oc haffr tet nokitt littet varitt bruckitt med fottens Loff oc skall skatta ano 76

Skatte hemon

nordgård haffr varitt öda vti 8 åar oc är en nu öda oc engen haffr varitt bruckitt 2 åar med fottens loff

Siönderud haffr varitt öda ij 8 åar oc är nu vptagitt vpå 3 års frihett oc skal skatta ano 78 och engen haffr varitt bruckitt ij ~~åar~~ med fottens loff oc mine

korsbyn haffr varitt öda vti 8 åar oc haffr nokitt varitt bruckitt oc är nu vptagitt oc skal skatta ano 76 med fottens loff

(**Ede** Sockn)

morast haffr varder öda vti 8 åar (12 år) oc haffr Jntet varit bruckitt oc är nu vptagitt oc skal skatte ano 79

kortlande haffr varitt öda vti 12 åar oc är en nu öda och haffr engen varitt bruckit (i 2 år) med fottens loff oc mine

Tesse Effter skriffne öda torpastedar haffr nokitt littet varitt bruckitt Jn vnder ~~andra~~ gårder med fottens mine til the gårder som haffr waritt besettne [jfr år 1625]

Sundshaga	[Sundshagen i Skillingmarks sn]
budenes	[intill Bergerud i Skillingmarks sn]
skeningzlida	[intill Hångstad i Skillingmarks sn]
kolsrud (kostzserud)	[intill Holmsrud i Skillingmarks sn]
S: kopem	[Södra (Lilla) Koppom i Järnskogs sn]
söpek	[inte Söpple; intill Remgäng i Järnskogs sn]
gårdzås	[eller Gärdsbyn?; intill Söpple och Lian]
mosszetacken	[Mosstakan i Järnskogs sn]
näs	[intill Ulfshuvdane i Järnskogs sn]
fielbuda	[intill Ulfshuvdane i Järnskogs sn]
bettaga	[Bete i Järnskogs sn]
gunorsböl	[eller Gunnersbyn; intill Älgestad i Eda sn]
fors	[intill Lunden i Eda sn]
tälle	[Tälle i Eda sn]
hatterud	[finns på 1600-tals karta, som ödetorp i Eda sn]

bårdeböl (Bålebol) [intill By i Eda sn]
wick [intill Fjäll i Eda sn]
leratt [Lerot i Eda sn]

her Salmo är förläntt **stompnen** vti Eda Sochen med landgillt oc daxweckitt

arffuika gell

Är förläntt her måns i arffwicka **stompnen** i älliåå med landgilltt oc dags werkit.

Är förläntt Jffuar hånss(hanss) til en behagliga tidh **vest specka**

Skatta heman

hvmblakiill haffr legatt öda vti 8 åår oc haffr presta bruckitt ther nogitt på oc gjort helten Scatten ther vtaff

Tesse effter skriffne torpastedar äre en partt Jnttet besettett oc äre bruckett Jn til the gårder som äre besetne oc Jngen scatt gått t(?) aff sedan brentt bleff

twårud [Gunnarskogs sn]
kländerud [Gunnarskogs sn]
kolstaken [Gunnarskogs sn]
Rygestak [Gunnarskogs sn]
gudzrud [???]
litzla årbotten [Gunnarskogs sn]
g. ögerud [Gunnarskogs sn]
tollerud [Gunnarskogs sn]
osböl [Gunnarskogs sn]
tonnerud [Ny sn]
sten [Ny sn]
ffalla [???]
bretta [Arvika sn]
gilsrud [Arvika sn]
holm [Arvika sn]

Staffnes gell (22 gårdar)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1575:15:147

beholne åff årliga Rentann ano 75

[inte summan utan endast behållning efter avkortning]

Skatta bönder – 436 ½

halwa 125

Skatta torpare stader – 129

Cronna bonder – 4

domkirkio Landbor – 5

halfvua 1

torpare städer – 42

vtiorder – 23

ängiar – 3

strömar – 2

Cronna skogar – 2

vår N: F:: egne Landbor 12

torpare städer – 2

frelzis Landbor – 49 ½

1574

LANDSKAPSHANDLINGAR 1574:16:6

[tionde – nedan återges endast uppgifter om ödegårdar]

Tiende Spanemål aff thn årswext som föll Anno 73 aff Gilbergha prestagieldt

Sillarudz Soockn (6 gårdar utan uppgift om tionde)
Longsrudz Soockn (2 gårdar utan uppgift om tionde)
Gillbergha Soockn (2 gårdar utan uppgift om tionde)

Thijond affh Staffvenes Gela ano 73 wphs ano 74

Staffvenes Sochn (6 gårdar utan uppgift om tionde)
Glaffwol Sock
Brvnskogh Sock (3 gårdar utan uppgift om tionde)
Vermeskock Sock (3 gårdar utan uppgift om tionde)

Registeret påå vår nådige herris tiende szom föll J Arffuicha geell
Anno 73

Elgåå Songnn (ingen uppgift om ödegårdar)
Ny Songnn
kropstadha nihill [=intet]
kyrkeboll nihill [=intet]
gunarskogz Songnn (ingen uppgift om ödegårdar)

års wexten ano 73 oc vtgiffwitt 74 aff Kölla geld

Eda sochen
Söder bynn – öda
morast – öda
hiernescog sochen
söenderud - öda
Skyringemark Sochen
holzrud – öda
bön – öda
högesetter – öda
sundzhöga – öda
clewen – öda
bärgerud – öda
gunersrud – öda
norgard – öda

LANDSKAPSHANDLINGAR 1574:16:106

Öda gårder vtij blomskoghz Gäll hele och halffue Gårder theslikist öda therppart

Blomskogh Souck (8 gårdar)
thranakile Sokn (5 gårdar)
Silbodall Sokn (11 gårdar)

Tesse effther scriffne och benemde ero wthh armatt och Kompne wthi stoor fattigdom och lijewell
settie the wthi hwssen och stondon såå en skepp Korn heller och ero forskonthe mz j (=1/2)
skatthen till en tijdt mz vår nådige förstes godhe behagh

holmedals Soken (6 gårdar)
fwglawike Sokn (3 gårdar)
Tyxmarke Sokn (4 gårdar)
Östanwalnskoghe Sokn (3 gårdar)
Kallande Sokn (10 gårdar)

Thesse efftherschiffne äre wttarmade stundom göra the halffwan skatten och stundom halffpart, stundon så the ena skeppo, stundom ingen och leckwell bruka the engen, och göra wtt halffuan skatten

Sillarudz Soockn	(13 gårdar)
Longsrudz Soockn	(6 gårdar)
Gilbergha Soockn	(7 gårdar)
Swanskogh Soockn	(5 gårdar)

thesse efftherschiffne äre wttarmade stundom göra the halffuan skattan och stundom helan och stundon så the ena skeppa och stundom ingen och leckuel Bruka the ingen och göra wtt halffuan skattan Z: och ödegårdar

Köla Sockn

Tömpta	alt öde	
Bolstad	alt öde	
lund	½ öde	
Grannerud	alt öde	
Torgilsrud	alt öde	
Elgestad	½ öde	[Nedre Älgestad]
lessrud	½ öde	

Skilingemark Sochn

Wiken	alt öde
Budr	alt öde
påtrud	alt öde
högesetr	alt öde
Cleffan	alt öde
Bergerud	alt öde
Gunnersrud	alt öde
holmrud	alt öde
Sunsag	alt öde
Bön	alt öde
Olerud	½ öde

hiernneskog sokn

prestegården	½ öde	
norgård	alt öde	
Sönderud	alt öde	
öde torpare		
Budenäs		
Skeningliden		
Koffzerud		
Söderkopem		[Lilla Koppom]
Söpok		
gårdzås		
måssetaken		
näs		
ffielboda		
Bitigh		
kortbyn		

Ede sockn

lågeland	öde
tall	alt öde
nolby	½ öde
morast	alt öde
melby	½ öde
kortlanda	alt öde

Siögerual ½ öde

Arffwika gell [alla utom de två sista i Arvika sn]
stålsberg – ½ öda
humlakil – öde men han leger vt scatt t vtaff oc brukte nokere(?)
S: högwalta – öda
bärga – ½ öde
fiskewiken – ½ öda [Ny sn]
öst brewika – ½ öda [Ny sn]

1573

LANDSKAPSHANDLINGAR 1573:14:60

Ödä gårdar hella ok halffua ok
tredellenn och fierde partter som ike äre
besettne, mongestas boor ther en fattige
bonde på gården, Jnttet *annatt* som en
husman och brukar fföga tingh för then
skull alteltt(?) är förderffuitt aff offriden ok
bergz brukningen

Jösszes herede

Eda soken

[skatte hemman]

½ öda mälbyn

½ öda holteberg

1 öda morast

öda kortlande

öda alt ett torp ösbyn vtiorde i morast

frelzes L:

taall

öda alt hög

förstens L:

öda alt Longlande

kölla soken

½ öda granderud

½ öda torgersrud

öda alt bolsta

öda alt tompta

½ öda Lässzerud

½ öda Nider allesta

arffuika soken

alt öda hvmlakiil

öda alt Rudh

Ny soken

½ öda öst brewich

frelzis L:

½ öda kroxta

brönskog Soken

½ öda fenbech

Nordmarken

österualscog sochenn	(3 gårdar)
tyxmark Soken	(4 gårdar)
fugläuich Sochen	(5 gårdar)
holmdal soken	(5 gårdar)
karlande sochen	(5 gårdar)
silbodall soken	(7 gårdar)
tranakiil Soken	(3 gårdar)
blomscog soken	(7 gårdar)
hiernescog soken	(3 gårdar)
öda söenderud	
öda et torp – bettega	
öda stompen	
Skiringemark sokenn	(11 gårdar)
öda hålsrud	
öda bönn	
öda gunerud	
öda bärgarud	
öda wiich	
½ öda budar	
öda nordgård	[Järnskogs sn]
öda högsetter	
½ öda pätterud	[Järnskogs sn]
öda ett torp sundzhaga	
öda stompen	
Gibärgz herede	
gilberga soken	(2 gårdar)
Longzrud soken	(4 gårdar)
Suanscog soken	(6 gårdar)
sillarud Sochen	(12 gårdar)
staffnes soken	(7 gårdar)
wermescog Soken	(3 gårdar)

[1573:14:66]

Suma på öda gårdar hella ok halffua och fierde partter och tridings som Jngenn Radh haffua til att scatte vtan ära som andra huszmenn fattiga är vetandh at oppå tesza öda gårdar setia somastas(?) nokre husmen vppå ok haffua thesza eptter skriffne partzeller ffriij Efter tett vtt hemonet är fick är sick ike en niö för komett

Scatte bönder – 55

Scate torpare – 6

Crona bonde – ½

kirkio Landbor – 15 ½

torpare – 4

vtiorder – 1

Skogar – 1

[Konungens] årff oc egett L: – 7

frelzis Landbor – 2

[summa: hela – 80 ½, torpare – 10, utjordar – 1, skog – 1]

1572

LANDSKAPSHANDLINGAR 1572:3:60

öda brende gårdar som stå öda hella ok halffua oc twadellen oc fiärde partten vte ett henom som Jngenn scatter ffäre

gilbrgz härede ok Soken	(4 gårdar)
Longzrud Sokenn	(11 gårdar)
Suanskog Soken	(7 gårdar)
Sillarud Sokenn	(13 gårdar)
Staffnes Soken (8 gårdar)	
glaffual socken (2 gårdar)	
wermscog Soken	(1 gård)

Jöszes härede
Ny Soken
skattebönder
1 östr brewich

bronskog Soken
Skatte bönder
½ Slobyn
½ åstenäs
½ gryten
kyrkio Landbo
½ finberg

Eda sokenn
Skatte bönder
½ hålfprud
½ melbyn
½ helliebo
1 holtebärg
1 morast
kyrkio Landbo
1 kortlande
5 kirko partter
nordby
Frelzs Landbo
1 taall
1 hög
1 Amott

kölla sokenn
Skatta bönder
½ nid allesta
½ torgersrud
½ granderud
1 bulsta
1 tömpta

arffuika Soken
Scattebönder
1 vester speke
½ hvmlakill
½ stålsberg
kykrio Landbor

1 Rud

Nordmarken

blomscog Sokenn	(6 gårdar)
tråneköll Sochen	(4 gårdar)
Sillabodal Soken	(8 gårdar)
holmedal Sochen	(8 gårdar)
Fuglauich Sokenn	(3 gårdar)
tyxmark Soken(7 gårdar)	
österualskog Sokenn	(8 gårdar)
Karlande Soken	(7 gårdar)

Skirnigemark Sokenn (13 gårdar)

Skatte bönder
1 hålfhud
1 gunarsrud
½ bärgerud
½ wiich
½ bönn
½ ollerud
½ nordgård
½ hongesta
1 högesetter
påtterud
ett torp Sundzhoga
1 budar nora
Kyrkio Landboo
½ stompnen

hierneskog Soken (4 gårdar)

Skatte bönder
½ korsbyn
1 siönderud
ett torp bettaga
kyrkio Landbo
½ stompnen

LANDSKAPSHANDLINGAR 1572:3:57 [anm. för 1568 & 1576:11:117]

Sumarum på årliga Rennttan aff vester syslonn vti wermelandh pro Anno 1572

Mantallitt

Schatte bönder – 455

halfhua Skattebönder – 125

Skatte törpara – 158 [1576: öde Skattz törpare – 144]

Crona bönder – 4

halfhua Crona bnder – 1

Crona vtiorde – 2

Crona skogar – 2

domkyrke Landbor – 6

halfhua L: – 1

kyrkio Landbor – 66 [1576: 63]

halfhua L: – 10 [1576: 13]

törpare – 42 [1568: 41; 1576: 43 varav 40 var öde]

wtiorde – 23

ängiar – 3

Skogar – 10

Strömar – 2

prebende Landbo – 1

Myn N: förstis Landor 13

törpare – 2 [1568: rubriken saknas; 1576: varav 1 var öde]
Frelzis Landbor – 48 [1568 och 1576: 49]
halffua Landbor – 1 [1568: rubriken saknas]

1570

LANDSKAPSHANDLINGAR 1570:9:58

De listor som ligger till grund för en del av den sammanställande tabellen

1570 – Silverskatten, antalet gårdar som skattar, ställer upp med en knekt eller är öde. I de fall där gården har två eller fler hushåll, kan hälften skatta medan den andra halvan bekostar knekt eller är öde. I denna summa räknas två sådana halvord som en hel.

1572 – Årliga räntan (1572:3:60 & 1573:14:60),

öde = antal gårdar som berörs, både helt och halft öde

öde s:a = i fall med flera halvord inom socknen har dessa summerats till helheter

[1570]

Summa på öda brende gårdar som stå öda hella ok halffua oc tuadellen oc fierde partten vte att hemon som Jngenn scatter fföre

Skatte bonder – 71 ½

Skatte torpare – 8

Crona bonde – ½

kyrkio Landbo – 18 ½

kirko torpare – 2

kirko vtiorde – 2

Myn N: förstis Landbor – 3

frelzis Landbor – 4

[summa: hela – 97 ½, torpare – 10, utjordar – 2]

1569

LANDSKAPSHANDLINGAR 1569:6:41

[Tionde med uppgifter om brända och öde gårdar]

[OBS !!! Mellan uppslag 48 och 49 finns en sida som inte är filmad, utan blev överhoppad vid fotograferingen. Den berör Arvika, Ny, Älgå och Gunnarskog sn]

LANDSKAPSHANDLINGAR 1569:6:70

[extremt få betalar skatt i Jösse härad]

”alt tz anet *ibidem* är alt öda sköfflat oc brentt”

1568

LANDSKAPSHANDLINGAR 1568:15:12

Suma På Årlige Renntann aff förschreffne 5 härader med thet som friigiffuit sampt Sköfflat, Brenitt och öde är Anno 1568

Mantalet:

Hela Schattebönder – 455

halffwa – 125

Törpara – 158

hela Crone landbor – 4

halff – 1

    cronevtiorde – 2

    crone Skogar – 2

hela domkyrke landbor – 6

halff – 1

hela kyrkelandbor – 66
halffua – 10
Törpara – 41
  wtiorder – 23
  Skogar – 10
  Enngiar – 3
  Strömmar – 2
Prebende landbo – 1
Frelsis landbor – 49
K: M: lanndbor – 13

Summarum
hela bönder – 594 |
halffua – 137 | 930
Törpara – 199 |

[ÅRLIG RÄNTA 1568:15:115,123, 290]

[Den summariska beskattningen anger att fler gårdar som skövlade, men det ger i klump och kan vara en generalisering.]

Suma på the partzetter som äre affkorttade på brende öde och sköfflade gårdar vti **nordmarken** anno 68

Skatte bönder – 116
Schatte bonde halffua – 52
skatte törpar – 79
halff Cronebonde – 1
hela kyrkelandbor – 10
halffe – 3
heell prebende land: – 1
kyrketorpar – 9
kyrke Vtiorder – 13

[Gillbergs härad]

hella skattebönder – 67
halffua S: bönder – 17
Schatte törpare – 16
kyrkio torpare – 6
kyrkie vtiorde – 3
kyrkio Landbor – 34
halffua kirk L – 3
frelzis Landbor – 11
konuigz M: Landbor – 8
domkyrke Landbor – 2

[Jösse härad]

hella skatte bönder – 72
halffua S: bönder – 10
Skattetorpere – 32
kyrki torpare – 15
kyrke vtiordar – 5
kirko skogar – 5
kirko ängiar – 2
hella kyrko Landbor – 14
halffua k: Landbor – 1
domkirko Landbo – 2
frelzis Landbor – 18
konuig K: Landbor – 3

[Fryksdalen]

hella Scatte bönder – 31
halffua Skatte bönder – 9
Cronna Landbor – 2
kirko skogar – 1
kirko Landbor – 2
halffua kyrke Landbor – 1
frelzis Landbor – 7

[Älvdalen]

hella skatte bönder – 11
halffua skatte bönder – 1
kyrkolandbo hella Landbor – 1

Suma på brende ok sköflade ok öda gårdar samptt toprare ok vtiorer som fienderne för därffuitt
haff vti wester syslett vti vermelande Ao 68

hella scatte bönder – 297
halffua Skatte bönder – 89
Skatte törpar – 127
kyrke torpar – 30
Crona vtiora – [noll]
Crona skoga – 2
kyrke vtiorde – 21
kirke ängian – 2
kirko skogar – 6
domkyrko landbor – 2
kyrke Landbor – 61
halffua halffua [=Kyrkolandbor] – 8
Cronna Landbor – 2
halff – 1
prebende Landbor – 1
frelzis Landbor – 36
konungz M: Landbor – 11

Tionde [1568:15:324]

[Fryksdals socken hela socknens gårdar brända och skövlade anno 68]

LANDSKAPSHANDLINGAR 1568:15:317

(Tionde)

Ödhe gårdha	[Arvika gäll]
Stubberydh	[Älgå sn]
walenes	
wich	
wennederydh	
Tonarygh	[Ny sn]
fijскеuik	
belretaken	[Gunnarskogs sn]
klandarydh	
rudh	
ryggestakan	
gardzås	
holm	[Arvika sn]
gathe	
speka vest	

1567

LANDSKAPSHANDLINGAR 1567:3:6

[ÅRLIG RÄNTA 1567:3:89+107]

Brende Och sköfflade gårdar aff fyenderne J westersyslett vti wermelande pro Anno 67

Gilberz herede

(...)

Suma på affkortning [brända och skövlade gårdar, samt några få öde]

mantallitt [för Gillbergs, Jösse, Fryksdals och Älvdals härad]

[exkl. Normarks härad] [jämfört med året innan]

Scatte bönd – 157	162
halfhua – 30	30
Scatte torpare – 27	10
Cronna bönd – 2	2
kirkio Landbor – 37 ½ *	37
halfhua L: – 3	3
torpare – 4	2
vtiordh – 6	1
Skogz dallar – 2	-
kounigz M.: Landbor – 8	9
frelzis Landbor – 35	36

[* 1567:3:106 har på högersidan summan 36 för brända och skövlade gårdar, samt med tillägg på vänstersidan för ödegårdar som för denna post berör 1 ½ gård, vars totalsumma bör bli 37 ½, inte 67 ½ som det faktiskt står]

1566

LANDSKAPSHANDLINGAR 1566:15:5

Tionde [uppburen 1566, men 1565 års skörd]

[de gårdar som bränts eller skövlats lämnade inget tionde]

[OBS !!! De gårdar som har bokstaven **b** efter ortnamnet, betyder bjuugg (korn) och inte att de var brända]

Är wetandes att thessa gårdar Som nu haffa wtihortt tiende Anno 65 wore brendthe och sköflade Anno 64 [s.17]

thesse gårdar haffva sin tionde inlef(vererat?) och bleffwo sidan, aff fiendena brend theras gårdar [s.21]

[Tionde, en sammanställning av hur många hemman som berördes *som minst*]

(Gillberga gäll	31 av 123 gårdar uppges vara brända (+ 6 helt utan tiondeuppgift)
Gillberga	13 av 37 gårdar uppges vara brända
Sillerud	17 av 43 gårdar uppges vara brända (+ 5 helt utan tiondeuppgift)
Långserud	1 av 24 gårdar uppges vara brända (+ 1 helt utan tiondeuppgift)
Svanskog	alla 19 gårdar betalade tionde

Stavnäs gäll c:a 57 av 106 gårdar uppges vara brända, samt 1 skövlad (+ 6 helt utan tiondeuppgift)

Stavnäs (m. Högerud) 13 av 35 gårdar uppges vara brända

Glava c:a 15 av 20 gårdar uppges vara brända, samt 1 skövlad

Brunskog (m. Boda, Mangskog) 15 av 31 gårdar uppges vara brända (+ 2 helt utan tiondeuppgift)

Värmskog 14 av 20 gårdar uppges vara brända

Arvika gäll	87 av 102 gårdar uppges vara brända, samt 4 skövlade
Arvika	29 av 33 gårdar uppges vara brända, samt 1 skövlad
Älgå	17 av 19 gårdar uppges vara brända
Ny	17 av 22 gårdar uppges vara brända, samt 2 skövlade
Gunnarskog	24 av 28 gårdar uppges vara brända, samt 1 skövlad
Köla gäll	34 av 84 gårdar uppges vara brända, samt 2 skövlad
Köla	10 av 24 gårdar uppges vara brända, samt 1 skövlad
Eda (m. Bogen)	12 av 22 gårdar uppges vara brända
Järnskog	1 av 26 gårdar uppges vara brända, samt 1 var redan öde sedan tidigare
Skillingmark	11 av 12 gårdar uppges vara brända, samt 1 skövlad
Blomskogs gäll	45 av 61 gårdar uppges vara skövlade, resten brända
Blomskog	21 av 21 gårdar uppges vara skövlade
Trankil	8 av 8 gårdar uppges vara skövlade
Silbodala	16 av 32 gårdar uppges vara skövlade samt 16 brända
Holmedals gäll	c:a 80 av 84 gårdar skövlades eller brändes
Holmedal	- ? - av 22 gårdar hann alla betala tionde innan många (alla?) brändes
Karlanda	19 av 19 gårdar uppges vara skövlade 1565, men betalade tionde
Töcksmark	18 av 18 gårdar uppges vara skövlade 1565, men betalade tionde
Fågelvik	15 av 16 gårdar uppges vara skövlade (1564?), och 1 var bränd
Östervallskog	9 av 9 gårdar betalade tionde (oklart ifall någon brändes)
Fryksdalen	54 av c:a 113 gårdar blev brända
Sunne + Emtervik	35 av 88 gårdar uppges vara brända, (samt 3 saknar mängduppgift)
Sunne (m Gräsmark)	__ 34 gårdar betalade tionde, (men 1 saknar mängduppgift)
Emtervik	__ 19 gårdar betalade tionde, (men 2 saknar mängduppgift)
Fryksände	12 av 18 gårdar uppges vara brända
Lysvik	7 av __ gårdar uppges vara brända
Älvdalen	ingen uppges ha bränts, alla 75 gårdar betalar tionde
Ekshärad	alla 24 gårdar betalar tionde
Råda	alla 15 gårdar betalar tionde
Ny	alla 19 gårdar betalar tionde
Dalby	alla 17 gårdar betalar tionde)
Räkenskaper	
[Gillbergs & Jösses härad, totalsumma samt brända/skövlade]	
hele bönder – 305	
halffue bönder – 43	
Ther aff ähre frij som sköfflatt och brennde ehre	
hele bönder – 195	[64%]
halffua bönder – 25	[58% - totalt 220 av 348 = 63%]
[Fryksdalens & Älvdalens härad, totalsumma samt brända/skövlade]	
hele bönder – 163	
halffue bönder – 35	
Ther aff äre frij som ähre sköfflatth Och brenndhe	
hele bönder – 51	[31%]
halffua bönder – 8	[23% - totalt 59 av 198 = 30%]
[Nordmarkens härad, totalsumma samt brända/skövlade]	
hele bönder – (127)	
halffue bönder – 55	
Ther aff ähre frij som ähre sköfflatth Och brenndhe	
hele bönder – 44	[35%]
halffua bönder – 15	[27% - totalt 59 av 182 = 32%]

[(Gill)bergs, (J)ösis, Älvdalens härad ??? , totalsumma samt brända/skövlade]
hele bönder – 381
halffue bönder – 54
Ther aff äre frij Som ähre sköfflath Och brenndhe
hele bönder – 209 [55%]
halffua bönder – 26 [48% - totalt 235 av 435 = 54%]

ÅRLIGA RÄNTAN [1566:15 s.117]

[Västsyslet = Gillbergs, Jösse, Nordmarkens, Fryksdalens och Älvdalens härader]

Sumarn På årliga Rentan Aff wermeland wdj westersyslo per anno 66

Scatta bönder – 456	[drabbade: 42%]
halua Scatta bönder – 121	[drabbade: 36%]
Scatta Toparij – 161	[drabbade: 6%]
Crone bönder – 4	[drabbade: 50%]
Croning wtiord – 2	
Croning Scogar – 2	
domkiorkio Landbor – 6	[drabbade: 0]
halffua Landbor – 1	[drabbade: 0]
kiörkio Landbor – 66	[drabbade: 62%]
halffua Landbor – 11	[drabbade: 27%]
kiorkio Torpar – 42	[drabbade: 5%]
kiörki wtiordh – 22	[drabbade: 5%]
kiörkio Ängiar – 3	
kiorkio Strömer – 2	
kiörko Scogar – 10	
Cronig Wttiordh – 1	
prebendz Landbor – 1	[drabbade: 0]
Kounigh Matz Landbor – 12	[drabbade: 75%]
ffrelzis Landbor – 50	[drabbade: 72%]

Sköffladz Och brenndz Bonda Jordar wtj gilbergz Jusses ffrijsdallz Oxh Elffuedallz hereder [s.120]

Scatta gårdar – 162
halffua Scatta gårdar – 30
Scatta Torpar – 10
Cronig bönder – 2
kiörkio Landbor hella – 37
kiorkio landbor halffua – 3
kiorkio Torpar – 2
kiorkio wtiordh – 1
kounig matz landbor – 9
ffrelzis landbor – 36

Brende Och sköfflade gårdar ij Nordmarchenn wdj Siguardh krusses fförledzng

Scatta bönder hella – 31
Scatta bönder halffua – 13
kiorkio Landbor – 4

1565

LANDSKAPSHANDLINGAR 1565:2:63

[olika register har skilda antal, och gränserna mellan socknarna är flytande, samtidigt som en del ortnamn är svåra att identifiera. Nedanstående lista kan delvis ses som en komplettering till tiondelistans uppräknig av brända och skövlade hemman.]

brende oc sköfflade gårdar ij Jöszes herede [18 ortnamn rörande Köla och Eda]

fflungne (östra)
fflungne (västra)
bulsta
Anneböl
gröttwed
granderyd
torgerszyd
Lässeryd

Söd emtteryd
nord emtteryd
morast
Åszen
Tälle
Fiell
bynn (norra)
Söd bynn
wesbynn
Nora

Suma pa thett som brentt (...)
Skattegård – 71 [jfr med 18+16+26+14+7+6+5+7 = 99 ortnamn]
skatte halffua garden – 9
Landbo gard – 20

Elffwedallen [16 ortnamn]

Frisdallen [26 ortnamn]

Emtteruik S: [&] Frixende S: [14 ortnamn]
Lyswick S: [7 ortnamn]

Jöszes
arffuika Sochen [6 ortnamn]
Longwak
Stalsbärg
speke
speke
gustås
Rakesta

Ny Soken [5 ortnamn]
fiskewiken
dallen
bärg
strand
wadga

bronskog S: [7 ortnamn]
token
Leerhol
ffurutaken
wicken
droxnes
finbek
prestbord

1564

LANDSKAPSHANDLINGAR 1564
(inga gårdar anges som öde)

SKATTER – sammandrag av totalbelopp och antal

Återgivet för åren 1543, 1564 och 1613.

1613

ÄLVSBORGS LÖSEN 1:a terminen

(myntkursen var detta år 1:1,5 för relationen Daler : Riksdaler)

Ordnungen		uthi hel Wärmelandt ähre
Richz Daler		
— 16 —	Landz Präster	— 19
— 16 —	Stadtz Präster	— 1
— 8 —	Bergz Präster	— 1
— 8 —	Scholemästare	— 1
— 2 —	Cappelaner	— 18
		L[öper] 372 Rh dlr
— 12 —	Knechtehöffuitzman	— 1
— 12 —	Lytenant	— 1
— 12 —	fendrik	— 1
— 3 —	Vnder Befälle	— 7
— 2 —	Ryttare	— 16
— 2 —	Knechter	— 131
		L[öper] 351 Rh dlr
— 2 —	Borgare i Carll och Philip,, „Städer	— 71
— 2 —	bergzmän och Torpare	— 131
		L[öper] 404 Rh dlr
— 12 —	Laglåsare	— 1
— 16 —	fougdtar och Schrifware	— 4
— 8 —	Länsman	— 10
— 2 —	Bönder och Hionelagh	— 2898
— 1 —	Enckier	— 131
— 1 —	Söner Mågar och drengier	— 943
— ½ —	Pigor och Tienste Quinnor	— 1413
— 4 —	Embetzmänn	— 18
— 2 —	Harniskemakare	— 3
		L[öper] 7810 ½ Rh dlr

1564

LANDSKAPSHANDLINGAR 1564:7:35

Suma På **Juszes** herede anno 64

Skatta Bönder – 97

Halff skatte Bönd – 12

Skatta Torpare – 37

domkiorkio landbor – 2

kyrkio landbor – 15

halff landbo – 1

kyrkio Torpare – 16

kyrkio Wttiord – 5

Engar – 2

Skogar – 5

Frelzes landbor – 20

konuge Mattz engna landbor – 3

[hela bönder $97+17+20+3=137$]

[halva bönder $12+1=13$]

[torpare $37+16=53$]

Suma På **Nordmarke**

Skatta Bönder hella – 120

Skatta Bönder halffua – 47

Skatta Torpare – 84

Crono wttiord – 1

Crono scoga – 2

kiorkio landbor hella – 10

kiorkio landbor halffua – 4

kiorkio Torpare – 11

kiorkio Wttiord – 12

kiorkio Scog – 1

[hela bönder $120+10=130$]

[halva bönder $47+4=51$]

[torpare $84+11=95$]

1543

LANDSKAPSHANDLINGAR 1543:2:20

[anm. Tecknet # används för att beteckna *lb* = libra = skålpund (0,4 kg)]

köla geldh Liggiandes

wdi for^{ne} Jösses hedade Och är wtj

samma geldh 2 sochnar, Nempligh,

köla sochn Och Edz Sochn, Jtem

Brunskogx sochn Ligger och wdi sama

herade Och är Anexa Til Staffanes

geldh

Jtm wdi **Samma** prestegeld mz **Brunskogx**

Sochen ära 55 Schattebönder Thr aff är

46 som giffua giardere i oxe Ther aff

är Lenszmannen brntte J Strandt frij ,

Såå är Jgen 45 Löper 5 march 5 öre

Tiill 2 öre år , Tiil 1 ½ öre 1 huit år

1 Tiil 1 öre Och 3 huitar år 1 , Och

2 Torpare giffua huardere ½ öre Såå

äre 4 som inghen Matgiffues peninger Öffua Löp
Matgiffues peninger – 6 march 3 öre

Jtm Oxa Schatte peninger aff for^{nc} 55 Schathebönder
Och 2 Torpare Löper 41 march 2 öre
Ther aff haff^r Lenszmannen fritt i march
Oxar opborne for samma peninger Löper
Schatte vxar – 21 st^c
Gilninga(?) peningar – 5 march 3 öre

Jtm wdi samma Sochnar ära 3 Schattebonder
som giffua tilhopa Schatte mordskin – 4 skin

Konungz sacköres penningar – 3 march 6 öre
Biscopz sacköres penningar – 4 ½ march (...?)
Gårde Stedzln oxa – 1 st^c

Kirche Landbor Till 2 årliga Och 2
biscopz hestar äre 10 Löper Årlliga hestar
20 biscopz hestar 20 Summa på Årliga
hestar 258 for huar hest 2 öre Löper
peninger – 64 ½ marck

Biscopz hestar äre 20 for huar hest 2 öre Löper
peninger – 5 marck

Konungz fodringen giordh wth Anno [15]43 Och
äre Schattebönderne till samma fodringh 50
Ther aff äre 49 som haffua gäll^t huardere
½ # Smör, Löper 24 ½ # Och
1 gällda^r 6 march Frelses Landbor äre 20
och haffua gäll^t huardere 6 me(r)cp^{dh} Smör
Löper 5 # smör kneck(t)e Landbor äre 10
Och haffr gäll^t huardere 6 me(r)cp^{dh} Löpa
2 ½ # Summa på Smörett för konugz
fodringen – 2 tunnor 6 me(r)cp^{dh}
[hela/halva bönder 55+10+20+10=95]
[torpare =2]

Summa på the partzeler
som wtgiorda är aff **Aruicka**
presthe geldh

Matgiffues penningar – 6 march 1 öre
Gilninga penningar – 3 march 5 öre
Penningar för 258 årlige hestar for huar hest 2 öre
Löper – 64 ½ march
för 20 Biscopz hestar for huar hest 2 öre
Löper – 5 marck
Biscopz sacköre penningar – 18 öre
Schatte Oxar – 17
Konungz sacköres oxa – 1
biscopz sacköres oxa – 2
Smör för konungz fodringar – 2 tunnor 6 mrcp^{dh}

Jtem Aruika geldh liggiandes
vdi Jösses hedee Och är same
prestegeld 4 Socknar Nempligh
Aruika Socken älgåå sochn Ny sochen

Och Gunerskoghs sochen

Jtem wdi samme prestegeld äre
schattebönder 50 Aff thm äre 48 som
giffue huardere matgälds penningar 1 öre
Och 2 guffua huardere ½ öre
löper
Matgälds penningar – 6 mkr 1 öre

Jtem oxe Skatte penningar Aff för^{nc}
50 Skattebönder löper 39 ½ mkr
3 öre Ther fore äre opborden oxar
– 17 st^c

Gilninga penningar – 3 mkr 5 öre
bescops sacköres penningar – 18 öre
Konungz sacköres oxa – 1 st^c
Biscops sacköres oxa – 1 st^c

Årliga fodringen wtgörs Effthr mantalet
Och äre Skattebönderne 50 ,
Ther aff äre 49 som holle huardere
4 hestar löper 196 hestar Och En holler 2 hestar
Summa på hastene 198 ,
frelses landbor tiill 2 hestar
äre 20 löper 40 hestar

[hela/halva bönder 50+20=70]
[torpare =0?]

[Stavnäs gäld]
... och är gällt för hwar
hest 2 öre löper – 4 ½ mkr

Jtem konungz fodringen fwll – Anno 43
Och äre Schattebönderne til samma fodringh
43 Ther aff är 1 som gäldar 1 # smör
Och 42 som giffue huardere ½ # smör
löper 21 # Och 3 Torpare Ther aff
är Eth frät [=fritt] Och the , 2 torpare giffwe
huardere 6 mkr smör Löper ½ #
Frelses landbor till samme fodringh äre
12 Ther aff äre 2 som giffua huardere
½ # smör löper 1 # Och i [=1] gälder
8 mkr Och 9 giffue huardere 6 mkr
löper 2 # 6 mkr kircke landbor äre 9
6 mkr Summa på smöret som optage^t
är för konungz fodringen aff Staffnes
prestegelth löper – 1 st^o 12 # 8 mkr
[hela 43+10+9=62]
[halva 42+2=44]
[torpare =3]

SKATTER – enstaka avgifter

1577

LANDSKAPSHANDLINGAR 1577:17:106

Städzleören anno 77

Drengia Beskattningh och hwsmenn aff Westersyslett anno 77

Nordmark

Oloff i **Saxebynn** – 1 mkr

[Järnskogs sn]

Jörann i **prestagarden** – 2 mkr

[Järnskogs sn ?]

Erich i **hedin** – 2 mkr

[Järnskogs sn]

Staffuenes Soken

Brynill i **Tassebo** – 2 mkr

Hans i **Klesboll** – 2 mkr

Jösses Heredhe

Aruika Soken

Olaff i **wester speke** – 1 mkr

Ny Soken

Nils i **dallenn** – 2 mkr

hoke ibid [=dalen] – 1 mkr

hans i **otteboll** – 1 mkr

Olaff i **Bredeuik** – 1 mkr

Matti i **wagga** – 1 daler

Elgaa Soken

Olaff i **Elgaa** [=Stommen] – 2 mkr

Olaff i **Swleuich** – 1 mkr

Bronskogh Soken

Nils i **Skermenäs** – 2 mkr

Engelbrechtt i **Takene** – 2 mkr

Kiöla Soken

Tynis i **Solbergh** – 1 mkr

Tore i **hoffstenn** – 1 mkr

Erich i **köllenn** – 2 mkr

Tomas i **Rudzgårdenn** – 2 mkr

Torsten i **Skaraböll** – 2 mkr

Erich i **horda** – 2 mkr

Eda Soken

Olaff i **Noore** – 1 mkr

Måns i **Åmotth** – 1 mkr

SKATTER – personnamn etc

Följande personer har varit svåra eller omöjliga att placera på viss gård.

1630

LANDSKAPSHANDLINGAR 1630:18A:238

(tionde)

Köla socken

Nidre Torple (? = Nedre Tömte)

Björn

1629

LANDSKAPSHANDLINGAR 1629:10B:355

(tionde)

Köla socken

[ortnamnet är utanför papperets marginal, men slutar troligen på ...ote]

Anna

Björn

Grels

1625-1626

LANDSKAPSHANDLINGAR 1625:16:87f (jfr 1626:18:34)

[ej placerbara namn och orter – Kvarnskatten med besuttna gårdar]

Kiölla Giäld och sognn

Beckezuarnar

gunar i **Krokboll**

Järnskowgz Sockn

Anders i **Karudh**

Oloff i **Maggesöre** (?)

1616

LANDSKAPSHANDLINGAR 1616:11:19

T(he). bönder vidh skriue laxefiskie och enn bonde vidh Jösses forss laxefickie hafua fritt för sitt omack the hielpe laxefiskierna medh laxekarenn och laxeuaten att vttsättia och optaha them.

Följande personer har inte varit svåra att placera på viss gård, men var så få till antalet att de inte har fått en egen kolumn i Excel-filen. Samtliga nedanstående personer finns redan företrädna i Excel-filen för den aktuella tiden.

1614

LANDSKAPSHANDLINGAR 1614:13:7

(Mantal på gårdar tillhörande kungens Arv och eget)

Eda sochenn

Rear i Långelanda

1540

LANDSKAPSHANDLINGAR – VÄSTERGÖTLAND 1540:14:397ff

Nedan redovisas endast Köla gäll, vad gäller kyrkolandbor i Skara stift.

ordförklaring: skötta = underhåll(skatt)

Kols Stomps vpbörd (=Köla kyrkliga uppbörd)

Stompnen ij eda

Salt – iiij Löp

Stompnen ij hierneskogh

Salt – i Löp

Stompnen ij skeringcmark

Salt – ij Löp

Lasse ij kortlanda

Salt – iij löpa

Jtem een part hoss Jon ij haga szom skytte – ij Löpä salt

Jtem en part vthi en ödegård szom het hola skitte j Löp salt

Jtem en part wthj en gård het anabyn skytte j Löp salt

Jtem Larens ij Rwdzgården iiij sk^a

Jtem hoss ij byn ij elge sohn en part szom skytta vj marck fisk

Kols kyrkia inthz mer en tiiond(...)

Eda Jnthz mer en tiionden

Hierneskog Jnthz mer en tiionde

Skeringemarck inthz mer en tiio[n]de

ARwika Stomps Vpbörd

Stompnen ij gwannerskog

Jern – ij^t

Stompnen ij Ny sogn

Jern – ij^t

Stompnen ij Elgåå

Jern – ij^t

Erich ij Backa

Jern – ij^t

Jogar ij Tostebyrd

Jern – ij^t

Amund ij firlawiken

Jern – ij^t

Tyryes ij hwmselijd

Jern – ij^t

Jtem en ödegårdh heter rwdh skytte ij^t jern

Jtem en ödetompt heter hiellingarwd skytte x^{dh} salt
Jtem Vämvdarwdh skytte iiij skelig
Jtem hammar eet ödetorp iiij sk

1540

LANDSKAPSHANDLINGAR 1540:5:219ff

Arwika gell

Ith Töreelz i Hompsledt ii H : - j mrch
Ith Oloff i Guståss ii H : - j mrch
Ith Erlandt i *prestegårdhen* ii H : - j mrch
Ith Erch i Backa ii H : - j mrch
Itn Swen i *prestegårdhen* ii H : - j mrch
Ith Joar i Törsteboll ii H : - j mrch

Ith Nilss i Rudt ii H : - j (mrch)
Ith Sten i Elgo ii H : - j (mrch)
Ith Anundt i Swluweke ii H : - j (mrch)
Ith Peder i byn ii H : - j (mrch)

Köle *preste* Gell

Ith Lasse i Kortlandha ii H : - j (mrch)
Ith Tordt i Slörby ii H : - j (mrch)
Ith Jon i Hagha ii H : - j (mrch)
Ith Erch i Skällerby ii H : - j (mrch)
Ith Henugh i Hallebol ii H : - j mrch
Ith Nilss Åneböll j H : - ii öre

RYTTARE & KNEKTAR 1565-1629

De Landskapshandlingar som upptar ryttare och knektar etc efter år 1607 är endast återgivet som en hänvisning till de berörda sidorna. Observera att nedanstående lista inte är komplett, även om det var ambitionen.

Skattelängderna upptar ofta ryttare och knektar, antingen för att de ska betala skatt eller för att de är befriade från skatten. I de skatter som kallas "Boskaps.- m.fl. längderna" har soldaterna ofta separerats och redovisas för sig. Här framgår deras antal och boendeställen. Ytterligare en källa, som inte har ingått i denna undersökning, är de jordeböcker som skrevs från 1631 och framåt. Här finns en del soldater antecknade, med anledning av de gårdar som skulle försörja dem.

Många soldater nedan är beskrivna som "fl man", där bokstaven l likaväl kan vara ett allmänt streck för att markera en förkortning. Det sistnämnda är högst troligt eftersom ordet inte betyder något såsom det är skrivet, och såsom det återges nedan. Personligen antar jag att det står för fänika (dåtidens grupper med soldater), alltså att det egentligen står "fänika man", men eftersom detta inte har bekräftats, har jag valt att låta "fl man" få stå kvar i texten nedan.

1629

LANDSKAPSHANDLINGAR 1629:10B:128ff

Järnskogh Sochn

Bryngel i Slertegeh – 8 knichter frit (1)629 N. (namngivna därefter, dock inte i detta sammanhang)

Anders i Pätterudh – 8 knichter vnder Jöns Olufssons Comp. frit (1)629 N. (namngivna därefter, dock inte i detta sammanhang)

1612-1629

LANDSKAPSHANDLINGAR 1629:10B:219ff, 321ff

(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1628:11A:128ff, 235ff

(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1627:2A:31ff & 1627:2B:46ff

(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1626:17:31ff

(OBS Lista med gamla soldater, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1626:14A:103ff, 142ff & 1626:17:18ff

(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1626:14B:25ff

(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1625:17:184ff

(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1625:16:106ff, 141ff

(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1624:16:127
(OBS! Lista över döda soldater, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1624:15:5ff, 73ff samt 1624:16:69ff, 130ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1623:15:93ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1622:20:64ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1621:2:217ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1620:2:167ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1619:9:194ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1618:7:197ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1616:11:73ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1615:5:211ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1614:13:6ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1613:10:8ff
(omfattande listor, återges inte här)

LANDSKAPSHANDLINGAR 1612:6:213ff
(omfattande listor, återges inte här)

1607

LANDSKAPSHANDLINGAR 1607:2:202 (+215ff)

Ryttare

Elgåå S

Per Jönsson i Berg – arf och eget hemman

Köla S

Eskil Nilsson i skellerbyn – domkyrkohegman

Arvika S

Bonde tomesson i Höfues – arf och eget hemman

Knektar

kneckte befäle

i Ö Skyberg – skattegård

gemene knektar

Älgå S

Knut i Björnerud – skattehemman 1

Gunnarskogs S

Brynte i Jerperud – skattehemman 1/2

Gunmund i Gålsås – skattehemman 1/2

Per i Tollisund – skattehemman 1/2

Bengt i Tobyn – skattehemman 1/2

Arvika S

Knut i Speke – skattehemman 1/10

Joen i Gustås – kyrkohemman 1/2

Anders i Perzrud – skattehemman 1/2

Bryngel i Kielkisrud – skattetorp 1

Köla S

Suen i Skarebol – skattehemman 1/4

Eda S

Erik i Väsby – skattehemman 1/4

Börje i Öjenäs – skattehemman 172

Rear i Longeland – arv och eget hemman 2/3

Anders i By – skattehemman 1/6

knekte änkor

Älgå S

änkan i Rudene – skattehemman 1

änkan i Åssböl – skattetorp 1

Gunnarskog S

änkan i Alfstakene – skattehemman 1/3

änkan i Byn – skattehemman 1/4

änkan i Tollisrud – skattehemman 1/4

änkan i Graffås – skattehemman 1/4

2 änkor i Berga – skattehemman 5/6

änkan i Backa – kronohemman 1/2

Arvika S

änkan i Stelsberg – skattehemman 1/2

Köla S

änkan i Bolsta – skattehemman 1/2

änkan i V Flugne – skattehemman 1/4

Ny S

änkan i Berg – skattehemman 1/4

änkan i Fiskevik – skattehemman 1/2

änkan i Tanderud – skattehemman 1

änkan i hungelzuik – skattehemman 1/4

änkan i Tostebol – kronohemman 1/2

Eda S

änkan i Stenn – skattehemman 1/2

änkan i Wesby – skattehemman 1/4

2 änkor i Kortlanda – kronohemman 1

änkan i Ås – skattehemman 1/4

änkan i By – skattehemman 1/6

Nordmarken
Befäl
Järnskogs sn
Rasmus Persson i Påterud, kneckehövitsman
Anund i Vikene, ”brofos”

gemene knektar

Skillingmarks S
Segull i Ströömsmark – skattehemman 1/4

Järnskogs S
Bonde i Tollisbyn – skattetorpere 1

knekte änkor

Skillingmarks S
änkan i Fiell – skattehemman 1/3
änkan i Strömsmark – skattehemman 1/2
änkan i Wedungsed – skattehemman 1/6
änkan i Klefvan – kyrkohemman 1/2

1605

LANDSKAPSHANDLINGAR 1605:2:156ff (+ 208ff)
Ryttarnas förläningar

Staffuenäs S
Erich i kläszboll

Eskil Nilsson i **Skällerbyn** i Köla sn

Knektarna
Måns i **Östra Takene** i Brunskogs sn
Anders i Rådene i Älgå sn
Tore i Skyberg i Älgå sn
Hans i **Byn** i Gunnarskogs sn
Knut i Speke
Bringel i Kiälkesrud i Arvika sn
Håkan i Bolsta i Köla sn
Anders i V Flogne i Köla sn
Sven i Skarebool i Köla sn
Jöns i Berg i Ny sn
Anders i Frillevik i Ny sn
Brynt3 i Tverid i Ny sn
Torne i Hungersvik i Ny sn
Olof i Tostebol. kyrkohemman i Ny sn
Olof i Steen i Eda sn
Erik & Gunnar i Wästby i Eda sn
Jöns & Jöran i Kortlanda Kronohemman i Eda sn
Rear & Jöran i Långeland Arv och eget i Eda sn
Jon i Ås i Eda sn
Olof & Anders i By i Eda sn
Nils i Fjäll i Skillingmarks sn
Nils Gielsbyn i Skillingmarks sn
Segul och Halvard i Strömark i Skillingmarks sn
Amund i Wedungsed i Skillingmarks sn
Amund i Viken i Skillingmarks sn
Nils i Stommen i Skillingmarks sn

Rasmus i Påterud i Jernskogs sn
Gunnar i Ulfhuvud i Jernskogs sn
Bonde i Tollesbyn i Jernskogs sn

1602

LANDSKAPSHANDLINGAR 1602:9:146

haffuer hans f.n. tilgiffuit Schatten the
knichtar som haffuer waritt i lefflandh wnder hans anderssons fänika

Kiöla : Sn
håkann i bulstadh 1/3

Eda Sochn
Redar i longelanda 1/4
Jonn i fiell 1/3

Arffuick S:
Brynell i Jngelsbynn 1/4
Töris Månsson i Sundh 1/4

Jernescogh : S :
Anders i vorduingz edh 1/6

1590

LANDSKAPSHANDLINGAR 1590:5:88ff

[Ej Gillbergs härad. Alla personliga avkortningar för skatten nedan, både för soldater och andra som kunde åtnjuta detta. Det som anges är berörd gård, gårdens skattenatur, andel av denna gård samt den person som fått avkortning av skatten.]

arffuich Sochn
humblakil Scatt – förläntt her måns i arffuich
kierszmåsa Scatt raffualdh fl man
kärsätter ½ Scatt bielffuryd ½ Scat tuls fl man
koffzängh Scatt hoffues arff oc eget gisland Scat torp
nils laxa fiskare haffuer thz frij
west speke Scatt ½ kneckt
kielkisryd Scatt tårp knicht
högualtta frelzis l: knicht

gunnarscogh: S:
grotteuall Scatt Anders fl man
Toböll Scatt erich amundsson wactare widh gränsen
wester Sälbo frelzis förläntt lasse bottuidzsson
Sätter Scatt – 1/5 knicht
Sälbo Scatt – 1/4 knicht
tollifridh 1/2 Scatt – knicht

Ny Sochnn
Strand Scatt per fl man
öster och wester breduich Scatt lasse i länsman frij
kropstad frelzis land : förläntt knut andersson
kyrkioboll frelzes l[and]: förläntt måns knuttzsson
myra Scatt – 1/3 knicht
bergh – Scatt 1/4 knicht

älgåå sochn

Stompnen kyrkio l[and]: kiollar fl man
w: skybergh Scatt engilbrecht schff på berg (...)
ö skybergh Scatt 1/4 knicht
Åsboll Scatt törp – knicht
mälgårdh frelzis – 1/2 knicht

kiöla S.
graff 1/2 torgiersrydh 1/2 Scatt olaff fl man
Solberga 1/2 Scatt – 1/2 knicht
bulsta Scatt – 5/6 knicht
horda Scatt – 1/2 knicht
lernes Scatt – 1/2 knicht

Eda Sochn
huittestenn Scatt – anders fl man
hammar Scatt – 1/3 knicht
melbynn Scatt – 1/4 knicht
wäsbynn Scatt – 1/4 knicht
noora Scatt – 1/2 knicht
Stompnen *kir*kio – 1 knicht
longeland *kir*kio – 1/2 knicht
rangelryd *kir*kio tårp knicht [i Köla socken]
hamar Scatt – 2/3 fl man och wactar wid gränssen

Bronscog S:
Stompnen *kir*kio – 1 per fl man
Åmott Scatt – 1/2 knicht
mölnerud Scat tårp knicht
gunnwäsra~~bnn~~ Scat tårp – 1/3 knicht
gryttred Scatt knicht
tobyn 1/2 Scatt 1/2 knicht

(... exkl. Älvdalen och Fryksdalen, samt Nordmarks härad, med undantag av nedanstående ...)

hiernescog och Skälingamark
korsbynn Scatt oc itt tårp erich fl man
hongestad Scatte giöstaff fl man

1583- 1589
- - - (ej genomgånet)

1582

LANDSKAPSHANDLINGAR 1582:12:150ff
[Ej Gillbergs härad]

älgåå Sochn
Stompnenn kyrkio land : kellar är fl man
gunmarskog Sochn
bossebynn Scatta hemmo håkan är fl man
Sättre Scatta hemmo 1/3 knichtt
graffås Scatta hemmo 1/4 knichtt
tolssryd ½ Scatta hemmo 2/3 knichtt

Kiöla Sochn
graß ½ scatta hemmo olaff är fl man
bulsta Scatta hemmo 1/2 knichtt
Scharaboll Scatta 1/2 knichtt
lundh scatta hemmo 1/4 knichtt

Ny Sochn
Strandh Scatta hemmo per är fl man
Nils i bredeuich är lensman haffuer 2 Scatta hemmo benemp^d öster och west bredeuich
Kropstada frelzes land Knutt haffuer herrens breff

Eda Sochn
huittestenn Scatta hemmo Anund är fl man
Mälbynn Scatta hemmo 1/2 Knichtt
Siögeruård 1/2 Scatta hemmo 1/3 Knichtt
noora Scatta hemon 1/2 Knichtt
hammar Scatta hemon 1/3 Knichtt
wesbynn Scatta hemon 1/4 Knichtt
Stompnen Kyrkio land Knichtt
Åmott frelzes hemmo påuell är skytta hoffman

Arffuika S:
mötterydh Scatta hemmo Eluff är fl man
kiärttesätter 1/2 Scatta hemmo gws är fl man
kierssmåssa Scatta hemmo nils är fiskare wid Jusse fårs
öster höguåltt frelzes l: 1/2 knichtt
wester speke Scatta hemmo 1/2 knichtt
Jngelsbynn Scatta hemmo 1/2 knichtt
dalenn Scatta hemmo 1/4 knichtt

Bronstog S:
bynn Scatta hemmo i nils är fl man
lerholl Scatta hemmo claues är lensman
grytteryd Scatta hemmo 1/2 knichtt

(... exkl. Älvdalen och Fryksdalen, samt Nordmarks härad, med undantag av nedanstående ...)

Skelingmark : S
bönn Scatta hemmo tårsten är fl man

1581

LANDSKAPSHANDLINGAR 1581:7:78ff

Aff korttnigen af Årliga Renttann
Förläningen anno (1)581

Schytte hoffman
Tiäner med Eenn hest (Anm. Egen?)
christoffer i wesbynn haffuer itt hemon fritt benempd wesby kirkio landbo i gilbergz Sochen wti
samme herede

Schytte hoffman med 1 hest
christoffuer halstenssonn haffuer itt hemmo frijt benempd Törp domkyrkio landbo i longzryd
Sochnn wtj gilbergz herade

Schytte hoffman med 1 hest
knutt halstenssonn haffuer itt scatta hemmo fritt benempd Södr gierdesöö i wermescogh Sochn wtj
gilbergz herade

Schytte hoffman med 1 hest

rasmg hannssonn haffuer itt hemmo frijtt benempd Stompnen i fuglauich Sochn kyrkio landbo wtj Nordmarchenn

Schytte hoffman med 1 hest
påuell rasmusson haffuer itt frelzes hemon benempd **åmott** i Eda Sochn wti Jösses herade

Jacop Jonsson med 2 hestr
Jacop Jonsson till långh är förlänitt itt hemon Benempd ½ Esktakan kyrko landbo i gilbergz Sochn wtj gilbergz herad thr på herrins breff dathum then 21 martij Anno 1580

1580

LANDSKAPSHANDLINGAR 1580:12:79 (endast krigsfolk nedan)

aff korttningen

gilbergz herade
gilbergz Sochn
skyttehoffman – wesbyynn kyrkiolandbo
haffuer herrins breff – bynn
peder ähr fl man – Närestbyynn kyrkio Landbo

Suanscog S:
chlemett är fl man Stompnen kyrkio landbo

Longzryd: S:
Schytte hoffman – Tärp domkyrkio landbo

Staffuenäs S
olaff ähr fl man – Nälboll scatta hemmo
olaff är fl man – Stymme scatta hemmo

wermescog Sochn
Schötte hoffman – Söder gierdesön scatta hemon
per ähr fl man – presboll kyrkio landbo

Gladuald S
Olaff ähr fl man presbord kyrkio landbo

Jwsses herede
ällgåå Sochn
kiellr ähr fierdingzman Stompnen Kyrkio landbo

gunnarskog S:
håkann är fl man bossebyynn scatta hemmo

Kiolla S:
tooll är fl man – grytteuidh scatta hemmo

Ny Sochn
nils i **bredeuich** är { öster bredeuich } scatta hemmo
lensman haffr thz fritt { west bredeuich }

per är fl man är frij – Biörkenäs scatta hemmo

Eda Sochn
Amundh fl man är – Noora scatta hemmo frij
Eloff är Knichtt Nordby kyrko Landbo
Påuell är skytte hoffman – **Åmott** frelzes landbo

Arffuika Sochn
Eloff är fl man – **motteryd** scatta hemon
grees är fl man kierttesätter ½ scatta hemmo
truls är herrens fiskare haffuer arff och egett

[Grels / Greger]

Brunscog sochn
Nils är fl man bynn (ett) scatta hemmo

1579

LANDSKAPSHANDLINGAR 1579:10:121

Schytte hoffman
Christoffuer i granbeck ähr en skyttehoffman haffuer ett Scatta hemon frij Benemppt Granbeck wti
gilbergz Sochn

Schytte hoffman
Christoffuer ij **wäsby** haffr itt kyrkio hemon fritt benemppt wäsby wti gilbergz Sochnn med takenn
et törp

Schytte hoffman
Knutth halstenssonn haffuer itt schatta hemon frij benemppt Synan giärdissöö wti wermescog S:

Schytte hoffman
Rasmh hanssonn haffuer itt schatta henonn frij benemppt Näder håån wti tyxmarch S:

Schytte hoffman
Påuell i **Åmott** haffuer itt frelzes hemmo frij benemppt Åmott wti Eda Sochn

1578

LANDSKAPSHANDLINGAR 1578:5:133 (samt 142 med motsvarande uppräknig av gårdar som 1577, men utan personnamn)

skyttehoffman
Christoffer i granbeck är en skyttehoffman och haffuer et scatte hemon Benempdh
Stardes i **gibrigs** (*gillbergas?*) sochn

Påuell i **Åmotth** ähr Enn skytte hoffman och haffuer Ett fre[ls]he hemon frij benemppt
Åmott ligiandh i Eda S: wtj Jusses heredhe

knut hallstennssohn Ehr Enn skyttahofmann och haffuer Ett kyrkio hemon frij Benempdh
dröxnesh i Bronscog S: vtj Jusses hered

1577

LANDSKAPSHANDLINGAR 1577:17: 94ff samt 162

Aff korttningen (ANM. *endast krigsfolk nedan fram till Jösse härad*)

Gilbergz Heredhe:

gilbergz Soken		
olaff larsson	Okne frelzes landbo	är fl man
christofer halstenson	granbeck scatta hemmon	är skytta
Erich larsson	Bynn Scatta hemmon	är skytta
gierlech	Blesboll kyrkio landbo	ähr skytta

Suanskogh Soken

klemithh	Stompnenn kyrkio landbo	är fl man
Longhzrudh Soken Erich	Backa – ½ Skatta hemmon	är skytta
Staffuenes Soken olaff	Näbboll Scatta hemmon	är fl man
olaff	Nor Stymme Scatta hemmon	är fl man
lasse ragh	Tombergh Scatta hemmon far herrens ärend	
Erich	Affuelsboll – ½ sakt hemmon	är skytta
glauall Soken olaff	prestboll kyrkio landbo	är fl man
wermeskogh Soken per suensson	pres[t]boll kyrkio landbo	är fl man
Jöszes Heredhe ällgaa Soken kiellar	ällgaa kyrkio landbo –	är fl man
Gunnarskog Soken håkan	Bossebynn Scatta hemmo	ähr fl man
Kiöla Soken tooll	gryttuedh Scatta hemmo	är fl man
Ny Soken pedher knuth	Börkennes Scatta hemmo Kropsta frelzlandbo	är fl man är skytta
Eda Soken anundh	Nora Scatta hemmo Morast Scatta hemmo	är fl man är Ny besitten
Eloff	Nordby Kyrkio landbo Korttlandh kyrkio landbo	är knicht är öde
påuell	Åmott frelzes landbo	är skytta
Aruika Soken Eloff gre[g]less	Mötterudh Scatta hemmo Kiettesätter 1/2 hemmo Scatt homlakill Scatta hemmo	är fl man är fl man är öde
Truls	höffiis arff oc engna i fiskare	
Bronskog Soken nils knuth	Bynn Scatta hemmo dröxnnes kyrkio hemmo	är fl man är skytta
frisdallen Erich nils	Åmbergh ½ Scatte hemmo gyllabyenn Crone hemmo	är fl man är fl man
Eloff	Sellagårdenn Scatta hemmo	är fl man
olaff	Swenisbynn Scatta hemmo	är fl man
biörn	Ransbynn Scatt Medellmarkz Scatta hemmo	är fl man är öde
Ellffuedallen Erich	Stompnen i dalby Sochen Ambiörneby Scatta hemmo	är fl man är fl man
Erich	Bynn Scatt bonde	är fl man
Nils	Nora Scatta bönde	är fl man
Nils	Ruda ½ kirkio landbo	är fl man

-----

8 Skyttehoffmenn besittia och äre frij ther på M.N.H. breff
både förgierdeenn och bergz bruket d intygz: 5 Maij anno 76
Christoffher halstensson }
Erich larsson i bynn } gilb: S:
giärleck i blysbooll }
Erich i backa i långzr: S:
Erich i asfuelsbooll gilb: S.
knut i **kropsta.** ny S:
påffuell i **åmott.** edz S:
knut i dröxnnes bromskog

1575

LANDSKAPSHANDLINGAR 1575:15:130

(*Samtliga:*)

Rytter och knichter vti vestre sysla ij wermeland
somliga äre besetna på Skatteiorder ok sumestas bo på the crona godz
the ok will Jngen staffuerum ved heller daxwerk göra til Jern brwckitt

Rytter

Cristoffer i franbeck
gerlig i blybo
per arnesson i hellebo
salmo i kirstinarud
Erich i backa
hans Cristiernsson
Lars i vpsall
Rasmus i **stallerbyn**
knutt i kroffsta
paul i **åmott**
knutt i dröxnnes

[Holmedals sn]
[Kroppsta i Ny sn]
[Eda sn]

knichter

måns i åstenscog
andrs i tynnewikn
benct i kirkiorud
brynil i **munsta**
tolff i brynsbynn
oloff i backa
brönte i **saxebyn**
elleff i **nordbyn**
hakon i **hammar**
Erich i **tabol**
Sigull i **sullavick**
östern i torisbyn
Lars i Näs
halward i kirkebo

[Månstad i Karlanda sn?]
[Järnskogs sn ?]
[Nolby Stommen, Eda sn]
[Eda sn]
[Gunnarskogs sn]
[Älgå sn]

1569

LANDSKAPSHANDLINGAR 1569:6:149

(samtliga med exklusive skatteavgifter:)

Rytter ok knikter haffve frij the hemon
 som the sielff besettia likawäll är theras hemman mesta partten
 sköfflatt ok brände så som the andre bönder

Nordmarken
 tolff i brönsbyn
 Rasmus i löffrbyn
 Olaff i **ställerbyn**
 bentt i Ed
 Lars i opsalla
 Erich i skvmsnäs
 Lars i högerud
 öffuen kischebotten
 anders i helszund
 per i fors

[Holmedals sn]

Gilbergz häred
 per i tynewiken
 Jöns i gylttenes
 per i hellebol
 Jon korp i väsbyn
 gertt i kiiken
 sallamon i kullen
 anders i stenbyn
 Engelbrecht i sibiörnebyn
 Rasmus i skarbol
 hans i föxnes
 gudmund i modingebyn
 Lasse Rog
 gerlik i blisbol
 Erich i baka

Frisdallen
 arkang i bäreskog
 bentt i järsbyn
 nils i pvels
 matts i vaserud
 Ni[[s i berga
 olaff swenske

Jöszes härede
 tord i **nora**
 sigul i **sulleuika**
 Erich i **solberg**
 swäning i selbo
 öffwen i wadha
 Jon i **norsrud**
 Olaff i **graff**
 Olaff i **ellesta**
 tord i **gryttwed**
 lek i **hammar**
 mates i **gryttwed**
 haluard i gryttem

[Älgå sn]

[Arvika sn?]

[Gunnarskogs sn]

[Köla sn]

[Köla sn]

[Köla sn]

[Eda sn]

[Köla sn ?, eller Gröttvål i Gunnarskogs sn]

[Brunskogs sn]

Erich i **tobol** [Gunnarskogs sn]
paul i **Rexed** [Gunnarskogs sn]
Erich i taken [Brunskogs sn]

1568

LANDSKAPSHANDLINGAR 1568:15:109 (265)

[se även Årlig ränta 1568:15:110]

(samtliga med exklusive skatteavgifter:)

Rytters och knecters frijheet

Frijsdalenn
orknig i bäreskog
nils i ögnnäs
bertt i görsbyn
mattis i waszeryd
nils i edh
nils i bärga
Mattis fölzuika

Gilbärgz härede
per arnesson i Rottuika
Rasmus i kollaboda
hns i Rolsbyn
Erich i baka
andrs i lönskog
Cristoffer i granbäk
Salmon i skaszås

Jöszes harad
Erich i taken [Brunskogs sn]
leek i **ffiell** [Eda sn]
mattis j grötteryd [Köla sn ?, eller Gröttvål i Gunnarskogs sn]

1567

LANDSKAPSHANDLINGAR 1567:3:87

(samtliga med exklusive skatteavgifter:)

knicterne och skytterne haffua theras hemon ffrij som
the besettia oc Rentte som här effter skreffuitt står

Rasmus i kolleboda
torsten i Lesse hög
anders i trynnwiken
hans i Rolsbyn
anders i kalstelsbord
Erich i **toböll** [Gunnarskogs sn]
olaff i **ellesta** [Köla sn]
Erich i takenne [Brunskogs sn]
mattz i grytteryd [Köla sn ?, eller Gröttvål i Gunnarskogs sn]
orbang i böreskog
mattz i fölsuik
nils i Edh
mattz i wosseryd
herlige i västanmyra
liid
duffuenes

Jon j hoornes
Söder mosberg
vlff i stöllitte

1566

LANDSKAPSHANDLINGAR 1566:15:204

(*samtliga:*)

Presternesquiteringe på Rytter oc knicternes frijhet på
the gårdar som the besettia

[*Arvika gäll*]

bekennes *her* måns i **arffuika** kyrke prest att tesse effter^{ne} knicetter
haffua hafft frihett på siina gårdar vtaff vår nadte hera
Erich biörss oc tolff Ericss – ha(l)ff Rådth
Jon olsson halff – Solberg
oluff Jonss tredinge i Renkesett
Erich anundss halff toböl
måns Jsachsons et torp hett öijeryd
till wisse vnd mitt Singnett

[*Stavnäs gäll*]

bekannes Jag anders Jonson Kyrke prest til **staffnes** att tessa Effter^{ne}
knictar haffua waritt Scatt ffrij än tid lang huar sitt hemonn
michel bosson halff skåsås
steen i stömne tredie partt *ibidem* [1565:2:61 steenn i stömme]
lars skriff halff partt i ske tanbg [1565:2:61 Lars i tönberg]
halffvred i boffesteryd halff partt *ibidem* [1565:2:62 halward i boffastaryd]
oluff i presthog ett torp alt [1565:2:62 oluff i presthög]
engelbrett i Sibiörnebyn halff partt [1565:2:62 Engelbriect i Sibiörnebynn]
måns i byn allon ffrij
brynil i grötteryd alt frij
poul är östen i gullerbyn alt frij
Erich i taken halff partt frij
Til wisse vnder mitt Singnett

[*Köla gäll*]

bekennes mig Solmon i **köllen** kyrkeprest att tesse effter^{ne} haffuer hafft frijhetter på sina gårdar vt
aff vår nadhte here
bentt i Rudzgar alt frij
brynil i högesett hell ga(rd)
oluff gunarsson halff åss
söffring i Sögarward 5 partt *ibidem*
til wisse vnder mitt Signett

[*Gillberga gäll*]

tesse effterskreffne Rytter och knicter haffua hafft K:M: frijhet på sina hemon huilkitt boendh ära
i **gilbergz** geld ij wermeland

Rytt

per nilss i ällewik hell gård
andrs i kastelsbord hel gård
bent ersson torp hell gård
torsten Jffuarsson i tijwik halff gård
Rasmus i kullaboda halff gård
oluff Larsson i högsetter hell gårdh

Knichter

börje i skegebol halff gård

oluff i hall hell gard

tijris i sanda hell gård

andrs i trynelwik i Swanscog S. tredell ij gården

Laris i boda halff gård

att Så J Saninge är trycker Jag Swen hokenss kyrketiennare til för nempde gell mitt Singne vnder

thenne egne hand skriff

[*Älvdalens gäll*]

bekennes her Erich **Elffuedallenn** att these knichter haffuer frijhatt

på theas gårder

per i slettnum en 4 partt

Jon i Ransbyn en 4 partt

nils i Ransbyn en 4 partt

vlff istöllette en halff gard

Jon i hornnes }

hakonn *ibidem* } en halff gård

Elff *ibidem* }

Jon i mosberg halff gord

gulbran *ibidem* – 4 partt

til wisso vnder mitt Singnett

[*Fryksdalens gäll*]

Bekennes Jag her Jon kyrkie prest ij **frisdallenn** att these

Effter^{ne} knichter haffua gafft theas hemmon ffrij

orbomus oc oluff *ibidem* ij giwtoregården hel gård

per i markn halff gård

mattes i wasseryd halff gard

(ni)ls i baka halff gard

nils i Ransbyn 5 dellen

Jöns i tiwstorebyn halff gard

Joar i smedsbyn halff gard

mattes i fölzwik halff gard

nils i becho temtte dell

(...)elf i westonfrö halff gård

these (...) wisso vnder (mi)tt Singnett

[*Blomskogs gäll*]

bekennes Jag Rasmus i **blomskog** kyrcke prest att tesse

Effter^{ne} knichta haffuer hafft ffrihatt på theas gårder

biörn i (els)nes hel gård

sten i (sl)ennelle halff gård

(...)skvnsnes halff gord

These till widdo vnder mitt Singnett

[*Holmedals gäll*]

bekennes Jag oluff i **holmeda** kyrkie preste *ibidem* at tesse knichter

haffua haff frijhatt på theas gårder

Swen i kysebötten (halff) gård

bentt i beirn halff gord

per Småلمان halff gård

oluff i årstatt tredinge

til wisse vnder mitt Singnett

1565

LANDSKAPSHANDLINGAR 1565:2:70

(*samtliga:*)

anamade peder nilszon aff här Jöns bonde til att lönnne these effterschreffne knichter med som är her vte wermelande anno [15]63 til at liga i landwact wed mengnebro

vtgiffen

oluff i Renkesetter pnr – 12 mkr

[Älgå sn]

måns Jfarszon – 8 mkr

[Öjerud, Gunnarskogs sn]

oluff rasmuszon – 10 mkr

tol ij Rudh – 6 mkr

[Arvika sn]

Joen larszon – 6 mkr

bentt i Rudzgården – 6 mkr

[Köla sn]

torsten anderszon – 6 mkr

Erich biörszon – 6 mkr

[Rud, Arvika sn]

Joen Olszon – 6 mkr

[Solberga, Arvika sn]

Erich anundsson – 6 mkr

[Tobol, Gunnarskogs sn]

LÄNSMAN, FJÄRDINGSMAN OCH NÄMND

1630

LANDSKAPSHANDLINGAR 1630:18A:156

(länsmän)

Nils Halfuardsson öfuer Normarks härad
hafuer frijtt åhrgenge med 2 vthiorder der wnder : Silbodall Sochnn
(fjärdingsmän)
Nilss i Bärga öfuer glafuua S:
nilss i låssbynn öfuer Skillinmarks S:
Jonn i Saxbynn öfuer Jeraskough S:

LANDSKAPSHANDLINGAR 1630:18A:244 (1630:18B:303)

Ländz Och fiärdingzmäns frijhetter
Ahrnne i Solberga Ländzman öfr Jusses H:tt
Fiärdingzmänn
Jonn i Skiellerbynn Fierdingzman öfuer Kiöla S.
Nils i Hwitstenan Fierdingzman öfuer Edha S.
Kiäller på Stompnenn Öfuer Ellgå Sochnn
Ellof i Kofsengh öfuer Arfwijcka Sochnn
Anders i Strandh öfuer Ny sochnn
Anders i Backsiöbotnn öfuer gunnershogh Sochnn
Nils i Eedenne öfuer Bruneshogh Sochnn

1629

BOSKAPS- m.fl. LÄNGDER 1631-1632 [SE/RA/5119/6/6 uppslag 47]

(Arvika gäll, med bomärken)

Thetta Stadsfästes mz kyrkionas 6 mäns bomärker och pastoris Signete och vnderschiffne nampn
Anders i Strand
Gunnar i krokeboll
Knut i kropstad
Mathis i Langewek
Käller i Elgåå [bomärke: K R]
Engebrett i Sälewijk

LANDSKAPSHANDLINGAR 1629:10B:128ff

(Årlig ränta – Jordeboken)

Skillingemark Sochn
Anders i hånghstadh – fierdingzman

LANDSKAPSHANDLINGAR 1629:10B:203, 319

(länsmän)

Nils i Årgänge, hafuer frit Näfueswijk och Boda i Österwalskogh Sochn, Årgenge medh 2 Vtiorder
der vnder i Silbodall Sochnn
(fjärdingsmän)

Nills i Bärge i Glafua S:
Nilss i **Låssbyn** i Skillingemark S:
Jon i **Saxebyn** i Järnskog S:

(länsmän)
Ländzmannen ij Jusses Häradh Ahrnne Eriksson hafuer frijt
(fjärdingsmän)
Jonn ij **Skiällerbynn** ij Kiölla Sochnn frijt
Nillss i **Hwijttsteenn** ij Eedz Sochnn frijt
Kiäller i **Stompnenn** ij Ällgåå Sochnn frijt
Anders i j **Strandh** ij Ny Sochnn hafuer frijt

1626-1627

LANDSKAPSHANDLINGAR 1626:14A:99 (& 1627:2A::30)

Lendzmans frijheter
Arne i **Solbergh** Lendzman i Jösses heradh
Arf och egit *hemman* – 1
Swen i branegiärdh Lendzman i Kijs häradt
11 fierdingzmän hafue frit för deras Omak

BOSKAPS- m.fl. LÄNGDER 1626 [SE/RA/5119/6/2 uppslag 86]

Arne i Solberg Lenssmannen
utsäde – 7 Tnr
hest – 1
Sto – 1
koor – 10
Stutr – 3
quigr – 2
Risbijt – 1
v getter – 6
g fåår – 4
v fåår – 6
v Swijn – 7

[nämnd / sexmän, med bomärken]
Mattis i Langewik
Pär olsson i Sund
Anders i Strnd
Knut i kropstadh
Rasmus i elgåå [Stommen]
pär i Toböl

1625

LANDSKAPSHANDLINGAR 1625:16:87

(Fjärdingsmän)
Niels i **Bärge** i glafua Sohnn
Nils i **Låssbyn** i Skilingemark Sohn
Jonn i **Saxebyn** i Jernskough Sochnn

LANDSKAPSHANDLINGAR 1625:16:100ff

Länsmäns Frijhetter

Oloff Arnesson Lentzman Vthj Gilbergz heradt hafuer frijt
Knutt i Tråsnäs Läns man i Grums häradh haffwer fritt

Fiärdingzmäns Frihetter
(...)
Nils i Bärge fierdningz man i Glawall Sochen

1624

LANDSKAPSHANDLINGAR 1624:16:12; 118

(4 länsmän och 31 fjärdingsmän)
(Näs härad)
Nils i Åhrge Länzman i Normarken
Arne Erichsonn Ländzman i Juses Häradt
frit Solberga i arffwijka Sochna
(Karlstad och Hammarö gäll)

1623

LANDSKAPSHANDLINGAR 1623:15:19

(uppgift om att Västra syslet har 6 länsmän och 42 fjärdingsmän)

1622

LANDSKAPSHANDLINGAR 1622:20:37

fiärdingh menderna wthi Köla gäldh
peder j flugne, Jon J Saxebyn, Torsten J Nolby, Anders J Högestadh, Torstanus Jonä (=Torsten
Jonsson) Caplan sammanstädes medh egen handh

1616

LANDSKAPSHANDLINGAR 1616:11:31

Affkortning
6 Ländzman och ehn fierdingzman

1611-1613

LANDSKAPSHANDLINGAR 1611:2:30 (& 1612:6:241, 1613:10:278)

(länsman i Jösse härad:) Lars i bredhwich

1610

LANDSKAPSHANDLINGAR 1610:16:501

lennzman i Juse häradt för 3 Tr derpå hans beuis den 12 Juli 610 [se nedan]

LANDSKAPSHANDLINGAR 1610:16:451

Beekiens Jagh Joonn i **Bredewijck** länzman i Jusse härrett att Jagh hafuer Beekommitt aff H K Mz Nådige tillåthelse affijende fougtnn i Vermelandh Ärlighe och Wellachtadh Oluff Andsson Rentt Korn 1 tna Blandkorn 1 ½ tna och hafre 1 ½ tna, att så i saningh ähr gafuer Jagh med(h) mijn Ägin handh wnderskirffuitt datum Bredewijck denn 12 Julij Anno 610
joen lasseson

1608

LANDSKAPSHANDLINGAR 1608:3:140, 157

Lenssmän fritt
Bredeuik

Länsmäns Frijheeter
Lasse **Brewijk** i Jusses herede

1605-1607

LANDSKAPSHANDLINGAR 1605:2:373 (1607:2:18)

Länsmänn
Lasse i **Bredewijk**

LANDSKAPSHANDLINGAR 1605:2:60, 63, 64

Nempnen
Lasse i **Breffuich** [Ny sn]
Bengt i **Stredbol** [Älgå sn]
Måns i **Hammar** [Eda sn]
Oloff i Rud [Arvika sn]
Eskil i **Olbyn** [Ny sn]
Nils i gilzrud [?]
Ehels(?) i Prästgården [?]
Håkan i **Lund** [Köla sn]
Bengt i **Renchesedh** [Älgå sn]
Nils i Fröbol [Älgå sn]
Raffuel i **kässmos** [Arvika sn]
Amund i **huitsten** [Eda sn]

Nempnen
Raffuel i **kiermåsa** [Arvika sn]
Nils i Fröbol [Älgå sn]
Måns i **Hammar** [Eda sn]
Bengt i Stresbol [Älgå sn]
Bengt i **Renchesedh** [Älgå sn]
Olaff i Rud [Arvika sn]
Håkan i **Lund** [Köla sn]
Eskil i **Olaby** [Ny sn]
Engelbritt Prästgården [?]
Nils i gislerud [?]

Nempnen

Tol i koppen	[Järnskogs sn]
Biörn i loffzbyn	[Järnskogs sn]
ion i saxebyn	[Järnskogs sn]
gunnar i wlzhoffden	[Järnskogs sn]
Tore i slärteg	[Järnskogs sn]

1602

LANDSKAPSHANDLINGAR 1602:9:143

Länssmeners friheter wti 4 heredh
Lasse i **Bredwik** Lenssman wtj Jussws heredh anno 602
Lasse i **Bredwik** haffuer 2 Scatta hemmo benpdt **Landh** utj kiola Sochn och **Bredeuik** i Ny Sochnn wti Jusses heredh

1600-1601

LANDSKAPSHANDLINGAR 1601:11:72 (1600:9:151)

Lasse J **Brefuich** Lenssman vti Jussis häradh 1601
Lasse J **Bredewich** hafuer 2 Schatte heman benempdh **Lundh** J kiölla Sochen och v **Bredeuich** J Ny Sochn wthi Jwssis häradh

1590

LANDSKAPSHANDLINGAR 1590:5:83 (1589:13:213)

Lasse i **bredeuik** länssman i Jwssis herade anno 90
Lasse i **Bredeuick** haffuer 2 Scatta hemmo b^d **lundh** ij kiölen och **Bredeuich** i Ny Sochn wtj Jussis herade

1588

LANDSKAPSHANDLINGAR 1588:3:211

Förkortningar
Eda Sochn
huittesteenn Scatt[ehemman] f(järdingsman?) man Amundh
hamar Scatt måns vachtare uidh granssen

LANDSKAPSHANDLINGAR 1588:5:203

nils i bredeuich länszman vti Jösses heredeanno 88
Nils ij **Bredeuiche** haffuer 2 Scatta hemmo be(nem)pd **lundh** ij kiöla Sochnn oc **Bredeuich** i Ny S: vtj Jwssesherede

LANDSKAPSHANDLINGAR 1588:3:211

Förkortningar
Ny Sochn
ost oc vester **bradeuich** 2 Scatta hemmo Nils i **bredeuich** lansman

1578-1587

LANDSKAPSHANDLINGAR 1587:9:81 (1586:10:76, 79; 1585:1:181; 1584:13:155; 1583:14:78, 1582:12:85; 1580:12:69; 1579:10:124; 1578:5:135)

Affkorttnigen aff årliga Rentta anno : 87

Förlänigen

Per Nilsson till **hammar** är förlenntt itt Scatta hemmo oc itt Tårp **Benempd** Modingaby och lidnigh vtj gilbergh herade ij gilbergz sochn ij sin leffz tidh the på hans F: N: breff datum 13 Nouember anno 71

Knut Andersson en gamall adelssman, haffr md Nif witt honom itt frelzes hemmo, som han arfftt haffuer **benempd Kropstad**, vtj Jiösses herade ij Ny Sochn frittij sin leffztidh, och sedann äffter hans dödth scall hemonett, bliffua vnder h. F:N: arff och egett ths på hans F.N: breff datum 22 februarij anno 81

her Måns som bodde ij arffuick än av förlenntt her Måns Nicolaj itt Scatta hemmo vij Jusseh herade ij **arffuich** Sochn **benempd humbla Kull** frijtt ij sin leffztid, thr på hans F:N breff datum 4 maij anno, 85

Länszmenrers frijheter vti 5 hereder

Nils ij **Bredeuich** länszman vtij Jwsse herede anno 87 [marginaltext 1587 / för 1586 "anno 86"]

Nils ij **Breduich** haffuer 2 Scatta hemmo **benempd lund** ij Kiöla Sochnn oc **Breduich** ij Ny Soch vtj Jwssi herede

1581

LANDSKAPSHANDLINGAR 1581:7:82

Länzmeners frihetter vtj 5 hereder

nils i bredeuich lendzman i Jusses härede

Nills i **bredeuich** haffr 2 Schatta hemon benemppt Lund i Kiöla Sochnn och bredeuich i Ny Sochnn vtj Jwsses herade

Claues i Lerholl haffr ett scatta henom benempd Lerholl i bronscog Sochnn wtj Jwsses heradh halffuard i årgien haffr 1 ½ scatta hemon benempd argwn oc bacha oc 2 tårp ther wnd Södre bacha, tormosbyn i Sillabodah Sochnn vtj nordmarchenn

hans i helgaby haffr itt Crone hemon Benempd helgeby oc itt ½ Scatta hemon be(nem)ptt gietskwen i Sundz Sochnn wtj friszdal heradh

Nils i ruda haffr itt Schatta henom och itt Schatta tårp be(nem)pt Enbiacka(?) och ruda j Ekesherad Sochnn vtj Elffuedalls herade

Jöns i brönsbynn haffr itt scatta hemon benempd Snarekill i Sillaryd Sochnn wtj gilbergz herade tomas i bacha haffr 2 scatta hemon **benempd** Söder högsätter i gilbergz Sochnn Esbiörnebynn i Longzryd Sochnn wtj gilbergz herade

1577

LANDSKAPSHANDLINGAR 1577:17:81, 84

Aff kortningen aff årliga Rentan anno 1577

Förlänigen anno (15)77

Peder Nilsson till **hammar** ähr förlänneth itt Skatta hemonn Benemppt Modingaby legiandh i gilbergz Soken ther på vår N(ådige) herris breff

Jffuar Schriffuere anno 77

dödde vti aprils Månad 77

Åhr förlänitt Jffuar Schriffuare uthi Scatta hemon benemppt **Wester Speke** liggiandh i Aruika
Sochenn ther på war N(ådige): herris breff

Länszmeners Frijheter wti 5 Heredhe

Nils i **Brewich** wti Jösses herede Et schatte hemann

Bryntte Salmonsson i Strandh i Bronskogh Sochenn Et heman

haluardh i årgiengienn wti Nordmark haffr 2 schatten hemor och Ett schattetorp benemde
årgenge, backe ½ hemor och Sörbacka

Hans i helieby wti frisdallen haffr halffe annet heman

Benctt i hammar i Elffuedallen enn schattegård och Ett törp

Jöns i brönsby wti Sillarudz Sochen Et heman

Tomas i backa wti gilbergz heredhe 2 heman

1576

LANDSKAPSHANDLINGAR 1576:11:120

Länszmemeners frijhetter vti 5 häreder

Nils i **Brewicken** vti Jöszes herede

brönte i strand vti bronscog Sochen

halward i årgenge haffwer 2 skatta gård benemppt årgenge oc backa oc et skatta torp

hand i hellebyenn vti frisdallen haffr 1 ½ skatta gård

bengt i haff hammar vti Elffdallen haff et scatta gård oc ett scatta törp

Jöns ij bronshbyn vti Sillaryd Sochenn haffr ett skatta hemmon

tomas i backa ij gilbergz herede haffr 2 scatta hemon benemppt backa oc esbiörnaby

1575

LANDSKAPSHANDLINGAR 1575:15:114

Länszmeners ffrijhetter

vti 5 heredher

brönte vti stran ij Jöszes hereder

nils i **brewich** i Ny Soken

haluor j årgenga med ett torp vti nordmarken

oloff i bercka vti frisdallen

benct i hammar vti Elffdallen

Jöns i bransbyn vti sillarudh Sochen

LANDSKAPSHANDLINGAR 1575:15:127

Tette Effterskriffna haffr Länsmän frit vti vester syslett för theras omak

brönte j stran Länsman i Jöszes herede

Nils i **brewick** ffierdingh Man

halwar i årgenge Länsman i Nord marck

Oloff i bercka Länsman i frisdall

benct hammar Länsman i elffdall

Jöns i brönsbyn ffierdings Man

1573-1574

LANDSKAPSHANDLINGAR 1574:16:81 (1573:14:59)

Länsmeneners frihetter
vti 5 hereder
brönte i stran vti Jöszes herede
Nils i **brewik** ij Ny S.

1569-1572

LANDSKAPSHANDLINGAR 1572:3:59 (1569:6:148)

Länsmeners frihett vit 5 häreder
brotte i strand (1569: brönte vti stran vti bronskog S:) i Jöszes häreder 2 gårdar i brunskogz S:
Nils i **lundh** i kölla Sochen
haluard i årgenge oc et törp vti nordmark
oloff i berka i frisdallen
bentt i **hammar** i elffuedallen

1568

LANDSKAPSHANDLINGAR 1568:15:109 (265)

brönte i strann
Nils i **brewika**

Länsmänns Frihett
Wti gilbergz Härad
Hans J Högsätter
Jöns i suarkujll

vti Jössis Härad
brönte j strand
Nils i **brewika**
vti Frisdallen
oloff i bärka
vti Elffuedallen
bentt i hambra
vti nordmarken
halvard i årgenge

1567

LANDSKAPSHANDLINGAR 1567:3:86

Länsmen haffr för theras omak aff the gårder som ike ära brende
[nedanstående gårdars skatter gick till länsmännens underhåll och lön, men personerna nedan
behöver ingalunda ha tjänat som länsmän]
brönte J bestran [Jösse]
hans i högsettere [Gillbergs]
olaff i biörka [Fryksdalen]

bentt i hamar
halvard i årgenge

[Älvdalen]
[Nordmark]

1565

LANDSKAPSHANDLINGAR 1565:2:26

Kiöla Soken
Skatta Bönder
lunden – förlentt Lensmanen för sin omak

1551

LANDSKAPSHANDLINGAR 1551:10:41,71

(Årlig ränta)
Bryntte J Strandh
Lensman fritt för all Renta

Affkortningen
Lennsmennerne friitt [endast 3 länsmän i Västra sysset mot 5 senare]
Jtthem haffwa 3 Lensmen friitt J Giilbergz herede, Jöszes, och friisdals gereeder för siitt omack

1547

LANDSKAPSHANDLINGAR 1547:12:93

(Årlig ränta)
Jwszus Häratt
Fritt förlentt
Bruntte i Strann
Lensmanden i strand

1545

LANDSKAPSHANDLINGAR 1545:11:10ff

(Årlig ränta)
(Grums härad)
Jtem haffwer en Lenzman friitt för ssiinh omack benempd Joar j Ask aff ssiitt egitt heman

(Näs härad)
Jteem haffwer 2 Lennssmen friitt för theres omack (thenn ene boor vdii Skäpperudh j Longgenäs
Sochnn, thnn andra boor vdii Orssrudh vdii Yllens rydz Socknn) friitt för theres omack
[parenteserna ingår i originaltexten och är ingen egen kommentar]

(Gillbergs härad)
Årlige Rentan aff Gilbergz häradh medt thz som fritt och förlänt är pro Anno 1545
Affkortningen på the partzeler som frij och förlänte äre pro Anno 1545
Jtem haffwer en Lensmand friitt benempdt Benct wdii Esbiörneby

(Jösse härad)

Årliga Renten Aff Jösse härade vdi wermelandt medt thz som friit och förlänt är pro Anno 1545
Jtem haffwer en Länssmann fritt för ssiitt omack benempdt Brunte Salmonsson j strandh

(Fryksdalens och Älvdalens härader – ingen länsmän finns uppgiven)

1542

LANDSKAPSHANDLINGAR 1542:11:51

(Årlig ränta)

Brunth i Strandh lensmanns Frij

KYRKANS SEXMÄN

De personer, som skulle vakta kyrkan och framför allt se till så att tiondet inbetalades på rätt sätt, kallades sexmän eftersom de alltid var 6 till antalet.

1630

LANDSKAPSHANDLINGAR 1630:18A:259

(Brunskogs socken)

Jagh paulus Nicolaj pastor i Brunskogh, Sampt Kyrkiones Sex män ibidm, gjörom witterligin, Att efftsom Nils i Skiremenäs boendes ther i Brunskogh Sochn, begärer itt Sandferdigt wittnessbörd aff oss, om en gård Slobyn b(elege)tt ther i Samma Sochn, huru lenge och huru myket ther hafr waritt ödhe, Så kund wij honom icke för wtt wijssn thet neka. Så bekienne wij, att halfue gården hafr warit öde i tuu åhr, så att han åhr inthz mrukat 629 och 630 wndantagandes åhr ther någott hööbergat, Men åkern och annat åhr inthz brukat ther, thet wile wij wittna, och ther till Suara nåhr wij ther til krafde wardom. Och att thetta i Sanningh åhr och finnas skall Sätter pastorr sitt Signethe her wnder Sampt kyrkianes Sex män sina Nampn och bomarkio her wnder. Anund i drögnes, Per i Skermenäs Joon i Edane Torbiörn i Åmott Per i Ö Takenne Torbjörn i föske (bomärken efter var och ett av namnen)

1630

LANDSKAPSHANDLINGAR 1630:18A:239

(Köla gäll, kyrkans sexmän, men bomärken)

Jon i Skällebyn

Knut i hälle

anders håkansson [i Hammar]

Segeol i Torguss

Oluf i Wäsby

Håkan i hammar

1629

LANDSKAPSHANDLINGAR 1630:10B:356

(Köla gäll, kyrkans sexmän, men bomärken)

Jon i Skällerbyn

Knwt i hälle

Sege(...) i torgussrudh

Jon i tompte

Nils Arnesson

Oluf Nilsson

1619

ÄLVSBORGS LÖSEN 1613-1619, TERMIN 6 (år 1619)

(Kyrkans nämnd i Köla gäll, samma som år 1617:)

Oluf i Näfue

Anundh i Vicken
Anders i hångsta
Rasmuss i Molstaka
Engilbret i Vlfzå
Jon i Saxebynn
Peer i flugne
Nillss i Lundh
Anund i Solbergha
Per i by
torstin ij Nolby
Eskill i shällerbyn

1617

ÄLVSBORGS LÖSEN 1613-1619, TERMIN 4 (år 1617)

(Kyrkans nämnd i Köla gäl, samma som är 1619!)

Olof ij Näfue
Anund ij wikan
Anderss ij hångsta
Rasmuss ij molstacha
Engebricht ij Vlfzå
Jon ij Saxebyn
Pär ij flugne.
Nilss ij lundh
Anundh ij Solberga
Pär ij by
torsten ij Nolby
Eskill ij skiellerby

1615

LANDSKAPSHANDLINGAR 1615:5:123

Kiörkiornes Sexmän

Kiölle Sochn
Peer i **Flugne**
Gummund i **hoole**
Mattis i **halleboll**
Nielz i **Lun**
Amund i **Solberg**
Gulbrand i **Grytuid**

Eede Sochn
Torsten i **Nolby**
Gunnar i **Åhss**
Nielz i **hage**
Anders håkess [i Hammar]
Toll i **Morast**
Peder i **By**

Hierneskoug S
Erich i **Kors byn**
Oluff i **Näffue**

Eloff i **Nolgård**
Engelbrijtt i **wlzhufde**
Nielz i **Koppom**
Jon i **Saxebyn**

Skälings mark S.
Anders i **hangestad**
Nielz i **Gunnarsrud**
Ola i **böna**
Amund i **Wikanne**
Ola i **Bergerud**
Benckt i **holmzrud**

1614

LANDSKAPSHANDLINGAR 1614:16:139, 141f

Kyrkiers 6 Men

Arffuicka S.
Raffual i **Kähmos** [Kärrmossen]
Per i **Sundh**
Hans ibidem
Matthes i **Langwak**
Rasmus i **Kopzäng**
Niles M i **hoffals**

Älgåå S.
Rasmus i **Älgåå**
Bengt i **Rechessedh**
Eleff i **fröböll**
Jonn i **Sulevijck**
Per M i **göresbyn**
Anundh i **grenebol**

Ny Sochn
Eskell i **Olbyn**
Anders i **Strandt**
Knuth i **Kropstadh**
börier i **skostboll**
Börie i **Dalen**

Gunnerskogh S.
Erich i **grotwol**
Änglbrcht i **prestgål**
Haken i **Leloz bet.**
Anders i **Sättre**
Bonde i **Jngesbyn**
Anders i **Rexle**

[Köla socken]
Gumun i **hole**
Mattes i **halleboll**
Anders i **Wexwijck**
Anund i **Solberg**
Nielz i **lun**
Paer i **flugne**

[Eda socken]
Anders leekss [i Hammar]
Anders Hakenss [i Hammar]
Nielz i **Hage**
Tore i **Helgebo**
W(nge?) Toll i **Morast** [unge Tol i Morast]
Gunnar i **åhs**

Carlanda sockn
Länsmannen med kyrkiones *men*
Oluf ij Bön:
halfuard ij hymnes
jons ij Kollerud
Sigul ij Lysås

1608

LANDSKAPSHANDLINGAR 1608:7:128

körkennes 6 Män [i Köla socken]
nilz ij **flugna**, Tomis ij **elgestad**, nils ij **lund** peder ij **flugna**, g(ull)brandij **grytvid** Anund **ibid**

1605

LANDSKAPSHANDLINGAR 1605:2:64

[i Järnskogs socken]
nemden Som är tol ij **Koppen** Björn ij **loffzby** ion ij **saxby**, gunar ij **wlzhoffden** Tor ij **släerteg**

KVITTENSER och KUNGLIGA BREV etc

I Landskapshandlingarna finns för de flesta åren en viss uppsättning brev och kvittenser, vars antal ibland är överväldigande. Därtill berör det så gott som enbart bestämmelser och uppgörelser mellan Kronan och den värmländske fogden. Av det skälet har jag valt att inte gå igenom dessa. Nedan återges ett exempel på ett brev som infördes 18 år efter det att det skrevs.

LANDSKAPSHANDLINGAR 1600:9:207

Wij Karl medh Gudz Nåde Suerigis Rickis arfförste och Hertigh til Sodermannelandh Närichie och Vermelandh, Giöre witterligitt att vår vndersthne **knutt Andersson** j **kiopstadh** i Ny Sochn i Jussis häradt, hafwer och vnder ,, dämligen besögtt, och klagligen till kunna gifuidh, hu ,, ruledes Gwstaff Brunthessonn och Någen andra ville voldsammalighen trengia honom ifrån Sitt heman för (:da) kiogzstadh, Som han efther sin moder ärfftt hafuer, och Sättie ther på oskuyldann, och för then skuldz beditt om för suar, för oratt och ofueruoldh, Szå hafua wij tagit och warinnatt medh thetta vårt öpna bref och **hop** vthi vårt förstlige Hägn och försuar, för:de knutt Andersson medh hustru och alt thett them både medh Retta i löst och fast, Och efther hann hafwer (...) och medh (...) hustrus samtycke, vndt och ofth(...) wån (...) ger för:da Kiogstade, Som frelse (...) doch (...) iest vnder **Sertinn** vthi hans moders tidh (...) hade (...) ersijsle förbrutidz waritt, Så hafur wiu Gunsteligen (...) ef (...) läritz, Szåsom wij och nu medh thetta vårt öpna breff (...) na och effterlätta, Att fö:da knutt må och skal vthi sin Lifzitdh, Niutha Brucka och beholla för:da heman Krogzstada quitt och fritt för alla uthlagor, och efther hans afledne och dödth, Skall samma krogzstada medh alla sina tilägor, Sampt then deel och Rattigheett som han hafwer i Åmotz quarn och itt halfe Laxafickie, wara och blifuer, vårt och vå ,, ra arfuinars Retta arf Euerdeligen, huarföre Biuda wij alla som för våra skuldh, och skola giöra och låtta, att the icke tilfoga för:da knutt och thett honom tilkomma Nå ,, gon öfueruåldh eller förfångth emott thetta vårt försuar (...) ,, se bref Szesom och våra fougthar och andra skall samman ,, ledes förbuditt wara, her emott Nogen hinder eller qual att giöra på thenna frijheett wij honom **gudesligen** efther ,, låthidz hafue, datum Nykapijngh den 22 februarij Anno 1581

SAKÖRE i Västra sysslet 1540-1621

Saköre var den inkomst som Kronan hade rörande sin del av de böter som den dömde fick för sitt brott, varför de kan återges kortfattat vem som var dömd och skulle betala böter samt beloppet som tillföll Kronan. I de få fall som målet även återfinns i domböcker är så gott som alltid domböckerna betydligt mer omfattande i sin beskrivning av händelsen som medfört en fällande dom.

Antalet mål per av kan variera mycket, dels för att det ibland bara tycks omfatta en del av västra sysslet, dels för att det ibland även är med andra härader än de som låg i västra sysslet.

Utöver saköreslängderna är städlepenningar medtagna för år 1542, eftersom personnamn förekommer detta år till skillnad från övriga år då endast gårdens namn finns antecknad. Det gäller betalning till Kronan för gårdarnas arrende.

Vissa texter är mycket svårlästa, men ett större och mer omfattande problem är att försöka avgöra om den inledande bokstaven i orden ska uppfattas som versal eller gemen. Likaså är antingen å skrivet exakt som ett ä, eller så har man valt att skriva ordet sår med ä, så att det blir säramål istället för sårsmål.

Några begrepp

Ibidem (ibid) på samma ställe
Ithem jämväl

1621

LANDSKAPSHANDLINGAR 1621:2:246ff

Konungz Sakörenn som fallen är i Wästersysslet i Wermelandh, ifrån then 9 Junij åhr 1621 till Johannes [midsommar] 622 som Dombokenn vidare förmähler.

Gilberga Härats

Nilss i Holgeboll för han försat lagastemningh

konungs Saker

Penningar – 3 *mark*

Benehdt(?) i Helsse(råck?) Kongs Saker

Penningar – 1 *mark*

Anders i Onstadh för han trätt med(?) sin Granne på Kyrkiowägen Kungs Saker

Penningar – 3 *mark* frälsse

Anders i Karsseböta för Oqueda Ordh och intz kunne bewissa K : Sakenn

Penningar – 3 *mark*

Nilss och Anders i Källåss för the försatte lagastembningh Saker K : Sakenn

Penningar – 2 *mark*

Jösses Häradh

Bengt i Tompta för han gick Olåfwandes ifrån tinget K[onungs]. Saken

Penningar – 1 *mark*

Halfwardh i Dätteuich för Oquedins ordh i Hastige mode K[onungs]: Sakene

Penningar – 1 *mark*

Anders i SPåke [två inledande versaler] för slagzmåll Kongz Saken

Penningar – 2 *mark*

Nilss i Bodenne för stembningh Kongz Saken
Penningar – 1 *mark*

Nääss Härath

Oluf Jönsson i Ökna för han försat Stembnigh Kongz Sakan
Penningar – 1 *mark*

Anders i Borgen för han slogh halfuardh i Roodh Kongz Sakenn
Penningar – 6 *mark*

Nordmarkenn

Anders i Grälssbynn för slagmåll K[onungs]: Sakenn
Penningar – 2 *mark*

Christoffer i Blomme och Oluf i Nääss för lagastembnigh försat K:Sakenn
Penningar – 2 *mark*

Carllstads Tingslagh

Håkan i Ögnäs för han försat Lagastembnigh Kongz Saken
Penningar – 1 *mark*

1620

LANDSKAPSHANDLINGAR 1620:2:200ff

Konungz Sakören Som fallin ähr i wäster Sislan i wärmelandh från then 21 Junii till then 24 Nouembris åhr 1620 och Domboken widare skal förmäla

Carlstadh Giäll

Oluff i öijenes
Pennigr – 2 *mark*
larss i Sånbackan
Pennigr – 1 *mark*
Nils i Brotörp
Pennigr – 1 *mark*

Näas Häradt

Måns i Toneredstörp
Pennigr – 4 *mark*

Nordmarkian

Herman i Söpla
Pennigr – 2 *mark*
Hallo Nilsson i Elsbyn
Pennigr – 3 *mark*
Elff i Nolgål
Pennigr – 2 *mark*
Anders i Huken
Pennigr – 2 *mark*

Jösse Häradt

Nils i lässerodh
Pennigr – 2 *mark*
Jöns i ämpterodh
Pennigr – 1 *mark*
Brönell i Kelkestadh
Pennigr – 2 *mark*
Jon i Åsbol
Pennigr – 1 ½ *mark*

Andra tinget wästre Sislan

Näas Häradt

oluff Persson i gaperholtt
Pennigr – 13 *mark* 8 ortug
Päder andersson i wglesätter
Pennigr – 13 *mark* 8 ortug
Anders i skrufferodh
Pennigr – 13 *mark* 8 ortug
Oluff hanssoni Nortörp
Pennigr – 2 *mark*

Sillerodh Sochn

Jon i Biurdalen
Pennigr – 2 *mark*
Oluff i Gutarboll
Pennigr – 1 *mark*
Brönte ibidem

Pennigr – 1 *mark*

Nordmarken

Anders i Töresbyn

Pennigr – 2 *mark*

Nils i Koppungh – 40 *mark*

Jösse Härad

Erich i Empteroth – 3 *mark*

Brönte i Nolby – 3 *mark*

Oluff i empteroth – 40 *mark*

Sigull i Skiberga – 2 *mark*

Måns i wagga peningr – 40 *mark*

(Carlstad)

(13 mål)

1619

LANDSKAPSHANDLINGAR 1619:9:223ff

Konungz Sakören pro Anno 1619

Som fallin ähr i Wästres Syslan ifrån then 5 Majj ähr 1619 til then 2 Martij Anno 1620 : / Och
Dombocken widare förmäler,

Grums Häradt

larss i wästres kerra

Pennigr – 1 *mark*

Jon i årssåås

Pennigr – 1 *mark*

Näas Häradt

Oluff i toglesäther(?) – 4 *mark*

Börell i ökn Penigr – 3 *mark*

Ähn Börelli ökn penigr – 13 *mark* 8 ortugr

Oluff ibidem pennigr – 3 *mark*

Anders Andersson i Härya – 6 *mark* 5 öre 8 *penningar*

Erich i Keklanda penigr – 4 *mark*

Nils olsson i Borgen pen – 6 *mark*

Anders i fleckeredh – 3 *mark*

gilbärgz häradt

Jöran i fogznäs

Pennigr – 2 *mark*

Ingeborgh i Moo

Pennigr – 3 *mark*

Erich i Nederbyn

Pennigr – 1 ½ *mark*

Suän Rombottn

Pennigr – 2 *mark*

Suän i Kålsätheredh Knecht äht wtfattigh han haffuer giort Enfalt Hoor, Haffuer slätt inthz at Böta
medt Blrff Saker

Pennigr – 80 daler

Jthem Konan Ingeborgz Anderssadotter

Pennigr – 40 daler

Erich i Rasteredh [tillagd text:] Frellse ligger på S. Stömbue ägor

NB : F : Pennigr – 6 *mark* 5 öre 8 *penningar*

Nordmarkian

Erich i öijarsbynn

Peninge – 2 *mark*

Nilz i (ledin på ...?)

[baksidan på ett sigill som mörkfärgat paperet]

Peninge – 2 *mark*

Oluff i (...)

(peninge - ...)

Malin (...)

Peninge – (...) daler

Jösse häradtt

Jöns i Bodha

Peninge – 2 *mark*

Anders gulbrannssons knecktt

Peninge – 13 *mark* 8 ortugr

Nils och Päder i lässeredh

Penninge – 4 *mark*
Jon i älgestadh
Penninge – 6 *mark*
Håkon i Hamar
Penninge – 8 *mark*
Halffuar i dotteuik
Päninge – 1 *mark*
Erich i fröböll
Penninge – 1 *mark*

1618

LANDSKAPSHANDLINGAR 1618:7:260ff

Koningz Sakören

Som fallin ähr i wästre sislan ifrån den 18 decembris ähr 1618 til den 24 Martij 1619 Som domboken widare förmäler

Carlestadz tingz laagh [mer Karlstad 1616-1619 i Landskapshandl. 1618:7:264]

Erich och Oluff i Roodh

K : saken – 6 *mark* 5 ör 8 *penningar* frelsse

än för 6 Blånadt

Pennigr – 6 *mark* frelsse

Näs häradt

Oluff i håltt

Pennigr – 3 *mark*

Siman i Äfuelstadh

Pennigr – 1 ½ *mark*

Nils larsson i kiörkiobyn Ryttere

Pennigr – 1 ½ *mark*

Nils i fröbäch

Pennigr – 1 ½ *mark*

Anders *persson* i Järnerudh

Pennigr – 3 *mark*

Nils i Staaff

Pennigr – 1 ½ *mark*

Brönell i Gulsjö

Pennigr – 1 *mark*

Jössehäradtt

Thörsten Salmonsson i Nolbyn

Pennigr – 80 daler

Konan Barbro

Pennigr – 40 daler

Oluff Klåkare i Arffwik

Pennigr – 80 daler

Ingell törstensdotter

Pennigr – 40 daler

Tooll i grytue

Pennigr – 13 *mark* 8 ortugr

Bengt i tälle

Pennigr – 3 *mark*

Anders i Korte(lenda ... ?)

Pennigr – 8 *mark*

Börell i Kroppestadh

Pennigr – 1 ½ *mark*

Bengt i tompte

Pennigr – 2 *mark*

Brönte ibidh

Pennigr – 2 *mark*

Nordmarkian

Harall i tuetan

Pennigr – 1 ½ *mark*

Halffuar i tuetan

Pennigr – 6 *mark* 5 ör 8 *penningar*

Harall i kälsbyn
Pennigr – 20 *mark*

Silleroth Sochn
Suän i teenwich
Pennigr – 3 *mark* 2 öre 16 *penningar*

Gilbergz Häradtt

Carll Nilsson i Stenasboll
Pennigr – 160 daler

Marit i Gulesiö
Pennigr – 40 daler

Suän i Kålsetherrudh Thomas i Gulssiö
och Töres i Hedene
Pennigr – 6 *mark* 5 öre 8 *penningar*

Erich i Halene
Pennigr – 2 *mark*

Oluff Nilsson i Helgeboll
Pennigr – 1 *mark*

Oluff i törp
toll i Speke
Nils i Helgeboll och
Bengt i Spekek huardere 1 *mark* löper
Pennigr – 4 *mark*

1616

LANDSKAPSHANDLINGAR 1616:11:94ff

Register vpå alla Konings Sacker Som för Retta salnna äro ij vestra sysleett *pro Anno* 1616

Näs heradtt

Suen ij toxrudh för mökrenk

ij K S peng – 13 *mark* 8 örtig

lars Andersson i valzrudh försat lagastemning

ij K S peng – 1 *mark*

Suen ij Tarudh för en pust

peng – 1 *mark*

Håkan Andersson ij Spflanda(?) för lönsklegie

peng – 3 *mark*

Erich Tyreson hafr giortt Ettr(?) falt hor medh

medh [upprepat ord] oluff Anderssons hustru medan oluff

Åne ij Ruslandh och bleff oluf dödh ter ij

är aldeles fatig och En Rytter benådhd

ij K S peng – 26 daler 5 öre

Britta tyresa dotter är och aldeles fatig

peng – 13 daler

per tyreson ij gatha för Säre och benbrott

peng – 12 *mark* 2 öre 16 peng

gildbergs herad

brynte ij sposer(?) hade taget och Rust någott bitekoen(?) af Sin grannas åcker

ij K S peng – 2 *mark* noch för

Söre peng – 2 *mark*

Ennas ij torgilsbyn för fulsäre

peng – 6 ½ *mark* 5 öre 8 pe[nin]g

pers hustru hafr Slagit sin gran hustru blånad

peng – 1 *mark*

Anders ij vnsta för husa Rötte för hann sat ij aspesel(?)

peng – 5 daler

En hade Anders ibidh dåltt vägen Tiende

peng – 13 *mark*

[ett mål på två rader som är helt överstuket och mycket svårläst]

Segvadh Segvardson i värld(?) för frendsämio

Speldh ij 2 och 3 tidh lpt(?) 13 i Reser väre båden öfrmag

peng – 26 ½ daler 5 öre 12 peng

Nordmarckz heradtt

Anders Amundson ij Sellen för lagenn åt(?)

halff Enfalt hoor medh en wanuete mensk

ana törstens dotterså at hon wiste inteth segen

huem the giorde wtusade han

penig – 33 daler daler 10 öre 16 peg

Oluff ij transmarch för lagastemning

peng – 2 *mark*

oleff Jonson ij gulsiöö för lönskaleghe

penig – 2 *mark*

Anders ij huittensten för Säre

peng – 4 *mark*

Juusses heradtt

nils nilson ij kiörkieboll för lönskalegie

peng – 2 *mark*
Anders Erichson ij Strand för legermal
penig – 6 *mark*
oluff asgeredson ij lilla årebott för mökrenck
peng – 13 *mark* 8 örtig
per ij kiersetter for Säre
peng – 2 *mark*
per halfuardsson ij valnes för Säre
peng – 2 *mark*
gulbrandh ij grytteuedh för säre
peng – 2 *mark*
noch gulbrandh för vite och förbudh
peng – 20 *mark*
guttorm ij lerott försat skiutzferdh
peng – 3 *mark*
nils ij fiskieuch och nils ij berg för säre och fulsäre
peng – 13 *mark* 8 örtig
Anders i lernes för Säre
peng – 2 *mark*
Erich Knutson ij Torsorudh for mökrenck
peng – 13 *mark* 8 örtigh
Torbiör Tulson för mökrenck
peng – 13 *mark* 8 örtigh
nils ij bergh försat laga stemning för säre
peng – 2 *mark*

Stafuenes tingslag

Tordh ij Taseby för velle en Stal ifrån kagen
Peng – 26 ½ *mark* 16 örtg
Eskil ij gansby hade kiört Jn vpå sin grana
peg – 6 *mark*
Jon ij bergha för Säre sin grana
peng – 2 *mark*
Erich ij Rudh för vites tuist Kune inteh bevisa
peng – 6 *mark*

gruums heradh Tingslag

Eskuell ij Kersö(?) för möckrench och lönskalegie i En lang tid och En et otideligitt lönskalege Enn hade han och slagitt sin granhustru och fierdinghz manen och en hade han och Slagitt En Knecht Olaff (...) bleff afsacht och benuidt upå öfrhetenes nädigt behag och vtuisade ij Konigs pening – 16 ½ daller
hustru Kirsten ij draxän(?) hafr varitt lagligen Stemdt att Suara sin Syster och tu håffr(?) henes man för sittedh Stemning
peng – 2 *mark*

1613

LANDSKAPSHANDLINGAR 1613:10:6ff

Kortt Längd Oppå the Förnemstae Saköre
som fallne Ähro på Konängz Sake
Wtij Westerssysslätt Pro Anno 1614

Per Andersson i Torph för mökrenkningh

Pennigar – 13 *mark* 8 / ortag^r

Månss i Brossätter

Pennigar – 2 *mark*

Larss i skåparudh

Pennigar – 27 *mark* 2 / ör

Anderss Pongzböll

Pennigar – 1 *mark*

Torstenn i Torph

Pennigar – 6 *mark*

Joen och Torsten i bynn

Pennigar – 1 *mark*

Biönate i hooll

Pennigar – 1 *mark*

Tollff i Elgtagann

Pennigar – 1 *mark*

Bengtt i härmssrudh

Pennigar – 2 *mark*

Eloff i Renstan(?)

Pennigar – 1 *mark*

Larss dikan i Sundsstadh

Pennigar – 13 *mark* 8 örg^r

Hakan i Biätterudh för ognenss(?) ordh

Pennigar – 1 *mark*

gulbrän *ibidem*

Pennigar – 1 *mark*

Nillss i hofflanda

Pennigar – 2 *mark*

Joen Halfuardhsson i Härsshööggh för mökrenckningh

Pennigar – 13 *mark* 8 örg^r

Mats i skofftarudh

Pennigar – 1 *mark*

Oloff i Buda

Pennigar – 1 *mark*

1608

LANDSKAPSHANDLINGAR 1608:3:259f

[svårläst och med stor risk att ortnamnen etc stavats fel]

Sacköres Register aff Westra sysleth vpå alla Konings Sacker som för Retta falna äro *pro Anno*
1609

Näs heradt

oluff persson ij hole för lönskalegie

penning – 2 *mark*

Torsten ij grimeråd(?) för lönskalegie

penning – 2 *mark*

Tenns efter^{tt} vndstunto sig ofuägen(?)

Tå krissfolekett framdrogh och

Skola hunn bötta 3 *mark* som är

bwllöänd(?) 4 bonder ij Konings

Sakpeng – 8 *mark*

buneres 2 bönder

peng – 4 *mark*

Rudh en bonde

peng – 2 *mark*

Rörkier 1 bonde

peng – 2 *mark*

Jngridaby peng – 2 *mark*

vlfzbol en bonde

peng – 2 *mark*

fiel 2 bonder

peng – 4 *mark*

Smidilby 3 bonder

peng – 6 *mark*

Smidzedd en b[onde]

peng – 2 *mark*

östansbyn 1 peng – 2 *mark*

vestra skeåfzrud

peng – 2 *mark*

Anders Larsson ij flatebyn för lönskaläge

peng – 2 *mark*

Algkott ij godås för Snaperi

peng – 2 *mark*

Hemeng Hemingson ibid för lönskalegie

lensmanen god för [antecknat vid sidan om]

peng – 2 *mark*

gildbergs heredt

Toed(?) ij miötan (thinde) giort frendesämiospell

(R)ij (... lagerskap ij 3 Lidh vidh sin S[alige] hustru

peng – 7 daler

oxar – 2 str $\frac{1}{2}$ (r) en

Anna bruntes dotter för frendesämiospell

peng – 16 *mark* 5 öre (8 *penningar* ?)

oxxe – 1 st^r

Erich Stensson ij gislebyn haff^r dult

arf för sinna Samarffa målseganden

gngst(?) : K : Sin del

penning – 26 Taller 1 öre 8 *penningar*

Sillerudh Heradt

per Swenson ij thenuich för mökrenck
peng – 13 *mark* 8 örtig

Nordmarckz Heradt

nils olson ij bette för mökrenck
peng – 13 *mark* 8 örtig
Brynild ij Remegiengie för säre
peng – 2 *mark*

Juus heradt

Jon olson gjort mökrenck lensman god for
peng – 13 *mark* 8 örtig
Salmon Engilbret son hade gjort mökrenck var lagligen Stemdh för sat
lagastemningh peng – 2 *mark* lensman god (for?)
gulbrandh ij grytterudh war laglihen Stemdh at Suara en bagha försatt
peng – 1 *mark*
Anundh ibidh försat och lagastemning at Suara bagha
penning – 1 *mark*

Stavfuenes tingslag

oluff torstenson ij Rambotnn för säre
peng – 1 *mark*

1605

LANDSKAPSHANDLINGAR 1605:2:213ff

Sacköris Register aff vester Sysleett ij vermelandh Som för Retten falna oxso Som Koningh Sackör äro *pro Anno 1605*

grums heradtt

nils ij Skuudböll för Såramål
ij K: S : peng –
Knutt ij Kastorudh forsät laga stemning
penning – 1 mark

gildbergs heradtt

Anders ij gosås för puust
penning – 1 mark

Sillerudh heradtt

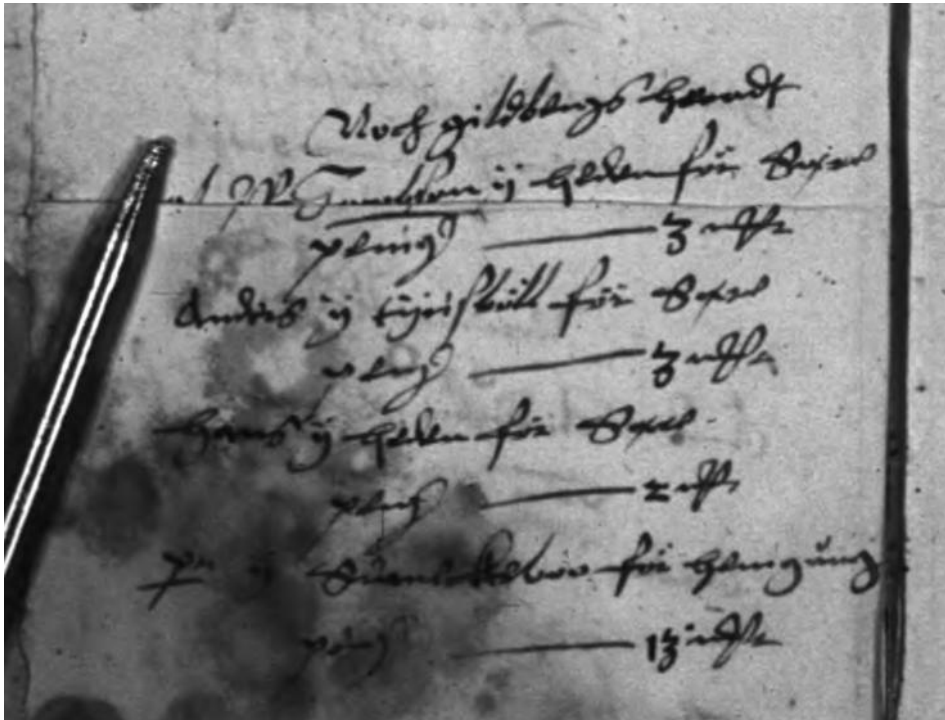
heellie Larsson ij Ellåå för säre
penning – 8 mark

Nordmarckzheradtt

Anders Anderson ij önna för säre
penning – 6 mark
Anders ij Sulstaby för pust
penning – 1 mark
christof(e)r ij borckieuch för pust
penning – 1 mark
Håkan olsson ij Lidan för mökrenctt
penning – 13 mark
Erich ij öiarsbyn för bloduitte
penning – 1 mark

Juuses heredtt

Thenne Efterskrifne våro Lagligen Stemde och försätte
nordra by forsät ij K S
penning – 2 mark
Söderby forsät lagustemningh
penning – 2 mark
Melbyn forsät och lagustemningh
penning – 2 mark
Ååss forsät och lagustemningh
penning – 2 mark
Morast forsät och lagustemningh
penning – 2 mark
neder Emteuich forsät
penning – 2 mark
årtackenne forsät och Lagustemningh
penning – 2 mark
Sten ij Ragnilarudh för Särs
penning – 4 mark
Anundh ij nordby aneth(?) viedzuöla(?) eft sin gran^{na}
penning – 5 mark

Texten med saköresregistret år 1605 är svårläst på grund av ett veck på pappersarket. Det läsbara är återgivet nedan.

Noch gildbergs heredt

... son i heden för Säre
 penning - 3 mark
 Anders ij tyrisböll för Säre
 penning - 3 mark
 hans ij heden för Säre
 penning - 2 mark
 per ij Suenerkeboo för hemgång
 penning - 13 mark

Nes häradtt

oluff ij Edh för blodutte
 penning - 1 mark

1602

LANDSKAPSHANDLINGAR 1602:9:156ff (& kopia: 169ff)

[några få skillnader i texterna]

Register på Saköre wti wester Syslett Anno 1602

Friszdalen

Olaff Eloffzsonn i Tossebergh haffuer medh woldzuerkenn wphuggett enn gierdzgårdh för tårbiörn i Åna och latt wppäta rogh för honom

Herrans Sack *penningar* – 13 mark 8 ör *penningar*

Clemitt perssonn i Ransby för Mögekrenck

penningar – 13 mark 8 ör *penningar*

Olaff Eloffzsonn i tåssebergh haffuer lochatt iffrån Biörnn i åna hans Legofålk

penningar – 1 mark

Erich i Tåssebergh haffuer Slagitt tårbiörnn i åna bloduite

penningar – 1 mark

Erich i tåssebergh för oquendes ordh

penningar – 1 mark

Nils i gråsmarken för Stempning

penningar – 2 mark

Mattes i olebyn oxar – 2 stⁿ } [något svagt och extremt svårläst i marginalen :]

Jöns ibidh oxar – 2 stⁿ } (för beså på them Oc Jonn Anno ???)

Juzes herede

(Brunskogh Sochn)

Anders i dröpnäs för Enfaltt hoor

Herrans Sack *penningar* – 10 daler

oxar – 2 stⁿ

halstenn i Strandh för lönskeläge

penningar – 2 mark

Bengt i torgärssrudh för 2 fulsäro

penningar – 12 mark

Bengt i tompta för Bloduite

// Brunnte J tömptha

penningar – 1 mark

Halffuardh i Bergh för Bloduite

penningar – 1 mark

Gilbergz Herede

olaff i Rombotten giorde Erich i Rombotnn 2 bloduite

penningar – 2 mark

Erich i tombergh slogh olaff Jgenn 2 bloduite

penningar – 2 mark

Jonn i Berha för Bloduite /// Niels i Bärga for Bloduithe

penningar – 1 mark

Brin(e)ll i tornn för Säre // Brynil i torn för Säre

penningar – 1 mark

per guluhsson i Stebynn för Mögekrenck

Herrens Sach *penningar* – 13 mark 80 *penningar*

per i grånsjö för Stempning

penningar – 2 mark

Byrn i Edh för wndandultt tienden

// Börhe i Edh

Herrens Sach – 30 mark

Nils J kälöö haffuer wndandultt tienden

Herrens Sach – 30 mark

per i holsbech för Stempning

penningar – 2 mark

(Sillarudh Sochn)

Erich J korsbyenn för bloduite

penningar – 1 mark

Laris j hernäs för Snapperij

penningar – 5 mark

Nordmarken

Jörenn i årslandh haffuer Slagitt Håkann i Kleffuenn på hans quarnadam illa

Herrens Sach penningar – 7 mark

Tollaff i förs haffuer handladt medh hustru Barbros drengier ouitterligett

penningar – 2 mark

Anders i Smölemark för Bodracktt

penningar – 3 mark

Erich olsson i Bönn för Bodiecht

penningar – 3 mark

Christoffuers dotter i Edh för frendsemiespiell

oxar – 2 stⁿ

1601

LANDSKAPSHANDLINGAR 1601:11:84ff

Register På Sachören aff westersyslett Anno 1601

Gilbärgz Härade

Gerlach i Blijbol för Piust

Herrans Sack – 1 *mark*

Per Erichsson i galtabol för pust

Herrans Sack – 1 *mark*

Halwr i ölmehednn för 2 blånadt

Herrans Sack – 3 *mark*

Noch Halfwr Jbid för Welde

Herrans Sack – 10 *mark*

Oluff i Swanicheboda för welde

Herrans Sack – 5 *mark*

Päder J Brandzbol för Bloduithe

Herrans Sack – 1 *mark*

Erich J Knoll för Laga Stempningh

Herrans Sack – 1 ½ *mark*

Nordmarckz Härade

Hans J Skarboll för itt Bloduithe

Herrans Sack – 1 *mark*

Päder Olsson J Silbodal för Säre

Herrans Sack – 2 *mark*

Hans J Borklärudz för Blånadt

Herrans Sack – 1 *mark*

Niels Elufzon i Elufzbyn för Säre

Herrans Sack – 1 *mark*

Effwan i Brengubo för han hafuer skuffuitt ä kyrkiowäg

Herrans Sack – 3 *mark*

Jwszis Härade

Biörn i giörsbyn För itt Bloduithe

peningar – 1 *mark*

Halfwar J Sundh För itt Bloduithe

peningar – 1 *mark*

Anders J Sundh för Säre

peningar – 6 *mark*

Oluf i Rudh För itt Bloduithe

peningar – 1 *mark*

Rassmas J Kiersmoss för Pust

peningar – 1 *mark*

Erich J Skällarbynn För Lönskeläge

peningar – 1 *mark*

Toriss J grytheruge För Säre

peningar – 5 *mark*

Än haffwer Thenna Efftersk^{na} Sacker
warit för Retta Anno 1600 , Och hans
försstlige N : beradn thenn till Boott, Jnfört
Anno 1601

Nielz J Mölnerudh för Enfalt hoor

Peningar – 5 *daler*

Oxar – 4 st^{kn}
Matis J Olebynn för dubbelt hoor
Peningar – 5 daler
Oxar – 8 st^{kn}
Jens J Olebynn för han togh sinn hustru Jgen Som för^{de} Matiss Lågh medh
Oxar – 4 st^{kn}
Brynnil J Backa för hann balegrade sin frenka
Oxar – 4 st^{kn}
Anders J Stresbol för Endfaltt hoor
Oxar – 4 st^{kn}

1600

LANDSKAPSHANDLINGAR 1600:9:169ff

Saköres Register Anno : 600

Gilbergz Herede

Swenn i Rösbyenn för Snapperij

penningar – 7 *mark*

Måns Erichssonn i Modingabyenn för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Olaff i Åss för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Nordmark

Olaff i wikar bleff stungenn aff Truls i wikar itt kiött Såår

penningar – 2 *mark*

Michell i Sillagårdenn itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Tooll i Ström för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Anders i Näslebacka haffuer tagett enn Bur wndann ssin grannes gilder och fårdultt

oxe – 1 *st*^r

hans olsson i Öyarsbyenn for hemgång

penningar – 13 *mark*

Juszes herede

Anders i flungedh for bloduite

penningar – 1 *mark*

Sigull i Skellerbyenn för bloduite

penningar – 1 *mark*

Tårstenn Salmonssonn for Bloduite

penningar – 1 *mark*

Brunte i Tompta haffuer wpsatt en Råå och rör och tillängnadt segh annans

penningar – 16 *mark*

Jonn i Bärga för 3 bloduite

penningar – 4 *mark*

Knutt Amundssonn i Syke haffuer legett i bojerij

medh Ingridh Erichdott war satt wite anno 98

och wtlade thå witedt och Sattes åter witedt

atth om hann icke togh henne till Echten eller försköff

henne, och wenligenn forlichtes sigh medh hennä

och nu Jntz actadt war witedt, att om thett

Eij skedde, skulle hann wtgiffua i wtdom

oxar – 2 *st*^r

Knutt Engelbrechtssonn i otteboll haffuer giortt

lönskeläge meh Maritt hanssdotter ähro

huar annan skylde till 3 och 4 lidh bleff

wtuissett på öffuerhetens behagh

penningar – 11 *daler*

Tordh Sigulssonn i Skybergh Slogh sin broder 3 bloduite

penningar – 3 *mark*

Jöns i åss för itt blånadt

penningar – 1 *mark*

Friszdalen

Nils i fulzuik for welde

penningar – 13 *mark*
Olaff i giörsbyenn för oquende örd
penningar – 1 *mark*
gunnar i Åna ähr witt för bodwcht kunno Jntz frij sigh
penningar – 1 *mark*
Gunnar i Åna för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Erich erichssonn i Åffuerbergh(?) för lönskelägen
penningar – 2 *mark*
Olaff i giörsbyenn försatt laga stempning
penningar – 2 *mark*
Jonn i bäreby(?) gör bloduite
penningar – 1 *mark*
Mattes i Angersbyenn för bloduite
penningar – 1 *mark*

1589

LANDSKAPSHANDLINGAR 1589:13:233ff

Register vppå Saköre aff wester Syslett anno 1589

Gilbergz Herede

Per Erichssonn i giödnäs för Mögekrench
penningar – 13 *mark* 2 ör 18 *penningar*
Jöns i Sanda för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Nordmarken

Lars ij Langelanda för 2 yxhamarsslagh
penningar – 1 *mark*
Biörn ij gwlsbyn for hann slog en på kyrkiö vägh
penningar – 3 *mark*
Brynell ij vängh för hämgångh
penningar – 7 *mark*

Jösses Herede

Brunte ij tompta för stämpningh
penningar – 1 $\frac{1}{2}$ *mark*
per i gårdzås för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Måns i hammar för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Friszdalen

Nills ij tågenn för han haffuer mz wådhe ihielslagitt sitt frillabarnn
penningar – 8 *mark* 1 $\frac{1}{2}$ ör
Olaff i Suinabergh för pusth
penningar – 1 *mark*
lasse i öpiouich för fuldsåre
penningar – 8 *mark* 1 ör
Nills ij by för frändsämiaspildh
penningar – 13 *mark* 2 $\frac{1}{2}$ öra
Amundh i tranestrand för en Jnländing
penningar – 20 *mark*

Elffuedalen

Bengt ij prestagardnn för halff hoor
penningar – 48 *mark*
Erich ij Enderböll för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

1588

LANDSKAPSHANDLINGAR 1588:5:225ff

Register vppå Saköre aff vester Syslett pro anno 1588

Elffuedalen

Måns ij Siömnäs för mögekrench

penningar – 6 mark $\frac{1}{2}$ ör

Halffuard ij omundery för han haff^r tagett en elgh iffrån Måns ij tranestrand mz voldzuerch

penningar – 8 mark

Nils ij lachne för Kiött såår

penningar – 2 mark

Olaff i benttebynn för itt bloduite

penningar – 1 mark

Botolff ij byn för mögekrench och toch henne sedann till äcta

penningar – 6 mark

Friszdalen

Nils ij Backa för frändsämiespald

oxar – 4 st^r

Juszesherede

Nils i äalgå för itt bloduite

penningar – 1 mark

Olof ij prästgardenn för itt bloduite

penningar – 1 mark

Tårstenn ij Bergh för frändssämiäspell och Kona som hann belägrade

Oxar – 4 st^r

Per Jönsson i Gunneryd i fridzdalenn för frändsämiespield och Kona hann belägrade

Oxar – 8 st^r

Nordmarken

Tore ij Neslebacka för frändsämiespield

Oxar – 4 st^r

Bengt ij kyrkiorydh för itt bloduite och helgedagz brutt

penningar – 2 mark

Gilbergz Herede

Suen ij Mörenäs för itt bloduite

penningar – 1 mark

Hans ij Rangnelboll for 2 fuldsåre och itt bloduite

penningar – 10 mark

Öijar ij kulbynn för 2 bloduite

penningar – 3 mark

Tomas ij biöreby för itt bloduite

penningar – 1 $\frac{1}{2}$ mark

Bengt ij tombergh för fuldsåre och Lythes bott

penningar – 6 mark

per i Söpla för itt Sårsmål

penningar – 1 mark

1587

LANDSKAPSHANDLINGAR 1587:9:109ff

Register vppå Saköre pro anno / 1587

gilbergz Herede

Erich ij kyrkiobord for 2 bloduite
penningar – 2 *mark*
per perssonn ij fiola för itt bloduita
penningar – 1 *mark*
Erlandh olsson för halfftt hoor
penningar – 26 *mark* 5 ½ öra

Nordmarchen

Eloff ij holttebyynn för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
olaff ij Jffuarsby för itt Sårämåll
penningar – 1 *mark*

Jwsses Herede

Nils ij fröboll för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Måns ij vagga för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Anders i Strand för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Anund ij vagga för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Jöns ij berga för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Jon ij knoll för halfftt hoor
Oxar – 3 st^r
Kiellar ij Haga för frendsämiospäll
att han hade belägrad sine Syskenne barnn
penningar – 1 *mark*
Oxar – 10 st^r
Bengt ij Tombergh för hann valde sigh till 2 öra penningar aff Nils ij Rombottnn
penningar – 2 *mark*
Staffuann ij Näs för littnn frändsämiospell
penningar – 6 *mark*

Fryszdalen

Halffuard ij östanbacha för Lönskeläg
penningar – 1 ½ *mark*
Jöns ij Toresby för Mögekrench
penningar – 13 *mark* 2 ör 8 *penningar*
Sigridh *perdotter* ij bada för hun latt segh belägra medh sitt syskenne barnn
penningar – 27 *mark*
oxar – 10 st^r

Elffuedalenn

Jonn ij Löngaa för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Halffuard ij Hafftensboll för pust mz stång
penningar – 1 *mark*
per Jönsson ij lachne för Mögekrenk mz itt frillobarn

penningar – 6 mark 5 ör 8 penningar
Erich olsson och Jonn ibidh för läpigiell
penningar – 3 mark
Håkann ij Hoola för hann slog ihiell itt Suin för sin granne
penningar – 1 mark

1586

LANDSKAPSHANDLINGAR 1586:10:91ff

Register wppå Sachöre Aff vester Syslett pro Anno / 86

Erich olsson i hoga för 2 bloduite och itt blånad

penningar – 3 *mark*

Anders hansson för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Olaff Clauesson för oquend ordh å tinge

penningar – 6 öra

Tore ij Helgeboll för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Matt(is) ij Haga för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Olaff ij backa för 2 bloduite

penningar – 2 *mark*

Jöns Esbiörnsson för 2 bloduite

penningar – 2 *mark*

olaff håkansson för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

olaff ij backa for itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Mattz ij wasserydh för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Eloff ij trttemo för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

håkann ij resbergh för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Såne ij Noava för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

olaff i hölöss for itt bloduite

penningar – 1 *mark*

olaff ij persbynn för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

Tårbiörnn ij öbijan för halff hoor

oxar – 2 st^r

1585

LANDSKAPSHANDLINGAR 1585:1:201ff

Register wppå Sachöre aff wester Suslett pro anno 1585

Gilbergz Herede

Per ij Tengersbynn för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Suenn ij grensiö för itt såramåll
penningar – 1 *mark*

måns ij wtängh för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Anders ij Kielabyenn för halfftt hoor
dallr – 10 st^r

Erland ij befastaryd för it bloduite
penningar – 1 *mark*

Anders ij bransboll för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Arne ij Näs för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Tooll ij kwrnnebacka för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Suenn ij grensiö för hemgångh
penningar – 26 *mark* 5 ½ öra
oxar – 2 st^r

Halffuard ij heedenn for halfftt hoor
penningar – 26 *mark* 5 ½ öra
oxar – 2 st^r

Nordmarkenn

Jöns i fiell för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Tårbiörnn ij remegene för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Jusses Herede

Håkann ij grimstakenn för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Knutt ij takann för hann slog sin grandquinna
penningar – 3 *mark*

Anders ij kolleryd for itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Erich olsson ij hoga för mögekrench
penningar – 13 *mark* 8 ört

Lasse ij Tanderyd for 2 bloduite
penningar – 3 *mark*

Anders hanssonn för ett bloduite
penningar – 1 *mark*

Friszdalen

Suen ij Tässeberg för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Olaff Håkansson för hårtach
penningar – 1 *mark*

Nils ij Åss för hann lochade en annans mans legehjon till tienst
penningar – 1 *mark*

Jonn ij Kolleryd for itt bloduite

penningar – 1 *mark*
Arffued på åddenn för itt bloduite
penningar – 1 *mark*

Elffuedalen

Erich ij Tustad för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Eloff ij presbo for itt bloduite
penningar – 1 *mark*

1584

LANDSKAPSHANDLINGAR 1584:13:176ff

Register wppå Sachöre aff wester Syslett anno / 84

Elffuedalen

haluard i psbord [prästbord?] för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

håkann i röda för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

halffuard i risberg för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

peder ij resbärgh för mögekrench

penningar – 8 *mark*

Eloff i gräs för mögekrench

penningar – 8 *mark*

Engelbrecht i hermnäs för 2 bloduite

penningar – 2 *mark*

Lasse i biöreby oc wllf i Stölett för the hådroges på kyrkio wegh

penningar – 3 *mark*

Laris i Elmaböll för en inläninge

penningar – 10 dallr 5 ½ ör

Såne i hornnes for itt bloduite

penningar – 1 *mark*

håkann i hielstad för itt löskeläg

penningar – 5 *mark*

Friszdalen

nils i gresmarch för wilesmål

penningar – 10 *mark*

hans i Såneby för itt bloduite mz wåda

penningar – ½ *mark*

nils i Edh för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

olaff i Tåsteberg för itt blouite

penningar – 1 *mark*

Erich ibid för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

per i kiöstasby för itt bloduite mz wåda

penningar – ½ *mark*

Hohann i westerottna för mögekrench

penningar – 8 *mark*

Jwsses Herade

Anders klausson för löskeläg

penningar – 2 *mark*

Bruntte påuelsson för löskeläg

penningar – 1 *mark*

Måns i hammar för itt bloduite

penningar – 1 *mark*

gunnar i wäsby för 3 bloduite

penningar – 3 *mark*

Enn kåna benempd karin i bärg för fränsä(m)iospe

oxe – 1 st

Brunte i Tompta för 3 bloduite

penningar – 3 *mark*

Erich i Speko för itt bloduite ij nöduern

penningar – 6 öre
byrn i Kiersmånse för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
knutt i huittesten för itt lönskeläg
penningar – 1 *mark*

gilbergz Herede

nils i fiöle för 2 fulsäre
penningar – 8 *mark*
måns i Eldesnäs för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Brynild i skog för husarötte
oxe – 1 st

Nordmarch

Engelbrechtt i lyseed för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
laris i wikabotnn för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
olaff i wlfuestad för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
nils suensson för snaperij
penningar – 8 dallr
En *quinna benempd* byritta i blomen för lönskeläg
penningar – 2 *mark*

1583

LANDSKAPSHANDLINGAR 1583:14:90ff

Register wppå Sachöre aff wester Syslett anno 1583

Nordmarken

Eloff i pigstad för halfftt hoor
dallr – 16 stⁿ 2 *mark* 5 ör 8 *penningar*
Tårkiell i biörkench för 5 bloduite
penningar – 6 *mark*
Knutt i Näffua för Mögekrench
penningar – 13 *mark*
Olaff i skenelle för halff hoor
penningar – 20 dallr
her olaff i holmedall för hwsa röthe
penningar – 28 *mark*

gilbergz herede

måns i Eldesnäs för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Olaff i Eldesnäs för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
måns i Siffuerhög för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
Anders i skinperyd för itt bloduite
penningar – 1 *mark*
peder i Tårp för 2 bloduite
penningar – 1 *mark*
Tårstenn i tårp för itt bloduite
penningar – 2 *mark*
per i tårp för itt hårtach
penningar – ½ *mark*
nils i humuich för pust – ½ *mark*
Olaff i gamsby för itt bloduite – 1 *mark*

Jwsses Herede

Gunnar i åstanäs for itt blouite – 1 *mark*
benbtt i lerbo bör itt bloduite – 1 *mark*
håk(a)n påuelsson för itt bloduite – 1 *mark*
Olaff i åss för itt bloduite – 1 *mark*
nils i Emteryd för itt bloduite – 1 *mark*
Matt(is) håkansson för frändsämiaspell
oxar – 2 st^r
biörnn i giösbyn för 2 bloduite – 2 *mark*
Oloff i skyberg för itt bloduite – 1 *mark*
Anund i fröböll för itt bloduite – 1 *mark*
Anders i bärg för itt bloduite – 1 *mark*
Olaff i bynn för itt bloduite – 1 *mark*
Jonn i lärott för itt bloduite – 1 *mark*
Gunnar i by för itt bloduite – 1 *mark*
Erich i biörkenäs för 2 bloduite – 2 *mark*
Suening i Mura för itt bloduite – 1 *mark*
Olaff Swensson för frändsämiaspell
penningar – 10 *mark*
oxar – 3 st^r
hans i företakenn för hann slogh enn lensman på stempna

Oxar – 2 stⁿ

Friszdalenn

per halvvardssonn för hemgångh

penningar – 13 ½ *mark*

Jonn i arneby för itt bloduite – 1 *mark*

Elffuedalenn

Gulbrand i tönnett för itt bloduite – 1 *mark*

Såne i bergzäng för itt bloduite – 1 *mark*

Lasse i skoga för mögekrench och toch henne sädann till ächta – 5 *mark*

håka(n) i Snöre för itt bloduite – 1 *mark*

halffuard i Entebacka för mögekrench oc toch henne sedan til ächta – 5 *mark*

per i lystranäs för itt bloduite å helgedagh – 2 *mark*

Sachöre aff them som sloge Anders hanssonn på wermelandzbärg

Olaff i lytzleboda oxer – 1 st^r }

Ander i Skenäs oxer – 1 st^r } Små

knutt i mälgard oxer – 1 st^r }

Jöns i tåstaböll Sölff – 2 ½ lodh

Gierla(c)h i blisboll penningar – 4 *mark*

dallr – 2 stⁿ

olaff i littleboda dallr – 2 stⁿ

gunne i tarm dallr – 5 stⁿ

olaff i resuich penningar – 8 *mark*

1582

LANDSKAPSHANDLINGAR 1582:12:100ff

[ett veck tvärs över pappersarket gör att vissa bokstäver skymms och inte går att läsa, vilka nedan har reskonstrerats efter bästa förmåga]

Register vpå Sachöre aff wester Syslett anno 82

gilbergz herade

Steenn i gisleby för itt bloduite

penningar – 1 mark

Kiettell i gylttanäs för itt bloduite

penningar – 1 mark

laris i mörenäs för itt bloduite å helgedagh

penningar – 2 mark

Jonn i gwngiar för itt bloduite

penningar – 1 mark

halffuard i guttormboll för itt bloduite

penningar – 1 mark

olaff ibid haff' förhollett heradzhöffdingereentan

penningar – 1 mark

Jor i öypesbyn för itt bloduite

penningar – 1 mark

nils i klesbol för pust

penningar – 1 mark

kiellar i höga för pust

penningar – 1 mark

hans oc per i huls(...) för te toge ien anden warph på en annas mans ägor

penningar – 1 mark

Jusses Herede

Anders i wagga för itt bloduite

penningar – 1 mark

Benchtt i flugned för ett bloduite oc 2 blånad

penningar – 3 mark

håkann i hammar för itt itt [upprepning] bloduite

penningar – 1 mark

Anders i hammar för pust

penningar – ½ mark

oloff i Snetteryd för itt bloduite

penningar – 1 mark

Jon i fröboll för itt bloduite

penningar – 1 mark

nils i önna för itt bloduite

penningar – 1 mark

ha(ns?) i by för hann sålde en elzhuudh i förbudh

penningar – 6 mark

peder i gärdzås för haff' högh ittw hog(..) i en döör för sin granne

penningar – 4 mark

Jon i boda för itt bloduite

penningar – 1 mark

Friszdalen

her Tårstenn i Sundh för mögekrenchtt

oxar – 2 stⁿ

per michelssonn för mögekrench

penningar – 13 mark 3 öra

Eloff i tåsseberg för stempningh
penningar – 1 mark
olaff i Smidz för itt bloduite
penningar – ½ mark
olaff i pres(...)boll för itt blånad
penningar – ½ mark
Arffue i skinnaregårdenn för itt bloduite
penningar – 1 mark
Oloff i boda för itt bloduite
penningar – 1 mark
håkann i åss för stempningh
penningar – 1 mark

Elffuedalen

Anders i persbyn för tw bloduite
penningar – 2 mark
(h...) i lachne for itt bloduite å helgedag
penningar – 2 mark
(lasse) i moryd för frensämiaspell
penningar – 16 mark 5 ½ öra
(S.n) kånna benempd anna persdotter för frendämiaspell för samma saak
penningar – 8 mark
Jöns i Siömnäs för hann rymde sin (...)ann när hann skulle draga till (...)landh emott fienderna
Sölff – 20 lodh
Oxar – 8 st^r

Nordmarchen

Toll Grelhzssonn för en Jnläningh som hann ihjälslög
penningar – 66 mkr 5 ½ öra
(J...nn) i ressuichen för löskeläg
penningar – 1 mark
Olaff i Öffuarby för mögekrench
penningar – 10 mark
Olaff i lyshög för tw bloduite
penningar – 2 mark
nils i greffbacha för pust
penningar – 1 mark
Erich i högliid för tw bloduite
penningar – 1 ½ mark
Laris i longeland för itt bloduite
penningar – 1 mark
Jöns påuelssonn för gierninzöre
mårdh – 1 stⁿ

När gerninge giordh opå Anderss hannssonn, tå woro tilstädh bönder Aff gilbergz Jusses och Nordmarks häred opå wärmelandz berg och fich Anders för sin skada 10 oxar seden skulle her haffue 1 mark aff huar man

Register wppå Sachöre aff tem som giorde perlementte wppå wermelandz bergh anno 82 opå Anderss hansonn 81

Gunne i tarm oxar – 2 st ⁿ	} haffuer M.N.H. vnd ^{te} at,
olaff i littzsløboda dallr – 9 st ⁿ	} thesse deras liff så huar
Anders i Strand oxar – 2 st ⁿ	} skulle vtgöra 15 oxar
gierlech i blesboll oxar – 6 st ⁿ	} och derpå haffue the
Jonn i knoll oxar – 4 st ⁿ	} begynt at vtläggia,
bengt i sträsbol oxar – 2 st ⁿ	} huar för sig som här
Jöns i tostaböll oxar – 2 st ⁿ	} står.

knutt i melbyn oxar – 2 st ⁿ	}
olaff i risuich oxar – 2 st ⁿ	}
andor i Ekenäs oxar – 1 st ⁿ	}
koo – 1 st ⁿ	}
Jöns i Sanda oxar – 1 st ⁿ	}

1581

LANDSKAPSHANDLINGAR 1581:7:103ff

Register wppå Sachöre aff wester Syslett anno 81

Elffuedalen

Olaff i wgegenäs för itt bloduite
penningar – 1 mark
Olaff i persbyn for itt bloduite
penningar – 1 mark
Lasse i möryd för mögekrench
penningar – 10 mark
halfuard i Solbergh för löskeläg
penningar – 1 mark
peder i röda or enn mård han solde i förbudh
Elzhuuder – 2 stⁿ

Friszdalen

Jonh Erichssohn för itt bloduite
penningar – 1 mark
Jonh i Suensbyn för itt bloduite
penningar – 1 mark
Jöns i Syellenäss för 2 bloduite
penningar – 2 mark
matt(is) i wasseryd för itt bloduite
penningar – 1 mark
mattis i angersbynn för itt bloduite ounliand
penningar – ½ mark
biörn i ransbynn for halfftt hoor
dallr – 13 stⁿ
penningar – 11 öre
håkann i Stensgården och olaff i roberttebyn för hemgångh dallr – 8 stⁿ
Jöns i öffuerbynn for itt bloduite
penningar – 1 mark
benard i brastårp för itt hårtach
penningar – 1 mark
Nils i tegenn för itt löskeläg
penningar – 1 mark
karin i bärga för halfftt hoor
penningar – 20 mark

Jwsses Herade

måns i Åsboll för trelske
penningar – 1 mark
brunnte i tomppta för hemgångh
peningr – 26 mkr 5 öra 8 ihn
Suenn i gryttrud för 2 bloduite
peningr – 2 mkr
Anund i wagga för itt bloduite
peningr – 1 mkr
hans i by för 2 bloduite
peningr – 2 mkr
måns i olebynn för 4 bloduite
peningr – 4 mkr
måns i grinsboll för itt bloduite
peningr – 1 mkr

nils i fröboll för itt bloduite
peningr – 1 mkr
raffuall i kiersmåssa for itt bloduite
peningr – 1 mkr
gynnar i nora för mögekrench : och hunn sedan tog till Echtt
peningr – 6 mkr
christoffer i toböll för itt bloduite
penningar – 1 mark
Erlann i gryttun för itt bloduite
penningar – 1 mark
brunnte i tompitta } för tresko [avser även nedanstående person]
bengtt i flungne }
penningar – 4 mark
hans i gattw for halfftt hoor
dallr – 13 stⁿ
penningar – 10 öra 16 penningar

gilberghz herade

Brunnte i fiöla för itt bloduite
penningar – 1 mark
Amund i karsböll for itt bloduite
penningar – 1 mark
Byrie i ledungenn för han sålde förbudna wilduaror
penningar – 15 mark
Tårstenn i högg för itt kiöttsår
penningar – 6 ½ mark
hans i karsboll för hann högg en nott ssönd(e)r
penningar – ½ mark
Torstenn i mon för hann welle icke herberga herrrens werch hestar
penningar – 20 mark
peder i guesse för itt bloduite
penningar – 1 mark
Brynills dotter i Scogh för frensämiaspell
oxar – 2 stⁿ
Olaff i Skegeboll för itt bloduite
penningar – 1 mark
Olaff i barttuetemo för hann förheld annanes lägehionn
penningar – 1 mark
olaff i guttarmboll för tw bloduite
penningar – 2 mark
halffuard i guttarmboll för hann slogh sönder en stuffuedör för sin granne
penningar – 5 mark
brynill i målnetegrene(?) för itt bloduite
penningar – 1 mark

Nordmarchenn

Jngemundh i nästeuich för itt bloduite
penningar – 1 mark
biörnn i grelsbynn för itt bloduite å helgedag
penningar – 2 mark
Anders i holmeryd för itt bloduite
penningar – 1 mark
kulbiörnn i gröttenäs för itt bloduite
penningar – 1 mark
Simon i fureskogh för itt bloduite
penningar – 1 mark
Anders i Edh för itt bloduite
penningar – 1 mark

Olaff i blommen för itt bloduitte
penningar – 1 mark
olaff i Skenelle för itt bloduitte
penningar – ½ mark
Anders i Strand för itt blånad
penningar – 1 mark
Anders i bönn för itt bloduitte
penningar – 1 mark
Simon i lustelunda för puust å helgedagh
penningar – 2 mark
Brynell i trano för hemgå(n)gh hann stâdh till rest anno (15)80
oxe – 1 stⁿ

1580

LANDSKAPSHANDLINGAR 1580:12:5ff

Register wppå Saköre aff wester Syslett anno 1580

gilbergz Herede

Larsis i Ellewik för itt bloduite

penningar – 1 mark

brynill i Scheggebynn för itt bloduite

penningar – 1 mark

Nills i rolsbynn för itt bloduite

penningar – 1 mark

Tårbiornn i granbeck för hemgångh

oxar – 3 stⁿ

peder i Torna för itt såramåll å helgedagh

penningar – 2 mark

Nills i fiöla för itt bloduite

penningar – 1 mark

olaf i hönacha för itt bloduite å helgedag

penningar – 2 mark

Erich i huittle för itt såramåll

penningar – 2 mark

Olaff i rombottn för (i)tt blånad

penningar – 1 mark

Nills i olleuich för mögekrench oc thäger henne till Echartta

penningar – 6 ½ mark

Olaff i guttarmboll för 2 bloduite

penningar – 2 mark

Sugell i ygenäs för 2 bloduite

penningar – 1 mark

Nordmarken

Olaff i Skemele för woldzuerk

penningar – 10 mark

Oloff i Skemelle för 3 såramåll

penningar – 6 mark

Lars i Liann för handalöst wåda

penningar – 4 öra

halle i korsbynn för itt bloduite

penningar – 1 mark

Jöns i gårttuetenn för itt bloduite mz wåda

penningar – 4 öra

knutt i fårss för itt bloduite mz wåda

penningar – 4 öra

Rasmus i Leffuerbynn för itt kiöttsår

penningar – 1 ½ mark

Olaff i fuglauich for itt bloduite

penningar – 1 mark

Brynill i Trano för hemgångh

Oxar – stⁿ

Lars å Engelbrecht i Siönerudh 4 mark på wardera

Jwszes Herede

Salomon i krokeboll för – 2 bloduite

penningar – 2 mark

Bengt i Strand för löskelhäger

penningar – 2 mark
per i gårdzås för 2 bloduite
penningar – 2 mark
knutt i högh för oquendh ordh på tingett
penningar – 2 mark
Maritt i giörsbyynn för honn kiöpslagade mz en annanes mans hionn
penningar – 1 mark
Måns i ellebyynn för itt bloduite
penningar – 1 mark
Biörnn i speke för fullsåre
penningar – 6 mark
Anundh i waga för 4 bloduite mz wåda
penningar – 2 ½ mark
Lasse i Steenn för itt bloduite
penningar – 1 mark
per i önna för itt bloduite
penningar – 1 mark
Erich bengttsonn för itt bloduite ömliand
penningar – 6 öra
bengtt i mötteryd för 2 bloduite
penningar – 1 ½ mark
per i Sundh för itt bloduite
penningar – 1 mark
Söffrenn i Siögeruard för itt bloduite
penningar – 1 mark
Tomas i Elgesta för itt bloduite
penningar – 1 mark
håkann i grimstakenn for Löskeleäge
penningar – 1 mark
Erich i takenn för såramåll mz wåda
penningar – 1 mark

Friszdalen

per i östanbacka for itt bloduite
penningar – 1 mark
Jöns i ruda for tw bloduite
penningar – 3 mark
hans i westerottna för itt bloduite
penningar – 1 mark
Nills på gresmarch for itt bloduite
penningar – 1 mark
Weborig i bärescog for itt bloduite
penningar – 1 mark
Bengtt i Suensryd for itt bloduite ömliand
penningar – 4 öre
Lars i bierk itt bloduite ömliand
penningar – 4 öre
Stenn i Staffuich för itt bloduite
penningar – 1 mark

Elffuedalen

Jöns i skoga oc clemitt ibid för the togo enn Elghzgiur som loij för annars mans lidh(?)
penningar – 13 mark
Bengtt i backa för mögekrench
penningar – 10 mark
Anders i scoga for itt bloduite
penningar – 1 mark
Olaff i bärgzänng för pust

penningar – 4 öre
bengt i Sällie för itt bloduite
penningar – 1 mark
Jonni i osbool för itt bloduite
penningar – 4 öre
Oloff i persbynn för itt bloduite
penningar – 1 mark
Erich i hölössa för 2 bloduite
penningar – 1 mark
Olaff i hölössa för itt bloduite
penningar – 1 mark
Jonni i brandenäs för itt bloduite
penningar – 1 mark
Olaff i ruda för hann sålde förbudna waror
penningar – 1 mark

1579

LANDSKAPSHANDLINGAR 1579:10:142ff

Saköres Register anno 79

And(er)s i Strand för 4 bloduite oc 2 blånadh

penningar – 5 mark

tårbiörn i börkenäs för itt bloduite

penningar – 2 mark

Knutt i fårss for 2 bloduite

penningar – 2 mark

Kulbiörnn i gröttenäs för itt bloduite

penningar – 1 mark

Måns i bochleryd för 2 bloduite

penningar – 2 mark

gunne i taren för 2 bloduite

penningar – 2 mark

Olaff i tränng för itt bloduite

penningar – 1 mark

Jöns i fiäll för itt bloduite

penningar – 1 mark

Olaff i skämelle för itt blånad

penningar – 2 mark

Tore i Sillagårdzed } för 2 bloduite 6 blånadh

Anders i Strand }

penningar – 6 mark

claues i bönn för enn inläningh

daller – 10 stⁿ

för härlig i westemyr att hann hade giortt Kiätterij oc bleff honom löst Kyrkiogården

Oxar – 2 stⁿ

Måns i olebynn för itt såramåll

penningar – 2 mark

Anund i wagga för itt bloduite

penningar – 1 mark

Anders i grötteuåll för itt bloduite

penningar – 1 mark

Peder i gårdzåss för itt bloduite

penningar – 1 mark

håkann påuelsson för itt bloduite

penningar – 1 mark

Anders i bårdgård för itt bloduite

penningar – 1 mark

Toll i bålgåll för itt bloduite

penningar – 1 mark

Bennchtt i Strand för löskeläg

penningar – 1 mark

knutt i kropsta för itt såramåll

penningar – 2 mark

Erich i Solberg för 2 kiottsår

penningar – 8 mark

En kona benemptt Maritt för halfftt hoor

oxe – 1 stⁿ

håkann i hensgård för frensämiaspiell

penningar – 2 mark

Nills i bärga för hemgång

oxe – 1 st

anna i gresbynn för halfftt hoor

oxar – 2 stⁿ

Benchtt i åss för halfftt hoor

Oxar – 2 stⁿ

Jöns i westerottna Jon i finsboll håkann ij öffure bynn för the sålde förbudna wildwaror

Oxar – 2 stⁿ

halffuard i Morchaböll för halfftt hoor

daller – 10 stⁿ

Jöns i scoga för hann toch enn Engia partt mz waldzuerch iffrå en gård benemptt gunneryd

penningar – 13 mark 8 öre

Nills i Enttebiäcka för Mögekrench och sedann toch hann henne till hustrw

penningar – 6 ½ mark 6 öre

Olaff i scoga för Mögekrench och sedan toch hann henne till sin hustrw

penningar – 6 ½ mark 6 öre

Nills benchttsson för Mögekrench

penningar – 10 mark

Öijar i höga för löskeläg

penningar – 3 mark

haluard i gwtarmbord för itt blodute

penningar – 2 mark

1578

LANDSKAPSHANDLINGAR 1578:5:155ff

Register Wppå Saköre aff Wäster Syslett Anno 78

Jwsses Herede

Jon i frodeböll för itt bloduite och helgedagz brutth

penningar – 2 mark

Swänn i wagga för tw bloduite

penningar – 5 mark

noch Swänn [i wagga] för itt bloduit

penningar – 1 mark

Knutth i Elgåå för Mögekrench

penningar – 13 mark

Byrie i wagga för itt bloduite

penningar – 1 mark

Erich i osboll för itt bloduite

penningar – 1 mark

Olaff i speke för såramåll oc lythe att han högg lengsta fingerenn på anundh i speke så hann krumpen är

penningar – 3 mark

Jonh i Kålstakann för tw blouite

penningar – 2 mark

Nils i wik för tw bloduite

penningar – 2 mark

Olaff i Solbergh för itt blouith

penningar – 1 mark

peder i önna för itt bloduite och helgedagz brott

penningar – 3 mark

håkan i g(in)astakan för mögekrench

penningar – 10 mark

gilbergz Herede

Bryntte i fiöla för hemgång endoch han Ingenn skade giorde

penningar – 20 mark

Erich i backa för itt bloduite

penningar – 1 mark

Jonh i backa för itt bloduite

penningar – 1 mark

peder i närbynn för itt bloduite

penningar – 1 mark

bryntte i Singnebyn för itt bloduite

penningar – 1 mark

Jonh i hool för itt blouite

penningar – 1 mark

Kyrstinn i grännsjö för dubbelltt hoor

Oxar – 15 stⁿ

koor – 1 stⁿ

Nordmarken

Håkann i päterydh för tw bloduite och itt lytte

penningar – 4 mark

torbiörnn i börkenäs för itt blouite

penningar – 1 mark

Salmonn i Wikar för fem bloduite

penningar – 1 mark

Jngemundh i westuich för itt bloduite
penningar – 1 mark
knutt i borkeuickenn för fwlsäre
penningar – 1 mark
Måns i bocklarych för tw bloduite
penningar – 1 mark
Kulbiörnn [Kolbjörn] i gröttnäs för läpagieldh
penningar – 1 mark
Erich i skomsnäs för hann toch en lax aff en anders fiskareskap
penningar – 1 mark
närill i dallenn för itt bloduite
penningar – 1 mark

Elffuedallen

A(?)gustnig i mosbergh för itt bloduite och helgedagz brutt
penningar – 3 mark
Erich i ögnäs för itt bloduite
penningar – 1 mark
Benchtt i tårpp för mögekrench och frensämiospeldh
penningar – 7 mark 6 ½ öra 4 penningar
Sölff – 1 ½ lodh 1 ½ q(uin)tinn
oxar – 2 stⁿ
Erich i hölössa för itt såramåll
penningar – 1 mark
Anders i munkeboll foor itt såremåll
penningar – 2 mark

ffrisdallen

Jöns i spellenäs för fränsemiaspeilldh
penningar – 4 mark
daller – 5 stⁿ
mattis i wasserydh för itt bloduite
penningar – 1 mark
Jonn i finsböll för en pusth
penningar – 1 mark

1577

LANDSKAPSHANDLINGAR 1577:17:105ff

Saköre wppburitt Anno 1577 wti westersyslett

Laris ij Lonngelandh för tw Såråmäll *penningar* – 3 *mark*
helle i ystagården för trij Såråmäll *penningar* – 6 *mark*
Olaff i lysåss för tw bloduite – *penningar* – 4 ½ *mark*
närill i dalenn för itt bloduite *penningar* – 3 *mark*
Byrie i Sanduich för läpagieldh *penningar* – 13 *mark* 8 örtuga
En kånna tora i östgård för halfftt hoor daller – 1 stⁿ
Erich i kyrkebynn för snapperi daller – 20 stⁿ
Måns i äldesnäs för trij bloduite – *penningar* – 3 *mark*
Måns i olebynn för tw kiöttz såår *penningar* – 13 *mark* 8 örtuga
Anders i hammar för itt bloduite – *penningar* – 1 *mark*
Tårstenn i Åss för itt bloduite *penningar* – 3 *mark*
Björn i Norby för trij bloduite *penningar* – 3 *mark*
Olaff i Rudh för itt bloduite *penningar* – 1 *mark*
Erich i högualtta för itt fwlsäre dallr – 1 stⁿ
Håkann i bossebynn för itt bloduite *penningar* – 1 *mark*
Erich i åwenberga for tw bloduite *penningar* – 1 *mark*
bonnde i bynn för itt bloduite *penningar* – 2 *mark*
Olaff i pedersbynn för tw bloduite *penningar* – 2 *mark*
Lasse i Littzebiörnegården för itt bloduite *penningar* – 1 *mark*
peder i Liustranäs för tw bloduite *penningar* – 1 *mark*
Olaff i Sternn för itt bloduite *penningar* – 1 *mark*

Tesse Effterscreffnne haffuer herrenn Sielff Sak fälltt the före att the ähra M(ä?)nmedare

Arnolff i Eälöönn oxar – 6 stⁿ

Olaffi hallandh oxa – 6 stⁿ

Jonn i grensiö oxa – 6 stⁿ

Tordh ii Ramsrudh för hallftt hoor oxa – 4 stⁿ

And(er)s i greesbynn för halfftt hoor oxa – 6 stⁿ

1576

LANDSKAPSHANDLINGAR 1576:11:126ff

Saköra ok ovisza partzeller wptt ano 76

bengt i helliebo för mökräncka sölf – 2 lodh
Erich i nusetter för sårsmål penr – 1 *mark*
nils olszon i kellås för toch en quiga med woldzwerkan penr – 1 *mark*
noch nils olss i kellås för mökräncka – 13 *mark* 8 örtuga
Jon i gränszö för han pantet sig sielff – 1 *mark*
andrs i Ed för blodwitta – penr – 1 *mark*
olaff i skennella för blodwitta penr – 2 *mark*
olaf i lia för han gick oloffuande vti annars mans skog – *penningar* – 1 *mark*
brynill i trano för blodwitta penr – 4 *mark*
Jöns i gartröltter för blodwitta penr – 1 *mark*
nilz i gräbacka för satte vt elsdrag ij förbud oc giord en dreng skade – *penningar* – 4 *mark*
anders i Näs för et hemgangh – 10 daller
vti sköffling effter Cona som Rymde til norie benempt gråå – 2 koor 4 ffår
olaff i sillarydz prestagård för blodwitta – 2 *mark*
olaff i tobyn för et blodwitta – 2 *mark*
andrs i kiesta för et blodwitta penr – 2 *mark*
måns i olabyn för ett blodwitta – 1 *mark*
knutt i Renckeszetter för et blodwitta – 1 *mark*
Erich i sålberg för han elta anan aff laga v(?) til målla
sölf – 1 ½ daller
olaff i grytten för ett blodwitta – 1 *mark*
Salmon i olabyn för et kiött sår – 2 *mark*
hachonn i grymstackan för möchrencke – 7 *mark*
nils i byn för ett blodwitta – 1 *mark*
olaff i skyberg för han ~~tog~~ lösta [text överstruken och ändrad] sitt egen querffäll igen
penningar – 1 *mark*
Lasze i bynn för frendsämiospell – 10 *mark* klipinga myntt
Christoffer i granbeck för han slog en karr i hiell som offra norie – 15 daller
oloff i vestanszö för et kött sår – 12 öra
Sunne i angersbyn för et blodwitta – 1 *mark*
olaff i gersbyn för blodwitta – 1 *mark*
torbiörn i skoga för blodwitta – 2 *mark*
nils i Ed för löpagell – 1 oxa
Jönst i vester Rottna för snaperij – 3 lod oc 2 *mark* pnr

1575

LANDSKAPSHANDLINGAR 1575:15:149ff

Saköre ok ovisze partzeller vptt ano 75

staffan i Jngeborgwrđ för mökräncka – 1 oxa
bleff optt j sköffling effter än Conna som wartt bräntt – 4 koor 2 bockar 4 getter
anders i munckeböl för lepa geld – 15 *mark*
Erich sälbärg för 1/2 hoor – 1 oxe
mats i persbyn oc mats i lilabiöregårdh – 3 *mark* för sårsmål
simon i groböl för 1/2 hoor – 3 daller
måns i borlerud för sårsmål – 1/2 daller
Erich i kullarud för Jnländig – 20 *mark*
toare i sillagardzed för frändsmiospel 1 oxa
Nils i bärga för ½ hoor – 1 oxa
gerlig i sund för Landz köpp – 20 mkr

1574

LANDSKAPSHANDLINGAR 1574:16:93ff

Saköra ok owisza
parttzeller opbåritt ano 74

Laris i liidh för sårmåll pnr – 2 *mark*
Lars j opsall för sårmåll *penningar* – 2 *mark*
Rasmh i löffuerbyn för sårmåll – 1 *mark*
brönte oc benct i flugne för te toka nokitt höö olåffuade penr – 2 daller
gerlig i sund för 3 sårmål pnr – 3 *mark*
per i sund för sårmåll *penningr* – 3 *mark*
hakon i boszebyn för 2 sårmåll 2 *mark*
Jöns i spellenes för ett sårmåll 1 *mark*
staffen j Jngeborgel för sårmåll – 1 *mark*
per i angesbyn för et blodwitta – 2 *mark*
hakon i aplång för frendsämio spiell 2 oxar
henlick j vestan myra för frendsämio Spiell – 2 oxar
andrs i gresbyn för bloduita på kirkio wäg – 10 *mark*
toll i Rud för han gjorde oliwd ij kirkone penr – 10 *mark*
Nils i byn för miökrenk penr – 14 *mark*
bruntes son i fröboll för mökränka 1 daller
brynil i bärge för et bloduita pnr – 3 *mark*
Nils i vestan myra för snaperij pnr – 20 *mark*
Erlan i strand för snaplerij penr – 1 ½ daller
tore j sillagardze haffr begrade en cona benemt groo
oc haff en anan legatt nar henne oc wara skylla til annan ledh
haral i knösta för bloduita oc helle dagz brott *penningar* – 1 lod sölf
Erich i genes för blodwitta pnr – 4 *mark*
brontte i fiölla för ett bloduita pnr – 1 *mark*
Joar i hoffsten för ett bloduita *penningar* – ½ daller
brönte i boszebyn för ett bloduita – 2 *mark*
benct i mötterud för 3 bloduita pnr – ½ daller
mattz i sylzwick för sårmåll – 3 *mark*
Jacob i bärescog för mökrencka – 13 *mark*
Jtem bönder j Jöszes oc gilbergs hereder börr fför the willa icke broa eller wåga Rödia – 8 oxar

1573

LANDSKAPSHANDLINGAR 1573:14:76ff

Saköra och owissa partzeller optt ano 73

måns i ollebyn för 5 bloduitta pnr 5 *mark*

Jöns i arnebyn för han droz not på anars fiskevatnen pnr – 1 *mark*

nils i westann myraa för et sårmål 1 *mark*

nils i gersbyn för ett dråp *peninger* – 12 *mark*

Jöns i spellenes för ett lönskalega 1 *mark*

Oloff i lichenes för et sårmål pnr 2 *mark*

Jöns marcusson *ibidemj* för et bloduitt pnr – 1 *mark*

heden i kåraböl för ett bloduitt pnr – 1 *mark*

nils i byn för 3 bloduitta pnr – 3 *mark*

anders i brewich för ett blodwita – 3 *mark*

Swen i näresbyn för ett halfft hoor –

Sölff – 20 lodh

Oloff i holl för ett bloduitta *penningar* – 1 *mark*

brynill i biörszebyn för et kinpust 1 *mark*

hans i Kolsbyn för frensämiospell – 100 *mark*

per i söpla för ett stenshugh *peningr* – 1 *mark*

gertrud i kopunge för frendsämie Speill *peninge* – 20 *mark*

oloff Skredare i häszebo för ett halfft hoor – *penningar* – 80 *mark*

1572

LANDSKAPSHANDLINGAR 1572:3:71ff

Saköra Och owisza partzeller opburitt Anno 72

Erich erszon i strand för löskalega penningar – 2 mark
Claus i lerhol fför mökränka penningar – 12 mark
per i vester sund för hemgangh penningar – 15 mark
Matz i y bärg för ett hemsökningh penningar – 20 mark
hans i lund för sarmåll pnr – 3 mark
Jacob i söpla för bloduitta pnr – 1 mark
brynil i trano för löskalega penningar – 4 mark
Claus i bön för ett bloduitta pnr – 2 mark
Andrs i slämttega för ett bloduitta pnr – 1 mark
Erich i stenbyn för ett bloduitta pnr – 4 mark
Tore i sillagardzed för fulsäre penr – 8 mark
Jffuar i tynnauick för ett bloduitta pnr 1 mark
hans i hellebyn för bloduitta pnr – 2 mark
bryngil i bärga fför ett bloduitta penningar – 1 mark
Olaff i gräs för löskalega penningar – 3 mark
haluar i sömnes [fömmes?] för frenddämiospeell penningar – 15 mark
Nils i byn för bloduitta penningar – 4 mark
Nils i norum för et halff hoor penningar – 100 mark
oc Conan som han låg nar [nära] penningar – 20 mark

1570

LANDSKAPSHANDLINGAR 1570:9:48ff

Saköra ok ovisza partzeller opburitt ano 70 aff vestre syslett vti vmelandenn

Jon i Jwarsbyn för han Rynda til norie köör – 2 stⁿ
hans i sund för han myrda än Jwttta oxar – 2 stⁿ
Erich i offuenberg för 1/2 hoor – 1 oxa
Jöns i gerttwette för löskalega – 12 öra
lars i longlande för bloduita – 12 öra
andrs i ström för bloduita – 12 ör
Lars i longlande för hoor – 60 mark
andrs i ström för hoor – 60 mark
Jörens dreng i onsta för snaperrij 6 mark
Erich i lofferud för han kiölag mtz sin grannas dreng – 3 mark
måns i äldesnes för bloduita – 1 mark
stenn i gislaby för bloduita – 1 mark
clemitt i prestagård för bloduita – 1 mark
bentt i hwmmich för mökrenka 8 mark
brönte i skyllarbyn för mökränka – 8 mark
måns i ollebyn för bloduita – 2 mark
anders i bargård för bloduita – 2 mark
dregen i krokaböl för kietterij – 50 mark
Jöns i ållebyn för 2 bloduita – 2 mark
bonde i rattneros för fulsår – 8 mark
hans i vest rottna för 2 bloduita 2 mark
Jon i åss för löskalega – 3 mark
götter i sännebyn för 1/2 hoor – 50 mark
nils i bärga för valsuärk – 10 mark
Sänne i hornes för bloduita – 1 mark
lasse i tymtta för snaperrij – 3 mark
hakon i lystranes för skilskap 20 mark
Jngemar i spikabol för skylskap – 10 mark
Nils i styltta, las i biörbyn, för the sålde ett mordskin ij förbud – 20 mark
olaff i Ruda för bloduita – 2 mark
benard i mosbärg för bloduita – 2 mark
nils i Ruda olaff, göttor, sänne oc benard *ibidem* för 2 morder the sålde ij förbudh – 30 mark
bottolff i bynn för sårsmål – 3 mark
Jon i snöra för bloduita – 2 mark
nils i Sälte för han sålde en elshud i förbudh – 10 mark
Swenn i wärenes för 1/2 hoor 50 mark
mond [Måns?] i knoll för Jnländing 15 mark
Jngeborg i liidh för 1/2 hoor 50 mark
Jngenor i åss för Jnlendinge – 20 mark
Jwar i boretakan för 1/2 hoor 20 mark
och – 2 oxar

Saköra

olaffj i skennela för han slap en tyff til norie – 2 oxar
 ander i slärttega för tyffuerij – 1 oxa
 dana arff effter oloaff helszing i dallaskog – 2 oxa
 änkien j grymstaken för snaperij – 2 oxar
 hans på öster mark för k(?) löskalega – 1 oxa
 olaff i lyshög för tyffuerij – 6 daller
 kättel i bönn för kätterij – 20 daller
 hans i lösbyn för bloduitta – 1 *mark*
 öffwen j fogergol för bloduitta pnr – 1 *mark*
 tolf i brönsdbyn för snaperij – 1 daller
 Erland i ström för tyffwerij – pnr – 20 *mark*
 Ingemar i opsalla för snaperij – 1 daller
 olaff i tweredal för han brött en låss iffran döör pnr – 16 *mark*
 { liffwa i torkelsbyn för fränsämiospell – Sölff – 10 lodh
 { peder *ibidem penningar* – 20 *mark*
 Nils i gräffbaka för kätterij – 8 daller
 Erich i tobyn för ett litten wella penr – 2 *mark*
 brynill i skog för bloduitta *penningar* – 1 *mark*
 anund i hög för walswärc pennr – 12 *mark*
 Lars i krubenes för bloduitta *penningar* – 2 *mark*
 drängen i Rudene för snaperij – 1 mordskin
 bonde i byn för bloduitta pnr – 1 *mark*
 olaff nilss på marken för frensämsiospel *penningar* – 40 *mark*
 kirstin i börka för ~~snaperij~~ [överstruket i texten] kätterij *penningar* – 100 *mark*
 halwar i Riseberg för bloduitta pnr – 2 *mark*
 per i byn för såremål pnr – 2 *mark*
 tore i lysternes för löskelega *penningar* – 2 *mark*
 halwor i basterud för bloduitta pnr – 1 *mark*
 Jon i ögnes [Öjenäs] för han tok op sin granas näs oloffvande 2 *mark* pnr
 Måns i ögnes [Öjenäs] för hemgangh pnr – 10 *mark*
 andrs i hargnäs för mökränka pnr – 12 *mark*
 Lars i modingebyn för ett halff hoor pnr – 20 *mark*
 vnge bentt i hwmwika för mökränka *penningar* – 8 *mark*
 brynill i boszebyn för mökränka *penningar* – 30 *mark*
 her Rasmus i blomskog för han dulda vndar ätte tienden sölff stop – en stⁿ
 denna arff effter än Jwttta som skiytterna mörda
     Sölff stopa – 2 stⁿ
     sölff skedar – 7 stⁿ
     daller – 4 stⁿ

1568

LANDSKAPSHANDLINGAR 1568:15:137ff (exakt fotokopia: 293ff)

ovisza partzeller Saköre pro anno 68

anders i ålgårdz för bloduita pnr – 2 mark
sigword i skyberg för bloduita penningar – 2 mark
Erich i strann för bloduita penningar – 1 mark
håkon i bosebyn för bloduita penningar – 6 mark
brynil i baka för ett löffte oxar – 1 stⁿ
här per i frisdallen för löskeläge penningar – 10 mark
Nils i emtterud för ketterij penningar – 80 mark
Erich i offuerbärg för frendssemiespell oxar – 2 stⁿ
Nils i grenszö för ett wella – oxar – 2 stⁿ
Effter övan j nordmarken j sköfflinge oxar 2 stⁿ
Esbjörn i gräs för löskaläga – penningar – 2 mark
Jöns i skogzedh för fulsår – – penningar – 2 mark
Jöns olss i östermark för ketterij penningar – 40 mark
oc oxar – 4 stⁿ
kirstin i bynn för ketterij penr – 3 mark
oc oxar – 4 stⁿ
tormod i Jngebyn för ett halff hoor oxar 4 stⁿ
Elin i wästegården för ett halfft hor oxar 1 str
bentt i hammar oc Jöns i ([skrivet som tillägg ovanför:] nwsb / novsb(?)) skogar för the slogos på
kirke wegenn penningar – 30 mark
oluff i gräs för kätterij penningar – 80 mark
per ij Tolsbord för bloduita penningar – 2 mark
Måns ij Kellås for bloduita penningar – 1 mark
anders ij Rödsbynn för ett köttsår penningar – 6 mark
brönte i kikenn för ett bloduita penningar – 1 mark
olaff i Rödsbyn för bloduitte penningar – 6 mark
oloff personn i fiölla för bloduita penningar – 30 mark
håkonn i vda för bloduita penningar – 1 mark
Lasze lidh för löskalaga penningar – 2 mark
håkann i Risebärgh för sårsmål penningar – 2 mark
Jöns i enttebörke för bloduita penningar – 1 mark
Jon i (lyu)sternäs för sårsmål penningar – 3 mark
Jöns i skoga för sårsmål penningar – 4 mark
Jöns i skoga för köttsår penningar – 8 mark
sköfflinge effter en bagge köör – 5 stⁿ
per i gräsffbak för kätterij loskin – 1 stn { med nokre penningar som han scal lege vtt ano 69
än eff en bonde i saköre mårdskin – 1 stⁿ

1567

LANDSKAPSHANDLINGAR 1567:3:109ff

ovisze partzeller Saköre

aff en quina ij hög benemtt *anna* för snaperij

peningar – 3 *mark*

nils oc otte ij byn för Raan

oxar – 2 str

Lars i Lerbode för weslarij

oxa – 1 str

Lars i sännebyn för sårsmål

penr – 2 *mark*

per i ånn för sårsmål

penr – 2 *mark*

Jon bentss för bloduitta penr – 4 *mark*

mattz i twstade för fredsämiospeill

penningar – 10 *mark*

mattz i ooseböl för fulsäre *peningar* – 6 *mark*

oluff i lickenäs för han skött effter sin granne – *penningar* mordskin – 1 st^e

tord i Ransrud för welswärk

penningar – 5 *mark*

Swen j twtterud för han dulde vndan sin tiende – oxa – 1 st^e

noch för bloduitta *penningar* – 1 mkr

nils oc *gunnar* oc Erich ij Nusetter för ett wolswärk – pennr – 30 *mark*

nils ij helleböl för sårsmål *penningar* – 5 mkr

per i Söllie för edzöris brott oxar – 2 st^a

tord i gryttwed för ett halfft hoor

penningar – 4 *mark*

mattz på grämarmen för ett halfft hoor pnr – 22 *mark*

dana arff effter en bage som tientta bentt erszon pr – 5 *mark*

halward i bofastaryd för bloduitta pnr – 3 *mark*

lasse i bäreskog för tyfferrij – 50 *mark*

bonde i edh for bloduitta – 12 öre

1565

LANDSKAPSHANDLINGAR 1565:2:69ff

Saköres opbörd anno 65

per ij Ed för blodvitta peningar – 2 mark
Tord ij Ramsrud för ett sårmål – penningar – 4 mark
Lars i näs för slaxmål penningar – 8 mark
brönte ij Renkesetter för ett sårmål penningar – 3 mark
nils i giörsbyn för ett Sarmål penningar – 3 mark
Torbiörn i tåsebärg för ett sålmål penningar – 1 mark
per i askersbyn för ett bloduitta – penningar – 1 mark
per i askersbyn för han slog en som stod i boren penningar – 2 mark
böria i branstorp för han slog en elg i förbud penningar – 4 mark
Mattz i tusta för mökrenke penningar – 20 mark
börie i longewak för ett sårmål penningar – 2 mark
Erich i anbiörnebyn för mökrenke penningar – 12 mark
tore i tynnette för mökrenke penningar – 16 mark
Nils i gräs för mökrenke penningar – 12 mark
Lars i skegegorden för mökrenke – oxar – 1 st^e
bennord i gunerud för mökrenke – penningar 50 mark
Jngrid i Ransbyn för frendsämiospiel penningar – 10 mark
Jon och halward för bloduitta pnr – 3 mark

Stheöres oxar

hakon i besebord för heltect ox^r – 1 st
swen i hultt för heltect ox^r – 1 st
Jöns i tåsteböl för heltect ox^r – 1 st
knutt i prestagorden för heltect oxar – 1 st
börie i nordbyn för heltect – oxar 1 st
Johan i gunnerstorp pnr – 6 mkr

1564

LANDSKAPSHANDLINGAR 1564:7:83ff

Saköra och ouisza partzeller

toll i Rud för sårsmål pnr – 5 *mark*
{ brynild ij åmott oxa – 1 st
{ oc för löskaleger *penningar* – 2 *mark*
per i vlsbyn för sårsmål *penningar* – 3 *mark*
torbörn i holstersbyn för sårsmål pnr – 2 *mark*
nils i borgebyn för sårsmål *penningar* – 2 *mark*
Jon i åseböl för 3 bloduitta pnr – 5 *mark*
gulbrand ji tönlete för blodwitta pnr – 1 *mark*
nils i nora for sårsmål *penningar* – 3 *mark*
vlff i Sömenes for sårsmål *penningar* – 3 *mark*
Jöns Larsson i tönlette för bloduitte *penningar* – 2 *mark*
hakon i bossebyn för ½ hoor pnr – 30 mkr
mans i tretemo(?) för bileugamål *penningar* – 50 *mark*

1551

LANDSKAPSHANDLINGAR 1551:10:74ff

Ouisze Partzeler Anno 1551
Sackör Peninger

Gilbergs herede

Jthm Sugull J Skarebooll för 2 bloduitthe
penir – 3 *mark* ort

Ithem *per* J Skeggebyenn för han flytte en giard gård oloffuand på en annarss man eger
peninger – 3 *mark*

Ithm Oloff J Kiellåss för ett bloduitthe
peninger – 1 ½ *mark*

Ithm Anders J bierns(?) för Ett bloduitthe
peninger – 1 ½ *mark*

Jöszes herede

Jthm anundh J Tackann för Lönskelegj
penr – 2 *mark*

Jthm Suenn J Lerhooll för blånadh och helgedagz brvth
penr – 2 *mark*

Jthm Lasse i Prestbooll för ett brodhuidhe [blodvite]
penr – 1 ½ *mark* ort

Saköres oxar

Jthm Torbiörn i åstackenn för hans bror stall och drog tiil Norge, Lade wtt hanss Sack, och tog en
Liithen Jordepartt igen efter honom
oxar – 1 st^r

Jthm, Suen i arneby, biörnn J hellebergh och eloff i westansiö, för the sloge en elg i för budin tiidh
oxar – 3 st^r

Jtthem, effter her brynell J staffue nes
Testamentt oxar – 2 st^r

Vårdestedzle oxar

Eriick J Närby
oxar – 1 st^r

Nilss i tobyenn
oxar – 1 st^r

Oloff J prestegålenn
oxar – 1 st^r

Biörnn J Längzrudh
oxar – 1 st^r

Oloff bagge J äleuick
oxar – 1 st^r

Knutth J prestegalend
oxar – 1 st^r

1550

LANDSKAPSHANDLINGAR 1550:14:18ff

Giilbergz heret

Gårdestedtze

Olaff Embettzskogh	1 oxe
Olaff i Ästenskogh	1 oxe
Margrette i strand	1 oxe
Harel i Loffterud	1 oxe
Jönns i Närebyn	1 oxe
Olaff i skogh	1 oxe
Staffan i höszås	1 oxe

Hwszerötte

Engelbretti skiderutt	1 oxe
Anders i Grulbernes	1 ko

konugz

Sacköra

Enckénn i östensby ffor Sin szånn for möeckreckningh – 3 oxer

Olaff i Hellås ffor thu ful Såre

Jern – 2 fatt

Oloff i kollerud for Sin Leiiedreng for möie krenckningh – 1 oxe
peninger – 6 mark 6 öre

Olaff i torp for szin Sönn for möiekrenckningh – 15 mark

Salue i by ffor hand lå hosz sin pige för en han throloffuade henne
peniner – 6 mark 6 öre

Jwszes Härat

Torpare

Stedttzlöras

Brntt i Kierttesett – 1 st^z

Niels i Anneböll – 1 oxe

olaff i Korttlande – 1 stud

Jonn i Haga – 3 mark 6 öre

Konungz Saköra

Erech i Humlekil

ffor möckrenckningh – 2 oxer

Joar i Edtt ffor Sin dotter for itt Litt^{tt} frenspiell – 2 oxar

Knud i Taszeboda for 2 bloduitte – 4 ½ örttug

Anders i Grimbord for itt bloduitto – 2 marc 2 öre

1547

LANDSKAPSHANDLINGAR 1547:12:31ff

(... Sack)öra Koniigz
Och Biskops Sachöra Ox^{er} och Pänne
Stedzlöra och Testemenntt
Ox^{er} Som Wet är Gonngtt
Offuer Allet wermeland
Pro Anno
: 1 : 5 : 4 : 7 :
Konigz Sacköra

Grums häratt

Jonn i körsvich for Hannd Sånds nåchra ord huen(?) tinnar och kunde Äcke Beuiszett – 2 oxar
Margretta i Åås warit benædtt for tiuffrij – 1 oxar
Karinns i Siigvetann(?) for itt Liitt^{tt} bodrag wartt Benædtt – 1 oxe
Brönnellff i Westremagellsziå for Änn Bååd Hannd togh wloffuend – 1 oxe

(... ? häratt)

Wlff i Harienn for itt Bloduite – 19(?) öre
Suenn i Bierbord for itt Bloduite – 19(?) öre
Biörn i Lerhinn for itt Littitt Bloduite – 10 öre
Peder Anderszönn i Sipettz Lanude for itt Bloduite – 18 öre
Ennkenis drenng ij wallnes for itt Bloduite – 18 öre
Anders i Biun for itt Bloduite Littett – 9 öre
Peder i Bååresta for Mökrenckning – 12 marc öra
Inngborg ij Boda for sinn Dotter for frend spiella – 2 oxar
Börge skreddere for 2 bloduite – 3 marc öra
Wlff i Erichhredet for Hanns Hustru slo enn Annden Hustru Påå Mundenn Påå Tieng^{tt} – 1 oxe
Hanns marottsönn [markusson?] for ketterij – 5 oxer
Tord Anderszönn for itt ketterij – 2 oxer
Nils i fiells for 3 Bloduite – 6 marc ortt
Eridh i Smedebinn for itt Löskelegi – 18 öre
Lasze i Helle for itt tiffrij – 9 marc (...)
en sked – 4 (...)
Drenngenn(?) i Ruedsta(?) for itt Laskalegie war bennåd – 12 öre
Olluff i karinne for Bloduite – 18 öre

Biskops Sachör^a

Jnngborg i Boda for Sina Dotter for frennspiäll – 1 oxe
Hanns Marcurszönn ffor ketteri – 1 oxe
Tord Anderszönn for Ketterij wartt Hann be Nåed for wor N K skull – 1 oxe
Niells Anderszönn for itt Littitt Ketterij – 30 marc örtt

(.. häratt)

Konugz Sachöra
Matt[es] i Brannbeck [eller Grannbeck] for Hann Loffuede for Änn Drengh å Rette Och Hanns
kom Äcke till stede – 1 oxe
Lasse i Sellieboda for itt bl[o]dviitta – 12 öre
Olaff i Charsbord for Hannd Låp Hem ifrån Grinnsholm – 2 oxar
Peder i fiölle for Hanns Sönn tog änn Hatt oc Sollde wloffuand – 1 oxe

(Jösse häratt)

konugz Sachöra
Laurittz Rysgur for Bloduite Litt^{tt} – 6 öre
Richolff i Graff for Hann tog Enn Bad Wloffuandis – 1 oxe
Greers i Jersperudtt for Hann fiskede Påå Enn Anndenn Manndz Eggher Wloffuanndis – 1 oxe

Juer blåå for itt Tiufferij – 1 oxe
Toffua i gunnersbor for et Litt^t Tiufri – 1 oxe
Oluff i Jngillsbinn for Enn Röss Hann Lagde oloffuendis – 2 oxen
Oluff i Wesbina for itt teffrij – 1 oxe
Crestienn i Olebinn for Bloduitte – 3 marc örtt
Hemming i Hallebörd for Bloduitte – 12 öre
Anders i Sigueriordit for Röningz Bottz – 1 oxe
Jörgenn i Norem for Enn Båd Hann tog wloffuanndis – 1 oxe
Annders Hatt fer Hannd löph Hene i fråå Grinnsholm – 12 mark ör
Olaff i Åås farett Leett^t Hor wartt Hann Benåd – 1 oxe 3 Lud Söllff
Moennse Hatt for itt Leitt^t Hor – 2 oxar

Biiskops Sacköra
Crestenn ij Medelbinn For Helgedagz brött – 12 öre

(... p ...) Heratt

Konugs Sachöra
Eluff i Blenne for Hanns Hug Enn mandz Bååd Sönnder – 3 marc örtt
Börger i Wffåra for Ett bloduitte – 18 öre
Clemett i Borgesziö for itt Tiuffri – 2 oxar
Eskill kiörkobigger for itt Hor – 11 marc 2 öre
Niells i Hollerudtt for itt Ketterij – 2 oxar
Oluff i Rudtt for Hann Löp Hem fråå Grunsholm – 15 marc örtt

Testementt oxer
Her Peder i Tingualle Gaff Wor K N H till testamentt – 2 oxer

(Älvdalens) H(äradt)

Konugz Sachöra
Niels i Sunby for Hannd slo Sina granndz so i hiell – 3 marc örtt
Laurittz i Sunner for Hann Löpp Henn från Grimsholm – 15 marc örtt
Hockenn oc Peder ij Dyre for 3 bloduitte – 1 oxe
Håkenn dreng i wlesziö f Hann Löp hen ifrån Grimsholm – ii Lud Söllff

Testementte
Her Håcken i Elluedallern Gaff w k n H till Sielle Båffur – 2 oxar

(...)

Oluff i Wigle for itt bloduitte – 2 marc 2 öre [oläsligt, men enligt summan längre ner]

Biskops Sacköra
Oluff i Wiglaa for Hellgedagzbrödt – 2 marc örtt 3 öre

(Friszdallenn Herad) [enligt text vid summan]

Konungz Sacköra
Suenn i Hiellmckier for 2 bloduitte – 4 marc örtt 4 öre
Jnngeual for itt Litt^t Löskelägie – 12 öre
Erich Älingszönn for Hann Görde Knectene wuellige
och Löpp sielff Hiem från Grumsholm – 4 oxar
Peder i Hockennebord for [marginal: ”...ung fredg han ... for en karl han”
konungz tecket(?)
war benåd – 30 marc örtt

Friiz (... härad)

Biiskops Sacköra
Tord i Wesregardenn for Sinn Dotter for ketteri – 1 oxe
Peder i Torsbinn for Sinn Dott^r for ketterij – 1 oxe
Bennitt i bergh for Sinn Dotter for ketteri – 1 oxe

1546

LANDSKAPSHANDLINGAR 1546:8:35ff

Her Effter Föllger Konungz Och Biskopps Sakö Pännä [penningar] Oxer Jernn Pro Anno 1546

Grums häratt

Niels i Åshamer fpr änn gede Hanom Stal aff ennd annden manndz kaddeffo – 3 marc danusto(?)
Lasse i malö for Änn Anndenn madz Bå Hannd togh vl Loffuend – 1 oxe
Olaff i Segersta för itt Bloduitte – 3 marc *penningar*
Annders mogennssönn ibid ffor 2 bloduitte – 5 marc
Jonn i Verpenes ffor enn Caprönicke Hannd stall – 1 oxe
Biörnn i omsås for itt Såremåll waritt Hand Benåd Paa K mattz wegner – 8 marc *penningar*
Reder i Åås for Konugz tock – 26 marc *penningar*
Erich i Hualunj for Littesbod [lytes-böter?] – 14 marc *penningar*
Suend drengh i Snarebergh for itt Bloduitte – 2 marc *penningar*

Nees häratt

Konugz Sacköra
Haluord i Medelgordenn for Blouitte – 3 marc *penningar*
Jonn i Rudtt for Bloduitte – 2 marc *penningar*
Peder i Öckna for Bloduitte – 20 Skr(?)
Jonn i Öcknna for Bloduitte – 4 marc *penningar*
Annders i Crogsta for Bloduitte – 3 marc *penningar*
Oluf i Carmnerudtt for itt litt^{tt} Såramöll – 6 marc *penningar*
Suennd i Åås för itt Såramåll vartt Hanum Bennådett – 10 marc *penningar*
Peder i Staff for 2 Bloduitte – 5 marc *penningar*
Annders i Cååclannde for itt Sååremåll Vartt Hanum benåd – 1 oxe
Tostenn i Backerud for Bloduitte – 2 marc
Simon i Sundtt for 2 Blouitte vartt Hanu(m) Benåd – 4 marc *penningar*
Hanns Marckruzån ij norby vartt Hanum benåed for Mökreckningh – 2 oxar
Erich i Erichzrudtt for itt Bloduitte wartt Hanum benåd – 2 marc
Olaff i Aggerudtt for Hand Belå Sinn Pig för enn Hand ffeste Hennde – 1 oxe
Oluff i Beck Niels i Tobbolle Annders i Crogsta Jonn i Jnngreerud for the Loffuede for enn var till
Rette och icke kom – 4 oxar
Henndrick i Knappenn for itt Bloduitte – 3 marc *penningar*
Niels i Cårud war Hanum Benåed Pa V[år] ma[jestäts] wegne för itt bloduitte – 1 ½ marc
penningar
Jacob i Borgenne for itt Såremåll Änn – 1 oxe
Peder i toroserudtt for 3 bloduitte wartt hanum bennådtt – 8 marc *penningar*
Annders i Coclanndes for 2 Bloduitte – 6 marc *penningar*
Lensmandens Broder for itt litt^{tt} Såremåll – 5 marc *penningar*
Jnngemer i Sund for Bloduite – 3 marc *penningar*
Grees [Grels] i tackenne for slagzmåll – 1 oxe
Annders i Back for slagzmall – 4 marc
Jacob i Borgenäs for Hannd Bröd Körkefred wartt Hanum Benåitt – 10 marc *penningar*
Åsbiörnn i Setterskogh for itt Bloduitte – 2 ½ marc *penningar*

Biiskops Sacköra

Haluard i Medelgårdenn for Helge dagisbröd [helgdagsbrott] – 2 marc *penningar*
Hanns Skomager i norbi for måkrencknigh – 1 oxe
Lennsmandens brodr i fenista for helgedagis brödt - 3 marc *penningar*
Jönnsis dotter i Börckåås for itt litt^{tt} Skilskap [skyldskap] – 8 marc *penningar*

Gillbergs Häratt

Konungz Sacköra
Oluff i Högsetter for Bloduitte – 3 marc *penningar*
Mocnus i Mödnige(?) binn for Hannd Stack Sind Granned mer mett Änn kniff – 2 oxar

Knud i Högsetter for itt Hundred Jernn Hannd Stall – 2 oxar
Jörenn ibidem for 2 bloduite – 6 marc *penningar*
Jonni i bidem for itt bloduite – 2 ½ marc *penningar*
Niels i muucsetter for 2 bloduite – 5 marc *penningar*
Annders i Heliebord for itt wällsuerck – 30 marc *penningar*
Reder i Sttrannd for bloduite [överstuket] velde wart – 2 marc *penningar*
hanum benådt – 1 oxe
Anders i moepud(?) for enn pige Hannd Stack mott onnd telle kniff oc itt Litt^{tt} wellte wart
Hanum benaitt – 16 marc *penningar*
Hanns i Klesbord for slagzmåll – 1 oxe
Tor ibid for itt bloduite – 3 marc
[marginaltext:] Thenne Horer **Jusse heritt** till
Knud i Specke for itt delsmåll Hand drillde ett Lax^o fisko – 6 oxar

Biiskops Sacköra
Peder i Rud for frenndspiell – 2 oxar

Jwszees hääratt

Konungz Sacköra
Anders i Strsbord for itt Velde Hannom Görde enn Sind Grannde Hann Solde Enn elshud
wloffuandz – 2 oxar
Oluf i Åas for Hugzmål – 1 oxe
Oluff i Dottuick for Sinnd sonn for bloduite – 3 marc

Biskops Sacköra
Oluff i Dottuick for Helgedagzbrod – 3 marc
Peder i sundtt – 1 oxe

Stedzlöra

Suenn i Hultt – 1 oxe
Peder i Sundtt – 1 oxe

Kiils häratt

(11 mål)

Wäasze häratt

(11 mål)

Wiisnume häratt

(5 mål)

1542

LANDSKAPSHANDLINGAR 1542:11:106ff

[Nordmarks härad, Järnskog s sn]

Brynnel i Remmagengh fför hand löffth ffrå var nödighe husarbedth – 16 marck

Tthomas i Pätterudh fför snapperii – 14 marck

Thenne Efftersciffne Sacköre

haff Joen Jeppeson Opboritt aff wermeland

man från man szom her effter fölier

Nors prestegeld

(6 mål)

By prestegeld

(21 mål)

Millesuicks prestegeldh

hokon Siuordson

Konungz Saköris *penningar* – 24 skr

Håkon J welisiö

Konungz Saköris *penningar* – 2 mark *penningar*

Peder J Torissrudh

Konungz Saköris *penningar* – 2 ½ mark *penningar*

Eskill J Jernerudh

Konungz Saköris *penningar* – 12 mark *penningar*

Peder Siiuordson J Quarista

Konungz Saköris *penningar* – 15 mark *penningar*

Bescopx Saköris *penningar* – 3 mark *penningar*

Håkon J Höckhultt

Konungz Saköris *penningar* – 24 skr

Kijla prestegeld

Anders J Sätther skogh

Konungz Saköris *penningar* – 4 mark *penningar*

Joen J Börcke

Konungz Saköris *penningar* – 6 mark *penningar*

Anders Siuordsson

Konungz Saköris *penningar* – 6 mark *penningar*

Gress J granbeck

Konungz Saköris *penningar* – 6 mark *penningar*

haluard J Buenessz

Konungz Saköris *penningar* – 6 mark *penningar*

Gilberga prestegegeld

Erich J Suanesaboda

Konungz Saköris oxe – 1 st^f

Bergell J edh

Konungz Saköris oxe – 1 st^f

Abram J Backa

Konungz Saköris oxer – 2 st^f

Oleff J kolsäterudh

Konungz Saköris oxe – 1 st^f

Oleff walborgson

Konungz Saköris *penningar* – 2 mark *penningar*

Amund j nuesäther

Konungz Saköris *penningar* – 9 mark *penningar*

Biscopz Saköris *penningar* – 3 *mark penningar*
Engelbrecht J edh
Konungz Saköris *penningar* – 12 *mark penningar*

Staffnes prestegeld

Albrecktt J fiölla
Konungz Saköris *penningar* – 2 *mark penningar*
Erich J Suanekaboda
Konungz Saköris *penningar* – 8 *mark penningar*

Arvuike prestefeld

Ölian J Noor
konungz Saköris *penningar* – 2 *mark penningar*
Ärland J prestegården [i Ny sn]
konungz Saköris *penningar* – 18 *mark penningar*
Biscopz Saköris *penningar* – 5 *mark penningar*
Joenn J fiell
konungz Saköris *penningar* – 24 *mark penningar*
Lasse J Rudz gårdenn
konungz Saköris oxar – 2 st^f
Anund J Sulauiken [i Älgå sn]
Stedzelöris Oxe – 1 stⁿ
Hokon J Hundz lijdh
Stedzelöris Oxe – 1 stⁿ
Lasse J kortt Landh
Stedzelöris oxe – 1 stⁿ
Anders J drögznäss
Stedzelöris oxe – 1 stⁿ

Köle prestegeld

halsten J hoffdene
konungz Saköris *penningar* – 2 *mark penningar*
hakon skreddare J Lerbodo
konungz Saköris *penningar* – 2 st^f
Swen J prstegården
S(t)edzelöris oxe – 1 st^c
Erich J Backa
Stedzelöris oxe – 1 st^c
Joen J Tosteboll
Stedzlöris oxe – 1 st^c
Oleff J Kuståås
Stedzlöris oxe – 1 st^c
pedar J Norby
Stedzlöris oxe – 1 st^c
Oleff J peders booll
Stedzlöris oxe – 1 st^c

Friisdalernes prestegeld

Gudmund J findzböll
Konungz Saköris oxer – 2 st^f
Joen J Bynn
Konungz Saköris oxer – 2 st^f
Oleff J Kyrstine bynn
Konungz Saköris oxer – 2 st^f
Jöns J Berge bynn
Konungz Saköris oxer – 2 st^f
påuall J helszrudh
Konungz Saköris oxer – 2 st^f

hömlöss(?) J friissdalen

Konungz Saköris oxe – 1 st^e

Erich Rudom

Konungz Saköris oxer – 2 st^r

Kijls prestegeld

(10 mål)

Tingualla Sochn

(1 mål)

Wernem Sochn Annexa till ölme hered

(5 mål)

Wisnums prestegeld

(2 mål)

Wermelandz Bergz prestegeld

(8 mål)

1540

LANDSKAPSHANDLINGAR 1540:5:224ff

(... gell)

Kon^{gc} Saker

Jth peder i Asbergh fför han slog (...)

blå ok blodigh – (...)

Jth oloff i rwffstad fför ffler i (...)

Biskops Saker Jbid

Jth meng^t (?) i hualenn fför halff (...)

Jth Brönil i Snarbergh fför han (...)

giffte sijgh medt en pige som war (...)

femte man – (...)

Jth mattz lege kone i Troxnes för l (...)

Jth andhers i åshamer fför lönskeleghe – ii mch

Jth lasses dotter i warpanes fför lönskeleghe – iii mch

(...) gell

Milleswijkss preste gell

Kijla Gell

Kon^{gc} Saker

Jth halffwordt i Öke fför konux Sa (...)

slagh – (...)

Jth hendrich i prestegårdhen fför mökren (...)

Jth oloff walborghson fför han togh en (...)

loff – (...)

Jth pedher andersson fför welle – (...)

Jth Nils i Jerendett fför wade – (...)

Jth Nils benetsons son fför gamble re (...)

slo(?) stodt tiill baka p 1539 – (...)

Jth Tore i fflarebyn fför Slaxmål – (...)

Jth Törsten Jffuarsson fför lyffte – 1 oxe

Jth Esbiörn i Torp fför Slaxmål – 1 oxe

Jth pedher i ökn fför mökrenckningh – ii oxer

Jth Erch pedherson i wenslg fför hemffredt

Jtj gun^{er} i fforss fför gamble restartier som fattas på the penningar som han ladhe wtt per anno

(1)539 – iii mch

Jth Nils i Harestadha fför Slaxmål – iiiii mch

Jth anders i backa fför Slaxmål – ii mch

Biskops Saker k Try (presta gell ?)

Jth Hendrich pedherson fför mökreckningh

Jth Håkan arneson fför lönskeleghe – (...)

Jth karin i Torestaken fför ett halfft hoo (...)

Jth Nils i Kalffuahaghen fför lönskeleg (...)

Jth pedhers legekona j ökn fför lönskel (...)

Jth halffwort i ökn fför inlednigh – (...)

Jth pedher i ökn fför mökreckning – (...)

Jth Jon i Spettesholl fför i qwiga som hördhe ha(n)s dotter tiil som remde tiil nöghe [Norge] – ii

mch

[Köla och arvika prästegäll ??]

(... preste gell ?)

Jth Tomassa son i Boledt fför noghe (...)

Jth Redher i Stråndt fför Slaxmål – (...)

Biskops Saker

Jth Tordz son i Rottawik fför lönskalege – (...)

Jth Oloff i wexawiken fför noghe oqwed orde – 1 oxe och 1 koo

Jth Brönil i åmodt fför mökreknigh – ii oxe

Jth 1 oxe som stångade 1 qwina ihäll

Penzig ibidh [för konungens Saker]

Jth Knutt i Speka fför blodwithe – iii mch

Jth Jon i getha fför blånatt – 1 mch

Biskops Saker

Jth Brönil åmott fför halfft hoor – 1 oxe

(tom sida)

Jth wise pedher fför signalise och mökrekningh – v oxe

Jth Torbiorn i vestⁿ rotna fför gamble restan [något skrivet ovanför raden: ”p.. de ol er”]

(...)wer(...) som han wttlagde ä ano 1539 – 1 oxe

Jth Oloff Bwsk fför han spentte arborsth – ii oxe

Jth Simon i Spjillernes fför en kiortil som hörde en landz löper tiil – 1 oxe

Biskops Saker

Jth wise peder fför halfft hoor – ii oxe

Jth amundt i bⁿstorp fför halfft hoor – ii oxe

Jth halffwardz dotter i t(er?)ke fför lönskeleg (...)

Jth elin i westewik för halfft hoo (...)

Jth Håkons son i prestbordt fför halfft (...)

Älffwedals preste gel K (onungs) : S (aköre) :

Jth clemett i Linsternes fför slaxmål – iiij mch örtig

Jth Håken i Sellie fför Slaxmål – iii mch örtig

Jth E(ri)ch marchusson fför blodwite – ii mch örtig

Jth lasse son i Elterbeck fför Slaxmål – viii mch

Biskops Saker

Jth en kone i Dalby Soken benempd chyrstin fför lönske^{ge} – iii mch örtigh

Jth clemett J Spickbol fför lönske^{ge} – xii öre

Jth Eloffz son i Lachne fför lönske^{ge} – (...)

(...)

Kijls gel och Tingwalla gel

(6 mål med biskopssaker)

(samt andra gäll härefter som inte berör Köla eller Arvika gäll)

SAMMANSTÄLLNING AV SKATTER 1540-1542

Nedan följer en utdrag ur Landskapshandlingarna i Värmland rörande sammanfattningar av skatterna i trakten av Jösse härad. Svårlästa partier samt textförluster där originalet är skadat, återges med antingen punkter när texten är helt oläslig eller inom klamrar när den kan rekonstrueras någorlunda väl. Streckade linjer anger ett hopp framåt i texten.

Botvid skrivares räkenskaper för Värmland år 1540

Thesse Efftherscriffne Partzeler haffwer gjort Rekenskap före pro Anno 1540

Matgiffne peninger
Skatte peninghar
Gilningis penin
Orifforis peninger
Konungz fodringz pen
Konungz Sakoris penn
Biscops sakore penn
Gul och Sölff
Konungz fodringz smör
Spikie Lax
Saltgron Lax
Skatte Oxar
Testementz Oxar

Stedzeloris Oxar
Sakoris OxarBode Biscops och Konungs saker
Oxar for Hielpegierd
Skatte Mardskin
Sakoris Mardskin
Skatte Jern
Sakoris Jern
Oregilmadz ter pro anno 39

Kornn
Haffra
Kiöt
Brödh

[Aruicke giold]

...
... bönderne 43
...[hwa-]raff är enn 6 årligha hestar och
hwarandis åår för 42 hwar thil 4
arligha hestar och hwartridie åår för
konungz fodringshenn Smör Jtem enn
thil 1 lb, två hwar thil 13 ½ m pundh
och 4 o hwar ½ lb
Löper
Årligha fodringhen 174 hestar

konungz fodringz smör 1 tna 6 lp 3 m

Jtem ann är 2 skattetorpäre J samma
giel hwar thil 2 arlighe hestar och
hwartridie år för konungz fodringhe
6 m smör

Löper
Årligha hestar 4
konungz fodringz smör ½ lb

Jtem frelssie Landbor enwar thil två
artigha hestar är 12 och hwartridie
år för konungz fodringhenn Smör
effther som hwar haffwer hemmanett thill
och hwarior på Lagt är

Löper
Årligha fodringhenn 24 hestar
konungz fodringz smör 3 ½ lb 5 m pund

Jtem preste ... [Landbor vdi samma gielhd]
och 2 Biscopz hestar är 5 ...
är för konungz fodringhenn smör effth
ssom hwarior på Lagt är

Löper
Årligha Fodringhenn 18 hest
Biscopz Fodringhenn 18 hestar
konungz Fodringz smör 2 lb 6 m pund

Summa opå the partzeler som
aff samma Gield Vtgiorde äre Löper

Matgiffne penningar 5 m 6 or
Gilningis peninghr 4 m
Kong Saker penin 7 ½ or
Biscopz Saker penin 1 ½ m
Skatte oxar 21 st
Konungz saker oxar 1 st
Konungz Fodringz smör 1 ½ tna 4 lb 14
Årligha Fodringhenn 220 hestar
Biscopz Fodringhenn 18 hestar

[Köle] ... Geldh

Jtem vdi samma dielhd är 48 Skattebönder
hwar thil enn or matgiffue peninger och
2 Skattetorpäre hwar thil ½ ör löper
Matgiffue Penningher 6 m 1 ör

Jtem ann vthiör försc^{ne} Skattebonder enn
annen skatt kalles Oxe peninger huilke
vtgiörs effther som hwar är skatlagder
thil Löper

Oxe peninger 39 ½ m 1 ör
Oxborne oxar ther före 20 st
Gilningat peningr ther på 4 m ½ ör

Jtem årligha fodringen giörs Vth
effther Mantalitt och äre skattebönderne

48 och enn skattetorpere hwar thil 4
 årligha hestar och hwartridie år for
 konungz fodringhenn Smör hwar ½ lb
 Tesligt enn Skattetorpere holler 2
 årligha hestar och hwartridie åår för
 konungz fodringhenn 6 m ssmör löp
 Årligha Fodringhen 198 hestar
 konungz Fodringz smör 1 tna 8 ½ lb 6 m pund

Jtem Frelsset ...

är 20 hwar thil 2 årligha hestar och hwartridie åår för Konungz fodringhenn 6 m ssmör Löper
 Årligha fodringhenn 40 hestar
 Konungz fodringz smör 5 lb

Jtem Preste Landbor vdi samma gioldh
 är 10 hwar thill 2 årligha och 2 Biscopz
 hestar och hwartridie åår for konungz
 fodringhenn 6 m ssmör löper
 Årligha fodringenn 20
 Biscopz fodringhenn 20
 Konungz fodringz Smör 2 ½ lb

Summa opå the partzeleer som

Vtgiorde Äre aff förscriffne Geld löper
 Matgiffne penningar 6 m 1 ör
 Gilningit Penningar 4 m ½ ör
 Skatte Oxar 20 st
 Konungs fodringz Smör 2 tnor 6 m pund
 Årlige fodringene 258 hester
 Biscops fodringhenn 20 hester

... Geld och Brun:

skog sokn anexa til Staffnes giold

Jtem vdi ssamma gioldh och Brunskog soknn
 äre 48 Skattebönder huilke årlighann
 vtgiöre matgiffne penningar Jt ånn
 thil 2 öre ånn thill 1 ½ öre 1 hvitt ånn
 thill 1 öre 3 hwitter och 44 hwar thill
 enn öre Testigist enn Torpare til 1 öre
 och 2 Torpare hwar thil ½ öre Löper
 Matgiffne penningar 6 m 3 ör

Jtem ann Vtgiöre aff försc^{ne} Skattebönder

Torpare, tå Skattehemman som Jnge
 matgiffne Penningar vtgiöre och ith
 öde torp (vndantagandis Lånsmanne
 thil enn *mark*) Oxe penningar effthr
 ssom hwar är Skatlagder thill Löper
 Oxe Penningar 40 m 2 öre
 Oxeborne Oxar therföre 21 st
 Gilningit peninger therpå 4 m 6 ½ öre

Jtem ann äre 2 Skatte ... [bönder i Jösse]
 gioldh och vtgiör hwardera årlighann
 2 Mårdskinn

Löper
Skatte mårdsinn 4 st

Sakören aff Aruicke gieldh
Köle geldh och Brunskogz sokner

Löper
Saköris peninger 3 m
Saköris Oxar 4 st
Saköris koo 1 st
Biscops Saköris oxa 1 st

Jtem Årligha fodringen Vdi samma
gieldh och Brunskogz soknn vtgiörs
äffther manthallett och är Skattebónderne
hwar thill 6 Årliga hestar 3 och
hwartridie år för Konungsz fodringen
18 m smör Jt thil 4 Årligha
hestar är 47 / Theraff är enn Lansman
frii thil 4 Årligha hestar och hwartr
[ridie år] for konungz fodringhenn ½ lb
Smör Szå är Jyhenn46 / Theraff är
enn ssom vtgiör hwartridie år för
konungz fodringhenn 18 m Smor och
the andra vtgiöra hwar ½ lb smör
Jtem thill 2 årligha hesta äre 5 skatte =
bonder thr aff är enn ssom vtgiör hwartr =
ridie år for konungz fodringhenn ½ lb
och 4 hwar 6 m

Löper
Årligha fodringhenn 212 hestar
Konungz fodrinz Smör 1 ½ tna 3 lb

Jtem frelssie Landbor (vdi ssamma
gieldh) thill 2 årligha hestar och
hwartridie år för konungz fodringen
6 m Smör är 5

Löper
Årligha fodringhenn 10 hestar
konungz fodringz Smör 1 lb 6 m pund

Jtem Domkyrkio Landbor thill 2 årligha
och 2 Biscopz hestar och hwartridie år
for Konungz fodringhenn ...
äre 3

Löper
Årligha fodringhe 6 hestar
Biscopz Fodringhenn 6 hestar
Konungz Fodringz Szmör 18 m pund

Jtem Preste Landbor är 6 thill 2 årligha och
2 Biscopz hestar och hwartridie år
for konungz fodringhenn Smör 6 m

Löper
Årliga fodringhenn 12 hester
Biscopz fodringhenn 12 hester
Konungz fodringz Smör 1 ½ lp

Summa opå the partzeler som

Vtgiorde äre aff forscriffne Geldh

Löper

Matgiffne penningar	6 m 3 ör
Gilningit Penningar	4 m 6 ½ ör
Konungz Sakoris pening	3 m
[Konungz] Oxar	21 st
Sakoris oxar	4 st
Sakoris koo	1 st
Biscopz Sakoris oxe	1 st
Skatte Mårdskinn	4 st
Konungs fodringz smör	1 ½ tnor 6 ½ lp
Årlige fodringen	240 hester
Biscopz fodringen	18 hester

Amund Joenssons räkenskaper för Värmland år 1541

Amund Joensons

Rekenskap Lydandes opå then befalning som han
aff Kon: Mattz V : A : N : H : vthi vermeland
Anno 1541 hafft haffuer, huilken Reken
skap Måens Joenson Randsakatt och öffuersett
haffuer på Stockholms slott 4 Dagen No
uembris Anno 1542

Thesse Efftersc^{ne} parttzeler haff:
uer han Giörtt Rekenskap före på försc^{ne} år

Försth	
Mattgiffne penr	Scatte Mårder
Gelninges penr	Sacköris Mårder
Sacköris penr	Scatte Jernn
Sacköreis oxer	Sacköris Jernn
Scatte oxer	Scatte Spikilaxer
Testhementis oxer	Spikilaxer Jfrån vllfors
Huserötis oxer	Salugrön lax Jfrån samma ställe

(... nedan: endast några få delområden ...)

Gilberga prestegeldh

Jtem Scattebönderne vthj samma geldh, huar till en
öre mattgiffne peninger äre 24 öre en till 2 öre
Löper
Mattgiffne peninger 3 mrch 2 öre

Jtem än vtgiöre forn^{ne} Scattebönder änn annen
Schatt, kallas Oxe peninger, medtt ett godttz szom Renta
7 öre huilkitt Ligiandh är wthi Kijla geldh Be:
nempdtt Östensby Löper 26 mrch 1 öre, Therutaff
är en Lensman frij till 5 öre Szå är Jgenn
Oxe peninger 25 ½ mrch

Jtem än äre 2 törp wthi samma geldh och en Skogz
Deell Renta Årligann
Oxe peninger 7 öre

Summa oxe peninger 26 mrch 3 öre

Opborne oxer for same peninger Löper
Scatte oxer 11 st^c
Gilningis peninger ther på 2 ½ mrch

Sacköris peninger 18 mrch 6 öre
Sackörie oxer 1 st^c

Jtem Årliga fodringe vthi samma geld vtgiörs
Effter Mantalett. Szå att Scattebönderne till 4 :
Årliga hester Äre 25. Therutaff är enn Lens:

mann frij. Szå är Jgenn 24 Löper
Årliga fodringe 96 hester

Jtem än är en Skogs däll och 2 Törp, szom Jnge
gestning aff holles

Jtem frelses Landbor huar till 2 Årliga hester
äre 11 Löper
Årliga fodringe 22 hester

Jtem Domkyrkelandbor vthi samma Geld äre
4 huar till 2 Årliga och 2 Biscopz hester Löper
Årloga fodringe 8 } hester
Biscopz 8 }

Jtem prestelandbor till 2 Årliga och 2 Biscopz hester
äre 16 Löper
Årliga fodringe 32 } hester
Biscopz 32 }

Summa på the parttzeler
szom Aff forn^{ne} Geld vttgiorde äre löper
Mattgiffne peninger 3 mrch 2 öre
Gillningis peninger 2 ½ mrch
Sacköris peninger 18 mrch 6 öre
Scatte Oxer 11 st^c
Sacköris Oxer 1 st^c
Årliga fodringe 158 } hester
Biscopz 40 }

Staffnes Geld

Jtem wthi samma geldh äre 43 Scattebämder (: vndanta –
gandh Brunskog Socknn, huilkenn Jnscriffuin är vthi
Kööle Geldh, Ther utaff äre 2 szom årligann vtgiöre
huradere 2 öre vthi mattgiffne peninger Jtem 41 huar
en öre och 2 Törpare huar ½ öre Löper
Mattgiffne peninger 5 mrch 6 öre

Jtem oxer Scatte peningerne vttgiöris aff forn^{ne} Schattebönder
och 2 Scatte Torpare Effter szom huar är Schattlagder
till Löper
Oxe peninger 1 mrch 2 öre
Opborne Oxer ther före Löper
Scatteoxer 22 st^c
Gilning peninger ther på 2 mrch
Sacköre Jngenn

Jtem Årliga fodringe J forn^{ne} Geld vttgiörs
Effter mantalett, och äre Scattebönderne huar
till 4 Årliga hester, 42 och enn till 6 hester
Löper
Årliga fodringe 174 hester

Jtem änn äre 2 Schattatörpare vdi samma geldh, huar
till 2 Årliga Hester Löper

Årliga fodringe 4 hester

Jtem frelses Landbor huar till 2 Årliga hester
äre 12 Löper
Årliga fodringe 24 hester

Jtem preste Landbor huar till 2 Årliga och 2 Biscopz
hester, äre 9 Löper
Årliga fodringe 18 } hester
Biscopz 18 }

Summa på the parttzeler
szom aff Samma Geld vttgiorde äre Löper
Mattgiffne peninger 5 mrch 6 öre
Gilning peninger 2 mrch
Scatte Oxer 22 st
Årliga fodringe 220 } hester
Biscopz 18 }

Aruike Geldh

Jtem vtti samme geld äre 48 Scattebönde huar till
en öre mattgiffne peninger och 2 Schattetorpare huar
till ½ öre Löper
Mattgiffne peninger 6 mrch en öre

Jtem änn vtgiör forn^{ne} Scattebönder Oxe peninger,
huar szom hann är Schattlagder till Löper
Oxe peninger 39 ½ mrch 1 öre

Opborne oxer ther Före Löper
Scatte oxer 21 st^c
Gilningie peninger ther på 1 mrch 7 öre
Sackoris peninger 15 mrch

Jtem Årliga fodringe vttgiörs Effter Manta:
lett och äre Scattebönderne 49 medtt then szom
giör ½ öre J mattgiffne peninger, huar till 4 årli =
ga hester och en Scattetörpare huar till 2 Årliga
hester Löper
Årliga fodringen 198 hester

Jtem Frelses Landbor vthi same geld, huar till
Årliga hester äre 20 Löper
Årliga fodringe 40 hester

Jtem prestelandbor huar till 2 Årliga och 2 Biscopz
hester äre 10 Löper
Årliga fodringe 20 } hester
Biscopz 20 }

Summa på the parttze[le]r som
Aff Samme geld vttgiorde äre Löper
Mattgiffne peninger 6 mrch 1 öre
Gillningis peninger 1 mrch 7 öre
Sacköris peninger 15 mrch

Scatte oxer	21 st ^c
Årliga fodringe	258 } hester
Biscopz fodringe	20 }

Köle Geld och Brunskog Sockn Annexa till Staffnes Geldh

Jtem vthi samme Geldh och Brunskog Sockn
äre 48 Scattebönder huilke Årligan vttgiöre
Mattgiffne peninger, Ther aff är en till 2 öre,
en till 1 ½ öre i huitt, Jtem en till en öre
3 huit och 45 medtt en torpare huar till
en öre Löper Tesligest 2 torpare huar
till ½ öre Löper
Mattgiffne peninger 6 mrch 3 öre

Jtem än vttgiöre forn^{nc} Scattebönder , Törpare,
2 godttz szom Jnge mattgiffne peninger vttgiöre
och ett ödetörp (: vndantagand[es] Lensmannenn till
en march :) Oxe peninger Effter szom huar är Scatt:
lagder till Löper
Oxe peninger 48 mrch 2 öre
Opborne oxer ther före Löper
Scatte oxer 21 st
Gilningis peninger ther på 4 mrch 1 öre

Jtem än äre 2 Scattebönder vthi samma geldh
och vttgior huardere Årligann 2 Mårdskinn
Löper
Scatte Mårdskinn 4 st^c
~~Sacköris mårdskin 4 st^c~~
Sacköris Oxer 2 st^c

Jtem Årliga fodringe vthi Samma Geld och Brunskog
Sockn vttgiörs Effter Mantallett, och äre Schattebönder
till 6 hester 3 [scattebönder] till 4 hester äre 47, Therutaff
är en Lensman frij, szå är Jgenn 46, Jtem till
2 Årliga hester äre 5 Löper
Åariga fodringe 212 hester

Jtem Frelses Landbor vthi samma geld till 2
årliga hester äre 5 Löper
Åarliga fodringe 10 hester

Jtem Domdyrkelandbor till 2 Åarliga och 2 Biscopz
hester äre 3 Löper
Åarliga fodringe 6 } hester
Biscopz 6 }

Jtem Prestelandbor till 2 Åarliga och 2 Biscopz
hester äre 6 Löper
Åarliga fodringe 12 } hester
Biscopz 12 }

Summa på the parttzeler
szom vttgiorde äre aff forn^{nc} Geld Löper

Mattgiffne <i>peninger</i>	6 mrch 3 öre
Gilning <i>peninger</i>	4 mrch 1 öre
Scatte Mårder	4 skinn
Sacköres Mårder	1 skinn
Scatte Oxer	21 st ^e
Sacköres Oxer	2 st ^e
Årliga fodringe	240 } hester
Biscopz	18 }

Her Effter fölier Sumarum

på alle the partzeler som Amund Joenson aff Vermeland Anno 41 opboritt haffuer, och är huar parttzel synnerlig åttskeld for seg och vtt : gifften stragz vnder huar parttzel

Försth

Mattgiffne <i>peninger</i>	53 mrch 7 öre
Gilningie <i>peninger</i>	39 mrch 6 öre ii <i>peningar</i>
Sacköris <i>peninger</i>	74 mrch 2 öre

Jtem for 16 faatt Sacköris Jern hundrett Såltdt for 7 ½ öre Löper

Peninger 75 mrch

Jtem är for 900 scatte Jern, hundrett såldh for i mrch ort[ug] Löper

peninger 9 mrch

Jtem for ½ 969 årliga fougta hester, for huar hesth 3 öre Löper

Peninger 1113 mrch 3 öre

Jtem än for 280 Biscopz hester, for huar hest 3 öre Löper

Peninger 105 mrch

Summa på alle op(börte)

Peninger aff vermeland pro Anno 41

1470 mrch 7 öre 11 *peninger*

Therutaff haffuer hann Leffuereratt In vthi Konglige Majttz Rentecamar på Stockholms Slott och ther på Melchior Snabz Quittencia 9 Augusti Anno 41

Mattgiffue *peninger* 42 mrch 7 öre 19 *peninger*

Oxe gilning *peninger* 39 mrch 6 öre 11 *peninger*

Jtem än haffuer hann Leffuereratt Måens Erichssohn och ther på hans Quittencia 14 : Augustri Anno 42

Jtem for 2870 Årliga fougte hester
 Peninger 1076 mrch 2 öre
 Jtem for 280 Biscopz hester
 Peninger 105 mrch
 Summa Leffuererade peninger 1264 mrch 6 peninger

Vtgiffne peninger Suenerne
 vthi Theris valborge messe Lön Anno
 1541

(Jtem) oluff Bagge, Jöns Anderssonn, Håkonn
 pederssonn, Niels Jönsson, Niels Jwthe och
 Anders Måenssonn, Thesse fornempne 6 karla
 finge huardere 10 mrch *peninger* Löper
 Peninger 60 mrck *peninger*

Jtem Anders Larenszonn fich wthi szin walborg :
 messe Lönn
 Peninger 8 mrch *peninger*

Landzkneckter

Jtem Jöns helsingh, Erich Gestrick, Mattis olsson,
 och Mattis Jönsson, Thesse fornempne 4 kneckter,
 finge huardere 8 mrch ~~mrch~~ ortuger thz är vthi drittz
 taall 10 mrch *peninger* 4 öre Löper
 Peninger 42 ½ mark *peninger* 1 öre

Sueneners Jule
 Löönn Anno 41
 Jtem Oluff Bagge, Jöns Anderszonn, Håkonn
 pedersonn, Niels Jönsson, Niels Jwthe, Knuutt
 Jwthe och Anders Månszonn, Thesse fornempne
 7 karla finge huardere 10 mrch *peninger* Löper
 Peninger 7 mrch *peninger*

Jtem Anders Larenszonn fich vthi sin Jule lönn
 Peninger 8 mrch *peninger*

Thesse fornempne *peninger* vthi Suenene (walborg)
 messe Löönn och Julelönn, äre alle wttgiffne
 aff Sackörenn Alenasth

Jtem än är Amundh Joenszonn (: aff Eannerådth :) efftelåntt
 aff fougta fodringe segh till wunder holningh Löper
 Peninger 49 ½ mrch *peninger*

Jtem Thill Minnes att Amundh Joenszon haffuer
 Annamatt nåkott kläde af en Logö Borgare, till Suäner :
 nee Borgkläde Anno 41, huilkitt kläde en nu obetta :
 latt är, huar före scall Joenn Jeppesson (: Effter hann
 befalninge nest Effter Amundh Joenssonn fått haffuer :) betta
 la samma kläde, aff thenn Sacköre szom Amundh Joensson
 Reste, och ike opbar på fornempne Åår, Tesligesth wetta
 huru mykitt samma kläde war och huru många karlar
 Ther utaff finge, huilkitt hans Rekenskap pro anno
 42 Belånga Scall

Summa vttgiffne peninger
vthi Suenernes Lön
Anno 1541

238 mrch *peninger* 1 öre

Thez är vthi ortuge Taall
Peninger

178 mrch ortug 5 öre

Joen Jeppssons räkenskaper för Värmland år 1542

Thenne är Joen Jeppesons

Regenskap Lydandes opå then befalning szom han aff konglige m[ajeste]tth wår
A : N : H : wdii werme land pro Anno
42 hafft haffuer huilcken Regen
skap Moens Joensson Ransakatth
och öffwersett haffuer på Stockholms
Slott vltima Octobris A[nno] 1543

Thesse Effterscriffne partzeler
haffwer han giortt Regenskap före
för forscriffne år

Mattgiffne peninger	huseröt peninger
Gilninges peninger	Skatte morder (= mårdskind)
Konungz Sacköris peninger	Skatte Järnn
Biscopz Sacköre peninger	Konungz Sacköris Järn
Skatte oxer	Biscopz Saköris Järn
Konungz Saköris oxer	Skatte spikilaxer
Biscopz Sacköris oxer	Spikilaxer aff vllefors
R[est?]e skatte oxer pro Anno 41	Saltt Lax aff samme fiske

Jtem till thz första är wetandis atth
J wermeland äre 16 prestegeld nemp
lige Nors, By, Millesuick, Kyla,
Gilberga, Staffnes, Aruike, Köle,
Friis dals, Kyls, Tingwall, wåshå
rede, ölne herede, Elffwedalerne,
wisnums och wärmelandz Bärgez preste
geldh, Ther vtaff är förläntt Bottwid
scriffuare Älffuedalerne medt alle
vtth skyllan vndantagandis konungz
fodringen huartt 3die år, Teslikes
Årliga fodringen aff friisdalerne,
men Anno 43 haffuer forscriffne
Bottuid scriffuare all årligh vttsckyl
lan aff Friisdalerner vndantagandis konungz
fodringen, Jtem Swen kartt haffuer
J forläningg, Sillerud Annexa till
Gilberga Och Suanskog annexa till
Kyla, medt all vtthskyllan, vndantagandis
konungz fodringen, vidare gör Niels
Tuleson fougte vdii åkerbåå härede
Rekenskap för Järnn skatten aff werme
Landz Berg, wisnums geld och wårnem
Sockn annexa till ölme härade, Så är
Jgen 13 prestegeld aff huilcke vtthgiörs
Årligan, Mattgiffne peninger och oxe peninger
Och är merckiandis atth Såine(?) oxe peninger
vtthgiörs aldrig, vtan sirema(?) på forscriffne
oxe peninger, Reser såå höcktt vdii huartt
geld som ther Scriffuit står for huilcka
peninger the årligan vtthgiöre oxer, Såå
atth (effter theris gamble Seduänie) huar

gell oxen werd[e]ras för 3 *march örtug* vdii
theris skatt, Men om oxen icke gild
är såå bliffer han werderatt effter
thz han är, och giffz så mykne på
oxan som han minne är 3 *march*
bliffer wärderatt före, huilcke *peninger*
kallas gilningis *peninger*.

Sannaledis är wetandis atth för år
liga och Biscopz fodringen är *opboritt*
för huar hest 2 öre huilckitt *konglige*
Mtth them personeliga effter latitt *haffuer*

Jtem kånungz fodringz smör vtthgiörs
huar tredie år, huilckett vtthgiördis
Anno 40 och Bör nu vtthgöras Anno 43

Årliga Rentan aff wermeland pro Anno dm 1542

(... nedan: endast några få delområden ...)

Arwike geldh

Jtem vdii samma geldh är 48 skattebönder
hwar till enn öre mattgiffne *peninger* och
2 hwar till ½ öre Löper
Mattgiffne *peninger* 6 mch 1 öre

Jtem är vtthgiöre forscriffne skattebönder
oxe *peninger* hwar effter szom han är skatt
lagder till Löper 39 ½ mch 3 öre
Ther före är opboritt oxer Löper
Skatte Oxer 21 st^e
Gilning *peninger* 3 ½ mch
konungz Saköris *peninger* 33 mch ortug
Biscopz Saköris *peninger* 3 mch 6 öre
Konungz Saköris oxer 2 st^e
Gårdested oxer 4 st^e

Jtem årliga fodringen vtthgiörs effter
mantalett och är skatte böndernde till 4
årliga hester 49 och enn till 2 årliga
hester Löper
Årliga fodringen 198 hester

Frelssis Landbönder hwar till 2 årliga
hester äre 20 Löper
Årlige fodringen 40 hester

Kircke Landbönder till 2 årliga och 2
Biscopz hester äre 10 Löper
Årliga fodringen 20 hester
Biscopz fodringen 20 hester

Summa på förscriffne prestegeld Löper

Mattgiffne *peninger* 6 march 1 öre
Gilning *peninger* 3 ½ march
Konungz Saköris *peninger* 33 march ortug
Biscopz Saköris *peninger* 3 march 6 öre
Skatte oxer 21 st^e
Konungz Saköris oxer 2 st^e
Gårdestäd oxer 4
Årliga fodringer 258 hester
Biscopz fodringer 20 hester

Köle geld och Brunskog Sockn

Annexa till Staffnes geldh

Jtem vdii förscriffne geldh och Sockn
äre 49 skattebönder szom vtthgiöre
Mattgiffne *peninger*, enn 2 öre, enn 1 ½
öre 1 hvitt, en 1 öre 3 huitter, och 46
huar 1 öre, Ther aff är Lenssmannen
Brunte J Strand frii, Såå äre Jgen
45 Bönder och 2 torpare huar till
½ öre Löper
Mattgiffne *peninger* 6 march 3 öre

Jtem är vtthgiöre forscriffne skattebönder
torpare, 2 godz som inge mattgiffne
peninger vtgiffne, och itth torp, oxe *peninger*
41 march 3 öre, Ther vtaff haffuer
Lenssmannen fritt 1 march Såå är igen
40 march 3 öre, Ther före är opburitt
oxer ~~före~~ Löper
Skatte oxer 22 st^e
Gilning *peninger* 4 march 2 öre

Jtem än äre 3 bönder vdii *Samme* geld huilcke
årligan vtthgiöre
Mårdskin 4 st^e
Konungz Saköris *peninger* 1 ½ march ortug
Konungz Saköris oxer 2 st^e
Gårdestäd oxer 6 st^e

Jtem årlilga fodringen vdi *forscreffna* geld
och Brunskog Socknn vtthgiörs effter
mantalett, Och äre skattebönderne till
6 årliga hestar 3 bönder till 4 årliga
hestar 50 bönder, Och till 2 årliga hester
äre 2 Bönder Ther aff är Lenssman
nen frii Såå är Jgen 49, Löper
Årliga fodringen 218 hester

Frelssis Landbor vdii Sama geldh till
2 årliga hester äre 5 Löper
Årliga fodringen 10 hester

Domkircke Landbor äre 3 och 6 Kircke
eller preste Landbor huar till 2 årliga
och 2 Biscopz hester Löper
Årliga fodringen 18 hester
Biscopz fodringen 18 hester

Summa på förscriffne prestegeld
Och Socknn Löper
Mattgiffne *peninger* 6 march 3 öre
Gilning *peninger* 4 march 2 öre
Konungz Saköris *peninger* 1 ½ march
Skatte mordskin 4 st^e
Skatte oxer 22 st^e
Konungz Saköris oxer 2 st^e

Stedzelöris oxer	6 st ^e
Årliga fodringer	246 hester
Biscopz fodringer	18 hester

Her effterfölie alle partzeler

szom aff wermlandh Anno 42 opborne
äre Och vtthgifften Strax vnder huar partzel

Först	
Mattgiffne peninger	53 march 4 ½ öre
Gilning peninger	36 march 7 öre 23 peninger
Konungz Saköris peninger	224 march 5 öre
Biscopz Saköris peninger	19 ½ march
huseröt peninger	6 march
peninger szom Amund Joensson skyllog bleff på Sin 41 års Regenskap Löper	27 march 5 öre 5 peninger
Skatte Järnn	9 hundratt, huartt
hundratt såldtt för 9 öre Löper peninger	10 march 1 öre
Konungz Saköris Järnn	3 lester 7 fatt 3 hundratt
Biscopz Saköris Järnn	½ lest 2 hundratt
Summa Jernn	4 lest 2 fatt, hundratt soldt för 7 ½ öre
Löper peninger	234 march 3 öre
Årliga fodringer	246 hester
Biscopz fodringer	18 hester
Summa	2877 hester, huar hest 2 öre Löper
peninger	719 march 2 öre
Summa opborne peninger aff wermelandh Anno 1542	1332 march 16 peninger

Vttgifften

på peninger	
Ther vttaff haffuer han Leffuereratt Jn vdii konglige mttz Rente Cammar på Stockholms Slotth och ther på Moens Erichsons Quittencia Datum 14 Augusti Anno 1542	
Mattgiffne peninger	53 march 4 ½ öre
Oxe gilning peninger	33 march 7 öre 1 huitt
Summa	87 march 3 öre 15 peninger

Jtem än haffuer han leffuereratt Mons Erichson Och ther på hans Quittencia Datum 12 Nouembris Anno 43	
Oxegilning peninger	8 peninger
huseröt peninger	6 march

Biscopz Saköris <i>peninger</i>	5 ½ march
Jtem för 2527 årliga hester och 350 Biscopz hester <i>peninger</i>	719 march 2 öre
Jtem <i>peninger</i> szom Amund Joensson till ackters bleff på Sin 41 års Regenskap Löper	27 march 5 öre 5 <i>peninger</i> Summa 758 march 3 öre 13 <i>peninger</i>
Summa på alle leffwererade <i>peninger</i>	845 march 7 öre 4 <i>peninger</i>
Suennernes walborgmesse	
Löönn pro Anno 1542	
Jöns Andersson, Oluff bagge, Jören helieson, Niels Jönsson, Anders Larsson, Anders monson Och oleff Erichson, Thenne forscriffne 7 karla finge huardere 10 march <i>peninger</i> , Och Oleff Jönsson 8 march <i>peninger</i> Löper	
<i>peninger</i>	78 march <i>peninger</i>
Jtem Jöns helsingh, Erich gestrich, Mattz olsson och Store mattz finne, Thenne 4 knecter finge huardere 8 march ortug Löper vdii danttz tall <i>peninger</i>	42 march <i>peninger</i> 4 öre
Jtem än är <i>peninger</i> på handen giffuer them szom Joen Jeppeson, annamade vdii Tränester(?) och droge till Smoland som är Arne mattzson 3 march <i>peninger</i> , Jöns Bagge Och Jöns Scomakare huardere 2 march <i>peninger</i> Löper	<i>peninger</i> 7 march <i>peninger</i>
Swenernes Julelönn	
Anno 1542	
Jtem Jören helieson, Jöns Andersson, Jöns Jute, Niels Jönsson, Anders Larsson, Oleff Erichson, Oleff bagge, Och knutt Jute, Thenne 8 karla finge huardere 10 march <i>peninger</i> , Arne mattzson och oleff Jönsson finge huardere 8 march <i>peninger</i> Löper	
<i>peninger</i>	96 march <i>peninger</i>
Jtem anamade Joen Jeppeson och Arne mattzson huardere för sitt Borgkläde 16 march <i>peninger</i> Löper <i>peninger</i>	32 march <i>peninger</i>
Jtem är giffuit Laxefiskiaren szom acktar på Kongelige mttz Laxefiske wedh vlfors vdii sin års lönn <i>peninger</i>	13 march <i>peninger</i>
Jtem än är giffuit 10 karla tare(?) <i>peninger</i> vdii then Smolandske resan <i>peninger</i>	30 march <i>peninger</i>

Jtem än haffuer Joen Jeppeson bettalatt 1 st^e
engelst huilckett Amund Joensson borgatt
haffde vdii Löse szom han giffuit haffde 18
karla vdii theris borgh kläde Thz och
Amund Joenson Regenskap vtthwisar, Löper
peninger 100 march peninger

Jtem än är giffuit för 4 lb kiött 2 lb flesk
huartt lb 1 march peninger, 2 lb Smör lb halffannan
march peninger, 6 tunnor maltt och 2 tunnor meöll, tunnan
3 march peninger huilckett Laxe fiskiaren fick
till fortärningh Löper
peninger 33 march peninger

Jtem än är giffuit för etth st^e Engelst
hultt 42 alna aff huilckitt 8 karla som
Joen Efferfölia finge huardere vdii sitt
Borkläde 5 alne 1 qz^{re}(?) Löper
peninger 112 ½ march peninger

Jtem än är Joen Jeppeson effter latitth aff
Camerådih(?) till vndholningh
peninger 13 march peninger

Summa på the peninger han Sielffuer
vtthgiffuit haffuer Löper 644 march peninger 1 öre, Thet är J ortig tall
483 march 1 öre

MILITÄRA LÄNGDER

Roterings- och utskrivningslängder etc

Den äldsta längden är från 1622 och mycket kortfattad samt utan värde för Västra sysslet. Därefter kommer längderna för 1626-1627, som är betydligt fylligare vad gäller uppgifter om krigsfolket och roteringslängderna med 10 hushåll per rote, som bekostade krigsfolket. Nedan följer en serie avskrifter från tiden 1626-1627 samt några rubriktexter för efterföljande år.

Dessa längder är tillgängliga via Riksarkivet på Internet (SVAR.RA).
[SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630); SE/Kra/0025/0/84 (1631-1637)], m.fl.]

1626

[SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) – uppslag 25ff]

Rwlla oppå the soldater
Vthj Närke och Wärmelandh som Edle wälb.
Boo Ribbingh till Säby efftet de Welbornne
herrars Rikz Råådth Munstredhe och Öfuersedee
Ähro thenn 12 och 18 septembris Åhr 1626

Wärmland (...)
Wäster Syslet (...)

Staffuenes Giäldh [endast särskilt urval]
Peder Olofsson i Huru – 1

Brunskoghs Giäldh

Påfuell Monson i Slonerudh – 1
k Gundmon olofsson i gyltterudh – 1
Jonn gregersson i Strandh – 1
Jonn Jonson i Bodha – 1
Erich Anderson i lilleskermnes – 1
Ander Anderson i dröxnnes – 1
Jonn Jonsznn i Takenne – 1
Jon Amundson i grimstadh – 1
Jonn Jonson ibid – 1

Arffuika Giäldh

Peder hanson i Sund – 1
Anders Börstenson i Pedersudh – 1
Erich Chridtopherszon i kollestann – 1
Ollof Andersonn bråttenn – 1
Nils Erichsson i kroppestadh – 1
Erich Erichsonn i Radhenne – 1
Nilöls Erichsonn i Råhgenne – 1
Ollof Suenson i Balgårdh – 1
Peder Erichsonn i Holm – 1
Erich Rasmusson i Kolfsengh – 1
Mons gregerson i Jerprudh – 1
Jonn Areson i Bynn – 1
Eridh Erichson i Bosebynn – 1
Nils Tordsonn i Bergh – 1
Salmon Nilson i Tasebooll – 1
Ollof Tordsonn i Haneswijk – 1

Erich Mijkellson i wallnäs - 1

Kiöla Gäldh

Olof Törsthennsson i Siögeuåll - 1
Bengt Mattson i Solbergha - 1
Sijfhnigh Olofsson i Nolgårdh - 1
Jfuer Bengtsonn Tollesbynn - 1
Torsthenn Ketillson i Lijann - 1
Olof Stafuenson i Fiuserudh - 1
Bryntte Anders i booa - 1
Nils Olofson i Lundh - 1
Anders Nilsonn i Patterudh - 1
knut Bengtsonn i klofuenn - 1
Biörnn Nilsonn i Westergardenn - 1

Hollmedaals G: [endast särskilt urval]

Bryngell Brinelson i Mansrdh - 1
Lars Anderson i korsbynn - 1
(...)
- 163 [antalet utskrivna]

1627

[SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) -34ff (jfr49ff)]

Rwlla OPå the Soldatter som
Effter H.K.M.tz Instruktion och full,,
macht Vtskrefue Ähro, vthj Wärmme,,
landh Aff Edle Wälborne Boo Ribbngh
till Säby och E. Wälb. Jöns Bonde till Bårerö
denn 30 Martij Åhr 1627

Wäster Syslett (...)

Staffwenes G: [endast särskilt urval]

Anders Segolson i Tasebooll - 1

Höllmedaals G: [endast särskilt urval]

Nils Anderson i Botnen - 1

Kiöla Gäld

Engelbrechtt olafson i skönnerudh 1
Olof Bryngelson i gellesbynn - 1
Olof Olofson i Brewijk - 1
Peder Rasmunsonn i Potterudh - 1
Anders sueenson i Losbynn - 1
Mons Salmonson i Böön - 1

Jösse häradtt

Rasmus Nilson i Tomestee - 1
Bryngell Jonson i Lundh - 1
Suenn Gulbrandson i gryttued 1
Håkonn Bryngelson i Fiell - 1
Erich Olofson i Empterudh - 1
Peder Monson i Holtbergh - 1
Bengt Gunnarsonn i Hammar 1
Efwenn Torsthenson i Siödherwal - 1

Frälsee

Ollof Amundson i wexwijk - 1
Ellof Ahrlanson i Höhg - 1

Mattis Tomesonn i Åmodt	- 1
Arffwijka G:	[<i>endast särskilt urval</i>]
Anders Bondesonn i Jngersbyn	1
Anders Halfwardson i Sundh	- 1
Bryngell Anderson i Rudh	- 1
Halfwardt Jordson i Speke	- 1
Olof Nilsson i Ollebyenn	- 1
Olof Erichson i Skybergh	- 1
Frälsee	
Nils Olofson i Strijdzbooll	- 1
Brunshougz Gäldh	[<i>endast särskilt urval</i>]
Per Jonsson i Skermenes	- 1
(...)	
- 205 [antalet utskrivna]	

[SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) – 43ff]

Rulla OPå dee Soldatter som hemma
 ähro Vthj Närke och Wärmelhandh thenn
 8 Augustj Åhr 1627 huilke mesthedells för,,
 förlamadhe och siukelighe ägro.

Wermmelhand
 (...)

Arffwike G:	[<i>endast särskilt urval</i>]
Nilss Erichsson i Kropstadh	- 1
Per hansson i Trädskouh	- 1

Kiöla Gäl	
Söfring olofsson i Nolgåål	- 1
Jfwer bondesonn i tollersbyn	- 1
Torsthenn kettelson i Lijdhenn	- 1
Olof Stafuanson i Fiuserudh	- 1
Engelbrecht Olofson i Skonnerud	- 1

[SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) – 54(62)ff, annan avskrift 96ff]

Mantaals Rulla på Knechterne J
 Wermelandh 1627

Mantalls Och Roote
 Längd Vthi wärmelandh huar
 effter Edle Wälbördige Boo Ribbingh
 till Säby och Jöns Bonde till Båreröh
 hafwa efter H.K.Mtz vår Aldernådigste
 Konungz Fulmacht och Jnstruction hollit
 Vtshrifningh der Sammashedes begynt then
 9 Martij Åhr 1627

[Dessa är inlagda i Excel-filen]

[SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) – 74(78f, 81)ff, med annan avskrift 117f]
 [två avvikande uppgifter i den andra avskriften anges inom parentes med snedstreck]

Frälsis Mantaall

(...)

F: Ciccillias På Säffelle		[<i>endast särskilt urval</i>]
Anders i Waxwijk	- 1	}
lille Nilss (/ Anders) <i>ibidem</i>	- 1	} Kiölla S:
Olof Andersons d. <i>ibidem</i>	- 1	}
knutt i Ollebyn	- 1	}
dreng	- 1	} Arfuijka S: [<i>ska vara Gäll</i>]
greges i kierkebooll	- 1	}
Olof i <i>ibidem</i>	- 1	}
Suenn i Strijdsbooll	- 1	}
Peder i J <i>bidem</i>	- 1	}
Peder Bengtson <i>ibidem</i>	- 1	} Arfuijka S: [<i>ska vara Gäll</i>]
Nils Olofson <i>ibidem</i>	- 1	}
Erich i Stulberudh	- 1	}
dreng	- 1	}

(...)

Peder Jönsons På Bärög		
Ellof i SVijck [<i>Sulvik ?</i>] (/ wijk)	- 1	}
dreng	- 1	}
hans i wijk	- 1	}
drang	- 1	} Arfuijka S: [<i>ska vara Gäll</i>]
knutt i Nolsrudh (/ Norzrudh)	- 1	}
Anders i J <i>bidem</i>	- 1	}
Hokon i Salleboo	- 1	}
dräng	- 1	} Arfuijka S: [<i>ska vara Gäll</i>]
Olof i Önna	- 1	}
Ellof Ehrlandson i högh	- 1	} i Kiölla giöld
Hans i Ånna	- 1	}
dreng	- 1	} Arfuijka S: [<i>ska vara Gäll</i>]
Anders i Storehöghen	- 1	}
Engelbrecht i <i>ibidem</i>	- 1	}
Bryntte i <i>ibidem</i>	- 1	}
greges i <i>ibidem</i>	- 1	}
sallomon i Åmot	- 1	} Kiölla S. [<i>ska vara Gäll</i>]
Nils i <i>ibidem</i>	- 1	}
Peder i <i>ibidem</i>	- 1	}
Matthis Tomeson <i>ibidem</i>	- 1	}

1628

[Roteringslängd – SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) –169(173)ff]

[SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) – 214ff]

Rulla Opå de Soldater vti Närrikie och
wärmelandh som effter H.K.Mtz vår
Allernådigeste Konung dhz Nådighe befalningh
Öfwersedde och Munstredhe äro af höghborne H
K.M.tt höghbetrodde mann Denn Edle W(...)
benne man Carll Bonde, till Bondsiö och Es(...)
pelunda Ståthollare på Örebro Slott Landzhöf
dingh öfwer Närrike och wärmelandh Och
Edle wälborne mann Jacob Skott till Sa(...)
och tollermogst öfwerste öfwer ett Rege,,
mente Swenske footfolck huilket skedde
vti Carllstadh denn 14 Aprilis Åhr 1628

Wermelandh
Vester Syslet
(...)

1629

[Roteringslängd – SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) –226ff]

Rulla Oppå dhe Soldater som
Effter H:K:M:ttz Jnstruction och full,,
macht vttskrifne äre vthi wärmeland
aff dee Höghbetrodde Män och Comme,,
saries, Edle och wällb:n Boo Ribbingh
till Säby swerges Rijkes Råd, och
herr Gabriell Erichsson Oxenstierna
Frijherre till Åhrstadh.
Anno 1629.

1630

[SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) – 306ff, utskrivningslängd även 366ff, mantalslängd 381(417)ff]

Anno 1630 den 6 Februarij, höllo wij,
Jagh Gabriell Erichsson Oxenstierna
Frijherre till Åhrstadh, och Axell Lillia
Till Löffstadh, Öffwerste öfwer Ett Re,,
gementhe Nerehies och Wärmelandh
Soldater, Wttskrifningh i Wärmelandh
och blefwe desse effterskrifne till knechter
Vtnempdhe.

[Roteringslängd – SE/Kra/0025/0/90 (1622-1630) – 314ff,343ff]

Rothere Längdh Vthi
Wärmelandh Anno 1630
dhen 6 Februarij

1631

[SE/Kra/0025/0/84 (1631-1637) *Under Närke* – 4ff, 25]

[*några rubriker:*]

Wermelandhz Vtschrifningz Lengh hållen
af Åke Hansson Soop och Carll Sigge,,
"son i Septembri Månad 631

Wärmelandh

Anno 1631. den 30 Septembris höllo wij /:
Jagh Åke Hanson Soop till Hålltetorp och
Carll Siggeson till Skålltorp vttskriff
ning i wermelandh, och bleffue these effter:
skreffne till knechter vttnämpde

Rullor år 1631

Detta år har valts med tanke på att det var ett händelserikt år, samtidigt som den militära organisationen hade systematiserats ganska långt. Detta år bestod Närke-Värmlands regemente av 8 redovisade kompanier.

Kompanier	office- rare	gemena gamla	knektar nya 1631	
1) Överstens k.	17	16	94	Närke
2) Överstelöjtnant Tomas Tomassons k.	18	89	31	Närke
3) Major Carl Mårtenssons k.	12	55	71	Närke, östra & norra Värmland
4) Carl Jönsson Swinhufvuds k.	18	69	56	Gillbergs härad, östra Värmland
5) Aron Froms k.	18	58	56	norra Västergötland
6) Mårten Hüweners k.	18	63	59	Brunskog, östra & norra Värmland
7) Peder Didrikssons k.	18	74	55	Blonskogs, Holmedals, Köla, Arvika och Brunskogs gäll samt Sillerud (och Gillberga och Stavnäs gäll)
8) Sven Hästskos k.	18	26	107	Stavnäs gäll, östra Värmland
<i>summa</i>	<i>137</i>	<i>450</i>	<i>529</i>	

Ovannämnda kompanier saknas bland de styrkor som mönstrades varje månad nere i Preussen, men en enda av dem finns med i Pommern. Överste Axel Lillias regemente (Närke-Värmland) omnämns delvis men endast genom hans eget kompani, som avser närkingar. En del av dem var i Stettin i april och juni-juli, medan även Wollin nämns i augusti, september och oktober månads rulla.

Rullor år 1641

Detta år har valts enbart på grund av att det är det sista året i denna undersökning. År 1641 var det överste Thomas Thomassons regemente som omfattade Närke och Värmlands knektar, vilka var uppdelade i 38 kompanier à 120-130 man. Av dessa synes det bara vara 3 kompanier som berör de primära socknarna i undersökningsområdet, samt ytterligare ett kompani ifall man inräknar socknar med flera berörda gårdar. Dessa var år 1641:

<i>Kompani</i>	<i>Berörda socknar(samt vissa gäll och härader)</i>
Major Jacob Lenk	Sillerud, Holmedals gäll, Järnskog, Skillingmark, Blomskog, Gillberga, Långserud, Stavnäs, Glava, Värmskog, Fågelvik, Östervallskog, Karlanda, By gäll
Kapten Patrik Thomsson	Köla, Skillingmark, Järnskog, Eda, Brunskog, Arvika, Gunnarskog, Ny, Blomskog, Kils härad och Frykerud
Kapten Nils Andersson Calmar	Stavnäs, Glava etc
Kapten William Buchanan	Gunnarskog, Arvika, Ny, Eda, Skillingmark, Köla, Brunskog, Karlanda etc – Av Majorens kompani: Sillerud, Gillberga, Järnskog, Eda etc

Rullor per månad år 1641

Värmlands och Närkes gemena soldater ingick i samma regemente, som var uppdelat i ett större antal kompanier, men bara ett fåtal av dem återfinns i de rullor som finns för exempelvis år 1641. Nedan återges rullornas datering, berört regemente eller skvadron samt kompani och deras placering i Pommern:

1641 den 1 jan

Överstelöjtnant Volmar Stackelbergs skvadron – Wollin
Överstelöjtnant Volmar Stackelbergs kompani
Kvartermästaren Mårten Hüweners kompani

1641 den 1 febr

Överstelöjtnant Johan Gordons skvadron – Wollin, Damm etc
Överstelöjtnant Johan Gordons kompani
Kvartermästaren Mårten Hüweners kompani
Kapten William Buchanans kompani
Kapten Nils Andersson Calmars kompani

1641 den 1 mars

Överstelöjtnant Johan Gordons skvadron – Wollin, Damm etc
Överstelöjtnant Johan Gordons kompani
Kvartermästaren Mårten Hüweners kompani
Kapten William Buchanans kompani
Kapten Nils Andersson Calmars kompani
Fänrik Isak Arvidssons soldater

1641 den 1 april

Överstelöjtnant Johan Gordons skvadron – Wollin etc
Överstelöjtnant Johan Gordons kompani

Kvartermästaren Mårten Hiiweners kompani
Fänrik Isak Arvidssons soldater

1641 den 1 maj

Överstelöjtnant Johan Gordons skvadron – Wollin, Damm etc
Överstelöjtnant Johan Gordons kompani
Kvartermästaren Mårten Hiiweners kompani
Kapten William Buchanans kompani
Kapten Nils Andersson Calmars kompani

1641 den 1 juni

Överstelöjtnant Johan Gordons skvadron – Stettin, Damm, Wollin
Överstelöjtnant Johan Gordons kompani
Kvartermästaren Mårten Hiiweners kompani
Kapten William Buchanans kompani
Kapten Nils Andersson Calmars kompani

1641 den 1 juli

Överste Johan von Essens regemente – Stettin
Kapten Nils Andersson Calmars kompani
Kapten William Buchanans kompani
Fänrik Isak Arvidssons soldater

Överstelöjtnant Johan Gordons skvadron – Wollin
Överstelöjtnant Johan Gordons kompani
Kvartermästaren Mårten Hiiweners kompani

1641 den 1 aug, 1 sept och 1 okt

Överstelöjtnant Johan Gordons skvadron – Wollin, Damm etc
Överstelöjtnant Johan Gordons kompani
Kvartermästaren Mårten Hiiweners kompani
Kapten William Buchanans kompani
Kapten Nils Andersson Calmars kompani

1641 november och december

Denna styrka saknas under nov-dec, vilket möjligen innebar att de inte längre var på plats i Pommern.

KYRKORÄKENSKAPER

I serien LI bland kyrkoböckerna finns strödda kyrkoräkenskaper som även berör tiden fram till 1641. Osäker läsning återges med röd text.

ARVIKA socken – kyrkoräkenskaper och inventarier *etc*

1630

Anni 1630. Om As. Andreæ dagh* hölz sochnestempna medh Arffuik Sochnn och fans tä J kyrkian till Jnuentarium och Tä wore hans i gata och Cnut i dotuich kyrkiowerder.

*[Andreas dag, den 30 nov 1630]

(kommentarer med annan hand:)

Messeserk	- 1	af slessing den andra
Messehaker	- 1	utgammal
Ältareklede	- 2	En gammal Messehake gifen till Måns Snickare för Kyrke arbete
kopperstaker	- 2	upsmelte till klåckan
handklede	- 4	mehradels utslite
kalk	- 1	
patina	- 1	
swenske Biblia	- 1	in folio. bor thommen i Hannibalsseigden tå Dng Petrus blef fången
Pssalmböcker	- 1	
hans Boock	- 1	
klocker	- 2	store
små klocker	- 3	stycker. 2 upstöpta
Brådeketzler	- 2	st ^f upstöpta till klåckan
kalleklede	- 1	grönt {Nilss Oluffsson i höfuetz gaf detta till.
Grafspader	- 3 st ^f	
Graff	- 2 st ^f	
yxe	- 1 st ^f	

Jtem gjorde samme Dagh kyrkiones sezmän sin Rächneschap för Selfuer Peningen och Annat och fans tä i förråd som her Eftherför:

Selfuör skeder	5 st ^f
Rihzdaler	10 ½ st ^f
Små Peninger	3 Daler 26 öre
Runne Peninger	4 Daler 2 ½ öre
Kop. ^r fyrhörningar	3 Daler 5 öre efter recknin
Ossmundz: Jern	10 fat
Tiera	2 tor 2 Asher.

1631

Anno 1631 Andreæ dagh gjorde kyrkiowerderna Räkänskap för thett som samma år war inkommit til kyrkian.

Rixdaler	- 1 Ryxdr.
Sölfsked	- 1 st
kopparpäningr	- 17 ½ dlr

Ther aff vtgiffuit til Guanerskog för Bibla
päningr - 6 mark

kyrkio arbete – 2 dlr

1632

Anno 1632 haffuer M[äster] hans arbetet i kyrkian kring om altaret therför bekom han arbetzlön pänigr – 3 Rdr

Noch vtgiffwit för fönster til klockarstuffun kopparmynt – 3 daler

Jtem ähr samma år kalken förnyiat ther til bleff Lagt 2 sölffskedar, sedan ör arbetzlön – 2 Rixdaler, och för thennes vngesk gyllen* att förgylla samma kalck mz – 4 Rixdaler.

*[ungersk Gyllen, var ett gångbart mynt på den tiden]

1632-1633

1633.

Noch förährade Sochnen H. Brynte pärsson pänigr – 1 Rixdlr

Noch en tiggare – 2 mark

Anno 1632 S. Andrae dag gaffz til kyrkian som effteföljer

Kopparmynt – 7 dlr 14 öre

Rixdaler – 1 st.

Sölffskeed – 1 st: effr S. Pär Oluffss i Ö: Sund.

1633

Jfrån S. Andrae dagh Anno 1632.

in til S Andrae dagh A: 1633

ähr inkommit til kyrkian

Rixdaler in Specie – 7 ½ st.

kopparmynt – 7 Daler 6 öre

Sölffskied – 1 st: effter Salig Anders i Bielffwrud

Sölffring – 1 st:

Bäcken aff Mässning – 1 st: gaff hans i Gate

Blådt kläde att bekläda duken med – 2 alnar, gaff Cnut i dottwijk

1634

Anno 1634 vtgiffuit i kyrkioarbete päniger – 1 Rdaler

Anno 1634 den 28 Novemb. hölt Sochnestempna i Arfwijka klockarstuffuo, och fans effterschiffne päniger som kyrkian tillzädr

Rixdaler – 22 st in Specie

kopparmynt – 2 daler och – 31 öre

Sölffskeder – 5 st: Sölffring – 1

Noch gaff samma dag til kyrkian

Oluff i Rud – 1 Rdallr

And. R i kärsmosan – ½ Rdaller

Cnut i dottwijk tiära – 1 tunna

Eloff i kopsäng – 1 mark kopparmynt

Matthis i Langewak	- 1 mark
And B i kärsmosan	- 1 mark
Anders i w. Sund	- 1 mark
Bryngel i kälkesrud	- 1 mark
Thöris i w. Sund	- 1 mark
hand <i>ibidem</i>	- 1 mark
Erich i Båålgård	- 1 skeppa korn
Jacob <i>ibidem</i> Sund	½ skeppa korn
Torsten i Gate	- ½ Rdaler
halfward i Rackested	- 1 mark
Pär i kärsäter	- 1 mark
Skåre i Speke jern	- 1 # [skålpund]

1635

Anno 1635 vtgiffwit för kyrkionäs arbete Stolar och annat
Lars och Jfwar Snidkare - 9 Rixdaler
noch för bielkerna wid dörren - 10 mark k m

Anno 1635 S Andreæ dagh Stod Sochnestempne, och effterschreffne bleff samma åhr ingiffwit

w. Anthonius Matzson	- 1 Rixdaler	
Jon Erichson i Speke	- ½ Rdlr	
Pär i Mälbyen	- 6 mark km	
Cnut Brynteson i kälsäter	½ Rdaler	
karin pärsdotter i w. Sund	- ½ Rdaler	
Steen Börgeson i Bielfwerud	- ½ Rdaler	
Matthis i Langeweck	- 1 mark k m.	
Rasmus i kopsäng	- 1 mark	
Erich i Båålgård	- 1 mark	
Elijn i Stufflwan	- 1 mark	
Pär i kälsäter	- 1 mark	
Nils And. i högwalt	- # [skålpund] iern	
Jon Larson i kyrkeby skog	- 2 skeppe - 1 dlr k	
homsljyd b[land].korn	- 2 skeppr	
Nils Eloffsson i wijk korn	- ½ skeppa	
karin i dalen	- 1 mark	
hans i w. Sund	- 1 mark	
And. i homblekijl	- 1 mark	
Nils Bryntesson i Tassrud	- 2 mark	
And. Regw. i kärsmosen malt	1 skeppa	
And. Cnutzson i högwalt malt	- 1 skeppa	
Erich i dalen jern	- 1 # [skålpund]	
Arne i Solberg - korn	- 1 skeppa	
Pär i Bielfwerud korn	- 1 skeppa	
And. <i>ibid</i> korn	- 1 skeppa	
Skår i Speke korn	- 1 skeppa	
Oluff i Rud korn	- 1 skeppa	
Pär i dotwijk korn	- 1 skeppa	
Pär [överskrivet ordet Nock] i Jngersby korn -		[inget belopp]
Jacob <i>ibid</i> - korn -		[inget belopp]
And. Bårg i kärsmosen korn	- 1 fjärding	
And Bibn korn	- 1 fjärding	
w. Gustaff Bratt til wijk	- 1 Rixdaler	
Töris i w. Sund solffsked	- 1	
Pär i Bielfwerud solffsked	- 1	
Anthonius Matzson	- 1 Rdr	

Pär i Mälbyen - ½ Rdr
Erland i högwalt - 1 daler k m.

1636

wtgiffwit aff för^{de} päningar
Anno 1636

för altar kläde - 7 Rixdaler
för predikastool - 6 Rixdaler
en tiggare piga - 2 mark k m.
en fatigh man ifrån kiöping som hade biskopens breff i westeråås att han war bliffwen skipbrotenn
giff - 6 mark k m.

Anno 1636 SAndreæ dag gaffz efftrschriffne päningar til kyrkinn

Matthes i Langgh - 1 mark k m
Eloff i kopsang - 1 mark k m
h Karin i Ö: Sund - 1 mark k m.
Skåre i Speke - ½ Rdaler
Suen i Möterud - 1 mark k m
Nils And i högwalt - 1 mark k m
h: Brijta i Möterud - 1 mark k m.
Jon i Löckie - 1 mark k.
And. i Brättenne - 2 mark k m.
And. h. i pärsrud - ½ mark k m.
Jon i Speeke - 1 mark k m
Halfward i Rackestad - 1 mark k m
Cnut *ibidem* - 1 mark k m.
Karin i dalen - 1 mark k m.
Pär i hamslijd - 1 mark k m
Cnut i n dalen - 1 mark k m
And. Cnuitzson i högw - 1 mark k m
hans i w. Sund - 1 mark k m
And i w. Sund - 1 mark k m
Pär i dotwijk - ½ mark k m
Brynte i Gilsrud - 1 mark k m
Oluff i kopsäng - 1 mark k m
Nils Bänchtsson i högw - 1 mark k m
Tool i Ålsgården - 1 mark
Tool i Guståås - 1 mark
Nils i Gilsrud - ½ mark k m.

1637

Anno 1637 Domina Reminiscere* gaff Eloff Nilson i kopsäng til gudz ähra och kyrkiones bygning
- 3 daler k m

*[den 5 mars]

Påska dagh gaff hans och Torsten i Gate til kyrkian - 1 Rdlr in Specie

Annandaghpåska gaff halfward i Rackestad för sin moder, sin styffader och sin siuka son huike i
Laaglig tid wid sängen Legat haffua - 3 dlr k.m.

Pär i homslijd - 1 dlr k m
Oluff i homslid - 1 dlr k m huitt mynt
Oluff Thomsson i dalen - 3 dlr koppr mynt
And. Brynteson i kärsmåsen - 2 mark k m

Nils i Möterud	- 1 dlr k m
Arne Erichson i Solbergh	- 1 dlr k m
Anders Cnutzson i högwalt	- 1 dlr k m.
Bryngell Bängtson soldat	- 3 <i>mark</i> k m.
Oluff Person i Bielfwerud	- 1 Rixdaler
Oluff Thomæson i dalen	- 2 daler k m på nytt
Pär i Löcke	- 1 dlr k m.
Erich i Båålgård	- 1 daler k m.
Anthonius Mattzson	- 1 Rdlr in <i>Specie</i>
hand Anderson i Ö: Sund	- 2 <i>mark</i> k m.

wtgiffter för 1637

Snidekaren för lectaren	- 2 ½ Rixdaler
	Jtem - 3 öre km.

Erich i dalen för muring i klockarstuffwan - 2 dlr km

Anno [1]637 Andreæ dag ingiffwit

w. Göstaff Bratt till wijk - Biugh - en <i>ske tunna</i>	
Oluff i Rudh	- 1 Rixdaler
Pär i Bielfwerud	- 2 <i>mark</i> k m
Bryngel i fiäll	- 1 <i>mark</i> k m
Nils Anderson i högw	- 1 <i>mark</i> k m
Nils i Tasserud	- 1 <i>mark</i> k. m.
Matthes i Langewaak	- 1 <i>mark</i> k m
Nils Bänchtson i högw.	- 1 ½ <i>mark</i> k m
And. Pärson i w. Sund	- 1 <i>mark</i> k m
And. i Möterud	- 1 <i>mark</i> k m
And. Pärson i Ö: Sund	- 1 <i>mark</i> huitt m.
And. Börgeson i kärsmosan	- 1 <i>mark</i> k m.
Jon i Speeke - jern	- 1 # [skålpund]
Elin i Stuffwan	- 1 <i>mark</i> k m.
Mariet wid sågan	- 1 <i>mark</i>
hans i w. Sund	- 1 <i>mark</i> k m.
Oluff <i>ibidem</i>	- 1 <i>mark</i> k m.
And Matzson i Mälby	- ½ Rdlr.
Erich i dalen	- 1 <i>mark</i> k m.

1638

1638

den 17 Aug Anthonius Mattzon i höffwes gaff til kyrkian - 1 Rdr.

Jon andersson en Soldat i homslijd - 1 Rdlr

And. Brynteson i kärsmosan - 2 *mark* k m

den 30 Nowemb. gaff wtt Anthonius Matzson til kyrkian - 1 Rdr

w. Gustaff Bratt til wijk	- 1 Rdr.
Nils i Möterud	- ½ Rdlr
Anders Pärson i w Sund	- 1 <i>mark</i> k m.
And Rag i kärsmosan	- 1 R. ordt
Tool i Alegården	- 1 <i>mark</i> k m
Nils B. i högwalt	- 1 <i>mark</i> k m.
Nils And. i w. högwalt	- 1 <i>mark</i> k m.
Erland Nilson i hogw.	- 1 <i>mark</i> k m.
Matthes och and i Langewak bröder	- 1 tult
hans i w. Sund	- 1 <i>mark</i>

wtgiffwit Anno 1638

/ 1 Brädekarlarna för brädning på kyrkian – 12 ½ daler k m.

/ 2 köpt en *tunna* tiära aff Jngeboor i Berg för – 1 Rdr.

/ 3 h[err] Olaus Hindrici en fatig prästman ifrån Carlstad gaffz – 1 Rdr.

1639

Anno 1639 ähr thetta effter schriffne kommit til kyrkian

Käller i kopsäng sölff sked	– 1
w. Päder Jönson Bratt til Berg	Sölffkanna – 1 om 25 (... <i>texten är skymd</i>)
Nils i kopsäng	– 1 dlr k m.
Engebret i kälkesund	– 1 dlr k m
halfwar h. i Rackestad	– 1 dlr
Pär i Bielfwerud	– 1 dlr k m
And christopherson i homblekijl	– 1 dlr
Bryngel i kälkesrud	– ½ Rdlr
Jon i Ö: Speke	– ½ Rdlr
Anders R i kersmosen	2 mark k m
Erich i dalen	– 1 mark k m.
Nils And i högwalt	– 1 mark k m.
Karin Tomesdotter i dalen Sölfring	– 1
And. Börgeson i kärsmåsen	– 1 mark k m.
Lars Bagge i Berga	– 1 mark k m.
Jörin Andersdotter i Spek	– 2 mark k m.
Nils B. i högwalt	– 10 ör k m.
Ander Erson i Ö Sund	– 1 mark k m.
Steen i Bielfwerud	– 2 mark k m.
w Gustaff Bratt til wijk	– 1 Rdlr
Margareta Erlandsdotter i Arfwijka	– 3 Rdlr

1640

Anno 1640 Andreæ dagh höltz Sochnestempna tå sattes Nils Eloffson i kopsäng til kyrkiowärd

Samma ähr gaffz til kyrkian

Oluff Tomesson i dalen gaff til kyrkian	– 3 mark k m.
Jacob i sund	– 2 mark k m.
Oluff i Sund	– 2 mark k m.
Jon i Städzberg And <i>ibidem</i> Engebret i kälkesrud, och anders Skomakare	– 2 dlr k m.
Christopher i homblekijl	– 1 dlr k m.
Nils And i högwalt	– 1 mark
Oluff i Läppetan(?)	– 1 mark
Karin Bänhtzdotter i dalen	– 1 mark
halfwar i Rackestad	– 2 mark k m.
homming i Båålgård	– 1 mark
Nils Matzson i hogwalt	– 1 mark
Nils Bänchtsson <i>ibidem</i>	– 2 mark k m
Matthes i Langewack	– 1 mark
Pär i homslij	– 2 mark
Nils i holm	– 12 öre
Elin i Stuffuns	– 1 mark
Suen i Möterud	– 1 mark
Tool i Guståås	– 1 mark

Anno 1640 haffua effr^{ne} Ståt wppenbara schriff och skola böta til Arfwijka kyrkiobyggingh

Nils i Taserud för hoor s förnegat

Måns finne för hoor J försambl
Karin Bondesdotter för lönska läghe
— 1 Rdr —
Matthes i Speeke mz en Norsk kona kirstin benämpd

Cnut Pärson i Löckie för { Ten skeleghe
Chirstin N i wijk {

Linnar i Edh i Blomskog S.
Kirstin Segulsdoter i Näs för hoordoms last

1641

Anno 1641 giffuit til kyrkian
w. Gustaff Bratt – 1 Rdlr
Oluff Thomason i dalen – 1 Rdlr
h Karin Olufzdatter i Bielfwerud gaff en psalmbook sold för – ½ Rdlr.
h. Kirstin Bryntesdotter *ibidem* – ½ Rdlr
hans och Torsten i Gate – ½ Rdlr huarthera
hustru dordi i Jngersby gaff en Sölfsked
h Malin i Möterud en sölfssked
Pär i homslij – 1 dlr k m.
h Sigrid *ibidem* – 2 mark k m.
Cnut Pärson Soldat i dalen – 1 dlr k
Börger Enarson i kälkesrud – 2 mark
Nils i kopsäng – 1 dlr k m.
Nils håkanson Lansman – 1 dlr k m.
Jon i speeke – 1 dlr k m.
Tool *ibidem* – 1 dlr k m.
And *ibidem* – 2 ½ mark k m.
Nils i Taserud – 6 mark k m.
Bäncht Anderson i Möterud – 2 mark k m.
halfwar Eng i Rackestad – 1 dlr k m.
Erich i Båålgård – 1 dlr k m.
Pär Cnutzson i kyrkeby – 1 dlr k m.
halfwar Torbiöreson Soldat – 6 mark k m.
Grels i Byen i Elgåå S. – 2 mark k m.
Nils i Myre i Ny S för kyrkiobuller i Gunnerskog – 2 mark till Arfwijka.
Skåre i Speke – 2 öre för soffwand (*texten är skynd*)
Pär Gunnerson i Bielfwerud sölfssked – 1 st.
Erich i dalen – 2 mark k m.
halfward halfwarson i rackestad gaff – 1 dlr k m.
h Barbro i Jngersby – 2 mark k m.
Pär Pärson en soldatt – ½ Rixdlr
Margareta Erlandzdotter kyrkioherdens hustru koo – 1 eller 3 Rixdaler
Cnut i kälsäter Biug – 2 skepp
Brynte *ibidem* biug – 1 skeppa
Anders i Möterudq – 1 skeppa
Anders Cnutzson i högwalt biug – 1 skepp
Anders Börgeson i kärsmosan B – 1 skepp
Nils i kopsäng Bl[and]korn – 1 skeppe
Oluff P i w. Sund B. – 1 skepp
And Brynteson i kärsmosen – 1 skeppa
Jon Erichson i Speke B – 1 skeppa
Bryngel i Torpet korn – 1 skeppa
Anders Erichson i Speke – 1 skeppa
Cnut i dotwijk korn – skepp
noch – 1 fläskesijda

Källar i kopsäng korn	- 1 skeppa
Cnut i N dalen korn	- 1 skeppa
Anders i Ö Sund	- 1 skeppa
h Karin <i>ibidem</i>	- 1 skepp
Jacob <i>ibidem</i>	- 1 skeppa
Pär i homslij	- 1 skeppa
Torsten i Jngersby	- 1 skeppa
Bryngel i Torpet	- 1 skeppa
Erich i dotwijk	- 1 }
halfwar <i>ibidem</i>	- 1 }
h Karin i w Sund	- 1 } skeppa
Nils i Gilsrud	- 1 }
Pär Brynteson i kyrkeb	- 1 }
Arne i Solberg	- 1 }
Nils i Guståås	- 1 }
h Sigrid i homslij	- 1 } skeppa
Anders Matzson i Mälby	- 2 }
halfward i Rackesta	- 1 }
Oluf i kopsäng	- 1 }
h. Brijta i kärsmosan	- 1 }
Tool i Guståås	- 1 } skepper
Skåre i w. Speke	- 1 }
Pär Pärsson i kyrkeby	- 1 }
Oluff Olsson i Rud	- 2 }
Tool i ålegården	- ½ skeppa
Jon i Stålzberg	- ½ skeppa
h. Karin Grelsdotter i Bielfwerud	- 1 skeppa
Karin i w. Sund	- 1 skep
Brynte i Gilsrud	- 1 <i>fjårding</i>
Matthesi Langeweck	- 1 daler k
Jacob i Jngersby	- 1 skeppa
Cnut i Rackestad	- 1 dlr k m.
Karin i holm	- 2 <i>mark</i>
Lars Corporalen i högwalta haff[ue]r giffwit	- 6 <i>mark</i> k m.
Anders Bryngelson i Båålgård	- 2 <i>mark</i> k m.
Anders notebindare	- 1 <i>mark</i>

Dominica 18 Trinit: (= 24 okt) gafz til kyrkian	
Oluf Thomeson i dalen	- 2 Rdlr
Christaphor i homblekijl	- 1 Rdr
Pigorne ibid	- 6 <i>mark</i> k m.
Cnut i kålsäter	- 1 Sölfring
Gunnar i Bielfwerud	- ½ Rdr.
Erich Anderson i Speke	- 2 <i>mark</i> k m.

(*sidan 225:*)

Anno 1641 wtgifwit af kyrkiones päninger – 12 dlr k m för Timsteen.

(*Denna förteckning fortsätter sedan med år 1642 och tiden därefter.*)

BODA socken – kyrkoräkenskaper och inventarier *etc*

Endast den gård som berörs av undersökningen (Grimstan) är upptagen vad gäller gåvor och lån etc, samt allt sådant som berör kyrkans inventarier!

Inventarium wthi Booda Kyrkio
Anno 1621 och wardt invetteret aff
migh Paulo Nicolaj then 5 Augusti
först jagh annammade församblinen
wthi these gode mäns Närwaro
Jöns i Boda, Eloff i Renstaken,
Amund Bröntheson i Gimstad, Erich ibid,
Laritz olson i Lerboda, Suen i ärth,,
taken. oluf amundson i S Gimstad

Först en kalck med paten aff *Silfuer*
wägher – 12 loct
Messe hake gammel then the finge
för sin deell wthi kalken aff then i
Brunskogh, och en ny messe serk.
Itt nytt handkläde, Itt ny wijn
flaske. En ny taffle målat, som henger
på gaffen för altaret [*med annan hand:*] then gaf pastor til kyrkian
Ett godt Altare Kläde, som Amund i
S. Grimstad gaf til kyrkian.
En kista gammal, wthen Lååss

Anno 1621 war giffuet til kyrkian

Anno 1622 then siste dagh (... ,,)
tij hölt iagh Sochne stempen i Boda
tå war geffuit til kyrkian
Oluf i S: Grimstad – 5 öre
Erich i Grimstad – ½ *mark*
Torsten i Boda ett litha kläde til diske
och kalken

Anno 1623
Anders i N grimstad – 6 öre
Amund Håkanson – 6 öre
Oluf i S. Grimstad – ½ *mark*
Amund Brynteson – ½ *mark*
Jon Håkanson – 1 *mark*
Ett Lååss hafuer Jöns i Booda
kiöpt til kyrkiokistan och haffuer
gifuit – 1 *mark* för honom wraf kyrke,,
nes peningr
Jon Clemetson i N. Grijmstad
– 1 *mark* peningr

Anno 1624

Anno 1626
Jon i S. Grimsta – 2 *mark*
Jöns i N grimstad – 1 skepp hafre
amund ibidem – 1 skepp hafre
Erich i S. Grimstad – 1 skepp B[land] korn

1628

Jon Amundson i S. Grumstad 1 *mark* k **mynt**

Jöns i S. Grimstad – 1 *mark*

Erich i S. Grimstad – 2 *mark*

Amund håkanson – ½ *mark*

1629

Jöns i Grimstad – 1 *mark*

Åhr 1630

Åhr 1631 wardt gifuit nähr Sochne Stempnan hötz

Jon i S. Grimstad – 1 *mark*

Jon håkanson – 1 *mark*

Brynthe Amundson i Grimstad – 1 *mark*

Nils i S Grimstad

hafuer gifuit – 1 *daler* koppermynt

Anno 1632

haffua gemene man i Sochnen ~~stugan~~ [överstruket]

bewiliat nähr Sochne stempnan hölz

then 17 Iwni: att nähr the färsum,,

ma bönedagen, skola the bötha

– 2 öhr första gången Sedan dub,,

bel wp.

Anno 1633

Jon Jonson i N Grimstad – 6 *mark*

Anno 1631

Anno 1626 haffuer Amund

Håkonson i Grimsta wthlånth aff

kyrkio päningerne och skall beta (,,)

[text utanför kanten]

la om Bijrgijtte tijd – 3 Suens(ke)

[text utanför kanten]

daler små mynt (*med annan hand*:) ähr betalt

witner Laritz i Lerboda och Jon

Tyrsson att Jon i S. Grimsta haffuer

wttagit – 2 *fjårdingar* miöll nähr tiende

booden war i Lerboda.

Anno 1634

Jon h[ustru?] i N. Grimsta – 1 *mark* kopp mynt

Anno 1635

Anno 1636

Jon i S. Grimsta – 2 *mark* k

Erich i Grimsta – 2 *mark* k

Anno 1637

Anno 1638

En piga i S Grimsta gaf en *daler* kop

till kyrkian i sin surghwt

Jon i S. Grimsta - 1 *mark* k

Anno 1639

Jon Håkonson i Grimsta – 1 *mark*
Erich i Grimstan – 1 skepp Bl korn
Jon Jönson – 1 *mark* kop
Jon Amundson – 1 1 *mark* k

Anno 1640 Bartholomæi dagh hölz
Sochnæ stempna i Booda Sochn. Suarede
heela Almogen att the ingen wijste af att någon
hafuer försummat the Almenneliga Bönedagaer

Amund håkanson – 5 öhre k
Böret i Grimst en piga – 4 ½ öhre k

Åhr 1640

Brynolf i Grimsta – 1 *mark* k

år 1641

Nähr iagh höll Sochne Stempne
then 10 8tobris [*10 oktober*] på som ma the
frågade iagh noga haf the om the
fantz någon som försumade the
allmenneliga Bönedagar thå sua[ra,]
de hela almogen, att the inge wijste

Jon håkanson i N Grimsta – 1 *mark*
Jon Amundson i S Grimsta – 1 *mark*
Erich i Grimsta – 1 *mark*

(Denna förteckning fortsätter sedan med år 1642 och tiden därefter.)

BRUNSKOGS socken – kyrkoräkenskaper och inventarier *etc*

Endast de gårdar som berörs av undersökningen!

(Edane, Västra Furtan, Näs, Sandviken, Skärmenäs, Takene och Svartåna)

Jnuentarium wthi Brunskogh kyrkio Anno 1621 och wardt inuenteret aff migh paulo Nicolaj först iagh annammade Brunskogh Jacobi dag anno wt supra wthi thess gode mäns närware. P[e]r i Skirmenäs, Jor i Edenne, Erland i Furthan, v. Jor i Edenne, Per nilson i Skirmenäs.

En psalm Boock.

Kåpen, En Stoor klokke, noch en lithen han dklocke. Noch en stor Bråd kietell.

En kalck aff Silffuer och pa then om 15 Lott

En teen flaska gaf Amund i D(rags ? ... *trasig sida*)

nes til kyrkian : **gav** ½ (...)

Messo tede, med ny messe hake messe serk, it nytt handkled, och itt gammalt, noch itt hammalt altare kläde.

En kista god.

Pening^r – 2 Richzdaler. Suenske pening^r – 3 *mark* och 6 öre

och med thet samma iagh paulus them till Brunskogh Lättho the i Brunskogh Sochn, måla Sin kyrkio och gåffuo tha målnean som the annammade aff kyrkio wardenne

pening^r – 18 Rickzdalr, och huar dalr för – 6 ½ *mark* suenske

Noch hafuer the i Brunskogh S.

lätthet giort en Sochen buz i kalck och wth fåt af kyrkiokijstan ij Rijchzd, och the i Booda Sog (...)

(...)öst honom igien utav en Rzdaler **hvf** (...)ag the fierde garten i Aal **kan**

Anno 1622 then 8 Aprilis wart Sochns Stempnan hollen och tå war gifuit til kyrkian.

Peder i Takene – 1 *mark* pening^r

Erland i Furthan – 1 öre

Anders i ö futhan – 4 öre

Per Person i Skiermenäs hafuer gifuit til kyrkian en handboock

Per Nilson ibidem – 1 *mark* pening^r

Eloff i Näs – ½ # [skålpund] Jernn

Per Person takenne – ½ *mark* p

Sone i Takene – 1 skepp korn

w Nils i Edanne – 1 skepp korn

Oluf olson i Takene – ½ *mark* p

Anders i Lille skiermenäs – 2 öre

Anno 1624

Erland i Furthan – ½ *mark*

Per person i Skiermenäs – ½ *mark*

Nils i Edenne – ½ *mark*

Per i Näs – 2 öre

Per Person i takenne – ½ *mark*

Eloff i Näs – 2 öre

Anders i Lille Skiermenäs – 2 öre

Olof skreddare i takenne – 3 öre

Anno 1625

haff G Joor i Edenne giffuet till kyrkian wthi sitt yttersta och hans arfuingr lefuererade penning^r – 2 rijskdaler

Anno 1626

Nils i Skiermenäs – 2 *mark*

Oluf i ö Takene – ½ tysk daler

Nils i Edenne – 1 tysk *daller*

in comam Anno på bönedaganre

Anders i Sandwijken	- ½ mark
Per i Takenne	- en skofuel Rogh
Erland i w: furthen	- 1 mark
Oluf i ö Takenne	- 3 öre
Eloff i Näs	- 2 öre
Nils i w furthan	- ½ mark

Åhr 1628

Engebret i Eene	- ½ mark
Jon i Skiermenäs	- 2 öre
Anders i Sandwijken	- ½ mark
Nils i Edene til wijn	- 2 (... <i>texten skymd</i>)
Erland i w Furthan	- 2 öre
Nils i Skiermenäs	- 10 öre
(Erland?) i w Furthan	-2 mark

Åhr 1629

Anders i w Furthan	- 2 mark
Anders i skiermenäs dragon Pening ^r	- 2 mark
Nils i Edenne	- 1 mark
Engebret i Eenne	- ½ mark
Erland i w Furtan	- 1 mark
Brynthe ibidem	- 1 mark
Erich i skärmenäs	- 1 mark
Per Nilson ibid	- 1 mark
Nils i skärmenäs	- ½ mark
Anders i Lille skiermenäs	- ½ mark
Nils i Östr furtan hafr han giffuit	- 2 mark
Anders i Sandwijken	- ½ mark
Erich i Edenne	- 1 mark
Per i Takene	- 2 mark
Stor Oluf i ö Takene	- 2 ör
Jon ibidem	- 2 ör
Nils i w Furtan	- 1 mark
Anders i w Furtan dragon	- 1 dlr
Erland ibidem	- 1 dlr

Åhr 1630

(*Inventarieförteckning*)

Nils i Edenne	- 3 mark
---------------	----------

Anno 1631

Thesse efther skrefne hafua gifuet till kyrkan

Nils i Edenne - 1 mark

Brynthe i w Furtan - 1 mark koppar

Åhr 1633

hafuer Anders i Sandwijken gifuit til kyrkian - ½ Rz Daler

En dkied war innelagt wthi kyrkia kisten af Erich i w Takenne för 1 ½ Rz Daler och wardt igienföst och peningr var wthi kyrkiokisten in lagde.

Anno 1636

hafuer Joor i Edenne wtgifuit pening för kyrkio arbetha päning - ½ Daler

hafuer Brynthe i w Furtan gifuit thill kyrkian - 6 mark kopparmynth

Anno 1637

Nils i Edenne – 2 *mark* kopp mynth
Engebrecht i Edenne – ½ *mark* k
Joor i Edenne – 1 *mark* huit och hans hustru 2 öhre huit
2 hans gossar – 3 öhre

Anno 1638

Per i Skiermenäs – 12 öhre ("1 skepp Bl[and] korn" överstruket)
Nils i Edenne – 1 *daler* kopp
Engebret ibidem – 1 *mark* k.
Anders i Sandwijken – 1 *mark* k
Torsten i Nääs – 1 skepp hafre / ther före 4 öhre s
Erich i Skiermenäs – 1 *mark* k
Nils ibidem – 1 *mark* k
Jon i Suartåna – ½ skepp Bl[and] korn
Sone i w Takene – B skepp Bl[and] korn
Per i Nääs – 1 *mark* k
Pär i ö Takene gaf på *turmen* – 2 öhr huit mönth
Joor i Edenne – 1 *mark* k noch 1 *mark*
Brynte i Furtan – 1 Rz *Daler*

Anno 1639

Nils i Skiermenäs – 1 *mark*
Per ibidem skreddare gaf strax 2 *mark* k
Nils i Edenne – 1 *Daler* k
Engebret i Edenne – 1 *mark* k
Enar i ö Takene – 1 skepp hafre
Per i Skiermenäs – 1 *mark* k
Jon i Suartåna – 1 skepp hafre
Oluf i ö Takene – 1 *mark* k

1640

hafuer Brynthe i w Furtan giffuit till kyrkian – 1 *daler* k m.

Nils i Edenne – 1 *mark* k
Joor i Edenne – 1 *mark* k
Enar i Takene – B skep korn
Anders i w Furtan – 1 *mark* k
Oluf i ö Takene – 1 *mark* k
Sone i w Takene – 1 skiep hafr
Anders i Sandwijken – 1 *mark* k
halsten i L skiermenäs – 2 *mark* k

hafuer Joor i Edenne wthwget

En Rzdaler wthur kyrkiokistan för bwfut hafr fick på kopp^r som wthlofuet war aff öfuerhethen

Jon i Sandwijken hafuer gifuit wthi Sin langsamliga Siukdom till kyrkian – 1 Rzdaler

Noch Oluf *Oser*son Ruste mästeren i Näs hafuer och gifuit til kyrkian en Rz *daler* som hafuer wthlofuat wthi fiende land, när han war fången af fienderne.

Anno 1641

En hussqwinna *bor ett* i Edenne hafuer gifuit til kirkian – 1 *mark* k. mynt
hennes son Nils en Suldat – 2 *mark* k
Joor i Edenne – 2 *mark* k
Bryntha i w furtan – ½ Rz *daler*
~~Nils Person i Skiermenäs~~ – ½ Rz *daler* [överstruket]
Nils i Edenne – 1 Rz *daler*
Benctha i Näs wthi sin siukdom – 1 Rz *daler*

JÄRNSKOGS socken – inventarier och rågång

Järnskogs socken, (C:1). Denna kyrkoinventering är visserligen från 1642, med ändringar från 1654, och därmed efter den egentliga undersökningstidens slutår, men den kan vara ett bra jämförelsematerial till de andra inventeringarna från ungefär samma tid.

Återgivet med originalets radbrytningar, samt med originalets två kommatecken (,,) för att beteckna avstavning av ord.

Järneskoog sogns kyrckiobook vti Jwnno
alla kyrckiones saker vpskrifuas Anno 1642

Memorial på alla Jerneskoogz kyrckos håfuor och
ägendhom. Anno 1642 in Majo

Biblia Ny – 1 st in Folio. gaafs – 8 Rijkzdaler derfor.
Psalm-Böcker 3 st. 2 Nyia
Catechiseni böcker Lutheri – 6 stycke
ABC Böcker – 6 stycke
Mässekalck förgylt innan: medh pateen eller disk om 15 lodh, derfor wa(r)
gifuit penningar – 15 ½ Rijkzdaler in Specie.
Mässehake Nogot slijten: war gifuit – 9 Rdlr derfor.
Mässesärck Nogot häfdat: war gifuit 2 Rdlr före.
kalcka klädhe – ~~1 stycke~~. 2 stycke än et kalkzka(de)
handh klädhe – ~~6 st~~ 3 stycke och it litet.
Nytt wackert tapeet 1 stycke, brwkas till altare klädhe, om (1 ...)
Gammal söndrigh Mässehake. 1 st. brwkas till pellet.
Gambla kyrkiökätstlar ~~2 stycke~~ 1 st. Ny kopper kä(tt ...)
kyrcko – Grääf – 2 st.
D. Johannis Avenarij Bönebook – 1 st Swensk.
Timme Glaas – 1 st.
än En Groof Mässesärck – 1 st.
En Gammal handbook – 1

(tillägg med annan hand, från 1654:)

En Jernspadhe godh om ½ Rdr
Peenskåål – 1 st. godh om 1 Rxdr. som brukes
wedh funthen.
Sochne kalk – 1 st. godh om 2 Rxdr och 1 ort.
Sölfwerskedh – 1 st.
Teenflaska – 1 st. godh om 1 Rxdr
än en teenflaska godh om 1 Rxdal.
kruuss – 1 st. got om 1 Rxort
än itt leerkrus got om ½ ort
Sölfringer – 2 st.

Thetta inventeradess vthi Her Torstenss, sampt
kyrkioness Sexmäns närwaro dän 7 Januarij
Anno 1654

Köla – beskrivning över prästgårdens rågångar

In Nomme Jesk

På hwadh sätt rööserna och Råågången ähr satt och vtmärckt emellan Kiöla prästestombns Skogen Och Grytewijdhz Skogen, sampt emellan prästestombns och Torgussrudhz ägor, af Jös,, sehärardt Nempndh, Anno 1641 dhen 22 Maji.

/1. Dhen första Röös och Råå begynnar widh Gry,, tewedhz Bäckén Norr för diwp Enghen, widh Gul,, brandh Toolssons Lilla Gierdhe wäster för Grytewidz Bäckén. (NB Emellan dhen första och andra Rösen ähre widhsatte Twå Ledhestenar.)

2. Dhen andra Röös och Råå står i rätta streket Nordhwäst, på högra Bärghit Norr för Röffuare dalen, Nogot lithet ifrån första Röösen.

3. Dhen Tridie Röör och Råå, är satt på höög Åsa Bergit, i rätta streket Nordhwäst, så at man wäl kan höra en karls roop ifrån dhenna tridie och til dhen andra Röös.

4. Dhen Fierdhe Röör och Råå står på Bergit widh Store Myyrens endhe i rättha streket Nordhwest, en karls roop ifrå dhen Tridie.

5. Dhen fempte Röör står in linea recta Nordhwest på Bergit östan för Leerbecken, ens ckarls roop ifrån dhen fierdhe Råå.

6. Then Siette och sidsta Steen Röös står på höga Lilla Bergit, i Bergzklinten, hiertestenen nidhgrafuen vthi ihåla Bergit Östom för Leer Elf,, wen och Nordhan för Torgufrudh.

Sidst, högs tw kors vti ett fåroträä högt på Träät på båda sijdhor, som kallas Grimträä, emellom dhen siete Röör och strax widh Leerelfuen.

NB. Alla dhenna Sex förbemälta Röör och Råå ligga in linea recta vti retta streket Nordwest ifrå dhen första och till dhen sidsta råå, så att man wäl kan höra en karls roop ifrå hwar Röös.

Hwar steen vti hwario Röör Nidsattr, ähr större än Mansebördha och Mindhre än hestbördha, och i synnerheet hierttestenen som war Nidgrafuen vthi ihåla höga Lilla bergit Nordhan för Torgussrudh, war så stor ath Tree karlar hadhe möda för att bäran alle hiert,, the Stenar wåro Twekomtighe, så at the bolstäderna vtwijsa.

NB. Diwp enghen war af Nembnden medh Gry,, tewidhz karlars Samtycko tildeelt och lagdh till Kiöla prestestombns Ewerdeligha ägor af Nyt,, tia och häfda, efter Gulbrandh och Amundh Tools Söner, hadhe afhugget, brändt, såät, och brukat medh wåldh förmykin Bråta och Swidie Skoogh in på Kiölastombns äghor.

Dhen första Röös som begynnar widh Gry,,

tewidhz bäcken Norr för diwp Engeebm medg
dhe Twå Ledestenar, vtwijsa och betygga att
forbenembnda duwp Eng ähr af Nembndhen vtrööst och til,,
deelt Till Kiöla prästestombn till ewerdeliga äghor.

Råå och Röör, och Bolstadha skäl emellan Kiöla
prästestombndhz ägor och Torgussrudhz äghor, ähr
Leer Elffuen som löper vtwr Leersiön, Öster
omkringh och strax vtmedh Torgussrudz Gierdhe,
förbenempda Leer Elff ähr gammalt wrminnes Råmärke,,
ke gillat af Nembnden at åtskilia prästestombns och
Torgussrudz äghor.

Qwarnefallet som Segool Brynthesson i Torgussrudh
haffuer häfdat på dhenna Sidan Leerelfuen sampt
ängarna, blefue af vnder Lagmannen Mattia
Pleningio sampt Jösse häradtz Nämndh Anno 1641
in Majo, synte, sedde och tildömdhe att höra till
Kiöla preststombnz ägor ewerdheligen at bruka
och häffdha.

Emellom Kiöla prestestombns Skoogh och Sät,,
tra Skoghen, wårde och af Jösehäratz Nembn Nidh,,
satte Tree stora Råå och Röör, widh Myy,,
ren som löper bådha Gårdarna emellan vti Sko,,
ghen, och sedhan åtskilier Råådäldhen bägge Går,,
dhars äghor och Skoogh.

NY socken – kyrkoräkenskaper och inventarier *etc*

Ny socken, kyrkoräkenskaper (LI:1), 1630-1723

(*text på pärmens insida:*)

Thenna book hörer Ny Sochnz kyrkia til och ähr tijt förährat aff w Cnut Person til Rud Anno 1630

(*mycket svårläst text på första sidan*)

Anno 1636 den 22 Juneij haffuer Jag Jffuen sackar oh laurs sackar af benebte i Ny sogen kirka hall 9 Rissk daler th en ort och i daleri för arbe

Anno 1629 dem 1 Novemb vpskrefz kyrkiones jnventarium i Ny Sochn

kalk och paten	- 1
Suensk Biblia in Fol.	- 1
Psalmb in swe[sko]	- 1
paulinis in 10 perstta	- 1
handbook	- 1
Messesärk	- 1
Messehake	- 1
Stoor klocka	- 1
Små klockor	- 1
kistor	- 2
handkläde	- 2
kruis[ifix]	- 2
glaasflaska	- 1
Brådskättler	- 2 en kom til klockan
gammal chorkåpa	- 1
Messingebäcken	- 1

Anno 1630 och 1631 ähr giffuit til kyrkian vtaff åtskilelige pärsoner 6 ½ Rdaler 1 R.ordt

Anno 1636 Dominica Trinitatis som föll in vppå then 12 Junij, tå höllz Sochnestempna i Ny Sochnz kyrkio, och fans effter skreffne päningar ware ingiffne vppå åtskilleger tider

Rixdaler in Specie - 20 stycken

Noch en half, Crona S konung Göstaffz then förstes ½ daler 1 dansk *mark*.

koppar Mynt - 2 daler

koppargryta - 1

Sölffsked - 1

Solffring - 1

Sölffspenne - 1 paar

koo - 1 gifwin h.Bryntom P

psalmbook - 1 såld för - 7 daler k m.

Samma dag gjorde kyrkiowärdena Brynte Eschilson i Olsbyen och Nils Jzaachssonn i Prästegården räkenskap för *förnempda* päningar och partzedler,

/1 vtgiffwit - 5 Rixdaler emällan kättlar.

/2 koo en förährat wällerde h.Brynte Pärson i flugne.

/3 kiöpt tiäre - 1 Tunna för - 1 Rdaler

/4 Jfwar och Lars Snidkare för thet the arbetade i kyrkian - 9 ½ Rixdlr in Specie och en Rix ordt

Anno 1639 bleff giffwit til kyrkian

Anders i Strand - ½ Rdl.

Erland i Brewijk - 2 mark k m.

Jöns i kropsta - ½ Rdr

Nils Olson *ibidem* - 1 dlr km.

Salmon i Käringerud - 1 mark k m.

Eschill i Olebyen	- ½ Rdr
Brynte <i>ibidem</i>	- 3 mark k m.
Anders i dalen	- 2 mark k m.
Börger <i>ibidem</i> Lärufft	- 1 alnar
h.Börta i Öna	- 1 dlr k m.
Anders i Ottebooll	- 3 mark k m.
Anders Erlandson i Myre	- ½ Rdlr
Oluff och Anders <i>ibidem</i>	- ½ Rdlr
h Karin i Brewijk	- 1 mark g m.
Nils i kyrkebool	- 1 mark g m.
Brynte i Norsund	- ½ Rdr
Anders <i>ibidem</i>	- ½ Rdlr
And. Christoph i Myre	- 3 mark k m.

Anno [1]639 vthi Augusti iMånadt Lätt församlingen omstöpa klockan i Ny Sochn och goffuo ther till huar man koppar - 4 mark
klockestöparn fingo i arbetzlön päningar - 5 Rdr
Noch koppar - 6 # [skålpund]
Brynte i Norsund gaf til kyrkian sölfsked - 1

Anno [1]640	
Jon Anderson i Strand	- 3 mark k m.
Jöns i kropstad	- 2 mark k m.
Jon i Ö Brewijk	- 2 mark k m.
Nils i kyrkebool	- 1 mark k m.
Pär i Börkenäs	- 1 mark k m.
Anders Serciant	- 1 dlr k m.
Oluff Nilson i Myre	- 3 mark k m.
Erich i Tannerud	- 2 mark k m.
Anders i Strand	- 6 mark k m.
Pär i Tostebool	- 3 mark }
Segul <i>ibidem</i>	- 2 mark }
Jon Pärson i Brewijk	- 3 mark } k m.
And i Ottebool	- 3 mark }
Brynte i Olebyen	- 3 mark }
Cnut Brynteson	- 2 mark }
Anders Olson i Myre	- 3 mark k m.
halfward i fiskewijk	- 1 psalmbook.
Anders Erlandson i Myre	- 2 mark k m.
Salmon i käringerud	- 2 mark k m.
Töris Masthuggar	- 2 mark k m.
Anders Back	- 2 mark k m.
Oluff Pärson	- 2 mark k m.
Nils Olson skinnaredrengen	- 2 mark k m.
Anders i Norsund	- 2 mark k m.
Anna i Tannerud itt handkläde	
Börta Cnutzdotter i Olebyen itt lijtet kalkekläde	

Anno 1640 den 27 Majj förährade församlingen h. Nils Erichson Hoffstenio - 4 Rdlr in Specie
2. Augusti ANNO 1640 blefuo thesse efterschrefne wpteknedhe som till kyrkiones bygningh förährat hafua.

Nilss i Myre	- 1 mark kop:
Oluf i dalen drengen	- 2 mark kop.
Brynthe i Norsjö	- ½ Rigz daler
Oluf i Läppeta (?)	- 2 mark kopermyndt.

ANNO 1641. 30. Maj hafue thesse vnderdecknadhe gifwit till kyrkian.
w. Knudt Person i Rudh - 1 Rigz daler

Brynthe i Norsjö	– ½ Rigz daler
Anders ibidem	– 4 mark kopper.
Steen i Wagge	– 4 mark kopper.
Måns ibidem	– 3 mark kopper.
Jöns i kropstadh	– 4 mark k.
Anders i Strandh	– 4 mark k.
Jon drengen ibidem	– 3 mark k.
Börge i dalen	– 2 mark k.
Anders i dalen	– 2 mark
Oluf Person Wijk	– 2 mark k.
Hindrich i Bergh	– 2 mark k.
Oluf i Myre	– 4 mark k.
Davidh i Böckeness	– 2 mark
Salomon i Prästegården	– 2 mark
Swen i Steen	– 2 mark
Oluf i Hungelzweik	– 3 mark
Nils i kyrkebooll	– 2 mark
Knut i Olebyn	– klockekläppen
Brynthe ibidem	– 2 mark k.
Erich i Tannerudh	– 3 mark k.
Torbiörn i Ottebooll	– 2 ½ mark k.
Anders i Ottebooll	– 2 mark k.
w. her Bencht i Carlstadh	– 4 mark k.
Töris Masthuggare	– 2 mark k.
h.Karin i w.Brefwik	– 2 mark k.

Anno 1641 wthi Pär messe marknat kiöptes til församb. tomflaska – 1 för 7 R.ordt

Item Jngifwit Anno 1641 vthi Julio

Salmon i Börkenäs	– 2 mark k m
Jon i Ö Brewijk	– 2 mark
Segul i Tostebool	– 2 mark
Oluf i Berg	– 1 ½ mark
Nils Andeson i Öna	– 4 mark
Gunnar i Fiskewijk	– 2 mark
Eschil i Olebyen	– ½ Rdlr
Salmon i käringerud	– 3 mark
h Brijta i Wagge	– 4 mark k.

Anno 1641 Michaeli dag vttoz päningr – 8 Rdr att kiöpa altar kläde

(Kyrkoräkenskaperna fortsätter även efter detta.)

GEOMETRISKA KARTAN 1640-1646 – Register

R2 – Gillbergs härad

Gillbergha sochn	1	Specke	35
Biörnö	2	Långzerödh sochn	37
Miöttan	2	Byn	37
Sandrödh	3	Bachka	38
Kisteröd	4	Prestegården	38
Skepeland	4	Åmmunebyn	39
Gåßeuijken	5	Guterödh	39
Mangnebyn	7	Wråna	40
Helgebol	8	Strand och Nohlmansrödh	40
Norr Högsäter	9	Kielsäter	41
Bachka	9	Gulßrödh	41
Sör Högsäter	10	Tårph	42
Nårbyn	10	Karsbol	43
Aspesäter	11	Angunneröd	44
Hammar	12	Brechkan	44
Fögznäß	12	Kiörckkieboleth	44
Skegebol	13	Eeed	45
Sandhåna	13	Olebyn	45
Rådha	13	Jißlebyn	46
Dalen	14	Sijlingebyn	47
Byn	14	Ålnäß Nääß	48
Galttebol	15	Jönäß	49
Bachketårph	15	Rulland	49
Kijck	16	Högen	50
Grundbeck	17	Grensbyn	50
Nußäter	18	Kettelßbyn	51
Ökene	19	Rößbyn	51
Skiffueröd	20	Kåpperöd	51
Eekebergh	20	Åstanskogh	52
Skumpperöd	21	Låffteröd	52
Västare Kiellåß	22	Kålßheden	53
Östere Kiellås	22	Emmeneskogh	53
Tårph	24	Rystaken	53
Rålßbol	25	Sieckestad	53
Ramße	25	Esbiörbyn	54
Haßleröd	25	Helgehögen	54
Hößåß	26	Sör Biörckkekieren	55
Esketan	26	Såffverhöghen	55
Skogh	27	Norre Biörckkekieren	56
Sandebol	28	Biörßebyn	56
Takane	28	Syltteröd	57
Målneröd	29	Finneröd	57
Waßby	29	Graffven	57
Gilberga Prestegård	30	Eegelsbyn	58
Åßen	32	Fiel	58
Blygzbol	32	Bårgh	58
Moon	33	Steenbyn	59
Steenarßbol	33	Löneskogh	59
Rangelbo	34	Helzbyn	60
Eedzvikjen	34	Råtakan	60
Råttevijk	35	Låffterödh	60
		Staffuenäß sochn	61

Byn	62	Rombåtten	94
Rödh	62	Nor och Söder Hiälßen	95
Nor och Söder Skarsåß	63	Gamßbyn	96
Lille Dalen	64	Karßbol	97
Kiöxbol	64	Deegerbol	98
Norre och Södher Fiöla	65	Norre Kyrßeåß	99
Östare och Wästare Stömna	66	Börgebol	99
Finßeröd	66	Stora Grißås	100
Store Dalen	67	Högen	100
Måseröd	67	Krokzröd	101
Färnesröd	68	Lille Siermenäß	102
Säple	68	Änäß	102
Älleuijk	69	Nor Ängen	102
Tenebergh	69	Siermenäs	103
Mörttenäs	70	Grenßbyn	103
Sålie	70	Tulße	104
Sätersbol	71	Weetikh	104
Tooren	71	Gladhvadz sochn	105
Nääß	72	Ååß	106
Röödh	72	Byn	106
Speseröd	73	Fåres	107
Haltersbol	73	Stämnen	108
Staffvenäß prestegård	74	Kappesta	108
Nabol	75	Huißle	108
Bäßebol	75	Brunna	109
Rööd	76	Röödh	109
Branßbol	76	Tierebachka	110
Skiöfiel	77	Hönackh	110
Äffvelßbol	77	Tier	111
Kanichkebol eller Swanickebol	78	Löffåß	111
Eemmenebol	78	Bergha	111
Buue	79	Österknål	112
Siößbol	80	Suenßrödh	112
Skåffteröd	81	Hedanne	112
Nolfiel	81	Fiel	113
Stubberöd	82	Speßserödh	113
Kareßbol	83	Lunänghen	114
Törnebol	83	Hultth	114
Bufasteröd	83	Söpenby	114
Nor och Söder Kläßbol	84	Höögha	115
Högh	85	Töreßbol	116
Prestehögh	85	Suanskogh sochn	117
Hurudh	85	Kappängen	118
Wästare Hanevijkh	86	Biörebyn	118
Östare Hanevijkh	87	Rådßbyn	119
Öperßbyn	87	Walbergztårp	119
Wäster och Öster Taßeboö	88	Skeggebyn	120
Wärmeskogh sochn	89	Höghen	120
Prestebolet	90	Nor Skarebol	121
Rålßbohl	90	Slijröd	121
Ekebol	91	Trynevijkan	122
Wägerbol	91	Grötteröd	122
Reeßbol	92	Kiällebyn	122
Biörnebol	92	Höglidhan	123
Nääß	93	Källe	123
Jonsbol	93	Stålßbyn	124
Romenäs	94		

Suundh eller Pundh	124
Tångesbyn	125
Gränskiön	126
Heedane	126
Stubberöd	127
Söder Skarebol	127
Eedh	128
Krobenäß eller Krubbenäås	128
Strandh	129
Nääß	130
Malåna	130
Hallane	131
Ågullerödh	131

R3 – Jösse härad

Brunskogh sochn	1
Gryttåm	2
Eedane	3
Sandwijkan	4
Nußzwyjkan	4
Leerhool	5
Wästare Förettan	6
Östare Förettan	7
Kingzlevijkan	7
Byn	8
Crona	8
Mulneröd	9
Nääs	9
Långeröd	10
Kallevijken	10
Föske	11
Steenstan	11
Gyltteröd	12
Gryteröd	12
Takane	13
Slobyn Salungen	13
Fiell	14
Humskiön	14
Biurebechken	14
Åstenäß	15
Tobyn	15
Åmot	16
Gullesbyn	17
Sloröd	17
Wijchkene	18
Prestegården	19
Berggha	19
Smådal	20
Gunnarßbyn	20
Bråten	20
Arnäß	21
Kyrchkiebyn	21
Bächkelijd	22
Finnebek	22
Skogh	23
Suartåna	23
Takane	23

Tortakane	24
Holttan	24
Vinterstan	25
Sävaskogh	25
Spångedalen	26
Lille Skermenäs	26
Stora Skermenäs	27
Drögznäs	28
Strand	29
Krokestan	30

Boodha Sochn	31
Högebo	33
Erttetan	34
Biörchkenäs	34
Oleröd	35
Lerbotårph	35
Gunnersta	36
Norre Grimstad	37
Södre Grimstad	37
Leerbo	38
Nolskiön	39
Rinnesta	39
Booda	40
Smeßseröd	41
Takane	42
Junßbol	42

Arffuijka sochn	43
Hungerßbyn	44
Fiel	45
Humßle	45
Nordal	46
Sördal	46
Humblekil	47
Östrefßund	47
Westarßund	48
Solebergh	48
Tättewijk	49
Ålegård, Berga	49
Möteröd	50
Bålegård	51
Långeuak	52
Guståß	53
Perßåß	53
Ståßbergh	54
Hålmen	54
Tarßeröd	55
Bielffueröd	55
Brettene	56
Spekie	56
Wästra Speke	57
Rööd	57
Kiälzsäter	58
Tierßmåse	58
Prestegården	59
Kåfzångh	60
Höffwes	61

Gilßeröd	61	Grytevål	92
		Bärgha	92
Elgeåna sochn	62	Hierpperöd	93
Mällegården	63	Torßeröd	94
Strand	63	Råßeröd	94
Walneß	63	Store Ålebåtten	95
Jerßbyn	64	Lille Galåß	95
Biörneröd	64	Store Galåß	96
Östare Skiöbergh ³	65	Ryggestad	96
Wästare Skiöbergh ³	65	Ståmnen	97
Åstebol	66	Löffåß	98
Älgeiå	66	Bachka	98
Wijk	67	Bachßiöbotten	98
Fröbol	67	Kiölestad	99
Bergh	68	Klanderöd	99
Byn	69	Gränskiön	99
Suleuijk	69	Alstan	100
Rådane	70	Treskogh	101
Rådanetårph	70	Båretan	102
Wänerödh	70	Kiöla sochn	103
Ränckßäter	71	Håfften	104
Krokebol	71	Takane	104
Ny sochn	72	Skellarebyn	105
Wäster Breuijk	73	Hallebo	106
Öster Breuijk	73	Hälle	107
Kråppestad	74	Wäster Flogene	108
Tåstebol	75	Östere Flogene	109
Strand	75	Sundzgården	109
Myre	76	Ånebol	110
Käringeröd	77	Skarebol	111
Steen	77	Graff	112
Dalßtårph	78	Heede	112
Bergh	78	Rangelröd	113
Dalen	78	Rößgården	113
Olebyn	79	Bolsta	114
Skatebol	79	Telle	115
Tuneröd	80	Hoffuesten	115
Ottebol	80	Tåmpte	116
Hungarßvijk	81	Solbergh	117
Prästegården	81	Lundh	118
Fiskevijk	82	Granneröd	119
Biörchkenåß	82	Kortteröd	119
Gunnarz Skogh sochn	83	Kiöla Prestegård	120
Såtra	84	Klöchkaregården	120
Graffåß	85	Tårgerßröd	121
Sieleröd	86	Öffver Åliesta	122
Kätterßröd	87	Neder Åliesta	122
Tolerßröd	87	Lerenåß	123
Boßebyn	88	Grytteve	124
Öijeröd	88	Såtre	125
Kolleröd	89	Låßseröd	126
Jngerßbyn	89	Eedha sochn	127
Byn	90	Nåreby	128
Lille Ålebåtten	90	Sööderby	129
Tobol	91	Noora	129
Rängzeed	91	Hvijtesten	130

Fiel	131
Öegenäß	132
Leerått	132
Skiögervål	133
Ååß	134
Hoffualßiö	135
Heliebo	136
Nor Empteröd	137
Söder Empteröd	138
Morast	139
Westegården	140
Långeland	140
Håltebergh	141
Korteland	142
Mälby	143
Hammar	143
Wäßby	144
Nolby	145
Hagen	146

R4 – Nordmarks härad

Carlandasochn	1
Wrångebol	2
Östare Böön	3
Knutzbo	3
Gryttom	4
Haredalen	4
Smulemarck	5
Kiätterödh	5
Weenack	6
Hålttebyn	7
Mölnerödh	8
Månsserödh	8
Lyssåss	9
Biörchkebool	10
Åhrestadh	11
Helgiebyn	11
Carlanda	12
Biören	12
Åmott	13
Hemnäs	13
Fagerbol	14
Knoll	14
Huittesten	14
Södra Fåress	15
N. Lijdane	15
S. Lijdane	15
Kårssbyn	16
Nord Fårss	17
Calenäs	18
Wästare Böön	18
Grönäss	19
Suckan	19
Höögh	19
Holmedalz sochn	21
Pixstadh	22

Kiessebåtten eller Keessbottn	22
Stallarebyn	23
Krochken	23
Hälgebyn	24
Bärgierödh	24
Leffuerbyn	25
Kallåker	25
Tueeten	26
Hagjom	26
Holmmedalss Prästegårdh	27
Seelen	28
Rössbyn	29
Munnestadh	30
Sååwijken	30
Bächkehwarff	31
Röödh, Broätten	31
Tånghen	32
Struffwen	32
Möölneröd	32
Biörchkewijckan	33
Hällerssröd	33
Grönäss	33
N.Hålmeröd	34
S.Hålmeröd	34
Giörssbyn	35
Fiellebeck	35
Bucklaröd	35
Stubberödh	35
Grytnäs	36
Sundzbyn	36
Lille Sundzbyn	36
Heedane	37
Breewijkan	37
Myrehuarff	38
Wpsala	38
Gåltwetten	39
Lijdane	39
Sållåm	39
Fuglewijkzsochn	41
Dusseröd	
Stora Sundzbyn	
Lille Sundzbyn	
Sursseröd	42
Wästewijker	43
Österwijeker	43
Nästwijeken	44
Bårssnäss	44
Moon	44
Wästerboda	45
Österboda	45
Tarm	46
Wångh	46
Diupedalen	46
Brynelztårph	47
Flötane	48
Fuglewijk	49
Rysssewijkan	49

Löössbyn	50	Jernneskogs sochn	89
Öijarsbyn	50	Boodha	89
Wphanda	51	Boodha	90
Tögmarckzsochn	53	Slärtegh	91
Stenebyn	54	Skynneröd	92
Skarssbol	55	Frijsseröd	93
Knutzbo	55	Bätteröd	94
Östare Böön	56	Gräffbachka	94
Wästare Böön	56	Strömzmarck	95
Töckzmarck	57	Nolgård	96
Ährttekieren	58	Wlzhäfften	97
Sannäm	59	Kårssbyn	97
Groboll	60	Säperbyn	98
Bachka	60	Hijdan	99
Dalen	61	Bethe	99
Östare Hån	62	Råmmegenge	100
Wästare Hån	62	Säple	101
Skrädene	63	Hierneskogh Ståmnen	101
Brynnelsstårph	64	Tållessbyn	102
Gåtterssbyn	65	Wädångze	103
Östegård	65	Stora Kåpänggh	104
Töressbyn	66	Lilla Kåpänggh	104
Wlffuenäss	67	Nor Lijane	105
Egelssbyn	67	Sör Lijdane	106
Östewalskoghssochn	68	Måsssetaken3	107
Ammunebyn	69	Jälssbyn	108
Booda	69	Lussbyn	108
Kiörchkiöbyn	70	Fiell	109
Strömer	71	Näffwa	110
Naffuarsswijkan	72	Skielingemarkz sochn	111
Högzbol	72	Hångestad	112
Böön	73	Högessäter	113
Kroken	73	Sundzhagen	114
Rammenäss	74	Bärgeröd	114
Biörchkenäss	74	Böön	115
N.Iwarssbyn	75	Gunneröd	115
S.Iwarssbyn	75	Vijkan	116
Båttname	76	Holmßröd	117
Jässkoggh	77	Kleffuan	118
Traankilz sochn	80	Oleröd	119
Boodha	81	Boodha	120
Skumssnäss	81	Blomskogh sochn	121
Trane	82	Rössbyn	122
Egelssbyn	82	Öbyn	122
Tranekils Ståmnen	83	Ingebyn	123
Sandwijkan	83	Börstelunda	124
Skenhäll	84	Eckenäss	125
Kielssbyn	85	Sundzbyn	126
Biörchkewijkan	86	Nårssbyn	127
Gunnarssbyn	86	Blomskogh Prestegård	128
Gunneröd	86	Lijffweröf	129
Gylttenäss	87	Wäster Trätteland	130
Sunnare Wijker	87	Moon	131
Nord Wijker	88	Östare Trätteland	132
Fårssbyn	88	Töressbyn	132
		Booda	133

Blommane	134	Suenssbyn	179
Engebeck	135	Bryngelzbyn	180
Suchkan	136	Fårssbyn	180
Gijldalen	137	Kårssbyn	181
Eedh	137	Wthängen	181
Fölssbyn	138	Stenarssbyn	182
Sunnestabyn	139	Hälgebyn	182
Wijkh	140	Hyclingtaken	182
Tårgelzbyn	141	Ellmeheden	183
Biörchkewijk	142	Teegen	183
Nääs	143	Norskiöleröd	183
Breffwijkh eller Breewijk	144	S.Skiölerödh	183
Kielltegen	145	Rongeleröd	183
Söplandha	145	Österbuane	184
Sillebodalsz sochn	146	Jengene	184
Diuff	147	Bårtweten	185
Wlffwestad	148	Takene	185
Stensslanda	149	Byn	185
Nässlebachka	150	Guttarbol	186
Wåxlanda	151	Bächken	186
Hööglijdan	153	Fälletaken	187
N.Ström	153	Trubyn	187
S.Ström	154	Jemnemun	187
Långeland	155	Sillebåtten	188
Lijan	156	Löffåsen	188
Kläffwan	157	Elgåna	188
Kälboda	157	Håltth	189
Hucken	158	Hiällen	189
Åsszlanda	159	Tranhem	189
Twerdalen	160	Ööna	190
Förskogh	161	Mörenäss	190
Sillebodals Prestegårdh	162	Galttewijchkan	191
Kiörchkieröd	163	Långefåres	191
Lodzbyn Lodzbyen	164	Solbergh	191
Wijkebåtten	165	Högztakan	192
Lyssedh	166	Röökh	193
Slemetegen	167	Skogen	194
Ryssewijkan	168	Egenäss	195
Bålfskiöl	169	Önnebyn	195
Sillegård	170	Gylttenäs	196
Nääs	171	Tårgerssbyn	197
Strandh	171	Grelssbyn	198
Högerödh	172	Eskedalen	199
Öna	172	Harnääs	199
Åhregenge	173	Lijsslerödh	200
Bachka	173	Biördalen	201
Sillerödz sochn	174	Buane	201
Leffrehögen	175	Torkiöl	202
Kieren	175	Mölnetegen	202
Åssebyn	176	Lille Mölnetegen	202
Tynnewijk	177	Teegen	203
Boodane	177	Hooll	203
Källeboda	177	Signebyn	203
Sannane	178	Lijdhane	203
Kiesta	178	Sillerödz Prestegård	204
Snarekil	179	Tobyn	204
		Båleröd	205
		Eertängen	205

Denna bok vänder sig till alla släktforskare och hembygdskforskare som vill få en snabb överblick av de boende i sydvästra Värmland under forntid, medeltid och tiden fram till stormaktstidens början, där den huvudsakliga källan är skatteböckerna. Denna beskrivande sammanställning hör ihop med en Excel-fil som listar de flesta skattelagda personer i socknarna Skillingsmark, Järnskog, Köla, Eda, Ny och Älgå samt några strödda gårdar i närliggande socknar för åren 1503-1641.